

Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi nykyinen holhouslainsäädäntö. Holhoustointa koskevat keskeiset säännökset otettaisiin holhoustoimesta annettavaan lakiin ja lakiin holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä. Nykyinen holhouslaki ja holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annettu laki kumottaisiin. Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi useita eri laeissa olevia säännöksiä, jotka koskevat vajaanvaltaista tai vajaanvaltaisuuden oikeusvaikutuksia.

Holhottavaksi julistaminen korvattaisiin toimintakelpoisuuden rajoittamisella. Täysikäisen henkilön toimintakelpoisuutta voitaisiin rajoittaa, jos hän ei kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän vuoksi vaarassa. Rajoituksen sisällön vahvistaisi tuomioistuin yksittäistapauksessa esiintyvän tarpeen mukaisesti. Ääritapauksissa asianomainen voitaisiin nykyiseen tapaan julistaa vajaanvaltaiseksi.

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen olisi toissijainen järjestely. Kenenkään toimintakelpoisuutta ei olisi lupa rajoittaa, jos hänen etunsa voidaan riittävästi turvata lievemmin keinoin, esimerkiksi määräämällä hänen tuekseen edunvalvoja eli henkilö, jolla on kelpoisuus hoitaa hänen asioitaan.

Omaisuiden hoidon jälkivalvontaa tehostettaisiin ottamalla lakiin nykyistä yksityiskohtaisemmat säännökset edunvalvojan kirjanpito- ja tilivelvollisuudesta sekä tilien tarkastuksesta. Nykyisestä laista poiketen olisi myös edunvalvojan tehtävän päättymisen johdosta tehtävä tili annettava tarkastettavaksi holhousviranomaiselle, joka tarkastuksen päätyttyä antaisi tiliä koskevan lausunnon tilityksen vastaanottamiseen oikeutulle.

Kunnassa toimivat holhouslautakunnat lakautettaisiin. Niiden tilalla paikallisena hol-

housviranomaisena toimisi maistraatti. Ahvenanmaan maakunnassa paikallisena holhousviranomaisena toimisi kuitenkin lääninhallitus.

Holhousviranomaisen tehtäviin kuuluisi edunvalvojien toiminnan valvonta, lupien myöntäminen edunvalvojalle päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin ja holhousasioiden rekisterin ylläpito. Lisäksi holhousviranomainen voisi eräissä tapauksissa määrätä henkilölle edunvalvojan.

Käräjäoikeuksille ei enää kuuluisi holhoustoimen hallintoon liittyviä tehtäviä.

Holhousviranomaisten ohjaukseen liittyvät tehtävät jaettaisiin oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön kesken. Holhoustoimen sisällöstä ja sen kehittämisestä huolehtisi oikeusministeriö. Holhousviranomaisina toimivien maistraattien hallinnollinen ohjaus kuuluisi sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Sisäasiainministeriö vastaisi myös valtion talousarvion valmistelusta hallinnonalalla.

Holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä koskevan lakiehdotuksen mukaan valtio on velvollinen huolehtimaan siitä, että edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä päteviä henkilöitä, yleisiä edunvalvoja. Maistraatti huolehtisi toimialueellaan edunvalvontapalvelujen saatavuudesta. Kunta vastaisi palveluiden tuottamisesta alueellaan, jolleivät maistraatti ja kunta toisin sovi. Kunnat voisivat tuottaa edunvalvontapalvelut perustamalla yhden tai useamman yleisen edunvalvojan viran tai työsopimussuhteisen toimen taikka hankkimalla palvelut julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta.

Jos maistraatti ja kunta ovat sopineet, että kunta ei tuota edunvalvontapalveluja tai että se tuottaa tarvittavista palveluista vain osan, maistraatin olisi huolehdittava siitä, että muu julkinen tai yksityinen yhteisö tuottaa palvelun. Edunvalvontapalvelujen tuottamista ei

saisi antaa sellaiselle yhteisölle, jonka muut tehtävät saattavat vaarantaa edunvalvonnan puolueettomuutta ja asianmukaista hoitamista. Maistraatti tekisi yhteisön kanssa sopimuksen palvelujen tuottamisesta.

Edunvalvontapalvelun tuottajalle maksettaisiin korvaus valtion varoista sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Jos edunvalvojana on yleinen edunvalvoja, oikeus holhoustointa koskevassa laissa tarkoitettuun palkkioon ja korvaukseen päämiehen varoista kuuluisi kunnalle tai sille

yhteisölle, jonka kanssa maistraatti on tehnyt sopimuksen edunvalvontapalveluiden tuottamisesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 1999 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999. Lakien voimaantulon edellyttämiin toimenpiteisiin olisi varattava vähintään noin puoli vuotta siitä, kun lait on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	6
1. Johdanto	6
2. Nykytila ja sen arviointi	7
2.1. Vajaavaltaisuus	7
Vajaavaltaisuus holhouslainsäädännössä	7
Vajaavaltaisuus muussa lainsäädännössä	8
2.2. Holhustoimi ja huolto	8
2.3. Holhottavaksi julistaminen ja uskotun miehen määrääminen	9
2.4. Holhoojan ja uskotun miehen toimen valvonta	10
Ennakkovalvonta	10
Jälkivalvonta	11
2.5. Holhousviranomaiset	11
Tuomioistuimet ja kuntien holhouslautakunnat	11
Holhouslautakuntien toiminta	12
Holhustoimen hallinnon arviointi	13
2.6. Virkaholhous	13
Järjestelmän kehitys ja sisältö	13
Järjestelmän toiminta käytännössä	14
3. Kansainvälinen kehitys ja holhouslainsäädännön pääpiirteet eräissä muissa maissa	15
Yleistä	15
Ruotsi	15
Tanska	16
Norja	17
Itävalta	17
Saksa	17
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	18
4.1. Tavoitteet	18
Holhustoimen sisältö	18
Holhustoimen hallinto	18
4.2. Keskeiset ehdotukset	18
Holhouslain käsitteiden uudistaminen	18
Edunvalvojan määrääminen	19
Toimintakelpoisuuden rajoittaminen	19
Holhousasioiden hallinto	19
Edunvalvojen saatavuuden turvaaminen	21
5. Esityksen vaikutukset	22
5.1. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	22
Oikeusministeriö	22
Sisäasiainministeriö	22
Väestörekisterikeskus	22
Käräjäoikeudet	22
Kunnat	22
Maistraatit	23
5.2. Taloudelliset vaikutukset	24
6. Asian valmistelu	25

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	27
Eduskunnan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen valtioneuvostolle tekemät esitykset	27
Eduskunnan lausuma	27
Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja päätöslauselmat	27
Talousarvioesitys	28
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	29
1. Lakiehdotusten perustelut	29
1.1. Laki holhoustoimesta	29
1 luku. Yleiset säännökset	29
2 luku. Edunvalvojat	30
3 luku. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen	36
4 luku. Vajaavaltaisen asema	39
5 luku. Edunvalvojan asema ja tehtävät	41
6 luku. Edunvalvojan toimen valvonta	52
7 luku. Edunvalvonnan rekisteröinti	60
8 luku. Oikeudenkäyntiä koskevia säännöksiä	63
9 luku. Holhustoimen hallinto ja muutoksenhaku holhousviranomaisen päättöksestä	68
10 luku. Erinäiset säännökset	70
11 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	73
1.2. Laki holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä	76
1.3. Oikeudenkäymiskaari	79
12 luku. Asianosaisista	79
15 luku. Oikeudenkäyntiasiamiehestä	81
1.4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	81
1 luku. Syyteoikeudesta	81
8 luku. Asianosaisista	82
1.5. Hallintolainkäyttölaki	82
1.6. Hallintomenettelylaki	82
1.7. Avioliittolaki	83
1.8. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista	83
1.9. Laki lapsen elatuksesta	83
1.10. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta	84
1.11. Esitutkintalaki	84
1.12. Laki eräistä yhteisösuhteista	84
1.13. Laki kestävästä metsätalouden rahoituksesta	84
1.14. Laki peruskuivatustoiminnan tukemisesta	85
1.15. Laki oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa	85
1.16. Laki työtuomioistuimesta	85
1.17. Laki asianajajista	85
1.18. Käräjäoikeuslaki	85
1.19. Laki välimiesmenettelystä	85
1.20. Laki yrityksen saneerauksesta	85
1.21. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä	85
1.22. Perintökaari	86
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	86
3. Voimaantulo	86
4. Säättämisyjärjestys	86

LAKIEHDOTUKSET	88
1. Laki holhoustoimesta	88
2. Laki holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä	105
3. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	107
4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	109
5. Laki hallintolainkäyttölain muuttamisesta	110
6. Laki hallintomenettelylain muuttamisesta	111
7. Laki avioliittolain muuttamisesta	112
8. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 22 ja 24 §:n muuttamisesta	112
9. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta	113
10. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n muuttamisesta	113
11. Laki esitutkintalain 33 §:n muuttamisesta	114
12. Laki eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain 10 §:n muuttamisesta	114
13. Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta ...	115
14. Laki peruskuivatus toiminnan tukemisesta annetun lain 22 §:n muuttamisesta ...	115
15. Laki oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain 29 §:n muuttamisesta	116
16. Laki työtuomioistuksesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta	116
17. Laki asianajajista annetun lain 3 ja 9 §:n muuttamisesta	117
18. Laki käräjäoikeuslain 6 §:n muuttamisesta	117
19. Laki välimiesmenettelystä annetun lain 8 §:n muuttamisesta	118
20. Laki yrityksen saneerauksesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta	118
21. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta	119
22. Laki perintökaaren muuttamisesta	120
LIITE	121
Rinnakkaistekstit	121

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Holhousta koskeva lainsäädäntö on yleistä lainsäädäntöä, joka koskettaa kaikkia ihmisiä elämän eri vaiheissa. Alaikäisiä lain soveltamispiiriin kuuluvia on Suomessa noin 1,2 miljoonaa. Holhouskirjaan merkittyjä alaikäisten holhouksia oli vuoden 1996 lopussa noin 11.000. Holhottavaksi julistettuja oli samana ajankohtana noin 9.800 ja holhouskirjaan merkittyjä uskotun miehen toimia noin 16.000. Yleisissä alioikeuksissa ratkaistiin vuonna 1995 kaikkiaan runsaat 7.800 erilaista holhousasiaa.

Voimassa oleva holhouslaki annettiin vuonna 1898. Holhouksen sisältö on sen jälkeen kuluneina vuosikymmeninä voimakkaasti muuttunut. Vuosisadan alussa holhous oli enimmäkseen yleisholhousta, jossa huollollisilla tehtävillä oli omaisuuden hoidon ohella huomattava merkitys. Laitoshuollon ja sen eri muotojen kehityksessä alettiin huollon tarpeessa olevat enentyvästi siirtää laitoksiin. Holhous alkoi tällöin muuttua tehtäväksi, jossa omaisuuden hoitamisella on suurin paino.

Myöhemmät muutokset lainsäädännössä ovat täydentäneet kuvattua kehitystä. Vuoden 1971 alusta kumottiin huoltoapulain 52 §, jonka mukaan mielisairaanhoidolaitoksessa huoltoapuna hoitoa saaneet olivat kotikuntansa sosiaalilautakunnan holhouksessa suoraan lain nojalla. Holhottavaksi julistamisen tarve oli tämän jälkeen kaikissa tapauksissa arvioitava erikseen, huollon tarpeesta riippumatta.

Holhouksen tehtävien muuttuminen otettiin huomioon holhouslakiin vuonna 1983 tehdyn osittaisen uudistuksen yhteydessä. Holhottavaksi julistamisen perusteita säänneltäessä luovuttiin lääketieteellisistä, diagnostisista tunnusmerkistöistä. Holhottavaksi julistamisesta tuli eduntervaamistoimi, johon voitiin ryhtyä, jos henkilön taloudellinen asema, toimeentulo tai muut tärkeät edut olivat ilmeisesti vaarassa sen tähden, että hän oli itse kykenemätön huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista.

Samassa yhteydessä erotettiin lapsen huolto koskevat säännökset holhouslaista omaan lakiinsa, lakiin lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta (361/1983). Lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä tuli vastaamaan lapsen

huoltaja. Holhoojan tehtävät rajoittuivat lapsen omaisuuden hoitamiseen ja lapsen edustamiseen tämän varallisuutta koskevissa asioissa. Huoltajan toimen ja holhoojan toimen välinen yhteys säilytettiin kuitenkin siten, että lapsen huoltaja on yleensä samalla myös lapsen holhooja.

Holhoustoimi on nykyisin ensisijassa taloudellisten etujen valvontaa, jota holhooja tai uskottu mies joko suoraan lain nojalla tai tuomioistuimen tehtävään määräämällä suorittaa toisen henkilön, päämiehensä puolesta. Holhouslainsäädännön tehtävänä on suojata ihmistä lähinnä taloudellisilta riskeiltä, jotka johtuvat siitä, että hän ei itse kykene hoitamaan omia asioitaan. Kyvyttömyys voi ilmetä etujen valvonnan laiminlyömisinä, epäedullisiin oikeustoimiin sitoutumisena tai alttiutena taloudelliseen hyväksikäyttöön tähtäävälle taivutellulle. Tämänlaatuista riskiä voidaan vähentää holhouslainsäädännön keinoja kehittämällä.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on viime vuosina pyritty siirtämään toiminnan painopistettä laitoshuollosta avohuoltoon. Tämä asettaa uusia haasteita holhouslainsäädännölle. Sen mukaiset toimenpiteet eivät saisi estää avohuoltoon sopeutumista eivätkä vaikeuttaa potilaan kuntouttamista. Kuntouttamiseen liittyy muun ohessa rahan käytön ja päivittäisen asioimisen opettelemista. Tämä edellyttää sitä, että kuntoutettavalla on käytössään varoja, joista hän voi kantaa vastuuta ja että epäonnistuminen ei välittömästi aiheuta uuden mahdollisuuden menettämistä. Toisaalta holhouslainsäädännön tulee tarjota riittävästi suojaa ja apua avohuollon piiriin tuleville laitoshuollon antaman suojan laka- tessa.

Väestön ikääntyminen lisää holhoustoimen tehtäviä ja asettaa holhoustoimelle uusia vaatimuksia. Seuraavaan taulukoon on otettu lukuja tilastokeskuksessa laaditusta väestöennusteesta. Luvut on pyöristetty lähimpään tuhanteen. Ne osoittavat, että yli 65-vuotiaan väestön absoluuttinen ja suhteellinen määrä lisääntyy voimakkaasti. Kasvu keskittyy vanhimpaan, yli 80-vuotiaiden ikäluokkaan. Kun tämän ikäryhmän osuus koko väestöstä oli vuonna 1996 noin 3,3 %, se olisi ennusteen mukaan vuonna 2010 noin 4,3 % ja vuonna 2040 noin 9 %. Yli 80-vuotiaiden vanhusten lukumäärä tulisi

samana aikana kasvamaan 171.000:sta 460.000:een. Myös 65-79 -vuotiaiden lukumäärä kasvaa huomattavasti vuoteen 2030 mennessä.

Taulukko 1. Ennuste väestön jakautumisesta ikäryhmittäin v. 1998 - 2050

vuosi	IKÄ				
	yhteensä	0 - 19	20 - 64	65 - 79	80 -
1998	5.160.000	1.283.000	3.119.000	687.000	171.000
2010	5.260.000	1.191.000	3.164.000	676.000	229.000
2020	5.299.000	1.133.000	2.967.000	937.000	262.000
2030	5.278.000	1.106.000	2.796.000	955.000	401.000
2040	5.105.000	1.048.000	2.723.000	873.000	460.000
2050	4.941.000	1.006.000	2.622.000	850.000	464.000

Ikääntymisen mukanaan tuoma toimintakyvyn heikkeneminen ja vanhenemiseen liittyvät sairaudet, erityisesti vanhuuden dementia, johtavat siihen, että seuraavien vuosikymmenten aikana yhä useampi tulee tarvitsemaan apua ja tukea asioitensa hoitamisessa. Lisäksi on ennakoitavissa, että vanhuksilla tulee entistä lukuisammassa tapauksissa olemaan varallisuutta, jonka hoitaminen edellyttää toimenpiteitä. Huolehtimalla vanhuksen taloudellisista asioista voidaan auttaa hänen selviytymistään ja parantaa hänen elämänsä laatua.

Avun tarpeen lisääntymisestä aiheutuvat paineet eivät kokonaisuudessaan kohdistu holhoustoimeen. Läheisen omaisen tuki saattaa monessa tapauksessa olla riittävää, jolloin edunvalvojan määrääminen ei tule ajankohtaiseksi. Ei kuitenkaan ole luultavaa, että läheisten tuki tulisi nykyisestäään olennaisesti lisääntymään. Päin vastoin voidaan otaksua, että yksin asuvien ikääntyvien ihmisten määrää tulee kasvamaan. Yhteiskunta joutuu tällöin huolehtimaan avun tarpeen tyydyttämisestä. Oikeusturvaan liittyvät näkökohdat puoltavat lisäksi monesti sitä, että tukea tarvitsevalle määrätään julkisen valvonnan alaisena toimiva edunvalvoja.

Holhoustoimen kehittämistarpeisiin vaikuttaa myös kansallinen ja kansainvälinen ihmisoikeuksien kehittämistyö, jossa ovat huomion kohteiksi tulleet myös erityisryhmät, kuten alaikäiset, sairaat ja vammaiset. Näiden ryhmien oikeuksien kunnioittaminen edellyttää, että holhoustoimen sisältöön ja toiminnan laatuun kiinnitetään erityistä huomiota.

2. Nykytila ja sen arviointi

2.1. Vajaavaltaisuus

Vajaavaltaisuus holhouslainsäädännössä

Vajaavaltaisia ovat holhouslain 16 §:n mukaan 18 vuotta nuoremmat henkilöt (alaikäiset) sekä henkilöt, jotka on tuomioistuimen päätöksellä julistettu holhottaviksi. Vajaavaltaisuus merkitsee oikeustoimikelpoisuuden huomattavaa rajoittumista. Vajaavaltaisella ei ole oikeutta itse määrätä omaisuudestaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, ellei laissa ole toisin säädetty.

Säädetyistä poikkeuksista tärkeimmät koskevat vajaavaltaisen olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia sekä vajaavaltaisen työansiota. Vajaavaltaisella on oikeus itse määrätä siitä, minkä hän on vajaavaltaisuuden aikana omalla työllään ansainnut. Sen lisäksi hänellä on kelpoisuus tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä.

Oikeustoimikelpoisuuden rajoitusten tarkoituksena on suojata vajaavaltaista taloudellisilta riskeiltä, joita oikeustoimen sitovuuteen liittyisi. Rajoituksista säädettyjen poikkeusten avulla pyritään puolestaan turvaamaan vajaavaltaiselle tietty määrä henkilökohtaista vapautta ja mahdollisuus toimia tavanomaisimmassa arkipäivän tilanteissa.

Vajaavaltaisuutta koskevat holhouslain säännökset on uudistettu vuonna 1983 holhouslakiin tehdyn osittaisen uudistuksen yhteydessä. Täysivaltaisuuskärajaa on viimeksi

muutettu vuonna 1976 (L 457/1976), jolloin ikärajaksi tuli 18 vuotta. Samaa täysivaltaisuusikärajaa sovelletaan lähes kaikissa Euroopan maissa. Näistä säännöksistä saadut kokemukset eivät ole tuoneet esille sellaista, minkä vuoksi niitä olisi aiheutta muuttaa.

Vajaavaltaisuus muussa lainsäädännössä

Vajaavaltaisuuden kaikki oikeusvaikutukset eivät käy ilmi holhouslainsäädännöstä. Lukuisissa muissa säännöksissä on vajaavaltaisuuteen kytketty vaikutuksia, joiden huomioon ottaminen on tarpeen kokonaiskuvan saamiseksi vajaavaltaisuuden sisällöstä.

Vajaavaltaisuutta koskettavat säännökset voidaan jakaa neljään pääryhmään. Ensimmäisen ja suurimman ryhmän muodostavat oikeusohjeet, jotka kaventavat vajaavaltaisen toimintamahdollisuuksia. Kaventaminen tapahtuu tällöin yleensä ensisijaisesti muiden tahojen kuin vajaavaltaisen edun vuoksi.

Esimerkkinä tähän ryhmään kuuluvista rajoituksista voidaan mainita, että vajaavaltainen ei voi harjoittaa elinkeinoa erityistä liikehuoneistoa käyttäen. Hän ei myöskään voi perustaa osakeyhtiötä eikä saada lupaa autokoulun pitämiseen. Vajaavaltainen ei liioin voi toimia kiinteistönvälittäjänä tai matkatoimistoliikkeen harjoittajana eikä saada vartioimisliikelupaa. Yhdistyksen puheenjohtajana tai nimenkirjoittajana ei saa olla vajaavaltainen. Yhdistyksen hallituksen muiden jäsenten on oltava 15 vuotta täyttäneitä. Vajaavaltainen ei saa olla aikakautisen painokirjoituksen päätoimittajana eikä toimeenpanna yleistä kokousta.

Toiseen ryhmään kuuluvat säännökset, jotka on säädetty vajaavaltaisen edun vuoksi hänen suojaamiseksi. Tällainen on eräistä yhteisösuhteista annetun lain 10 §, jonka mukaan tuomioistuimen tulee antaessaan määräyksen kiinteistön myymisestä yhteisösuhteen purkamiseksi määrätä viran puolesta alin myyntihinta, mikäli joku yhteisösuhtainen on vajaavaltainen. Työsopimuslain 5 §:n säännös holhoojan oikeudesta purkaa alaikäisen työsopimus kasvatuksellisista tai terveydellisistä syistä tähtää niin ikään vajaavaltaisen suojaamiseen.

Kolmannen säännöryhmän muodostavat oikeusohjeet, joissa on tehty poikkeuksia holhouslain säännöksistä. Osa niistä lisää vajaavaltaisen toimintakelpoisuutta siitä, mikä se olisi holhouslain nojalla. Tällaisia ovat muun muassa säännökset, jotka koskevat 15

vuotta täyttäneen alaikäisen oikeutta tehdä työ- tai oppisopimus. Osa poikkeuksista johdetaan puolestaan asianomaisen erityislain omista toiminnallisista vaatimuksista. Tällöin on yleensä kysymys siitä, että holhoojan toiminnan ennakkovalvontaa on joidenkin toimenpiteiden osalta lievennetty. Tällainen on esimerkiksi kestävä metsätalouden rahoituksesta annetun lain (1094/1996) 2 §.

Oman, neljännen, ryhmänsä muodostavat vajaavaltaisuutta koskevat, *kansainvälisen yksityisoikeuden* alaan kuuluvat säännökset. Eräistä kansainvälisuontoisista perheoikeudellisista suhteista annetussa laissa (379/1929) ja Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6.2.1931 tehdystä, avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälisyksitysoikeudellisia määräyksiä sisältävässä sopimuksessa on määräyksiä muun muassa Suomen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta ja lainvalinnasta holhousasioissa.

Edellä mainitut säännökset muotoavat merkittävällä tavalla vajaavaltaisuuden sisältöä. Niiden tarkoituksenmukaisuuden arviointi ei kuitenkaan voi kaikilta osin tapahtua tämän hankkeen yhteydessä. Erytisessä ensimmäiseen ryhmään kuuluvat säännökset ovat syntyneet kunkin erityislain omien tarpeiden pohjalta. Kysymys siitä, onko vajaavaltaisen erityiskohtelu asianomaisessa laissa tarpeellista, on näissä tapauksissa ratkaistava asianomaisen lain omista tavoitteista lähtien. Se voi tästä syystä parhaiten tapahtua kulloinkin kysymyksessä olevaa lakia uudistettaessa.

Esitykseen ei myöskään sisälly ehdotusta vajaavaltaisuutta tai holhousta koskevien kansainvälisyksitysoikeudellisten säännösten uudistamiseksi. Niiden muuttamistarve tulee tutkittavaksi erikseen.

2.2. Holhoustoimi ja huolto

Holhous ja huolto liittyivät aikaisemmin toisiinsa, mutta ovat sittemmin alkaneet eriytyä. Merkittävää askelta eriytymiskehityksessä merkitsi vuonna 1983 annettu laki holhouslain muuttamisesta (368/1983). Muutoksen yhteydessä tuli vuonna 1984 voimaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Sillä korvattiin lapsen huoltoa koskeneet holhouslain säännökset.

Alaikäisen holhojalle muualla lainsäädännössä annetut huollolliset tehtävät siirrettiin samalla huoltajalle. Lapsen huollosta ja ta-

paamisoikeudesta annetun lain 50 §:n 3 momentin mukaan lapsen huoltajaan on sovellettava, mitä laissa tai asetuksessa on säädetty lapsen holhoojan tehtävistä ja oikeudesta edustaa lasta tämän henkilöä ja elatusta koskevassa asiassa. Lapsen holhoojan tehtävät rajoittuivat näin koskemaan pelkästään varallisuuden hoitoa ja siihen liittyvää edunvalvontaa.

Täysi-ikäisten holhottavien edunvalvonnasta henkilöä koskevissa asioissa ei sitä vastoin ole annettu edellä mainittuun lakiin rinnastuvaa säädöstä. Asiaa on tältä osin yhä arvioitava holhouslain valossa. Asia on holhouslaissa puutteellisesti säännelty. Laista ei saada selvää vastausta siihen, millainen on holhoojan kelpoisuus edustaa päämiestään tämän henkilöä koskevassa asiassa. Myös kysymys päämiehen itsemääräämisoikeudesta näissä asioissa on jäänyt vaille sääntelyä. Eräisiin muihin lakeihin, esimerkiksi hallintomenettelylakiin (598/1982) ja oikeudenkäymiskaaren 12 lukuun, sisältyy kuitenkin asiaa koskevia säännöksiä, jotka kattavat tavallisimmin esille tulevat tilanteet.

Holhous on lähtökohtaisesti varallisuusetu-
jen valvontaa. On pidettävä selvänä, että edunvalvonnassa olevan välittömään huoltoon ja hoitoon liittyvät tehtävät eivät kuulu holhoojan tai uskotun miehen tehtäviin. Sitä vastoin saattaa olla tärkeää, että esimerkiksi kehitysvammaisella tai vanhuuden dementiaa potevalla on tukenaan henkilö, joka voi edustaa häntä myös muissa kuin varallisuuteen liittyvissä asioissa, muun muassa asuminen ja hoidon järjestämiseksi tarpeellisten hakemusten ja sopimusten tekemisessä, silloin kun hän ei itse kykene ymmärtämään asian merkitystä. Nykyisen holhouslain säännökset eivät tältä kannalta ole riittäviä.

2.3. Holhottavaksi julistaminen ja uskotun miehen määrääminen

Voimassa olevan holhouslain mukaan henkilön kelpoisuutta päättää asioistaan voidaan rajoittaa vain yhdellä tavalla, julistamalla hänet holhottavaksi. Holhottavaksi julistettu on holhouslain 16 §:n mukaan vajaavaltainen. Vajaavaltaisuuteen kytketyt toimintakelpoisuuden rajoitukset ilmenevät suoraan laista. Tuomioistuimella ei ole kelpoisuutta antaa täydentäviä määräyksiä vajaavaltaisen asemasta eikä myöskään kelpoisuutta vapauttaa vajaavaltaista laissa säädetyistä määräämisvallan rajoituksista, vaikka ne eivät

yksittäistapauksessa olisikaan tarpeellisia tai asianmukaisia.

Holhottavaksi julistamista koskevat holhouslain säännökset uudistettiin vuonna 1983 tapahtuneen holhouslain muuttamisen yhteydessä. Holhottavaksi julistamiseen voidaan uudistetun lain mukaan ryhtyä, mikäli asianomainen henkilö on kykenemätön huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista. Lisäksi edellytetään, että henkilön taloudellinen asema, toimeentulo tai muut tärkeät edut ovat tämän johdosta ilmeisesti vaarassa.

Edellä mainitun uudistuksen yhteydessä holhottavaksi julistaminen säädettiin toissijaiseksi toimenpiteeksi. Holhouslain 17 §:n 2 momentin mukaan ketään ei ole lupa julistaa holhottavaksi, jos hänen etunsa voidaan riittävästi turvata määräämällä uskottu mies huolehtimaan hänen asioistaan. Uskotun miehen käyttö tuli siten ensisijaiseksi edunvalvonnan muodoksi.

Uskotun miehen määrääminen ei rajoita päämiehen oikeustoimikelpoisuutta. Päämiehellä ja uskotulla miehellä on määräyksen tarkoittamissa asioissa kummallakin itsenäinen kelpoisuus tehdä päämiestä sitovia oikeustoimia.

Uudistuksen toteutumisesta on oikeusministeriössä laadittu selvitys (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1986). Sen mukaan pyrkimys holhottavaksi julistamisen rajoittamiseen on johtanut tarkoitettuun tulokseen. Holhottavaksi julistamista merkitsevien päätösten määrä vähentyi jyrkästi lain tultua voimaan vuoden 1984 alusta.

Taulukko 2. Holhottavaksi julistamista ja holhottavaksi julistamisen kumoamista koskevat päätökset vuosina 1983-1985.

Vuosi	holhottavaksi julistaminen	toimenpiteen kumoaminen
1983	1.242	37
1984	229	46
1985	256	64

Taulukosta ilmenevä kehitys näyttää myöhempinä vuosina yhä jatkuneen. Tilastoinnin puutteiden johdosta ei kokonaiskuvaa tosin ole saatavilla, mutta eri lähteistä saatavat tiedot tukevat tätä käsitystä. Virallisessa lehdessä julkaistiin vuonna 1988 kuulutus

162:sta holhottavaksi julistamista tarkoittavasta päätöksestä. Tuomioistuinten toimintaa kuvaavien tilastojen mukaan yleisissä alioikeuksissa hyväksyttiin vuonna 1990 yhteensä 109 holhottavaksi julistamista tarkoittavaa hakemusta tai kannetta. Vuonna 1995 vastaava luku oli enää 80. Asioita, jotka koskivat uskotun miehen määräämistä holhouslain nojalla, ratkaistiin viimeksi mainittuna vuotena runsaat 4.700.

Sitä vastoin tapaukset, joissa holhottavaksi julistaminen olisi kumottu, eivät näytä vastaavasti lisääntyneen. Alioikeuksissa ratkaistiin vuonna 1990 kaikkiaan 52 ja vuonna 1995 yhteensä 23 holhottavaksi julistamisen kumoamista tarkoittavaa asiaa. Kumoamistapausten vähäisyyden takia holhottavaksi julistettujen määrä on pysynyt suurena. Lukumäärän vähentyminen noin 15.000:sta vajaaseen 10.000:een viimeisen kymmenen vuoden aikana on pääosin seurausta siitä, että holhouksesta poistutaan kuoleman kautta.

Holhottavaksi julistettujen kokonaismäärä on Suomessa ollut väkilukuun suhteutettuna huomattavasti suurempi kuin muissa pohjoismaissa. Ruotsissa oli vuonna 1987 runsaat 10.000, Norjassa vuonna 1988 noin 6.000 ja Tanskassa vuonna 1990 runsaat 3.000 holhottavaksi julistettua.

Voimassa olevan lain edunvalvontajärjestelmä on sangen karkeapiirteinen. Holhottavaksi julistaminen merkitsee voimakasta puuttumista toimenpiteen kohteeksi joutuvan vapauspiiriin. Holhottavaksi julistettu on vajaavaltainen, ja joutuu sekä holhouslaisa että muualla lainsäädännössä asetettujen, erittäin runsaiden toimintarajoitusten kohteeksi. Uskotun miehen määrääminen sitä vastoin ei lainkaan rajoita päämiehen toimintakelpoisuutta. Näin ollen määräys ei myöskään anna sitä suojaa, jota toimintakelpisuuden rajoittaminen asianomaiselle merkitsee.

Mainituista kahdesta vaihtoehdosta saattaa olla vaikea löytää yksittäistapaukseen soveltuvaa ratkaisua. Holhottavaksi julistaminen on siinä määrin ankara toimenpide, että siihen turvautuminen ei useinkaan ole vakavasti ajateltavissa. Holhottavaksi julistamisen vaikutukset ovat sen kohteeksi joutuneen henkilön hoidon ja sosiaalisen kuntoutuksen kannalta usein enimmäkseen kielteiset. Holhottavasta voi olla masentavaa tietää, että hänellä ei ole ihmiselle normaalisti kuuluvia oikeuksia.

Edellä mainitut tilastoluvut viittaavatkin siihen, että holhottavaksi julistaminen on väistyvä ilmiö, jonka käyttö on rajoittumassa poikkeustapauksiin. Uskotun miehen määrääminen jää tällöin käytännössä ainoaksi vaihtoehdoksi. Tämä merkitsee samalla sitä, että aktiivista, mutta asioidensa hoitamiseen kykenemätöntä henkilöä ei voida suojata tavalla, joka on suojakeinoista tehokkain, nimittäin puuttamalla hänen tekemiensä oikeustoimien sitovuuteen. Uskotun miehen määrääminen suojaa näissä tapauksissa päämiestä lähinnä vain siten, että uskotun miehen valvonta saattaa tosiasiallisesti estää päämiestä tekemästä etujensa vastaisia oikeustoimia.

Edunvalvontajärjestelmää olisi näistä syistä kehitettävä siten, että se sisältää nykyistä useampia todellisia vaihtoehtoja. Edunvalvonnan tarpeessa olevalle on voitava antaa riittävää suojaa, mutta sitä annettaessa ei hänen asemaansa oikeustoimikelpoisena yksilönä tule puuttua enempää kuin hänen etunsa välttämättä vaatii.

2.4. Holhoojan ja uskotun miehen toimen valvonta

Ennakovalvonta

Holhoojan ja uskotun miehen tointa valvotaan nykyisin holhouslautakunnan ja kärjäoikeuden toimesta. Valvonta voidaan jakaa ennakovalvontaan ja jälkivalvontaan. Ennakovalvontaa toteutetaan holhouslain mukaan siten, että tiettyihin päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin vaaditaan holhousviranomaisen lupa tai suostumus. Lupa-asiat on holhouslaisa hajautettu kahdelle viranomaiselle. Luvan 39 §:ssä mainittuihin oikeustoimiin myöntää holhousoikeus. Holhouslautakunta puolestaan ratkaisee asian silloin, kun on kysymys 40 §:ssä tarkoitettua oikeustoimesta. Holhouslain 44 §:stä käy ilmi, että ennakovalvontaa on helpotettu tapauksissa, joissa isä tai äiti on lapsensa holhooja. Vanhempi ei tarvitse lupaa sellaiseen lapsen puolesta tehtävään oikeustoimeen, jota tarkoitetaan 39 §:n 3 ja 4 kohdissa sekä 40 §:n 1-3 kohdissa.

Lupavalvonnan ohella ennakovalvontaa voidaan toteuttaa omaisuuden käyttöä ja hoitoa koskevin suunnitelmin. Holhouslain 50 a §:n mukaan holhouslautakunta voi määrätä, että holhoojan on laadittava omaisuuden hoidon ja käytön ohjeeksi hoitosuunnitelma ja

esitettävä se holhouslautakunnan hyväksyttäväksi, jos tätä on omaisuuden laatu ja määrä sekä muut seikat huomioon ottaen pidettävä tarpeellisena.

Säännökset, jotka osoittavat, missä tapauksissa holhousviranomaisen lupa on tarpeen, on pääosin uudistettu vuonna 1995. Edellä mainittu, hoitosuunnitelman laatimista koskeva säännös otettiin lakiin samassa yhteydessä. Nämä säännökset on asianmukaista siirtää uuteen lakiin pääosin nykyisen sisältöisinä. Nykyisessä laissa omaksuttua lupiasioiden hajauttamista kahden eri viranomaisen ratkaistavaksi ei sitä vastoin voida pitää hallinnollisesti tarkoituksenmukaisena järjestelyä.

Nykyistä sääntelyä, jonka mukaan lapsensa holhoojana toimivat vanhemmat on tietyissä tapauksissa vapautettu velvollisuudesta hakea holhousviranomaisen lupaa, ei voida pitää alaikäisten oikeusturvan kannalta tyydyttävänä. Se ei myöskään vastaa lapsia koskevaan uuteen lainsäädäntöön sisältyviä näkemyksiä lapsen asemasta perheessä. Näiden näkemysten mukaan lasta on kohdeltava itsenäisenä yksilönä. Lapsen oikeusturvasta ei tule tinkiä sillä perusteella, että vanhemmat huolehtivat hänen asioistaan. Sen vuoksi olisi asianmukaista, että holhoojana toimiiviin lapsen vanhempiin tulisivat sovellettaviksi samat lupasäännökset, jotka koskevat muitakin edunvalvoja.

Jälkivalvonta

Holhouslautakunta suorittaa nykyisin omaisuuden hoidon jälkivalvontaa vuosittain avulla. Holhooja, jolla on omaisuutta hoidettavanaan, on holhouslain 51 §:n mukaan velvollinen kullakin kalenterivuodelta tekemään tilin omaisuuden hoidosta ja antamaan sen holhouslautakunnalle. Jos omaisuuden hoito on vähempitoiminen, tuomioistuin voi sen jälkeen, kun ensimmäinen tili on annettu, määrätä tilien väliajan kalenterivuotta pitemmäksi. Kun holhoojana on vajaavaltainen isä, äiti tai aviopuoliso, tilivelvollisuutta on helpotettu siten, että tiliksi riittää yleiskatsaus, josta käy selville, miten omaisuus tilikauden aikana on muuttunut. Tilin antamisen tehosteena on holhouslaissa käytetty uhkasakkoa.

Vuosittain antamista koskevat säännökset ovat pääpiirteiltään yhä tarkoituksenmukaisia.

Holhouslain voimassaolevat säännökset

lopputilin antamisesta eivät sitä vastoin täytä päämiehen oikeusturvalle asetettavia vaatimuksia. Lopputilin antaminen on nykyisen lain mukaan puhtaasti yksityisoikeudellinen toimitus. Holhoojalla ei siten ole velvollisuutta antaa lopputiliä holhouslautakunnalle, vaan tili annetaan päämiehelle itselleen, tämän oikeudenomistajille tai uudelle edunvalvojalle. Tätä on pidettävä epäkohtana. Juuri täysi-ikäiseksi tullut tai edunvalvonnasta vapautunut henkilö ei tavallisesti kykene itse arvioimaan tilin asianmukaisuutta. Tästä voi olla seurauksena, että tili hyväksytään ilman varsinaista tarkastusta tai että lopputili jää kokonaan tekemättä.

2.5. Holhousviranomaiset

Tuomioistuimet ja kuntien holhouslautakunnat

Keskeisenä holhousviranomaisena toimii holhouslain 1 §:n mukaan paikkakunnan alioikeus. Holhouksien valvonnassa oikeudella tulee olla apunaan holhouslautakunta, joka on asetettava jokaiseen oikeuden tuomiopiiriin kuuluvaan kuntaan. Kunta voidaan yhdistää toisen kunnan kanssa yhdeksi holhouslautakunta-alueeksi, jos ne molemmat kuuluvat samaan kärjäkuntaan ja tuomioistuin antaa siihen luvan.

Holhouslautakunnassa on puheenjohtaja ja kolme jäsentä. Holhouslautakunnassa voi olla tätä useampi jäsen, jos tuomioistuin harkitsee sen tarpeelliseksi. Tuomioistuin määrää holhouslautakunnan puheenjohtajan neljäksi vuodeksi valtuuston annettua asiasta lausuntonsa. Lautakunnan jäsenet valitsee valtuusto.

Holhouslain 5 §:n mukaan holhouslautakunnan puheenjohtajaksi ja jäseneksi on vaalikelpoinen jokainen kunnassa asuva 25 vuotta täyttänyt nuhteeton henkilö, joka ei ole holhouksenalainen eikä paikkakunnan alioikeuden jäsen. Holhouslautakunnan puheenjohtajuudesta tai jäsenyydestä voi kieltäytyä holhouslain 6 §:ssä mainituin perustein. Kieltäytymisperusteena tulee kysymyksen muun ohella henkilön ikä, aikaisempi tai nykyinen palvelus tai muu vaaliviranomaisen hyväksymä syy.

Holhouslain 7 §:n mukaan holhouslautakunnan jäsenen vaalista ja päätöksestä, jolla kieltäytymisen tehtävästä on jätetty hyväksymättä, voidaan valittaa alioikeudelle. Muutoksenhaku ei kuitenkaan estä puheenjohta-

jaa tai jäseneksi valittua ryhtymästä toimeensa. Holhouslain 8 §:n nojalla tuomioistuim voi myös omasta aloitteestaan vapauttaa holhouslautakunnan jäsenen, mikäli jäsentä ei pidetä vaalikelpoisena toimeensa.

Edellä mainittujen säännösten lisäksi holhouslakiin sisältyy säännöksiä muun ohella holhouslautakunnan kokoontumisesta, päätösvaltaisuudesta, pöytäkirjan pitämisestä ja lautakunnan edustamisesta tuomioistuimessa. Näiden säännösten vuoksi holhouslautakuntaan ei sovelleta vastaavia kuntalain säännöksiä.

Holhouslautakuntien toiminta

Selvittääkseen holhoustoimen käytäntöä holhoustyöryhmä suoritti kyselyn, joka osoitettiin kaikkien kuntien holhouslautakunnille. Kysely koski holhouslautakuntien vuoden 1996 toimintaa. Kyselyyn vastasi 356 holhouslautakuntaa. Vastanneissa kunnissa asuu noin 86 prosenttia Suomen asukasmäärästä.

Kyselyyn osallistuneista kunnista 354:llä oli oma holhouslautakunta. Vain kahdella kunnalla oli yhteinen holhouslautakunta. Holhouslain mukaista mahdollisuutta yhdistää useampia kuntia yhteiseksi holhouslautakunta-alueeksi ei siten ole juurikaan käytetty hyväksi. Normaalikokoonpanoinen (puheenjohtajan lisäksi 3 jäsentä) holhouslautakunta oli 282 kunnassa. Tätä useampijäseninen holhouslautakunta oli kyselyn mukaan 74 kunnassa.

Holhouslautakuntien valvonnassa oli yhteensä 32.105 edunvalvontaa (holhousta tai uskotun miesten tointa). Holhouslautakunnittain nämä edunvalvonnot jakautuivat seuraavasti:

Lautakunnat	Edunvalvonnat
28	Alle 10
85	10-30
68	31-50
96	51-100
70	101-500
8	yli 500

Holhouslautakuntien toiminnan pienimuotoisuus ja toisaalta lautakuntien suuret keskinäiset erot välittyvät myös niistä vastauksista, jotka kyselyssä koskivat holhouslautakuntien kokousten lukumäärää. Kyselyn mukaan holhouslautakunnat järjestivät keskimäärin vuodessa 6,6 kokousta. Holhouslautakunnis-

ta 178 järjesti vuoden aikana 0-5 kokousta. Holhouslautakunnista 131 kokoontui 5-10 kertaa ja 43 lautakuntaa kokoontui 10-20 kertaa. Yli 20 kokousta järjesti vain kolme holhouslautakuntaa.

Kirjattujen holhousten ja uskotun miehen tointen valvonnan ohella holhouslautakunnat myöntävät lupia oikeustoimiin ja antavat tuomioistuimille lausuntoja niiden ratkaistaviksi kuuluvissa lupa-asioissa. Myös holhouslautakunnissa käsiteltyjen lupa-asoiden määrä vahvistaa syntyneitä kuvia toiminnan pienimuotoisuudesta. Kaikkiaan 200 holhouslautakunnalla oli vuonna 1996 vähemmän kuin viisi lupa-asiaa. Toisaalta yli 50 lupa-asiaa oli kuudella holhouslautakunnalla. Yhteensä lupa-asioita ratkaistiin noin 3.500. Lupa-asioista useimmat koskivat kiinteää omaisuutta, huoneistoa, perinnönjakoa tai omaisuuden käyttämistä panttina. Esimerkiksi kiinteän omaisuuden vuokraamista koskevia lupa-asioita käsiteltiin vain 62 kappaletta. Vastaavasti holhouslautakunnat antoivat noin 1.360 lausuntoa tuomioistuimille. Keskimäärin annettiin tuomioistuimille 3,9 lausuntoa. Viisi tai sitä vähäisempiä määriä lausuntoja annettiin 277 holhouslautakunnassa. Yli 50 lausuntoa annettiin kahdessa holhouslautakunnassa ja 20-50 lausuntoa kuudessa holhouslautakunnassa.

Kyselyssä tarkasteltiin myös holhouslautakuntien toiminnan henkilövoimavaroja. Kyselyn perusteella suurimmalla osalla holhouslautakunnista ei ole omaa toimistohenkilöstöä. Omaa toimistohenkilökuntaa oli vain 40 kunnassa. Näistäkin kunnista 38:ssä toimistotyöntekijöitä oli yksi tai kaksi. Noin kaksikolmasosa lautakunnista piti nykyistä toimistotyöntekijämääräänsä riittävänä. Kyselyyn vastanneissa lautakunnissa 52:ssa oli ainakin yksi lakimies. Vastaavasti 302:ssa holhouslautakunnassa ei ollut yhtään tällaista henkilöä. Holhouslautakunnista vain 28:lla oli käytössään atk-pohjainen holhousrekisteri.

Holhouslautakuntien toiminta perustuu käytännössä melko voimakkaasti puheenjohtajan työpanokseen. Virkaholhoojille osoitetun samanaikaisen kyselyn perusteella noin puolet virkaholhoojista toimii holhouslautakunnan sihteerinä huolehtien lautakunnan käsittelemien asioiden valmistelusta ja/tai esittelystä. Puheenjohtajan työn suuri panos ja asianmukaisten yleisön vastaanottoon soveltuvien toimitilojen puute heijastui aikaisemmin vuonna 1987 suoritetussa kyselyssä

muun ohella siihen, että asiakkaita vastaanotettiin puheenjohtajan kotona tai työpaikalla sopimuksen mukaan tai muutoin tarvittaessa.

Kunnille osoitetun kyselyn mukaan holhouslain 14 §, joka oikeuttaa holhouslautakunnan perimään palkkionsa vajaavaltaisten varoista, on jäänyt paljolti pois käytöstä. Holhouslautakunnista 250 ei peri lainkaan palkkioita. Vain 26 holhouslautakuntaa ilmoitti soveltavansa mainittua säännöstä täysimääräisesti. Muita tuloja holhouslautakunnille kertyy muun ohella asiakirjojen lunastusmaksuista ja erilaisista palvelumaksuista. Viimeksi mainittuja maksuja tai korvauksia peri kuitenkin vain pieni osa holhouslautakunnista.

Kunnat käyttivät kyselyn mukaan vuonna 1996 keskimäärin 7,89 markkaa varoja asukasta kohden holhouksen järjestämiseen. Edunvalvonnassa olevaa kohden varoja käytettiin keskimäärin 973 markkaa. Kyselyn perusteella holhoustoimesta aiheutuvat kustannukset vaihtelevat kunnittain kuitenkin varsin huomattavasti. Esimerkiksi kahdeksassa kunnassa edunvalvonnassa olevaa kohden käytettiin varoja yli 3.000 markkaa. Vastaavasti 157 kunnassa varoja käytettiin alle 600 markkaa. Asukaskohtaisesti tarkasteltuna alle viiden markan kustannuksin selvittiin 160 kunnassa, kun viidessä kunnassa asukaskohtainen kustannuserä oli yli 30 markkaa.

Holhoustoimen hallinnon arviointi

Nykyisessä laissa ei ole säännöksiä siitä, kuka vastaa holhoustoimen kehittämisestä. Tämän vuoksi kuntien holhouslautakuntien käyttöön ei ole saatavissa ohjeita, suosituksia eikä muutakaan ohjausta. Ohjeistuksen puutteesta aiheutuu muun ohella holhoustoimen käytäntöjen kirjavuutta. Myös lomakehuolto on järjestämättä.

Holhouksien rekisteröintiä ei ole myöskään uudistettu. Holhouskirjaa pidetään aikajärjestyksessä, mikä hankaloittaa tietojen hakemista. Holhouskirjan tietosisältö ei vastaa kaikilta osin holhouslakia. Lisäksi lomakkeen ulkoasu on vanhentunut ja soveltumaton tekstinkäsittelyjärjestelmin täytettäväksi. Holhouskirjan puutteita on tuomioistuimissa ja holhouslautakunnissa paikkailtu epävirallisten rekistereiden ja kortistojen avulla.

Holhoustoimen lautakuntahallinto on myös aiheuttanut soveltamiongelmia kunnallisoi-

keudelliselta kannalta. Epätietoisuutta on aiheutunut muun ohella siitä, missä laajuudessa lautakuntaan sovelletaan kuntalakia (365/1995) tai sitä edeltänyttä lainsäädäntöä. Viimeksi mainittu kysymys on ajankohtaisesti lähinnä kunnallisen tilintarkastuksen yhteydessä.

Holhouslautakunnille osoitetussa kyselyssä noin 200 kuntaa ilmoitti työmääränsä kasvaneen viime vuosien aikana. Eräänä syynä tähän muutokseen pidettiin vuonna 1995 toteutettua holhouslainsäädännön uudistusta, joka on lisännyt lausuntoasioiden määrää. Merkittävämpää on kyselyyn osallistuneiden mielestä kuitenkin se, että vastedes holhoustoimen asiakasmäärä kasvaa avohoidon laajentumisen ja vanhusväestön suhteellisen osuuden kasvun vuoksi. Vastanneet ovat katsooneet, että työmäärän kasvuun ei voida kaikissa kunnissa vastata luottamusmiespohjaisella järjestelmällä.

Harkittaessa holhoustoimen hallinnon uudistustarpeita keskeisenä seikkana on pidettävä sitä, että nykyinen holhoustoimen viranomaisrakente ja hallinto johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin. Toiminnan järjestämistavan vuoksi vallitsee myöskin epävarmuutta asiantuntevan henkilöstön saamisesta. Toiminnan pienimuotoisuus sinällään on palvelut hallinnossa läheisyysperiaatteen toteuttamista.

2.6. Virkaholhous

Järjestelmän kehitys ja sisältö

Holhous on perinteisesti kuulunut perheen ja suvun tehtäviin. Tämä näkemys kuvastuu myös holhouslaissa, jonka alkuperäisten säännösten mukaan holhoojaksi oli mieluiten nimitettävä joku holhunalaisen sukulainen, avioliitossa olevalle kuitenkin ennen muita puoliso. Holhoojien saatavuus pyrittiin varmistamaan säätämällä holhoojan tehtävän vastaanottaminen jokaisen miespuolisen henkilön kansalaisvelvollisuudeksi, josta oli mahdollista kieltäytyä vain laissa erikseen mainituista syistä.

Ajatus, jonka mukaan yhteiskunnan tulee viime kädessä huolehtia holhoojien saatavuudesta, tuli lainsäädännössä tunnustetuksi vuonna 1971, jolloin annettiin laki holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa (14/1971). Tämän yhä voimassa olevan lain nojalla voidaan järjestää sellaisen henkilön

holhous, jolle vähävaraisuuden tai muun erityisen syyn takia ei ole muuten sopivasti saatavissa holhoojaa.

Holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annettu laki tarjoaa kunnille kaksi vaihtoehtoa turvata holhoojien saatavuus. Kunnat voivat ensinnäkin nimetä ja ilmoittaa tuomioistuimelle henkilöitä, jotka ovat suostuneet toimimaan holhoojina lain 3 ja 4 §:ssä säädettyin edellytyksin. Näin nimetty henkilö ei voi kieltäytyä ottamasta vastaan holhoojan tointa. Tultuaan määrättyksi tehtävään hänellä on oikeus kunnan varoista saada siitä kohtuullinen palkkio, jollei holhotin varoista tulevaa palkkiota voida katsoa riittäväksi.

Toissijaisena vaihtoehtona tulee lain mukaan kysymykseen virkaholhoojan viran perustaminen. Kunnan on perustettava tällainen virka, jollei ole saatavissa henkilöitä, jotka voitaisiin edellä selostetulla tavalla nimetä ja ilmoittaa tuomioistuimelle. Jollei kunnallinen viranomaisen tee aloitetta viran perustamiseksi, tulee tuomioistuimen, mikäli se katsoo viran perustamisen tarpeelliseksi, ilmoittaa asiasta kunnanhallitukselle. Jollei kunta ilmoituksen johdosta ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin, tulee tuomioistuimen ilmoittaa siitä lääninhallitukselle.

Virkaholhoojan virka voi olla joko pää- tai sivutoiminen. Kaksi tai useammat kunnat voivat myös yhteisesti perustaa virkaholhoojan viran. Kuntien välinen yhteistoiminta on kuitenkin rajoitettu niihin kuntiin, jotka kuuluvat samaan käräjäkuntaan. Rajoitusta perusteltiin hallituksen esityksessä (HE 96/1970 vp) sillä, että virkaholhooja muiden holhoojien tavoin toimii tuomioistuimen valvonnan alaisena. Rajoituksen johdosta virkaholhooja on aina yhden tuomioistuimen alainen.

Virkaholhouksesta johtuvat kustannukset maksaa kunta. Kunnalla on kuitenkin oikeus periä vajaavaltaiselta palkkio, joka holhoojalle kuuluu holhouslain 49 §:n mukaan.

Holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain soveltamispiiri on ilmaistu lain 1 §:ssä. Sen mukaan laki koskee holhouksen järjestämistä; laissa ei ole mainintaa siitä, että virkaholhooja voitaisiin ilman suostumustaan määrätä uskotuksi mieheksi. Hallituksen esityksessä (HE 96/1970 vp) pidettiin kuitenkin selvänä, että virkaholhooja voidaan määrätä toimimaan myös uskottuna miehenä. Näin on lakia tulkittu myös korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 1984 II 204.

Järjestelmän toiminta käytännössä

Holhoustyöryhmän suorittamaan holhous-toimen käytäntöä koskevaan kyselyyn vastasi 356 holhouslautakuntaa. Holhouksien järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 2 §:n mukaisia nimettyjä henkilöitä oli vain 37 vastanneessa kunnassa. Aikaisemmassa holhouslakitoimikunnan suorittamassa kyselyssä nimettyjä henkilöitä oli 60 kunnassa. Nimettyjen henkilöiden käyttö holhoojina ja uskottuina miehinä on siten vähentymässä.

Kyselyn mukaan 242 kunnassa toimi sen sijaan virkaholhooja. Yhteinen virkaholhooja toisen kunnan kanssa toimi 45 kunnassa. Virkaholhoojatta oli 59 kyselyyn vastannutta kuntaa.

Virkaholhoojan tehtävät on useimmiten yhdistetty kunnan muuhun virkaan tai toimeen. Harvinaista ei ole sekään, että kunnan viranhaltija hoitaa virkaholhoojan tehtäviä sivutoimenaan. Virkaholhoojan toinen, yleensä pääasiallinen tehtävä oli tavallisesti joko kunnan sosiaalitoimessa tai oikeusaputoimistossa.

Kyselyssä selvitettiin myös, kuinka monta holhoojan tai uskotun miehen tehtävää virkaholhoojilla oli hoidettavanaan. Tehtävien määrät vaihtelivat kyselyn mukaan suuresti. Yli 250 päämiestä oli viidellä virkaholhoojalla. Vastaavasti 21 virkaholhoojalla oli vain 1-5 päämiestä. Yli 50 päämiestä oli yhteensä 48 virkaholhoojalla. Mediaaniryhmässä (21-50 päämiestä) oli 80 virkaholhoojaa.

Yli neljäviidesosaa tutkimukseen vastanneista virkaholhoojista ilmoitti työmääränsä kasvaneen selkeästi viime vuosina. Suurimmaksi yksittäiseksi työn lisääjäksi koettiin avohuollon voimakas kasvu. Virkaholhoojien hoidettaviksi on tullut suuri määrä moniongelmaisia mielenterveyspotilaita. Avohoidon järjestämisen puutteiden vuoksi virkaholhoojat ovat saattaneet joutua vastaamaan sosiaalitoimen alaan kuuluvista tehtävistä. Avohoidossa olevat edunvalvottavat ottavat usein yhteyttä virkaholhoojaan. Osa tällaisista päämiehistä voi olla käytökseltään arvaamattomia, mikä lisää tehtävän henkistä kuormittavuutta.

Virkaholhoojien työn määrää lisää myös se, että monet iäkkäät edunvalvonnassa olevat henkilöt ovat entistä varakkaampia, jolloin omaisuuden hoitaminen edellyttää monimuotoisia toimia. Päämiehistä osa on li-

säksi pahoin dementoituneita, minkä vuoksi asioiden selvittäminen on työlästä.

Virkaholhouksen avulla on voitu turvata holhoojien ja uskottujen miesten saatavuus. Nykyisen järjestelmän voidaan katsoa hyvin toteuttaneen sille asetetut tavoitteet.

3. Kansainvälinen kehitys ja holhouslainsäädännön pääpiirteet eräissä muissa maissa

Yleistä

Useissa Euroopan maissa on viimeisten 15 vuoden kuluessa uudistettu erityisesti aikuisten holhousta koskevaa lainsäädäntöä. Totutetuille uudistuksille yhteisenä piirteenä on havaittavissa näkemys, jonka mukaan aikuisten suojaamiseen tähtäävien toimenpiteiden tulee olla oikeassa suhteessa yksittäistapauksessa havaittuun suojan tarpeeseen. Tämän on katsottu edellyttävän lainsäädännöltä sitä, että tarjolla on useita erilaisia suojakeinoja, joista voidaan kulloinkin valita tarkoituksenmukainen toimenpide. Tätä ratkaisua on monissa maissa täydennetty antamalla tuomioistuimelle valta päättää toimenpiteen tarkemmasta sisällöstä siten, että aikuisen oikeuteen päättää omista asioistaan ei kajota enempää kuin on välttämätöntä.

Eräissä maissa holhottavaksi julistaminen on korvattu kokonaan uudennimisillä säännöstyillä. Näitä ovat esimerkiksi Itävallan "Sachwalterschaft", Ruotsin "förvaltare" ja Saksan "Betreuung". Uudistusten tavoitteena on näissä maissa ollut joustava järjestelmä, joka antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden ottaa huomioon tapauksen olosuhteet. Säännöstöjen nimien muuttaminen heijastaa myös pyrkimystä päästä eroon käsitteistä, jotka ovat ajan kuluessa muuttuneet leimaaviksi.

Ranskankielisissä Euroopan maissa toteutetut uudistukset eivät ole olleet näin pitkälle meneviä. Esimerkiksi Ranskassa ja Belgiassa holhottavaksi julistaminen on yhä säilytetty, mutta siihen turvautuminen on tilastojen mukaan käymässä entistä harvinaisemmaksi.

Englannissa, Walesissa ja Skotlannissa on meneillään holhouslainsäädännön uudistamistyö. Sen kestäessä on kiinnitetty huomiota muun muassa siihen, että osa suojaan tarvitsevista vanhuksista jää kaikkien suojelutoimenpiteiden ulkopuolelle. Tämä johtuu osaltaan siitä, että holhousoikeudellisia toi-

menpiteitä koskevat oikeudenkäynnit ovat monimutkaisia tai kalliita tai että suojelutoimenpiteistä aiheutuvat kustannukset ovat asianomaisen varallisuuteen nähden liiallisia. Asiantilan korjaamiseksi on pyritty löytämään keinoja, joilla voidaan alentaa suojelun piiriin tuleminen kynnyksiä. Erääksi keinoksi on valittu valtuutusta koskevien säännösten kehittäminen siten, että henkilö, joka kykenee ymmärtämään asian merkityksen, voi valtuuttaa toisen toimimaan puolestaan siltä varalta, että valtuuttaja tulee itse kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan.

Ruotsi

Keskeiset holhousoikeudelliset säännökset sisältyvät vanhempainkaareen (föräldrabalken).

Täysivaltaisuusikäraja on 18 vuotta. Sitä nuoremmat ovat alaikäisiä eivätkä voi itse vallita omaisuuttaan tai tehdä sitoumuksia, jollei laista tai lahjaan taikka testamenttiin liitetystä ehdosta muuta johdu. Alaikäistä edustaa mainituissa asioissa hänen holhoojansa.

Holhottavaksi julistamista koskeneet vanhempainkaaren säännökset on kumottu 1.1.1989 voimaantulleen uudistuksen yhteydessä. Jos joku sairauden, kehitysvamman, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn johdosta tarvitsee apua oikeutensa valvomisessa tai omaisuudestaan taikka henkilöstään huolehtimisessa, hänelle voidaan määrätä uskottu mies. Uskotun miehen määrääminen ei rajoita sen henkilön toimintakelpoisuutta, jota määräys koskee.

Jos uskotun miehen määrääminen ei ole riittävä toimenpide, tuomioistuin voi määrätä henkilölle asiantuntijan (förvaltare). Asiantuntijan tehtävä on kussakin tapauksessa sopeutettava asianomaisen tarpeisiin, ja se voidaan rajoittaa koskemaan tiettyä omaisuutta tai asiaa taikka omaisuutta, jonka arvo ylittää tietyn määrän. Asiantuntijalla on tehtävänsä osoittamisessa puitteissa yksinomainen kelpoisuus määrätä päämiehensä omaisuudesta. Asiantuntija edustaa päämiestään kaikissa tehtävänsä käsittämässä asioissa. Asiantuntijan määrääminen merkitsee siten osittaista holhottavaksi julistamista.

Holhoojien, uskottujen miesten ja asiantuntijain toimintaa valvoo yliholhooja (överförmyndare), joka on valittava jokaiseen kuntaan. Valvontatehtävien lisäksi yliholhooja huolehtii nykyisin useissa tapauksissa

myös uskotun miehen määräämisestä. Kunta voi päättää, että kunnassa on yliholhoojan sijasta oltava holhouslautakunta (*överförmyndarnämnd*). Holhouslautakuntaan sovelletaan tällöin yliholhoojaa koskevia säännöksiä. Lääninhallitus valvoo yliholhoojan ja holhouslautakunnan toimintaa.

Vanhempainkaareissa ja sen nojalla aneetuissa säännöksissä on varsin yksityiskohtaiset ohjeet siitä, miten holhoojan, uskotun miehen tai asiainhoitajan on sijoitettava päämiehensä haltuun uskotut varat. Useita näistä säännöksistä ei kuitenkaan sovelleta alaikäisen holhoojina toimiviin vanhempiin, jollei alaikäisen varallisuus ole huomattavan suuri.

Yliholhoojan suostumus on tarpeen tiettyihin päämiehen puolesta suoritettaviin toimenpiteisiin. Holhoojan, uskotun miehen ja asiainhoitajan on annettava vuosittain yliholhoojalle tili ja tehtävän päätyttyä lopputili. Holhoojina toimivat alaikäisen vanhemmat on kuitenkin vapautettu velvollisuudesta antaa tili, jollei alaikäisen omaisuus ole huomattavan suuri. Yliholhooja on velvollinen tarkastamaan, miten päämiehen omaisuutta on hoidettu. Tarkastuksessa on erityisesti pidettävä silmällä, että päämiehen varoja on kohtuullisessa määrin käytetty hänen hyödykseen, että niiden säilymisestä on riittävä varmuus ja että varoille saadaan kohtuullinen tuotto.

Tanska

Keskeinen holhousta sääntelevä laki on *Værgemålslov* (1995 06 14 nr 388), joka tuli voimaan 1.1.1997.

Täysivaltaisuusikäraja on 18 vuotta. Sitä nuorempi henkilö, joka ei ole solminut avioliittoa, on alaikäinen ja vajaavaltainen. Vajaavaltainen ei voi vallita omaisuuttaan eikä oikeustoimin velvoitautua, jollei toisin ole säädetty.

Henkilö, joka on täyttänyt 18 vuotta, voidaan asettaa holhoukseen (*værgemål*), jos hän mielisairauden, vaikean dementian, häiriintyneen henkisen kehityksen tai muutoin vakavasti heikentyneen terveydentilan vuoksi on kykenemätön huolehtimaan asioistaan ja jos holhoukseen asettamiseen on tarvetta. Omasta pyynnöstään voidaan holhoukseen lisäksi asettaa henkilö, joka sairauden tai huomattavasti heikentyneen tilansa vuoksi ei itse kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan, jollei jäljempänä selostetulle avusta-

jan määräämiselle ole tarvetta.

Holhousta voidaan rajoittaa siten, että se koskee ainoastaan taloudellisia tai ainoastaan tiettyjä taloudellisia asioita. Holhous voidaan myös rajoittaa koskemaan vain henkilökohtaisia tai ainoastaan tiettyjä henkilökohtaisia asioita.

Holhoukseen asettaminen ei pääsäännön mukaan vaikuta oikeustoimikelpoisuuteen. Jos kuitenkin henkilö on asetettu holhoukseen, joka kattaa hänen taloudelliset asiansa, hänen oikeustoimikelpoisuutensa voidaan poistaa, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että asianomainen saattaa varallisuutensa, tulonsa tai muut taloudelliset etunsa olennaisen vähenemisen vaaraan, tai taloudellisen hyväksikäytön estämiseksi. Oikeustoimikelpoisuutta ei Tanskassa voida poistaa rajoitetusti siten, että toimenpide koskisi vain tiettyä omaisuutta tai tiettyjä asioita. Henkilö, jonka oikeustoimikelpoisuus on poistettu, on vajaavaltainen eikä voi itse vallita omaisuuttaan, ellei toisin ole säädetty.

Holhouksen (*værgemål*) ohella Tanskan laki tuntee *samværgemål*-nimisen säännöksen. Sen keskeisenä sisältönä on, että asianomaisen ja hänelle määrätyn avustajan (*samværge*) tulee yhdessä päättää niistä asioista, joihin avustaja on määrätty. Tällainen määräys voidaan rajoittaa koskemaan tiettyjä asioita tai tiettyä omaisuutta. Sitä, jolle on määrätty avustaja, pidetään täysivaltaisena. Avustaja voidaan määrätä henkilölle, joka kokemattomuuden, heikentyneen terveydentilan tai vastaavan syyn vuoksi tarvitsee apua omaisuutensa tai muiden taloudellisten asiointensa hoitamisessa. Edellytyksenä on lisäksi, että asianomainen itse pyytää avustajan määräämistä.

Valinta edellä mainittujen edunvalvontatoimien välillä on tehtävä asianomaisen henkilön suojelun tarpeen perusteella, eikä valittu keino saa olla kattavampi kuin on välttämätöntä. Oikeustoimikelpoisuuden poistamiseen ei saa ryhtyä, jos asianomaisen edut voidaan riittävässä määrin turvata holhoukseen asettamisella.

Holhoojien toimintaa valvoo *statsamt*-niminen valtion aluehallinnon viranomainen. Holhooja on pääsäännön mukaan velvollinen säilyttämään omaisuutensa siinä muodossa, missä se oli silloin, kun holhous järjestettiin. Holhooja tarvitsee holhouksen piiriin kuuluvan varallisuuden kuluttamiseen *statsamtin* suostumuksen.

Norja

Holhousta koskevat säännökset ovat vajaavaltaiseksi julistamista koskevassa laissa (Lov om Umyndiggjorelse; 28.11.1898) ja vajaavaltai- sten holhousta koskevassa laissa (Lov om vergemål for umyndige; nr.3 1927).

Täysivaltaisuusikäraja on 18 vuotta. Sitä nuoremmat ovat alaikäisyyden vuoksi vajaavaltaisia. Vajaavaltainen ei voi itse vallita omaisuuttaan eikä oikeustoimin velvoituttua, jollei erikseen ole toisin määrätty.

Vajaavaltaiseksi voidaan julistaa henkilö, joka (1) hengenheikkouden, mielisairauden, juoppouden tai huumaavien aineiden väärinkäytön vuoksi on kykenemätön huolehtimaan itsestään tai omaisuudestaan tai (2) joka juoppouden, pelihimon, tuhlaavaisuuden tai muun ilmeisen epäviisaan käyttäytymisen kautta hukkaa omaisuuttaan siten, että hänen tai hänen perheensä toimeentulo vaarantuu. Myös sellainen henkilö, joka sokeuden, mykkyuden tai muun ruumiinvian tai heikkouden vuoksi on kykenemätön hoitamaan itseään tai omaisuuttaan, voidaan julistaa vajaavaltaiseksi, jos hän itse siihen suostuu tai jos sitä on pidettävä välttämättömänä hänen suojaamiseksi hyväksikäytön vaaralta.

Vajaavaltaiseksi julistamista ei saa käyttää, jos henkilön edut voidaan riittävästi turvata lievemmin keinoin, esimerkiksi määräämällä hänelle apuholhooja (*hjelpeverge*). Apuholhoojan määrääminen rinnastuu Suomen ja Ruotsin oikeudessa tunnettuun uskotun miehen määräämiseen. Henkilö, jolle on määrätty apuholhooja, säilyttää oikeustoimikelpoisuutensa. Apuholhoojan määrääminen on nykyään huomattavasti useammin käytetty toimenpide kuin holhottavaksi julistaminen.

Päämiehen asioista huolehtii holhoojan ohella overformynderi -niminen viranomainen, jollainen tulee olla jokaisessa kunnassa. Overformynderin tehtävät eivät rajoitu holhoojien toiminnan valvontaan, vaan sillä on merkittävä osuus vajaavaltaisen omaisuuden hallinnossa. Sen tulee sijoittaa hallinnoimansa varat varmasti ja kohtuullisen tuottavasti. Rahavarat on yleensä talletettava pankkiin ja arvopaperit annettava pankin säilytykseen.

Holhoojan tulee vuosittain antaa overformynderille tili niiden varojen, esimerkiksi kiinteän omaisuuden ja irtaimien esineiden, hoidosta, joista holhooja on vastannut. Kun holhoojan tehtävä päättyy, hän on velvolli-

nen antamaan overformynderille päätöstilin toiminnastaan. Overformynderi antaa vuosittain selvityksen hoidossaan olevasta omaisuudesta maaherralle (fylkesman). Kunnan tilintarkastajat valvovat overformynderin toimintaa.

Itävalta

Itävallan holhouslainsäädännön uudistus (Bundesgesetz über die Sachwalterschaft für behinderte Personen) tuli voimaan 1.7.1984. Holhottavaksi julistaminen korvattiin tuolloin Sachwalterschaft-nimisellä säännöstöllä.

Henkilölle, joka mielisairauden, kehitysvammaisuuden tai henkisen taantuman johdosta ei kykene hoitamaan asioitaan tai osaa niistä omia etujaan vaarantamatta, voidaan määrätä asiainhoitaja (Sachwalter). Asiainhoitajan määrääminen ei kuitenkaan ole sallittua, jos asianomainen kykenee muulla tavoin, esimerkiksi perheensä avulla, riittävästi huolehtimaan eduistaan.

Asiainhoitajan tehtävät määrätään tuomioistuimen päätöksessä. Suppein määräys koskee tietyn yksittäisen asian hoitamista. Määräys voidaan antaa myös siten, että asiainhoitajan tehtävät käsittävät tietyn asiaryhmän tai tietyn omaisuuden taikka päämiehen kaiken omaisuuden hoitamisen. Kolmantena vaihtoehtona tulee kysymykseen määräys, jolla asiainhoitajalle uskotaan kaikki päämiehen asiat riippumatta siitä, ovatko ne taloudellisia vaiko henkilöä koskevia.

Päämiehellä ei ole oikeustoimikelpoisuutta asioissa, jotka kuuluvat asiainhoitajan tehtäviin. Tuomioistuin voi kuitenkin antaa päämiehelle kelpoisuuden päättää tietyistä asiainhoitajan tehtäväpiiriin kuuluvista asioista sekä kelpoisuuden määrätä ansiotuloistaan tai niiden osasta, jollei näin vaaranneta päämiehen hyvinvointia.

Saksa

Saksan siviililain (Bürgerliches Gesetzbuch) säännökset aikuisten holhouksesta on uudistettu lailla, joka tuli voimaan 1.1.1992. Holhottavaksi julistaminen (Entmündigung) korvattiin tuolloin Betreuung-nimisellä säännöstöllä.

Henkilölle, joka psyykkisen sairauden tai fyysisen, psyykkisen tai mentaalisen vammun tai häiriön johdosta ei kykene hoitamaan asioitaan tai osaa niistä, voidaan määrätä huolenpitäjä (Betreuer). Huolenpitäjä

voidaan määrätä vain niitä asioita varten, joissa lain tarkoittama huolenpito on tarpeen. Huolenpitäjää ei voida määrätä, jos asiat tulevat hoidetuiksi valtuutettua tai muuta sellaista apua käyttämällä yhtä hyvin kuin huolenpitäjän toimesta.

Huolenpitäjä edustaa päämiestään tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. Huolenpitäjän määrääminen ei rajoita päämiehen oikeustoimikelpoisuutta. Jos päämiehen henkilökohdaiset tai taloudelliset edut ovat vakavasti uhattuina eikä uhkaa voida muulla tavoin poistaa, tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että päämies voi huolenpitäjän tehtäväpiiriin kuuluvissa asioissa antaa tahdonilmaisuja ainoastaan huolenpitäjän suostumuksella. Tällaista määräystä ei voida ulottaa korostetusti henkilökohtaisiin oikeustoimiin, kuten avioliiton solmimiseen ja testamentin tekemiseen. Päämies voi myös määräyksestä huolimatta itsenäisesti tehdä oikeustoimia, jotka ovat hänelle selvästi edullisia. Jollei tuomioistuin ole toisin määrännyt, sama koskee myös oikeustoimia, jotka ovat päivittäiseen elämään kuuluvia ja merkitykseltään vähäisiä.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Tavoitteet

Esityksen tarkoituksena on voimassa olevan holhouslainsäädännön uudistaminen. Nykyinen lainsäädäntö on osittain peräisin 1800-luvun lopulta, minkä vuoksi sen ajanmukaistaminen on tarpeellista useissa eri kysymyksissä. Esityksen keskeiset tavoitteet voidaan jakaa holhoustoimen sisältöä koskeviin ja toisaalta holhoustoimen hallintoa koskeviin.

Holhoustoimen sisältö

Holhoustoimen sisältöä koskevista tavoitteista keskeisin on vaihtoehtojen kehittäminen holhottavaksi julistamiselle. Esityksellä pyritään siihen, että silloin, kun henkilön valtaa määrätä omista asioistaan on välttämätöntä rajoittaa hänen suojaamiseksi, rajoitus voitaisiin kaikissa tapauksissa mittaata siten, että se vastaa henkilön suojan tarvetta rajoittamatta asianomaisen päätösvaltaa enempää kuin on tarpeellista.

Tarkoituksena on, että edunvalvonnan järjestämiseen ryhdyttäisiin vain silloin, kun se on asianomaisen etujen kannalta välttämä-

töntä. Valittavan edunvalvontatoimenpiteen tulisi olla oikeassa suhteessa siihen vaaraan, joka toimenpiteellä pyritään poistamaan. Esityksellä pyritään myös siihen, että edunvalvonnan tarpeessa oleva ei jäisi pois edunvalvonnan piiristä vain sen vuoksi, että menetely koetaan monimutkaiseksi.

Esityksellä pyritään lisäksi uudistamaan holhousoikeudessa käytettävää käsitteistöä siten, että se ei tarpeettomasti leimaisi ihmisiä, jotka tarvitsevat ehdotetussa laissa tarjottuja palveluja.

Holhoustoimen hallinto

Esityksen tarkoituksena on uudistaa holhoustoimen hallintoa siten, että hallinto hoidetaan tehokkaasti ja oikeusturvavaatimukset huomioon ottavalla tavalla. Holhoustoimen tehtävät liittyvät oikeusturvan takaamiseen Yleisenä periaatteena valtion ja kuntien välillä työnjakoa uudistettaessa on ollut, että valtiolle siirretään ne tehtävät, joihin liittyy merkittäviä oikeusturvatekijöitä. Holhoustoimen tehtävien siirtoa valtion vastuulle puoltaa muun ohella se, että tällaisessa oikeusturvatehtävässä tarvitaan käytäntöjen yhdenmukaistamiseksi ohjausta. Valtion ohjauksen yhdistäminen kunnallisesti hoidettuun tehtävään ei olisi ongelmatonta kunnallisen itsehallinnon kannalta tarkasteltuna. Ehdotus vastaa tältä osin selvitysmies Heikki Kosken johdolla toimineen valtion ja kuntien tehtävänjakoa uudistaneen toimikunnan mietinnössä "Kansalainen, kunta ja valtio" (KM 1996:16) asetettuja tavoitteita.

4.2. Keskeiset ehdotukset

Holhouslain käsitteiden uudistaminen

Esityksessä ehdotetaan holhouslaissa käytettyjen käsitteiden muuttamista siten, että käsitteiden avulla ei leimattaisi niitä, jotka tarvitsevat edunvalvontaa. Käsitteistä "holhooja" ja "uskottu mies" ehdotetaan luovuttavaksi. Henkilöstä, joka ehdotetun lain nojalla huolehtii toisen asioista ja edusta, käytettäisiin nimitystä "edunvalvoja". Se, jonka puolesta asioita hoidetaan, olisi "päämies". Tätä termiä käytettäisiin myös silloin, kun henkilö, jonka asioita edunvalvoja hoitaa, on vajaavaltainen.

Jos täysi-ikäisen henkilön kelpoisuuteen määrätä asioistaan on tarpeen puuttua, laissa annettaisiin mahdollisuus toimintakelpoisuu-

den rajoittamiseen. Toimintakelpoisuuden rajoittamisen voimakkain muoto olisi vajaavaltaiseksi julistaminen. Käsite "vajaavaltainen" säilyisi ehdotetussa laissa, ja sillä tarkoitettaisiin alaikäisten lisäksi henkilöitä, joiden toimintakelpoisuutta on rajoitettu voimakkaimmalla mahdollisella tavalla, toisin sanoen julistamalla heidät vajaavaltaisiksi.

Edunvalvojan määrääminen

Pääsäännön mukaan edunvalvojan määräisi tehtävänsä tuomioistuimien. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin, että myös holhousviranomaisen voisi tietyissä tapauksissa antaa edunvalvojan määräyksen. Tällä pyritään siihen, että tuomioistuimia ei kuormitettaisi sellaisilla hakemuksilla, jotka eivät oikeusturvaan liittyvistä tai muista syistä edellytä tuomioistuimen harkintaa. Ehdotuksella pyritään myös alentamaan edunvalvontaan tulon kynnystä niissä tapauksissa, joissa asianomainen itse ymmärtää olevansa edunvalvojan tarpeessa ja edunvalvojan määräämisen vaikutuksista tietoisena hyväksyy sen, että tietyistä henkilöistä tulee hänen edunvalvojan.

Esityksessä ehdotetaan myös oikeudenkäymiskaaren 12 luvun ja hallintolainkäyttölain täydentämistä siten, että tuomioistuimien voisi viereillä olevassa asiassa viran puolesta määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten, jos asianosainen on sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun sellaisen syyn johdosta kykenemätön ymmärtämään asian merkitystä tai valvomaan siinä etuaan.

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen

Kun täysi-ikäinen henkilö ei itse kykene huolehtimaan hoitoa vaativasta asiasta, ensisijainen keino hänen suojaamiseksi on edunvalvojan määrääminen. Toimenpide rinnastuisi nykyisessä laissa tarkoitettuun uskotun miehen määräämiseen. Se ei siten vaikuta henkilön kelpoisuuteen päättää itse asioistaan.

Edunvalvojan määräämistä ei kaikissa tapauksissa voida pitää riittävänä keinona päämiehen suojaamiseksi. Vaara siitä, että päämies käyttää oikeustoimikelpoisuuttaan omaksi vahingokseen, on olemassa erityisesti silloin, kun tiedetään että hän henkisesti tilastaan huolimatta pyrkii aktiivisesti ja

edunvalvojaansa kuulematta vaikuttamaan taloudellisiin asioihinsa esimerkiksi luovuttamalla omaisuuttaan tai ottamalla velkaa. Esityksessä ehdotetaan, että henkilön toimintakelpoisuutta voitaisiin tällöin rajoittaa.

Rajoitus olisi sopeutettava päämiehen suojan tarpeeseen siten, että käytetään lievintä riittävää rajoitusta. Rajoituksen sisältö määrittäisiin tuomioistuimen päätöksellä päämiehen suojan tarpeesta hankitun selvityksen perusteella.

Rajoitus voi ehdotuksen mukaan kohdistua joko asianomaisen oikeustoimikelpoisuuteen tai hänen kelpoisuuteensa määrätä tietystä omaisuudestaan. Holhottavaksi julistamiseen rinnastuva vajaavaltaiseksi julistaminen jäisi yhä käytettäväksi äärimmäisenä vaihtoehtona. Vajaavaltaisuus muodostaisi samalla toimintakelpoisuuden rajoittamisen äärirajan. Rajoitusta ei ehdotuksen mukaan voida ulottaa koskemaan niitä määräämistöitä tai oikeustoimia, joihin vajaavaltaisella on kelpoisuus.

Ne henkilöt, joiden toimintakelpoisuutta rajoitetaan vajaavaltaiseksi julistamista lievempään rajoitukseen turvautumalla, eivät ehdotuksen mukaan ole vajaavaltaisia. Vajaavaltaisuuteen kytketyt oikeusvaikutukset eivät siten liity sellaiseen päätökseen, jolla toimintavapautta on osittain rajoitettu.

Eräät yhteiskunnalliset tehtävät edellyttävät korostetusti sitä, että tehtävän haltijan harkintakykyyn voidaan kansalaisten taholta luottaa. Tällaisia ovat muun muassa tuomarin, lautamiehen, asianajajan ja eräiden selvitysmiesten tehtävät. Esityksessä ehdotetaan, että mainittuja tehtäviä koskevia kelpoisuusvaatimuksia muutetaan siten, että toimintakelpoisuuden rajoittaminen estää toimimisen tällaisessa tehtävässä.

Holhousasioiden hallinto

Holhustoimen on perinteisesti katsottu kuuluvan oikeudenhoidon piiriin ja siten lähinnä valtion tehtäväksi. Suomen Kuntaliiton vuonna 1994 julkaistussa muistiossa "Kuntien peruspalvelut ja säädösten muuttaminen" valtion vastuulle ehdotettiin siirrettäväksi oikeusturvatehtävät, kuten muun ohella yleinen oikeusaputoimi ja holhustoimi. Holhustoimen siirtämistä valtion tehtäväksi on viimeksi käsitelty selvitysmies Heikki Kosken ehdotuksessa "Kansalainen, kunta ja valtio". Komiteamietinnössä todetaan, että holhustoimen tehtävät liittyvät eri-ikäisten

ja erilaisten omaisuusmassan omaavien va- jaavaltaiisten omaisuuden hoitoon ja valvontaan, joissa tehtävissä korostuvat ennen kaikkea oikeudelliset seikat. Tehtäväkokonaisuus puoltaa mietinnön mukaan holhoustoimen siirtämistä valtion vastuulle.

Esityksessä ehdotetaan, että kuntien holhouslautakuntien tehtävät ja eräät muut uussittavan lupahallinnon tehtävät siirrettäisiin valtion paikallishallintouudistuksen yhteydessä muodostetuille 37 maistraatille. Ahvenanmaalla holhousviranomaisena toimisi lääninhallitus. Alioikeuksille ei enää jäisi holhoustoimen hallintoon kuuluvia tehtäviä.

Vastuu holhoustoimen sisällöstä ja sen kehittämistä kuuluisi oikeusministeriölle. Oikeusministeriö huolehtisi vastaisuudessa muun ohella oikeusturvan toteutumiseksi holhousasioissa tarvittavasta ohjeistuksesta.

Maistraatit kuuluvat sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Holhousviranomaisien hallinnollinen ohjaus ja kehittäminen kuuluisi siten sisäasiainministeriölle. Hallinnollisesti maistraatit kuuluvat lääninhallitusten alaisuuteen. Maistraateista kaikkiaan 24 toimii kihlakunnanviraston yksikköinä. Erillisinä virastoina toimii 13 maistraattia. Maistraateilla on 37:n päätoimipisteen lisäksi 21 palveluyksikköä, joista saa kaikkia maistraattien palveluja. Maistraattien peruspalveluja on lisäksi saatavilla myös kihlakunnanvirastojen toimipaikoista ja viranomaisten yhteispalveluista. Maistraattien toimialueena on yksi tai useampi kihlakunta.

Maistraatit hoitavat usean eri hallinnonalan tehtäviä. Ne toimivat väestökirjanpidon paikallisviranomaisina, ja ne hoitavat myös vaaleihin ja kansanäänestyksiin liittyviä tehtäviä siten kuin niistä erikseen säädetään. Maistraatit toimivat lisäksi kaupparekisterin ja yhdistysrekisterin paikallisviranomaisina. Maistraateissa hoidetaan myös vihkimisviranomaiselle, julkiselle notaarille ja julkiselle kaupanvahvistajalle kuuluvia tehtäviä. Tehtäviin kuuluu myös perukirjojen osakseluetteloiden vahvistaminen sekä eräät kauslaissa ja painovapauslaissa säädetyt tehtävät.

Holhoustoimen tehtävät oikeusturvatehtävinä soveltuvat maistraattien muuhun toimenkuvaan ja työhön. Valtion kihlakuntahallinnon viranomaisista maistraatit ovat selkeimmin yleishallintotyyppisiä tehtäviä hoitavia viranomaisia. Maistraattien valinta holhousviranomaisiksi palvelee myös läheisyysperiaatteen toteutumista, koska maistraateilla on

melko tiheä toimipisteverkko. Valtion paikallishallinnon uudistus, jonka yhteydessä rekisterihallinnon paikallisviranomaisien organisaatiota uudistettiin ja ne liitettiin osaksi kihlakuntahallintoa, on luonut hyvän pohjan maistraattien toimenkuvan edelleen kehittämiseen.

Maistraatin toimintaa johtaa maistraatin päällikkönä oleva henkikirjoittaja, joka siis myös ratkaisee maistraatin toimivaltaan kuuluvat asiat ilman esittelyä. Ratkaisutoimivaltaa voi kuulua myös maistraatin muulle virkamiehelle maistraatin työjärjestyksen nojalla. Maistraatissa voi olla useita henkikirjoittajia. Henkikirjoittajan virkaa hoitavalta edellytetään, että hän on suorittanut oikeustieteen kandidaatin tutkinnon

Ehdotuksen mukaan edunvalvojan määräämistä ja lupaa tai velvoittamista koskeva asia ratkaistaisiin maistraatissa esittelystä. Asian käsittelyyn ja virkamiehen esteellisyyteen sovellettaisiin muutoin hallintomenettelylakia (598/1982). Erityisiä menettelysääntöksiä, lähinnä kuulemisesta, annettaisiin kuitenkin siltä osin kuin kysymys on maistraatin toimivaltaan kuuluvasta edunvalvojan nimittämisestä. Maistraatin holhousviranomaisena tekemään päätökseen haettaisiin muutosta lääninoikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Lakiehdotuksen mukaan edunvalvojan määräisi joko tuomioistuin tai maistraatti. Maistraatti voi määrätä pyydetyn henkilön edunvalvojaksi sellaiselle henkilölle, joka kykenee ymmärtämään edunvalvojan määräämisen merkityksen ja suostuu tähän. Jollei tällaiseen hakemukseen voida suostua, asia olisi hakijan pyynnöstä siirrettävä käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Toimintakelpoisuuden rajoittamisesta päättäisi sen sijaan aina tuomioistuin. Maistraatti selvittäisi muutoin edunvalvonnan jatkamisen aiheellisuuden ja tekisi tarvittaessa hakemuksia tuomioistuimille edunvalvonnan lakkauttamisesta.

Maistraatti ratkaisisi kaikki holhoustoimen lupa-asiat. Omaisuuden hoidon jälkivalvontaa tehostettaisiin ottamalla lakiin nykyistä yksityiskohtaisemmat säännökset edunvalvojan kirjanpito- ja tilivelvollisuudesta sekä tilien tarkastuksesta. Tarvittaessa tilivelvollisuudesta voitaisiin määrääjäksi tai toistaiseksi vapauttaa muun ohella omaisuuden vähäisen määrän vuoksi. Edunvalvojan tehtävän päättymisen johdosta tehtävä tili annettaisiin tarkastettavaksi holhousviranomaiselle, joka

tarkastuksen päätyttyä antaisi tiliä koskevan lausunnon tilityksen vastaanottamiseen oikeutetulle. Päämiehen omaisuuden hoitamista voitaisiin valvoa myös siten, että maistraatti velvoittaa esittämään holhousviranomaiselle suunnitelman omaisuuden hoidosta ja käytöstä. Maistraatilla olisi valvontansa tehostamiseksi oikeus hallinnollisten pakkokeinojen, uhkasakon ja teettämisen, käyttöön.

Maistraatti pitäisi myös holhousasioiden rekisteriä. Säännökset rekisteristä ja sen sisällöstä ovat ehdotetun lain 7 luvussa. Mainitussa luvussa ovat myös säännökset oikeudesta tiedon saantiin rekisteristä sekä tietojen säilyttämisajasta.

Lain voimaan tullessa nykyisissä holhouslautakunnissa vireillä olevat asiat siirtyisivät käsiteltäviksi siinä uudessa holhousviranomaisessa, jonka toimialueeseen asianomainen kunta kuuluu. Tuomioistuimissa vireillä olevia lupa-asioita tai muita asioita, jotka uudessa laissa kuuluvat maistraatin toimivaltaan, ei sitä vastoin siirrettäisi maistraatin käsiteltäväksi.

Edunvalvojen saatavuuden turvaaminen

Voimassa olevasta laista ilmenevä ajatus, jonka mukaan julkisen vallan tulee viimekädessä huolehtia edunvalvontapalveluiden saatavuudesta, ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan. Ihmisten lisääntynyt liikkuvuus johtaa siihen, että vanhuksen tukena tämän kotipaikkakunnalla on entistä harvemmin sellainen lähiomainen, joka voi ottaa huolehtiakseen edunvalvonnasta. Vanhimpien ikäluokkien suhteellinen ja lukumääräinen kasvu vaikuttaa samansuuntaisesti. Aiempaa vähäisemmässä määrin voidaan turvautua siihen, että seuraava sukupolvi, joka itsekin on ikääntymässä, kykenee tai voi ottaa hoitaakseen vanhempiensa edunvalvontaan liittyviä tehtäviä. Virkaholhousjärjestelmän tai vastaavan järjestelmän tarve tulee siten kasvamaan.

Esityksessä ehdotetaan, että edunvalvontapalveluiden järjestämistä koskevat säännökset sijoitettaisiin nykyiseen tapaan omaan lakiin, lakiin holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä.

Lain mukaan edunvalvontapalveluiden järjestäminen siirtyisi valtion vastuulle. Maistraatit huolehtisivat toimialueillaan edunvalvontapalveluiden saatavuudesta, mutta edun-

valvontapalvelujen pääasiallinen tuottamisvastuu olisi edelleen ensisijaisesti kunnilla. Mikäli maistraatti ja kunta harkitsevat yhdessä, että edunvalvontapalveluiden tuottaminen kunnan toimesta ei jostakin syystä ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista tai että kunta ei pysty huolehtimaan kaikista tarvittavista edunvalvontapalveluista, maistraatin tulee huolehtia palveluiden järjestämisestä sopimalla niiden tuottamisesta jonkin muun julkisen tai yksityisen yhteisön kanssa.

Viimeksi mainittujen edunvalvontapalveluiden tuottajien kanssa tehtäisiin erillinen sopimus, jossa sovittaisiin ainakin sopimuksen voimassaoloajasta, sekä sopimuksen irtisanomisperusteista, -ajasta ja -menettelystä. Sopimuksen irtisanomisaikaa ei voitaisi pätevästi sopia kahta vuotta lyhyemmäksi. Irtisanomisajan sääntely on tarpeellinen sen vuoksi, että muun yhteisön kuin kunnan edunvalvontapalvelujen tuottamisesta tulisi olla ajallisesti jokin vähimmäisvarmuus. Irtisanomisajan sääntely osoittanee myös mahdollisille palvelun tuottajille, että kysymys on pitkäjänteisestä toiminnasta. Palvelun tuottamista suunnitteleva ja harkitseva yhteisö voi siten harkita, riittävätkö yhteisön voimavarat tällaiseen toimintaan. Myös maistraatin tulee kiinnittää tähän seikkaan huomiota harkitessaan sopimuksen tekemistä yhteisön kanssa.

Edunvalvontapalvelujen tuottajille, niin kunnille kuin myös muille julkisille yhteisöille tai yksityisille yhteisöille, maksettaisiin korvaus valtion varoista sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Korvauksen määrittämisen lähtökohtana olisi, että korvaus vastaa palvelun tarkoituksenmukaisesta tuottamisesta aiheutuvia keskimääräisiä kustannuksia. Oikeus palkkioon ja korvaukseen päämiehen varoista kuuluisi sille, joka vastaa palvelun tuottamisesta, eli kunnalle tai sille yhteisölle, jonka kanssa maistraatti on tehnyt sopimuksen palvelun tuottamisesta. Kunnalla olisi oikeus korvaukseen myös niissä tapauksissa, joissa kunta itse on järjestänyt palvelun tuottamisen ostopalveluna. Mahdollisia edelleentilityksiä ei säänneltäisi laissa.

Ehdotettuun lakiin sisältyvät lisäksi säännökset edunvalvontapalvelun tuottajien valvonnasta, korvausten takaisinperinnästä ja muutoksenhausta. Edunvalvontapalvelujen tuottajien valvonnassa voitaisiin käyttää lääninhallituksen virka-apua sekä lääninhallituksen toimivaltaan kuuluvia hallinnollisia

pakkokeinoja siten kuin niistä säädetään lääninhallituslaissa (22/1997). Perusteettomasti maksettu korvaus voitaisiin myös määrätä perittäväksi takaisin maistraatin päätöksellä. Muutoksenhaku maistraatin päätöksiin perustuisi hallintolainkäyttölakiin (586/1996) kuitenkin sillä poikkeuksella, että korvauksen määrää koskevista lääninoikeuden päätöksistä ei saisi valittaa enää korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Lääninhallituksen hallinnollisen pakon käyttämistä koskevasta päätöksestä valitettaisiin hallintolainkäyttölain mukaisesti ensi asteena lääninoikeuteen.

Ehdotetun lain siirtymäsäännöksissä otettaisiin erikseen huomioon holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 2 §:n mukaiset nimetyt henkilöt. Nimetyillä henkilöillä on ollut mainitun lain 4 §:n mukaan oikeus saada kunnan varoista kohtuullinen palkkio, mikäli holhottavan varoista maksettavaa palkkiota ei ole voitu pitää riittävänä verrattuna nimetyt henkilön työmäärään tai vaivaan. Siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että tällaisten nimettyjen henkilöiden uskotun miehen ja holhoojan määräykset jatkuisivat holhouslainsäädännön uudistuksesta huolimatta. Nimettyjen henkilöiden tulisi kuitenkin kolmen vuoden siirtymäajan kuluessa sopia kunnan kanssa heille maksettavasta korvauksesta ja sen perusteista. Jotta nimettyjen henkilöiden uudet edunvalvontatehtävät tulisivat myös uuden korvausjärjestelmän piiriin, kunta voisi jatkossa sopia nimettyjen henkilöiden kanssa lain 2 §:n 3 momentin mukaisesti siitä, että nimetyt henkilöt tuottavat palvelut ostopalveluina. Mahdollista lienee sekkin, että nimettyinä henkilöinä toimineet voisivat perustaa toimintaansa jatkamaan yhteisön, joka puolestaan saataisi olla sopimuskelpoinen edunvalvontapalveluiden tuottaja.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Oikeusministeriö

Holhoustoimen sisällöstä ja sisällön kehittämisestä huolehtisi ehdotuksen mukaan oikeusministeriö. Tämä lisää jossain määrin oikeusministeriön tehtäviä. Tehtävien lisäys ei kuitenkaan aiheuta tarvetta lisätä henkilöstön määrää oikeusministeriössä.

Sisäasiainministeriö

Holhousviranomaisten hallinnollinen ohjaus kuuluisi sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Sisäasiainministeriö vastaisi muun ohella valtion talousarvion valmistelusta hallinnonalalla. Mainituista uusista hallinnollisista tehtävistä ei kuitenkaan arvioida aiheutuvan lisähenkilöstön tarvetta sisäasiainministeriössä.

Väestörekisterikeskus

Holhouslain uudistamisen yhteydessä uudistetaan myös holhousasioiden rekisteri. Rekisterin kehittämisestä, yleisestä toimivuudesta ja rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä vastaisi väestörekisterikeskus. Mainittujen tehtävien hoidosta ei arvioida aiheutuvan pysyvän lisähenkilöstön tarvetta.

Käräjäoikeudet

Holhouslainsäädännön mukaiset lupa-asiat siirtyisivät käräjäoikeuksilta kokonaan maistraateille. Käräjäoikeudet eivät myöskään enää valvoisi holhoustoimen hoitoa alueellaan eivätkä osallistuisi holhoustoimen henkilöstön nimittämiseen. Myös osa nykyisistä uskotun miehen (edunvalvojan) määräämistä koskevista asioista siirtyisi käräjäoikeuksista maistraateille. Näiden tehtävien poistuminen vaikuttaa käräjäoikeuksien kokonaistyömäärään ainoastaan vähän.

Käräjäoikeudet päättäisivät uutena asiana toimintakelpoisuuden rajoittamisesta. Näiden asioiden määrä tulee otaksuttavasti olemaan nykyisten holhottavaksi julistamista koskevien asioiden lukumäärää suurempi. Ehdotuksella ei ole henkilöstövaikutuksia käräjäoikeuksissa.

Kunnat

Kuntien tehtävät holhouksien valvonnassa ja tämän myötä holhouslautakunnat lakkaavat lain tullessa voimaan. Tästä johtuvat henkilöstövaikutukset ovat useimmissa kunnissa vähäiset, sillä holhouslautakunnilla ei suoritettun kyselyn mukaan yleensä ole päätoimista henkilökuntaa. Noin 40 kunnassa tilanne on kuitenkin toinen, ja holhousasioita päätoimisesti hoitanutta henkilöstöä vapautuu muihin tehtäviin. Tällaisen henkilöstön

määräksi voidaan holhouslautakunnille osoitetun kyselyn perusteella arvioida 50-60. Lisäksi tehtävät vähenevät myös sellaisten kunnallisten viranhaltijoiden osalta, jotka ovat hoitaneet holhoustoimen tehtäviä yhdistettynä muuhun virkaan.

Kunnallinen virkaholhous korvattaisiin velvollisuudella tuottaa riittävä määrä edunvalvojen palveluita. Vastuu palveluiden saatavuudesta siirtyy kunnilta valtiolle. Päävastuu palveluiden tuottamisesta kuuluisi sitä vastoin edelleen kunnille. Kunta voitaisiin vapauttaa palveluiden tuottamisesta vain maistraatin ja kunnan keskinäisen sopimuksen nojalla, jolloin palvelun tuottamisesta vastaisi jokin muu julkinen tai yksityinen yhteisö sopimusperusteisesti. Kunnat voisivat tuottaa palvelut kaikilla kuntalain mukaisilla keinoilla. Ehdotuksella ei tältä osin arvioida olevan henkilöstövaikutuksia.

Maistraatit

Holhoustoimen hallinnon siirtyessä maistraateille maistraatit saavat merkittävän uuden tehtävän. Kun noin 450 holhouslautakuntaa korvataan 37 maistraatilla, holhoustoimen hallinto siirtyy tapahtuvaksi nykyistä olennaisesti suuremmissa yksiköissä. Vuotta 1996 koskevien tietojen perusteella voidaan arvioida, että yhden maistraatin valvottavaksi tulee keskimäärin noin 950 edunvalvontaa. Valvottavien edunvalvontojen määrät maistraattia kohden vaihtelevat kuitenkin suuresti. Helsingin maistraatille tulee yli 5 000 edunvalvontaa, kun valvottavien määrät pienimmissä yksiköissä ovat yleensä 200:n ja 500:n välillä. Valvottavien määrä ylittää 1 000:n rajan kaikkiaan 13:ssa maistraatissa ja 600:n rajan 19 maistraatissa. Pienin yksikkö olisi Ahvenanmaan lääninhallitus, joka valvoisi noin 80 edunvalvojan tointa. Yhteensä maistraateilla ja Ahvenanmaan lääninhallituksella olisi noin 36.000 valvottavaa edunvalvontaa.

Maistraateissa oli vuoden 1997 alussa henkilöstöä yhteensä 559. Näistä henkikirjoittajia oli 62, erillisiä julkisen notaarin virkoja 2, tarkastajia ja vastaavia 10, apulaistarkastajia 16 ja toimistohenkilökuntaa yhteensä 470. Maistraateissa on lisäksi työllisyysvaroin palkattuja henkilöitä, joiden määrä saatava olla paikallisesti huomattavakin.

Henkilöstörakenteeltaan maistraatit vaihtelevat muun ohella siten, että vuoden 1997 syksyllä 21 maistraatissa on yksi henkikir-

joittaja, kahdeksassa maistraatissa on kaksi henkikirjoittajaa, seitsemässä maistraatissa kolme henkikirjoittajaa ja yhdessä maistraatissa (Helsingin maistraatti) on neljä henkikirjoittajaa. Vuoden 1997 alun tietojen mukaan 23 maistraattia toimii ilman tarkastajia tai apulaistarkastajia.

Arvioitaessa, millaisella henkilömäärällä maistraateille ehdotetut lisätehtävät voidaan hoitaa, voidaan eräänä lähtökohtana käyttää niitä tietoja, jotka koskevat holhouslautakuntien nykyisiä voimavaroja. Näiden tietojen hyödynnettävyyttä rajoittaa kuitenkin se, että nykyisistä holhouslautakunnista valtaosa on asiamääriltään hyvin pieniä. Voimavarojen käyttö tällaisissa yksiköissä poikkeaa olennaisesti siitä, mikä on tarkoituksenmukaista maistraateissa, jotka keskimäärin tulevat valvomaan noin 950 edunvalvojan tointa. Maistraateissa ei myöskään ole käytettävissä luottamusmiesten panosta, minkä merkitys on ollut hyvin suuri holhouslautakuntien tehtävien hoidon kannalta. Lisäksi on huomattava, että maistraateille ehdotetaan eräitä sellaisia tehtäviä, joita holhouslautakunnilla ei tällä hetkellä ole.

Tarvittavia henkilöstömääriä koskevat arviot joudutaan siten perustamaan lähinnä holhousviranomaisten tulevien tehtävämäärien ennakoitiin sekä tietoon siitä, millaisia henkilöstömääriä tarvitaan nykyisissä suurimmissa kunnallisissa yksiköissä, jotka kooltaan vastaavat maistraateista muodostuvia yksiköitä. Suurimmista holhouslautakunnista saatavien tietojen nojalla on arvioitavissa, että noin 800 edunvalvontaa edellyttää sitä, että holhousviranomaisessa on lakimies, joka voi päätoimisesti keskittyä holhoustoimen hallintoon. Edunvalvonnassa olevien määrän kasvaessa sitä suuremmaksi lakimiestyövoiman tarve ei ilmeisesti lisääntynyt täysin samassa suhteessa, koska oikeudellista harkintaa koskevat kysymykset alkavat suuremmissa yksiköissä toistua samanlaatuksina, mikä helpottaa ja nopeuttaa niiden ratkaisemista. Toisaalta lakimiehen palkkaaminen holhoustoimen asioita varten voi olla välttämätöntä silloinkin, kun edunvalvontojen määrä on pienempi kuin 800. Asia voi olla näin esimerkiksi sen vuoksi, että maistraatin nykyiset henkilövoimavarat eivät riitä siihen, että holhoustoimen hoitoon olisi käytettävissä riittävä määrä lakimiestyövoimaa. Arvio, jonka mukaan holhoustoimen hallinnossa tarvitaan yksi lakimies 800 edunvalvonnassa olevaa kohden, on sen vuoksi asianmukai-

nen. Kun arvion lähtökohtana käytetään edunvalvonnassa olevien nykyistä kokonaisuuttua, päädytään siihen, että holhoustoimen hallinnossa tarvitaan 45 lakimiehen päätoiminen panos.

Sellaisiin valmistelutehtäviin, jotka eivät edellytä lakiesikoulutusta, ja holhoustoimen hallinnosta aiheutuviin toimistotehtäviin tarvitaan vastaavasti yhteensä noin 100 hengen työpanos. Erityisesti tilien tarkastus vaatii runsaasti työvoimaa. Tilejä tulee vuosittain tarkastettavaksi noin 30.000 kappaletta. Sitä, millä tavoin voimavarojen tarve jakautuu valmistelu- ja toimistotehtävien välillä, ei ole mahdollista tarkoin arvioida. Toimistohenkilökunnalla on Suomessa yleensä sangen hyvä koulutus, joten esimerkiksi osa tilien tarkastukseen liittyvistä tehtävistä soveltuu myös toimistohenkilökunnalle.

Mainituista tehtävistä aiheutuu siten yhteensä noin 145 henkilötyövuoden tarve. Jotta holhoustoimessa nykyisin olevaa asiantuntemusta saataisiin vastaisuudessa säilymään holhoustoimen käytössä, olisi asianmukaista, että lisähenkilökuntaa hankittaessa mahdollisuuksien mukaan käytettäisiin henkilöstöä, joka on aiemmin hoitanut holhoustoimen tehtäviä kunnissa.

5.2. Taloudelliset vaikutukset

Holhoustoimen hallinnon siirtyminen kunnilta valtiolle merkitsisi kuntien vuosittaisten nettomenojen vähenemistä arviolta vajaalla 40 miljoonalla markalla. Kuntakohtaiset säästöt vaihtelevat suuresti, sillä kuntien menot valvonnassa olevaa holhous- tai uskotun miehen tointa kohden poikkeavat toisistaan huomattavasti. Suoritetun kyselyn mukaan 23 kuntaa oli perinyt valvottavilta erilaisina toimenpidemaksuina enemmän kuin holhoustoimesta oli koitunut kunnalle kustannuksia.

Holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämistä koskevan lakiehdotuksen mukaan valtio maksaa kunnille edunvalvontapalvelujen tuottamisesta korvauksen, jonka määrä vastaa palvelujen taroituksenmukaisesta tuottamisesta keskimäärin aiheutuvia kustannuksia. Tästä aiheutuisi valtiolle vuosittain 15-20 miljoonan markan suuruinen meno. Kunnille aiheutuu vastaava säästö, sillä kunnat huolehtivat nykyisin kokonaisuudessaan virkaholhouksen kustannuksista.

Maistraattien tarvitsemasta holhoustoimen

henkilöstömäärästä voidaan arvioida aiheutuvan valtiolle vuosittaisia lisäkustannuksia noin 35 miljoonaa markkaa. Lisäksi henkilökunnan sijoittumisesta ja laitehankinnoista aiheutuu kertaluonteisesti noin 20 000 markan kustannus henkilöä kohden eli noin kolme miljoonaa markkaa. Muita menoja aiheutuu lisäksi uudistuksen vaatimasta koulutuksesta ja tiedotuksesta. Toiminnan käynnistämisen vuoksi osa henkilökunnasta tulee palkata viimeistään syyskuussa 1999.

Automaattiseen tietojenkäsittelyyn perustuvan valtakunnallisen holhousasiain rekisterin perustamisesta aiheutuu lisäksi noin yhden miljoonan markan suuruinen kertameno. Tähän sisältyy rekisterin määrittelystä ja suunnittelusta, tietokannan perustamisesta sekä ylläpito- ja tulostusohjelmien sekä tarvittavien teknisten ohjeiden laatimisesta aiheutuvat kustannukset. Rekisterin ylläpitoon liittyvistä tehtävistä aiheutuu vuosittain noin 200.000 markan kustannukset.

Edellä sanottu merkitsee sitä, että uudistuksesta valtiolle aiheutuva vuotuinen menojen lisäys on noin 50-55 miljoonaa markkaa. Kunnille aiheutuu vastaavansuuruinen menojen vähentyminen. Uudistuksesta aiheutuu lisäksi valtiolle noin 4 miljoonan markan kertaluonteinen meno.

Holhousviranomaiset saavat toisaalta tuloja lupahallinnon ja tilintarkastustoiminnan suoritteista. Lupa-asioita arvioidaan ratkaistavan vuositasolla noin 5.500 kappaletta. Mikäli lupahallinnon suoritteiden hinta olisi keskimäärin noin 300 markkaa, lupahallinnon suoritteista kertyisi vajaan kahden miljoonan markan tulot. Edunvalvojan määräämistä koskevista ratkaisuista arvioidaan kertyvän noin 200.000 markan tulo.

Tilintarkastuksesta perittäisiin maksu, joka olisi noin 200 markkaa tarkastusta kohden. Tilintarkastustehtävän vaativuuden mukaisesti tarkastusmaksu voitaisiin porrastaa. Tarkastusmaksusta olisi toisaalta mahdollisuus myöntää vapautus. Tilintarkastustehtävistä arvioidaan kertyvän tuloja noin kuusi miljoonaa markkaa.

Yhteensä holhousviranomaisen suoritteista kertyisi tuloja noin kahdeksan miljoonaa markkaa. Näin ollen valtiolle aiheutuisi vuotuisia nettomenoja noin 42 - 47 miljoonaa markkaa.

Uudistus rahoitetaan siten, että se ei vaikuta kustannusten jakautumiseen valtion ja kuntien kesken. Kunnille ehdotuksesta aiheutuva säästö vähennettäisiin kunnille

myönnettävästä yleisestä valtionosuudesta siten kuin siitä erikseen säädetään. Kuntien ja valtion rahoitusasemaan vaikuttavissa muissa tehtävissä kuin valtionosuustehtävissä tapahtuvien muutosten huomioon ottaminen ei perustu kuntien valtionosuuslakiin (1147/1996). Tämän vuoksi uudistuksen aiheuttamista valtionosuuksien vähennyksistä, jotka johtuvat kuntien ja valtion rahoitusaseman muutoksen huomioon ottamisesta, on säädettävä lailla. Vastaavalla tavalla on menetelty aikaisemmin muun ohella siirrettäessä lautamiespalkkioiden maksaminen kunnilta valtion tehtäväksi (HE 131 ja 134/1997 vp).

Holhoustoimen hallinnon siirtyminen kunnilta valtiolle on otettu huomioon valtion vuoden 1999 talousarvioesityksessä siten, että momentille 26.06.21 on lisätty 11 133 000 mk, momentille 26.07.21 235 000 mk ja momentille 26.97.35 1 600 000 mk. Vastaavat määrärahat on vähennetty kunnille myönnettävästä yleisestä valtionavusta (mom. 26.97.31).

6. Asian valmistelu

Holhouslainsäädännön uudistaminen on ollut vireillä pitkään. Valtioneuvosto asetti vuonna 1965 komitean valmistamaan ehdotuksen holhouslainsäädännön uudistamiseksi. Komitea, joka otti nimekseen holhouslainsäädännön uudistamiskomitea, jätti mietintönsä valtioneuvostolle joulukuussa 1971 (komiteanmietintö 1971: A 22).

Komitea ehdotti holhouslainsäädännön kokonaisuudistusta. Ehdotuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota vajaavaltaisen omaisuuden hoidossa noudatettaviin menettelytapoihin ja holhoojan toiminnan valvontaan sekä holhoustoimen viranomaisorganisaation kehittämiseen. Komitea ehdotti holhouslautakuntien tilalle yliholhoojia. Yliholhooja olisi ollut alioikeuden valvonnan alaisena toimiva virkamies. Yliholhoojan virka olisi aluksi ollut kunnallinen, mutta myöhemmin siitä olisi tehty valtion virka.

Oikeusministeriö sai komitean mietinnöstä lausunnot 33 viranomaiselta ja järjestöltä. Miltei kaikki lausunnon antajat katsoivat voimassa olevan holhouslain vanhentuneeksi ja sen uudistamisen tarpeen vaatimaksi.

Oikeusministeriö asetti vuonna 1972 toimikunnan jatkamaan uudistuksen valmistelua. Toimikunta, joka otti nimekseen holhoustoimikunta, sai työnsä valmiiksi syyskuussa

1974. Komitean tavoin se ehdotti holhouslainsäädännön kokonaisuudistusta.

Mietinnössään (KM 1974:117) holhoustoimikunta kiinnitti erityistä huomiota vajaavaltaisuuden sisällön uudistamiseen ja holhoukseen liittyvien oikeusturvakysymysten ratkaisemiseen. Vajaavaltaisuuden sisällön tuli toimikunnan mukaan määräytyä ns. normaalisuusajatuksesta käsin. Laki oli pyrittävä muotoilemaan siten, että vajaavaltaisuus mahdollisimman vähän leimaa vajaavaltaista yksilöä. Pyrkimyksen normaalisuuteen katsottiin sallivan vain sellaiset toimintakelpoisuuden rajoitukset, jotka ehdottomasti ovat perusteltavissa siksi, että asianomaiselta puuttuu kyky toimia puolestaan.

Mainituista lähtökohdista käsin holhoustoimikunta ehdotti lainsäädäntöä uudistettavaksi siten, että holhottavaksi julistaminen olisi tullut kysymykseen ainoastaan silloin, kun asianomaisen etuja ei voida riittävästi suojata muulla tavoin. Omaisuuden hoitamisessa tukea tarvitsevalle olisi ensisijaisesti tullut määrätä uskottu mies. Uskotun miehen määräämisen yhteydessä olisi päämiehen kelpoisuutta itse vallita omaisuuttaan voitu tietyin edellytyksin rajoittaa.

Vajaavaltaisen omaisuuden hoitamisen lähtökohdista tuli toimikunnan mukaan olla vajaavaltaisen omien tarpeiden huomioon ottaminen. Omaisuutta oli pelkän kartuttamisen ja säilyttämisen asemesta myös käytettävä vajaavaltaisen parhaaksi. Oikeusturvaa holhousasioissa toimikunta ehdotti kohennettavaksi kehittämällä oikeudenkäyntimenettelyä ja tehostamalla vajaavaltaisen omaisuuden hoidon valvontaa. Ennakkovalvontaa olisi lisätty ottamalla käyttöön omaisuuden hoitosuunnitelmat. Jälkivalvontaa olisi parannettu muun muassa sisällyttämällä lakiin säännökset holhousviranomaisen suorittamasta päätöstilin tarkastuksesta.

Holhoustoimikunta ehdotti kolmiportaista holhoustoimen hallintoa. Holhoustoimen ylin johto olisi uskottu oikeusministeriölle. Paikallishallinnosta olisivat vastanneet kunnan holhouslautakunnat. Niihin olisi enimmäkseen sovellettu kunnallisia lautakuntia koskevia oikeusohjeita. Yleisten alioikeuksien olisi tullut valvoa holhouslautakuntien toimintaa. Kaikki hakemukset luvan saamiseksi vajaavaltaisen puolesta tehtävään oikeustoimeen olisi siirretty holhouslautakuntien ratkaistaviksi.

Holhouslautakuntien työtä toimikunta ehdotti tehostettavaksi siten, että kuntien olisi

tullut perustaa holhouslautakunnan sihteerin virka. Valtion olisi vuorostaan tullut osallistua holhoustoimen hallinnosta aiheutuneisiin kustannuksiin. Ehdotuksen mukaan kunnille olisi suoritettu valtionosuutena 50-95 % holhouslautakuntien kustannuksista kuntien kantokykyluokituksen mukaisesti.

Holhoustoimikunnan annettua mietintönsä asian valmistelua jatkettiin oikeusministeriössä. Oikeusministeriö asetti tammikuussa 1981 työryhmän valmistamaan ehdotuksen hallituksen esitykseksi holhouslainsäädännön uudistamisesta holhoojan ja holhottavan aseman osalta. Holhoustoimen hallintoon liittyvät kysymykset rajattiin toimeksiannon ulkopuolelle.

Työryhmä sai ehdotuksensa valmiiksi saman vuoden toukokuussa (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1981). Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä ehdotti osittaisuudistusta, johon ei sisällynyt holhoojien toiminnan valvontaa eikä holhoustoimen hallintoa koskevia kehittämisehdotuksia.

Työryhmän ehdotuksesta pyydettiin lausuntoa kaikkiaan 30 eri viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnon antajat suhtautuivat työryhmän ehdotuksiin enimmäkseen myönteisesti. Useat niistä kuitenkin katsoivat, että osittaisuudistuksen sijasta olisi ollut pyrittävä holhouslainsäädännön kokonaisuudistukseen. Annetuista lausunnoista on oikeusministeriössä laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 10/1981).

Työryhmän ehdotuksen pohjalta annettiin hallituksen esitys laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta (HE n:o 224/1982 vp). Hyväksyessään mainitut lait (361-369/1983) eduskunta edellytti, että "jollei holhoustoimen hallinnon kokonaisuudistukseen ole valtionaloudellisia mahdollisuuksia, hallitus viivyttämättä ryhtyy osauudistukseen, jolla holhouslautakuntaa koskevat säännökset mahdollisimman pitkälle saatetaan vastaamaan muita kunnallisia lautakuntia koskevia säännöksiä".

Eduskunta edellytti lisäksi, "että hallitus ryhtyy välittömästi toimenpiteisiin holhouslain 39 ja 40 §:n säännösten tarkistamiseksi niin, että näissä säännöksissä otetaan huomioon asunto-osakkeiden myynti sekä muutkin nykyajan käytännön elämässä esiintyvät yleisimmät oikeustoimet".

Oikeusministeriö asetti 30 päivänä joulukuuta 1987 toimikunnan selvittämään hol-

houstoimeen ja holhouslakiin liittyviä uudistustarpeita. Holhouslakitoimikunta, joka antoi mietintönsä 15 päivänä joulukuuta 1989 (KM 1989:50), ehdotti holhouslainsäädännön kokonaisuudistusta, kuitenkin siten, että vuonna 1983 toteutettu osittaisuudistus sisällytettäisiin uuteen lainsäädäntöön pääosin muuttamattomana.

Toimikunnan mietinnöstä pyydettiin lausuntoa kaikkiaan 55 eri viranomaiselta tai järjestöltä. Lausunnonantajien suuri enemmistö piti toimikunnan ehdottamaa uudistusta tarpeellisena, ja katsoi, että uudistusta tuli viedä eteenpäin toimikunnan ehdotusten pohjalta. Lausunnoista on oikeusministeriössä laadittu julkaisematon tiivistelmä.

Holhouslakitoimikunnan mietintöön sisältyvää ehdotusta viimeistelemään asetettiin 15 päivänä toukokuuta 1991 oikeusministeriön työryhmä. Työryhmä otti huomioon holhouslakitoimikunnan mietinnöstä annetut lausunnot ja mietinnön luovuttamisen jälkeen tapahtuneen lainsäädännön kehityksen. Työryhmän ehdotuksesta saatiin 30.11.1992 laintarkastuskunnan lausunto (4/1992).

Uudistuksen valmistelu keskeytettiin vuonna 1993, kun kävi ilmeiseksi, että siitä, kuuluuko holhoustoimi valtion vaiko kuntien tehtäviin, ei ollut saavutettavissa riittävää yksimielisyyttä. Vuonna 1995 holhouslakiin tehdyllä osittaisuudistuksella toteutettiin kuitenkin eräitä sellaisia aikaisempaan valmisteluun perustuneita ehdotuksia, joita pidettiin kiireellisinä ja joiden ei katsottu edellyttävän holhoustoimen hallinnon uudistamista. Uudistukset koskivat muun muassa kirjesalaisuutta ja velvollisuutta hakea lupa holhouslainsäädännön puolesta tehtävälle oikeustoimelle.

Kokonaisuudistuksen valmistelu aloitettiin uudestaan oikeusministeriön 11.12.1996 asettamassa työryhmässä sen jälkeen kun selvitysmies Kosken johtama valtion ja kuntien välisten suhteiden uudistamisprojekti oli luovuttanut mietintönsä. Työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotus holhouslainsäädännön uudistamiseksi siten, että holhouslautakuntien tehtävät siirretään kihlakuntien maistraateille ja että holhoojien saatavuuden turvaaminen virkaholhouksen avulla tai muilla keinoin jää kunnille. Muilta osin työryhmän tuli ottaa työnsä pohjaksi oikeusministeriössä vuonna 1993 valmistunut esitysehdotus.

Työryhmän ehdotuksen valmistuttua 96 eri viranomaiselle tai järjestölle varattiin tilaisuus antaa siitä lausuntonsa. Oikeusministe-

riö on saanut 67 lausuntoa. Lausunnonantajat pitävät holhouslainsäädännön uudistamista tarpeellisenä. Lausunnonantajien yksityiskohtaiset huomautukset on otettu huomioon esityksen viimeistelyssä. Lausunnoista on oikeusministeriössä laadittu tiivistelmä.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen valtioneuvostolle tekemät esitykset

Kirjeessään valtioneuvostolle 6.2.1976 eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että holhoustoimen järjestely ja valvonta näyttivät jääneen selvästi jälkeen yhteiskunnan muusta kehityksestä ja että holhoustoimi näytti kuuluvan heikoimmin toimiviin hallinnon osa-alueisiin. Tarkastuksissa havaitut puutteet olivat eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan johtuneet "paitsi monien holhouslautakuntien toimintaedellytysten ilmeisestä riittämättömyydestä, osaltaan myös siitä, että holhouksien valvontaa koskevat säännökset ovat vanhentuneita ja sisältävät epätarkoituksenmukaisia määräyksiä". Tämän vuoksi, ja kun holhoustoimessa kuitenkin joudutaan käsittelemään "yhteiskunnan erään vähempiosuisten ryhmän, vaajaavaltaiisten, elämänolosuhteita koskevia tärkeitä kysymyksiä", eduskunnan oikeusasiamies ehdotti, että valtioneuvosto ryhtyisi tarvittaviin toimenpiteisiin holhouslainsäädännön kokonaisuudistuksen aikaansaamiseksi ja erityisesti holhoustoimen valvontaa koskevien säännösten tarkistamiseksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 1.6.1992 lähettänyt kirjeen valtioneuvostolle. Hän totesi, että useiden holhoustointa koskevien kanteluiden yhteydessä on voitu havaita holhouslautakuntien varsin vaatimattomat mahdollisuudet valvoa holhousta. Holhouksen asianmukaista valvontaa on yksittäistapauksessa vaikeuttanut muun muassa se, että holhouslautakunnalla ei ollut käytettävissään asiantuntemusta huomattavan omaisuuden hoitamisessa eikä myöskään sen työtä muutoin ohjaavaa, opastavaa tai valvovaa valtakunnallista keskusjohtoa. Kun myöskään holhoustoimen hallinto ei vastaa ajan vaatimuksia, on holhouslainsäädännön uudistaminen apulaisoikeusasiamiehen mukaan kiireinen tehtävä. Havaitsemiaan puutteita apulaisoikeusasiamies pitää vakavina sen vuok-

si, että niiden seuraukset kohdistuvat kaikkien turvattomimpiin henkilöihin. Tämän vuoksi hän esitti, että valtioneuvosto kiirehtisi valmisteilla olevaa holhouslainsäädännön uudistusta.

Eduskunnan lausuma

Hyväksyessään holhouslain muuttamisesta annetun lain (1151/1995) eduskunta edellytti, että holhoustoimen organisaation uudistaminen toteutetaan kuluvan vaalikauden aikana.

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja päätöslauselmat

Holhoustoimi pyrkii suojaamaan henkilöä rajoittamalla hänen mahdollisuuksiaan huolehtia itse asioistaan. Tästä seikasta johtuu, että useat ihmisoikeussopimusten määräykset joudutaan ottamaan huomioon holhoustointa järjestettäessä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18-19/1990) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset saavat puuttua tämän oikeuden käyttämiseen vain silloin, kun laki sen sallii ja kun se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä artiklan 2 kappaleessa mainittujen tavoitteiden kannalta. Näihin kuuluvat muun muassa epäjärjestyksen estäminen ja moraalien suojaaminen. Jotta puuttumista voidaan pitää demokraattisessa yhteiskunnassa välttämättömänä, sen tulee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen omaksuman tulkinnan mukaan olla oikeassa suhteessa mainittuun tavoitteeseen.

Edellä mainitun sopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklan mukaan jokaisella luonnollisella tai oikeushenkilöllä on oikeus nauttia rauhassa omaisuudestaan. Keneltäkään ei saa riistää hänen omaisuuttaan paitsi julkisen edun nimissä ja laissa määrättyjen ehtojen sekä kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti. Holhouslainsäädännössä ei ole kysymys omaisuuden riistämisestä, vaan enintään siitä, että oikeus määrätä omaisuudesta siirretään osittain toiselle henkilölle, mikä sekin tapahtuu omistajan etujen suojaamiseksi. Mainitulla artiklalla on silti merkitystä säänneltäessä niitä periaatteita, joita on noudatettava toisen omaisuutta hoidettaessa.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuk-

sen (SopS 59-60/1991) 12 artiklan mukaan lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimituksen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. Mainitun sopimuksen 18 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee parhaansa mukaan pyrkiä takaamaan sen periaatteen tunnustaminen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmillä tai tapauksesta riippuen lapsen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.

Yhdistyneet Kansakunnat on yleiskokouksessaan 20 päivänä joulukuuta 1971 hyväksynyt kehitysvammaisten oikeuksia koskevan julistuksen (*Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons*). Sen mukaan kehitysvammaisilla tulee niin pitkälti kuin mahdollista olla samat oikeudet kuin muilla ihmisillä. Kehitysvammaisella on oikeus pätevään holhoojaan, jos tätä tarvitaan hänen henkilökohtaisen hyvinvointinsa ja etujensa turvaamiseksi. Jos kehitysvammainen on vammansa vakavuuden vuoksi kykenemätön käyttämään oikeuksiaan mielekkäällä tavalla, ja niiden rajoittaminen käy välttämättömäksi, oikeudenkäyntimenettelyyn täytyy julistuksen 7 kappaleen mukaan sisältyä takeet kaikenlaista väärinkäyttöä vastaan. Menettelyn tulee perustua pätevän asiantuntijan suorittamaan henkilön sosiaalisen kyvykkyyden arviointiin, ratkaisusta on voitava vedota ylempään viranomaiseen ja ratkaisu on ajoittain otettava uuteen tarkasteluun.

Yhdistyneet Kansakunnat on 9 päivänä joulukuuta 1975 hyväksynyt vammaisten oikeuksia koskevan julistuksen (*Declaration on the Rights of Disabled Persons*). Tämän julistuksen 4 kappaleen mukaan kehitysvammaisten oikeuksia koskevan julistuksen 7 kappaleessa olevat määräykset koskevat myös kaikkia mieleltään vammaisia henkilöitä.

Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous on vuonna 1992 hyväksynyt päätöslauselman mielisairaudesta kärsivien henkilöiden suojaamisesta ja mielisairaanhoidon parantamisesta (*The protection of persons with mental illness and the improvement of men-*

tal health care). Sen 1. periaatteen 6 kappaleen mukaan jokainen ratkaisu, jossa todetaan, että henkilöltä mielisairaudesta on puuttunut oikeudellinen toimintakyky, tai jossa henkilölle mainitun kyvyn puuttumisen vuoksi määrätään henkilökohtainen edustaja, on tehtävä itsenäisen ja puolueettoman elimen suorittaman asianmukaisen (fair) kuulemisen jälkeen. Sillä, jonka toimintakyvystä on kysymys, on oikeus olla edustettuna lainopillisen avustajan kautta. Jos se, jonka toimintakyvystä on kysymys, ei itse huolehdi oikeusavun järjestämisestä, oikeusavun tulee olla hänen saatavillaan maksutta sikäli kuin hänellä ei ole riittäviä varoja maksaa siitä. Mainittu avustaja ei saa samassa oikeudenkäynnissä edustaa mielenterveyspalvelun tuottajaa tai sen henkilökuntaa eikä myöskään sen perhettä, jonka toimintakyvystä on kysymys, jollei tuomioistuin voi varmistua siitä, ettei eturistiriitaa vallitse. Päätökset, jotka koskevat toimintakelpoisuutta tai henkilökohtaisen edustajan tarpeellisuutta on otettava uuteen tarkasteluun kohtuullisin, laissa määrätyin väliajoin. Sillä, jonka toimintakyvystä on kysymys, hänen henkilökohtaisella edustajallaan ja jokaisella, jonka etua asia koskee on oltava oikeus valittaa ylempään tuomioistuimeen sellaisesta päätöksestä.

Mainitun 1. periaatteen 7 kappaleen mukaan tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen viranomaisen on havaitessaan, että mielisairas henkilö on kykenemätön huolehtimaan asioistaan, ryhdyttävä tarpeellisiin ja asianomaisen henkilön tilaan nähden sopiviin toimenpiteisiin hänen etujensa suojaamiseksi.

Euroopan neuvosto on vuonna 1995 perustanut asiantuntijatyöryhmän (CJ-S-MI), jonka tehtävänä on selvittää toimintarajoitteisten aikuisten suojaamiseen ja avustamiseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä ja luoda oikeusperiaatteita, jotka voitaisiin sisällyttää asiaa koskevaan kansainväliseen asiakirjaan, suosituksen tai yleissopimukseen. Oikeusministeriön edustaja on jäsenenä mainitussa työryhmässä, ja työn kestäessä esiin tulleita näkökohtia on otettu huomioon tämän esityksen valmistelussa.

Talesarvioesitys

Esitys liittyy valtion vuoden 1999 talusarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki holhoustoimesta

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Pykälä ilmaisee holhoustoimen toiminta-ajatuksen. Sen mukaan holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät itse voi huolehtia taloudellisista asioistaan. Syynä edunvalvonnan tarpeelle voi olla vajaavaltaisuus, sairaus, poissaolo tai muu syy, esimerkiksi kehityksen viivästyminen. Holhoustoimi olisi ensisijaisesti taloudellisten asioiden hoidon järjestämisestä ja taloudellisten etujen valvontaa. Tämä erottaa holhoustoimen huollosta, jonka kohteena ovat asianomaisen henkilöön liittyvät asiat.

Taloudellisten asioiden käsite on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti. Huolehtiminen taloudellisista asioista ei tarkoita ainoastaan henkilöllä jo olevien varallisuusarvoisten etujen ja oikeuksien valvontaa, vaan se käsittää myös sellaiset oikeustoimet, joilla on edunvalvonnassa olevan kannalta taloudellista merkitystä.

Myöskään sellaisia asioita, jotka liittyvät pelkästään asianomaisen henkilöön, ei ole voitu kokonaan rajata lain ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, että täysi-ikäisten edunvalvontaa henkilöä koskevissa asioissa ei ole erikseen järjestetty. Holhoustoimi huolehtisi näistä asioista siltä osin kuin jäljempänä säädetään. Tätä koskevia säännöksiä on ehdotuksen 29 ja 42 §:ssä.

Pääosin laki sääntelisi kuitenkin toisen puolelta tapahtuvaa taloudellisten asioiden hoitamista ja taloudellisten etujen valvontaa.

2 §. Pykälässä on määritelty, ketkä ovat vajaavaltaisia. Välittömästi lain nojalla vajaavaltaisia ovat 18 vuotta nuoremmat eli alaikäiset. Toisen vajaavaltainen ryhmän muodostavat ne 18 vuotta täyttäneet eli täysi-ikäiset, joiden toimintakelpoisuutta on tuomioistuimen päätöksellä rajoitettu käyttämällä toimintavapauteen eniten kajoavaa puuttumistapaa, vajaavaltaiseksi julistamista.

Vajaavaltaisuuden määritelmä on asiallisesti samansisältöinen kuin voimassaolevan holhouslain 16 §:ssä (368/1983). Täysi-ikäisten vajaavaltainen määrä tulisi kuitenkin lain voimaantulon seurauksena alentumaan. Vajaavaltaiseksi julistaminen ei näet enää

olisi ainoa tapa rajoittaa asianomaisen toimintakelpoisuutta, vaan ensisijaisesti olisi käytettävä 18 §:ssä säänneltyjä, lievempiä vaihtoehtoja. Henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu viimeksi mainituilla tavoilla, ei ehdotuksen mukaan ole vajaavaltainen eikä siten myöskään joudu niiden rajoitusten kohteeksi, jotka muualla lainsäädännössä on kytketty vajaavaltaisuuteen.

3 §. Voimassa olevan holhouslain mukaan vajaavaltaista edustaa ja hänen omaisuuttaan hoitaa holhooja. Jos täysivaltaiselle on holhouslain säännösten nojalla määrätty erityinen asiainhoitaja, tästä käytetään nimitystä uskottu mies. Nimitysten eroavuus osoittaa siten, onko päämies vajaavaltainen vaiko ei. Lain käyttämä käsitteistö ei kuitenkaan tässä suhteessa ole täysin johdonmukainen. Jos vajaavaltaiselle määrätään esimerkiksi holhoojan esteellisyyden tähden edunvalvoja tiettyä asiaa varten, tästä käytetään nimitystä uskottu mies.

Holhouslaissa omaksutulle terminologialle ei ole lakitekniisiä perusteita. Holhous ja uskotun miehen toimi eivät voimassaolevan lain mukaan muodosta kahta erillistä järjestelmää. Päinvastoin uskotun miehen toimi rakentuu olennaisilta osin holhousa koskevien säännösten varaan. Holhouslain 70 §:n mukaan uskotun miehen toimeen on yleensä sovellettava, mitä holhouksesta on säädetty.

Tässä esityksessä on lähdetty siitä, että omaisuuden hoitoon ja edustamiseen liittyvät kysymykset voidaan säännellä pääosin yhtäläisesti siitä riippumatta, onko päämies vajaavaltainen vaiko ei. Eri nimitysten käyttäminen vajaavaltaisen ja toisaalta täysivaltaisen henkilön asioiden hoitajasta ei siten ole tarpeen. Eriäviä nimityksiä ei tarvita myöskään sen osoittamiseksi, onko päämies täysivaltainen vaiko vajaavaltainen. Pyrittäessä lainsäädäntöön, jossa vajaavaltaisuuden ja täysivaltaisuuden välinen raja olisi aikaisempaa huomaamattomampi, on tarkoituksenmukaista välttää sellaista käsitteistöä, joka ilmentää mainittua erottelua.

Näistä syistä ehdotetaan siirryttäväksi käyttämään yhtä nimitystä. Termit "holhooja" ja "uskottu mies" eivät kumpikaan ole sopivia tähän tarkoitukseen. Niille on holhouslain voimassaolon aikana vakiintunut merkityssisältö, joka saattaisi aiheuttaa väärinkäsityksiä ehdotettua uutta lakia sovellettaessa. "Uskottu mies" on lisäksi monimerki-

tyksinen ilmaus. Se on käytössä useissa sellaisissa asiayhteyksissä, jotka eivät liity holhousoikeudelliseen edunvalvontaan. Esimerkkeinä voidaan mainita eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain (180/1958) 6-8 ja 13-14 §, kiinteistönuodostamislain (554/1995) 2 luvun säännökset sekä 207 ja 251 §, säätiölain 14 a § (400/1964), konkurssisäännön 51 § (1218/1997) ja perintökaaren (40/1965) 20 luvun 2 §.

Tämän lain nojalla määrättävän asiantuntijan keskeisenä tehtävänä on valvoa toisen etua. Hänestä käytettäisiin sen vuoksi nimitystä edunvalvoja. Edunvalvoja on henkilö, jonka holhousoikeudesta annetun lain tai siihen perustuvan tuomioistuimen päätöksen mukaan tulee hoitaa päämiehen omaisuutta tai sitä koskevaa erityistä asiaa ja edustaa päämiestä omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa. Poikkeuksellisesti voisi edunvalvonta tarkoittaa myös päämiehen henkilöön liittyvän asian hoitamista.

Henkilöstä, jonka asioita edunvalvoja hoitaa, käytetään tässä esityksessä nimitystä "päämies" riippumatta siitä, onko hän vajaavaltainen vaiko täysivaltainen.

Edunvalvojan määrääminen olisi ensisijainen keino auttaa täysi-ikäistä henkilöä, joka ei itse kykene huolehtimaan asioistaan. Edunvalvojan määräämisen edellytyksistä säädetäisiin 8 §:ssä. Jos edunvalvojan määrääminen ei yksinään olisi riittävä toimenpide, päämiehen toimintakelpoisuutta voitaisiin rajoittaa siten kuin 18 §:ssä säädetään.

2 luku. Edunvalvojat

Edunvalvojan henkilö

4 §. Pykälän 1 momenttiin on otettu säännös alaikäisen edunvalvojista. Alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa, jollei jäljempänä tässä laissa toisin säädetä. Alaikäisen huoltajan määräytymistä koskevat oikeusohjeet ovat lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta annetussa laissa (361/1983).

Tuomioistuin voisi kuitenkin tämän lain säännöksiä soveltaen vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä. Vapauttamisen perusteista ehdotetaan säädettäväksi 16 §:ssä. Kun huoltaja vapautetaan edunvalvojan tehtävästä, tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä toisen henkilön alaikäisen edunvalvojaksi. Tähän ei tavallisesti ole tarvetta, jos alaikäi-

sellä on toinen huoltaja, joka samalla toimii hänen edunvalvojanaan. Säännös vastaa asiallisesti voimassaolevaa oikeutta.

Täysi-ikäisen edunvalvonta perustuu tavallisesti tuomioistuimen antamaan päätökseen. Edunvalvojana on 2 momentin mukaan tällöin se, jonka tuomioistuin on edunvalvojan toimeen määrännyt. Edunvalvonta voi 12 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa perustua myös holhousviranomaisen antamaan päätökseen. Edunvalvojana on tällöin holhousviranomaisen määräämä henkilö.

Pykälän 3 momenttiin on otettu säännös, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä useampia edunvalvoja ja päättää tarvittaessa tehtävien jaosta näiden kesken. Myös tämä säännös vastaa asiallisesti voimassaolevaa oikeutta.

5 §. Pykälässä on säännelty ne edellytykset, jotka henkilön tulee täyttää, jotta hänet voidaan määrätä toisen edunvalvojaksi. Ehdotus vastaa voimassa olevaa oikeutta. Pykälään on otettu esimerkkiluettelo niistä seikoista, jotka on otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn sopivuutta arvioitaessa. Luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Luettelossa mainittujen seikkojen ohella saattaa useassa tapauksessa olla tarpeellista varmistua esimerkiksi siitä, että edunvalvojaksi ehdotettu kykenee hyvään yhteistoimintaan päämiehensä kanssa.

6 §. Pykälässä on säännelty edunvalvojan tehtävän ehdottomat esteet. Vajaavaltainen ei sen mukaan voi olla edunvalvojana. Jos edunvalvoja julistetaan vajaavaltaiseksi, edunvalvojan tehtävä lakkaa samalla. Sitä vastoin pelkästään se seikka, että edunvalvojana toimivan henkilön toimintakelpoisuutta muutoin rajoitetaan, ei aiheuta edunvalvojan tehtävän lakkaamista. Tehtävänsä kykenemätön edunvalvoja voitaisiin kuitenkin vapauttaa toimestaan ehdotuksen 16 §:n nojalla.

Pykälän 2 momentti koskee tilannetta, jossa lapsen huoltaja on alaikäinen lapsen syntymässä. Huoltajasta tulee näissä tapauksissa lapsen edunvalvoja silloin, kun hän täyttää 18 vuotta. Jos edunvalvoja on lapselle tarpeen tätä aikaisemmin, tuomioistuin voi 7 §:n nojalla määrätä hänelle edunvalvojan. Määräystä antaessaan tuomioistuimen tulee harkita, onko tarpeen, että tällainen edunvalvojan määräys jatkuu huoltajan täytettyä 18 vuotta. Jos tällaista tarvetta ei ole, edunvalvojan tehtävä tulisi määrätä päättymään, kun huoltaja täyttää 18 vuotta.

Edunvalvojan määrämisen edellytykset

7 §. Pykälä koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle ja henkilölle, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Jos tällainen henkilö menettää edunvalvojan kuoleman tai muun syyn johdosta, hänelle on sen mukaan määrättävä uusi edunvalvoja. Uuden edunvalvojan määrääminen olisi säännöksen mukaan pakollista kuitenkin vain silloin, kun asianomainen on jäänyt ilman edunvalvojaa. Esimerkiksi vanhemman kuoleman johdosta ei siten tarvitse määrätä uutta edunvalvojaa, jos toinen vanhempi on jäänyt edunvalvojaksi. Säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Pykälän 2 momentin mukaan holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi. Säännöstä jouduttaneen soveltamaan lähinnä silloin, kun täysi-ikäinen henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, jää ilman edunvalvojaa. Kun kysymyksessä on alaikäinen, hänelle on yleensä määrättävä huoltaja, joka 4 §:n mukaan samalla toimii edunvalvojana. Velvollisuus tehdä asiasta hakemus kuuluu tällöin kunnan sosiaalihuollon toimielimelle.

8 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi edellytyksistä, joiden vallitessa tuomioistuin voi hakemuksesta määrätä täysi-ikäiselle henkilölle edunvalvojan. Näin voitaisiin menetellä, jos asianomainen on sairauden, henkilön toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun sellaisen syyn johdosta kykenemätön valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa. Vaikka säännös on kirjoitettu toimivaltasäännöksi, on luonnollisesti selvää, että tuomioistuin on edellytysten täytyessä velvollinen määräämään edunvalvojan.

Holhustoimi koskee pääsääntöisesti taloudellisten asioiden hoitamista. Edunvalvonnan tarve voi kuitenkin ilmetä myös henkilöä koskevassa asiassa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että edunvalvoja voitaisiin määrätä myös silloin, kun asia, jonka hoitamiseen asianomainen tarvitsee apua, koskee häntä itseään eli hänen henkilöönsä. Kysymys on tällöin lakimääräisen edustuksen järjestämisestä päämiehelle. Jos päämies tarvitsee apua puhtaasti käytännöllisissä tehtävissä, esimerkiksi jokapäiväisissä arjen toiminna, siitä huolehtiminen on sosiaalihuollon tehtävä.

Edunvalvonnasta henkilöä koskevissa asioissa on useassa tapauksessa säädetty erik-

seen. Alaikäisten osalta asiasta on säädetty lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa. Raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 2 §:ssä, ihmisen elimien ja kudoksien irrottamisesta lääketieteelliseen käyttöön annetun lain 2 §:ssä (80/1991) ja sterilöimislain 2 §:n 1 momentissa (125/1985) on säännöksiä edunvalvonnasta näissä laeissa tarkoitetuissa asioissa. Lisäksi on säännöksiä, esimerkiksi isyylain (700/1975) 15 §:n 1 momentti ja kastroimislain (282/1970) 2 §, jotka nimenomaisesti estävät edunvalvojan käytön kysymyksessä olevan asian korostetusti henkilökohtaisen luonteen vuoksi. Tällöin noudatetaan ensisijaisesti asianomaisen erityislain säännöksiä, ja tämän lain säännökset tulevat sovellettaviksi vain, jollei erityissäännöksistä muuta johdu.

Edunvalvoja voidaan 2 momentin mukaan määrätä ensinnäkin silloin, jos se jolle edunvalvoja olisi määrättävä, ei tätä vastusta. Edunvalvojan määräämiselle asetettuja edellytyksiä ei tässä tapauksessa ole aiheellista tulkita ankarasti. Tuomioistuimen tulee kuitenkin voida asiassa esitetyn selvityksen perusteella katsoa edunvalvojan määräämisen aiheelliseksi. Jos se, jolle edunvalvojaa haetaan, voi vaikeuksista huolehtia asioistaan käyttämällä valtuutettua, jonka toimintaa hän itse kykenee riittävästi valvomaan, ei edunvalvojan määräämistä ole pidettävä asianmukaisena.

Jos sitä vastoin se, jolle edunvalvoja olisi määrättävä, vastustaa toimenpidettä, edunvalvoja voidaan määrätä ainoastaan, jos vastustamiselle ei havaita olevan riittävää aihetta asiassa hankitun selvityksen valossa.

Pykälässä ei ole annettu suoranaista oikeusohjetta niiden tilanteiden varalle, joissa asianomaisen mielipidettä ei ole voitu selvittää. On kuitenkin pidettävä selvänä, että toimenpiteen tarpeellisuudesta on tällöin hankittava perusteellisempi selvitys kuin tapauksissa, joissa asianomainen on nimenomaisesti suostunut toimenpiteeseen.

Edunvalvojan määräys voi koskea päämiehen taloudellisia asioita yleisesti tai se voidaan 3 momentin mukaisesti rajoittaa koskemaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. Rajoitettu määräys voitaisiin antaa esimerkiksi perinnönjakoa, ositusta, kuolinpesän yhteishallintoa tai kiinteistön kauppaa ajatellen. Mikäli määräys annetaan rajoitettuna, edunvalvojan edustusvalta rajoittuu ehdotuksen 29 §:n mukaan määräyk-

sen tarkoittamiin asioihin.

Kun edunvalvoja on tarpeen pykälän 1 momentin nojalla, holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä asiasta hakemus tuomioistuimelle. Holhousviranomaisen toimenpide voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun asianomainen ei itse pane asiaa vireille eivätkä myöskään ne asianomaisen lähisukulaiset tai muut läheiset, joilla on 72 §:n mukaan oikeus panna asia vireille, ryhdy toimiin edunvalvonnan järjestämiseksi.

9 §. Pykälä koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle siten, että edunvalvojan tehtävä alkaa alaikäisen täytettyä 18 vuotta. Sen mukaan edunvalvoja voitaisiin tällaisiin oikeusvaikutuksiin määrätä sen jälkeen kun alaikäinen on täyttänyt 17 vuotta. Edunvalvojan määräämiseen sovellettaisiin 8 §:ssä mainittuja edellytyksiä. Toisin sanoen määräys voitaisiin antaa, jos on nähtävissä, että asianomainen ei täysi-ikäiseksi tultuaan kykene valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa. Tämä mahdollistaa sen, että edunvalvontaan ei tule katkosta alaikäisen tullessa täysi-ikäiseksi.

10 §. Pykälä sisältää säännökset edunvalvojan määräämisestä valvomaan poissaolevan henkilön ja tulevan omistajan etua. Ehdotuksen 1-3 kohdat vastaavat sisällöltään pääosin voimassaolevan holhouslain 67 ja 68 §:ää. Liikenne- ja tietoyhteyksien parannuttua ovat käyneet entistä harvinaisemmiksi tapaukset, joissa oikeudenomistajan olinpaikka jää tuntemattomaksi tai joissa asianomainen ei pitkien etäisyyksien vuoksi voi valvoa etuaan. Säännöksen sisällyttämiseksi lakiin on silti yhä olemassa tarvetta.

Voimassaolevan holhouslain 68 §:n mukaan uskottu mies tulee määrättäväksi ainoastaan, jollei ole soveliaampaa panna omaisuus talteen. Tähän pykälään ei ole otettu vastaavaa edellytystä. Tallettamista varten ei nykyisin ole olemassa sellaista järjestelmää, joka riittäisi turvaamaan poissaolevan oikeudenomistajan tai omaisuuden tulevan omistajan edut. Asianomaisten etujen valvominen vaatii lisäksi yleensä, että omaisuudella on hoitaja, joka tarvittaessa voi tehdä myös omaisuutta koskevia päätöksiä.

Pykälän 4 kohdan mukaan edunvalvoja on määrättävä myös silloin, kun lahjakirjassa tai testamentissa on määrätty, että saajalle tuleva omaisuus on uskottava muun henkilön kuin saajan edunvalvojan hoidettavaksi. Esimerkiksi testamentin tekijälle, joka testa-

menttaa omaisuuttaan alaikäiselle, saattaa olla tärkeää, että omaisuutta hoitaa saajan alaikäisyyden aikana henkilö, johon testamentin tekijä luottaa. Ehdotettu säännös tekee mahdolliseksi tällaisen järjestelyn.

Edunvalvojaksi määrättäisiin tällöin lahjakirjassa tai testamentissa osoitettu henkilö. Edellytyksenä määräyksen antamiselle olisi kuitenkin, että omaisuuden hoitaminen tällä tavoin on sen saajan edun mukaista. Asiasta olisi esitettävä näyttö edunvalvojan määräämistä haettaessa. Jos testamentin tekijällä tai lahjoittajalla ei ole ollut hyväksyttävää perustetta sille, miksi omaisuus olisi uskottava muun kuin saajalla jo olevan edunvalvojan hoidettavaksi, omaisuuden erillisen hoidon järjestäminen ei kaikissa tapauksissa ole saajan edun mukaista. Jos tällaisessa tapauksessa voidaan esimerkiksi olettaa, että edunvalvojen erilaiset näkemykset tulevat vaikeuttamaan omaisuuden käyttämistä päämiehen hyväksi, ei edunvalvojaa voida pykälän 4 kohdan nojalla määrätä.

11 §. Tähän pykälään on otettu säännökset edunvalvojan sijaisesta. Sijainen tulisi määrättäväksi kahdessa tapauksessa, ensinnäkin silloin, kun edunvalvoja on sairauden tai muun syyn vuoksi tilapäisesti estynyt hoitamasta tehtäviään, ja toisaalta silloin, kun edunvalvojalla ei ole eturistiriidan vuoksi oikeutta toimia päämiehensä puolesta. Eturistiriidasta johtuvista edunvalvojan kelpoisuuden rajoituksista ehdotetaan säädettäväksi 32 §:n 2 ja 3 momentissa.

Pykälän 3 momentin mukaan sijaiseen sovelletaan, mitä edunvalvojasta tässä laissa säädetään. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että sijaisen määräys voidaan rajoittaa tarvittaessa koskemaan ainoastaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. Tällainen määräys saattaa olla tarkoituksenmukainen esimerkiksi silloin, kun edunvalvojan esteellisyys koskee ainoastaan määrättyä oikeustointia tai asiaa. Sijainen, jonka tehtäviin kuuluu omaisuuden hoitamista, on myös velvollinen vuosittain tekemään hoidostaan tilin, ja tehtävänsä päättyessä antamaan päätöstilin edunvalvojia koskevien säännösten mukaisesti.

12 §. Pykälässä säädetään holhousviranomaisen oikeudesta määrätä edunvalvoja. Holhousviranomaisella olisi pykälässä mainituissa tapauksissa toimivalta tuomioistuimen ohella.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan holhousviranomaisen voi määrätä edunval-

vojan henkilölle, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, jos hän on edunvalvojan kuoleman johdosta tai muusta syystä ilman edunvalvojaa. Mainitun 1 momentin 2 kohdan mukaan holhousviranomaisen voi lisäksi määrätä edunvalvojan henkilölle, joka 8 tai 9 §:n mukaan on edunvalvonnan tarpeessa.

Holhousviranomaisen ei sitä vastoin voi määrätä edunvalvojaa sellaiselle alaikäiselle, joka on jäänyt ilman edunvalvojaa. Toimivallan antamista holhousviranomaiselle ei näissä tapauksissa ole katsottava tarpeelliseksi, koska alaikäinen saa tällöin tavallisesti edunvalvojan siten, että hänelle määrätään huoltaja. Jos tilanne olisi poikkeuksellisesti sellainen, että huoltajalle ei ole syytä uskoa edunvalvojan tehtäviä, on asianmukaista, että kysymys edunvalvojan tehtävien uskomisesta toiselle ratkaistaan tuomioistuimessa.

Holhousviranomaisen voisi määrätä edunvalvojan ainoastaan tiettyjen edellytysten vallitessa. Ensimmäisenä edellytyksenä on 2 momentin mukaan se, että henkilö, jonka etua on valvottava, kykenee ymmärtämään, mitä edunvalvojan määrääminen hänen kansaltaan merkitsee. Holhousviranomaisen tulee varmistua riittävän ymmärryksen olemassa olosta ehdotetun lain 86 §:ssä säädetyn keinoin.

Toisena edellytyksenä on, että asianomainen itse pyytää edunvalvojan määräämistä ja sitä, että tietty henkilö määrättäisiin hänen edunvalvojakseen. Asianomaisen tulee siten suostua paitsi itse toimenpiteeseen, myös siihen, että edunvalvojaksi tulee tietty henkilö. Holhousviranomaisen ei voi määrätä edunvalvojaksi sellaista henkilöä, jota edunvalvojan määräämistä pyytänyt ei ole hyväksynyt edunvalvojakseen. Holhousviranomaisen toimivalta on näiden edellytysten avulla pyritty rajoittamaan sellaisiin riidattomiin tapauksiin, joissa oikeusturvaan liittyvät näkökohdat eivät edellytä asian käsittelyä tuomioistuimessa. Holhousviranomaisen ei säännöksen nojalla voi esimerkiksi vapauttaa edunvalvojaa toimestaan. Jos tällainen toimenpide on tarpeen, asia on vietävä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Ennen edunvalvojan määräämistä holhousviranomaisen on selvitettävä, että edunvalvojan määrääminen on tämän lain säännösten valossa tarpeellinen toimenpide ja että edunvalvojalle ehdotettu tehtävä on asianmukainen. Jos nämä edellytykset eivät täyty esimerkiksi sen vuoksi, että edunvalvojalle ehdotettu tehtävä on tarpeettoman suppea, hol-

housviranomaisen on hylättävä hakemus. Holhousviranomaisen ei voi nimittää edunvalvojaa siten, että edunvalvojalle annettaisiin hakemuksesta poikkeava tehtävä. Jos holhousviranomaisen katsoo, että edunvalvojalle tulisi antaa tällainen tehtävä, se voi tehdä asiasta hakemuksen tuomioistuimelle.

Pykälän 3 momentin mukaan holhousviranomaisen voi 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden lisäksi määrätä edunvalvojalle sijaisen siten kuin 11 §:ssä säädetään. Edellytyksenä on tällöin, että edunvalvoja pyytää sijaisen määräämistä. Muissa tapauksissa sijaisen määrääminen kuuluu yksinomaan tuomioistuimelle.

13 §. Pykälässä on säännös siitä, mikä holhousviranomaisen on toimivaltainen edunvalvojan nimittämistä koskevassa asiassa. Asia kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka tulee 46 tai 47 §:n mukaan valvoa edunvalvojan toimintaa. Mainituissa 46 §:ssä on pääsääntönä, että asia kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella sillä, jonka etua on valvottava, on kotikunta.

Jos holhousviranomaisen katsoo, ettei hakemukseen voida 12 §:n nojalla suostua, holhousviranomaisen on siirrettävä asia käräjäoikeudelle, jos hakija sitä pyytää. Holhousviranomaisella ei kuitenkaan ole velvollisuutta asian siirtämiseen, jos hakemus on ilmeisen perusteeton, toisin sanoen jos hankittu selvitys osoittaa, ettei edunvalvonnan tarvetta ole. Asian siirtäminen saattaa olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun on olemassa näyttöä siitä, että asianomainen on edunvalvonnan tarpeessa, mutta holhousviranomaisen ei ole tullut vakuuttuneeksi siitä, että asianomainen ymmärtää asian merkityksen tai että hän on esittänyt pyynnön omasta tahdostaan.

Kun asia siirretään käräjäoikeuteen, hakijana on käräjäoikeudessa se, joka on pykälän 1 momentin mukaisesti pyytänyt holhousviranomaisesta siirtämään asian. Holhousviranomaisen voi luonnollisesti yhtyä hakemukseen katsoessaan sen perustelluksi.

Pykälän 2 momentti sisältää valituskiellon. Päätöksestä, jonka holhousviranomaisen tekee 1 momentin nojalla, ei sen mukaan saa yleensä hakea valittamalla muutosta. Valittamista ei ole tarpeen yleisesti sallia, koska hakijalla on muutoin käytettävissään vähintään yhtä tehokas oikeussuojakeino kuin muutoksenhakumahdollisuus. Jos holhousviranomaisen hylkää hakemuksen, päätökseen tyytymätön voi panna asian vireille käräjäoi-

keudessa, ja esittää siellä asian käsittelyssä sen näytön, jonka hän katsoo puoltavan hakemuksen hyväksymistä. Hänellä on siten pääsy tuomioistuimeen siten kuin hallitusmuodon 16 § ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla edellyttävät. Tilanne on sama silloin, kun holhousviranomaisen on hyväksynyt hakemuksen, mutta hakija katu ratkaisuaan, ja katsoo, ettei hän ole edunvalvonnan tarpeessa. Hän voi tuolloin milloin tahansa hakea kärjäoikeudessa päätöksen muuttamista tai edunvalvojan vapauttamista tehtävästään. Päätös asiassa on tarvittaessa saatavissa hyvin nopeasti sillä tavoin, että kärjäoikeus antaa siitä väliaikaismääräyksen. Valituskiellon avulla päästään näissä tapauksissa myös siihen, etteivät edunvalvojan nimittämistä koskevat valitusasiat hajaudu yleisiin ja toisaalta hallinnollisiin tuomioistuihin siitä riippuen, onko päätöksen tehnyt kärjäoikeus vaiko holhousviranomaisen.

Hakijan pääsy tuomioistuimeen ei sitä vastoin ole edellä mainittujen säännösten nojalla turvattu niissä tapauksissa, joissa holhousviranomaisen on hyväksynyt hakemuksen, mutta hakija katsoo, ettei holhousviranomaisella ollut toimivaltaa asiassa, koska hän ei kyennyt ymmärtämään asian merkitystä eikä siten esittämään pätevää pyyntöä edunvalvojan määräämisestä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että päätökseen, jolla hakemus on hyväksytty, voitaisiin valittamalla hakea muutosta sillä perusteella, ettei edunvalvojaa olisi 12 §:n nojalla voitu määrätä hakijan oltua kykenemätön ymmärtämään päätöksen merkitystä. Valitusta ja valitusoikeutta koskevat säännökset ovat hallintolainkäyttölaisissa.

Holhousviranomaisen päätökseen haetaan muutosta lääninoikeudelta. Asiaa koskeva säännös on ehdotetun lain 87 §:ssä. Muutoksenhaku ei näissä tapauksissa koske edunvalvonnan tarpeellisuutta, vaan ainoastaan sitä, oliko holhousviranomaisen asiassa toimivaltainen. Valituksen vireilläolon ei siten voida katsoa estävän edunvalvojan määräämistä tai vapauttamista koskevan asian käsittelyä kärjäoikeudessa.

Valituskiellon estämättä holhousviranomaisen päätöksestä voidaan kannella hallintokanteluna tai prosessuaalisena kanteluna. Prosessuaalisen kantelun ratkaisisi hallintolainkäyttölain (586/1996) 60 §:n nojalla lääninoikeus. Hallintokantelu tehdään puolestaan holhousviranomaista valvovalle viran-

omaiselle eli lääninhallitukselle.

Päämiehen asema

14 §. Pykälä sisältää perussäännöksen päämiehen asemasta tapauksissa, joissa hänelle on määrätty edunvalvoja. Edunvalvojan määrääminen ei sen mukaan rajoita päämiehen oikeustoimikelpoisuutta eikä kelpoisuutta määrätä varallisuudestaan. Säännös vastaa asiallisesti voimassaolevan holhouslain kantaa. Se, jolle on holhouslain 66 §:n nojalla määrätty uskottu mies, säilyttää näet kelpoisuutensa tehdä oikeustoimia ja määrätä varallisuudestaan.

Säännös avaa periaatteessa mahdollisuuden siihen, että päämies ja edunvalvoja tekevät itsenäisesti oikeustoimia, jotka ovat keskenään ristiriidassa, esimerkiksi luovuttavat samaa omaisuutta kahdelle eri henkilölle. Voimassaolevasta lainsäädännöstä saadut kokemukset viittaavat kuitenkin siihen, että ristiriitaisten oikeustointen vaara ei käytännössä ole kovin suuri.

Holhouslain muuttamisesta annetun lain (368/1983) voimaan tultua on uskotun miehen määräyksiä annettu yleisesti tapauksissa, joissa henkilö olisi aikaisemmin julistettu holhottavaksi. Tapauksia, joissa päämies olisi käyttänyt oikeustoimikelpoisuuttaan omaksi vahingokseen vastoin uskotun miehen tahtoa tai uskotun miehen tietämättä, ei ole mainittavasti esiintynyt.

Voidaankin olettaa, että päämiehensä taloudellisia asioita hoitamaan määrätty edunvalvoja saavuttaa useimmiten sangen vahvan aseman päämiehensä nähden. Päämies luottaa häneen ja kuuntelee mielellään hänen neuvojaan. Ristiriitaisten oikeustointien mahdollisuus ei siten käytännössä tule olemaan suuri, vaikka päämies olisikin aktiivinen ja oikeustointien tekemiseen kykenevä.

Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä kuitenkin tekevät ristiriitaisia oikeustoimia, syntynyt tilanne tulee ratkaistavaksi niiden oikeusohjeiden mukaan, joita on sovellettava silloin, kun valtuutettu ja hänen päämiehensä ovat määränneet samasta omaisuusobjektista. Lakiehdotus ei tältä osin aiheuta muutosta voimassa olevaan oikeuteen.

Jos päämiehen luonteenpiirteiden ja aikaisemman käyttäytymisen nojalla voidaan ennakoida, että päämies tulee edunvalvojan määräämisestä huolimatta oikeustoimilla vahingoittamaan etujaan, päämiehen toimintakelpoisuutta on mahdollista rajoittaa ehdo-

tuksen 18 §:n nojalla.

Edunvalvojan tehtävän lakkaaminen

15 §. Pykälässä on säännökset edunvalvojalle annetun määräyksen kestosta. Sen mukaan määräys on voimassa toistaiseksi tai määräystä annettaessa asetetun määräajan. Määräaikainen edunvalvojan määräys tulee kysymykseen esimerkiksi eräissä tapauksissa silloin, kun alaikäiselle määrätään edunvalvoja 9 §:n nojalla, tai kun edunvalvojan tehtävän kesto-aika on muutoin ennakolta tiedossa.

Joissakin tapauksissa on tarkoituksenmukaista, että edunvalvoja määrätään ainoastaan tiettyä tehtävää varten, esimerkiksi tekemään tietyn oikeustoimen päämiehensä puolesta. Tällainen määräys on voimassa, kunnes tehtävä on suoritettu. Tämän mukaisesti esimerkiksi poissaolevalle määrätyn edunvalvojan määräys lakkaa olemasta voimassa, kun poissaoleva palaa tai asettaa itselleen edustajan hoitamaan asioitaan. Jos taas edunvalvoja on määrätty perinnönjakoa varten, hänelle annetun määräyksen voimassaolo päättyy, kun jako tulee lainvoimaiseksi. Jos poikkeuksellisesti syntyisi epä-tietoisuutta siitä, onko edunvalvojalle annettu määräys voimassa, voitaisiin asiaan saada ratkaisu ajamalla vahvistuskannetta tuomioistuimissa.

Edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaolon aikaa voidaan tarvittaessa muuttaa. Taloudellisia asioita yleisesti koskeva edunvalvojan määräys voidaan esimerkiksi rajoittaa koskemaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. Kysymykseen voi tulla myös rajoitetun edunvalvojan määräyksen alan supistaminen tai laajentaminen. Harkittaessa edunvalvojan tehtävän muuttamista ratkaisu on tehtävä edunvalvonnan tarpeen perusteella.

16 §. Pykälässä on annettu oikeusohjeet siitä, milloin edunvalvoja on vapautettava tehtävästään. Ehdotus vastaa pääsisällöltään voimassaolevaa oikeutta.

17 §. Pykälä sisältää säännökset edunvalvojan tehtävän lakkaamisesta. Edunvalvojan tehtävän päättymiseen kytkeytyy useita oikeusvaikutuksia. Edunvalvojan edustusvalta lakkaa tehtävän päättymisen hetkellä. Lisäksi edunvalvojalle syntyy muun muassa velvollisuus tehdä päätöstili ja velvollisuus luovuttaa hoidossaan oleva omaisuus siihen oikeutetulle.

Pykälän 1 momentin mukaan edunvalvojan tehtävä päättyy ensinnäkin silloin, kun edunvalvojalle annettu määräys lakkaa 15 §:n mukaan olemasta voimassa. Edunvalvojan tehtävä päättyy myös silloin, kun edunvalvoja vapautetaan toimestaan. Ehdotetun lain 83 §:stä seuraa, että päätös edunvalvojan vapauttamisesta tulee noudatettavaksi, vaikka se ei ole lainvoimainen.

Edunvalvojan tehtävä päättyy myös, kun päämies kuolee. Asian luonteesta seuraa, että tämä lakkaamisperuste koskee ainoastaan sellaisia tapauksia, joissa edunvalvoja hoitaa tehtäviään tietyn päämiehen lukuun. Jos edunvalvoja on määrätty valvomaan tulevien omistajien oikeutta, sellaisen henkilön kuolema, jolle omaisuutta olisi myöhemmin tullut, ei siten aiheuta edunvalvojan toimen lakkaamista, jos tarve valvoa tulevan omistajan etua säilyy kuolemasta huolimatta.

Jos edunvalvojan tehtävä perustuu päämiehen alaikäisyyteen, se lakkaa 1 momentin mukaan lisäksi silloin, kun päämies täyttää 18 vuotta ja tulee näin täysi-ikäiseksi.

Edunvalvojan tehtävä voi päättyä myös siten, että tuomioistuin vapauttaa edunvalvojan tehtävästään. Jos edunvalvoja vapautetaan tehtävästään joko kykenemättömyyden tai sopimattomuuden perusteella taikka omasta pyynnöstä, ehdotuksen 83 §:stä seuraa, että edunvalvojan tehtävä lakkaa jo päätöksen antamisen hetkellä.

Ehdotuksen 6 §:n mukaan vajaavaltainen ei voi olla edunvalvojana. Pykälän 1 momenttiin on sen tähden otettu säännös, jonka mukaan edunvalvojan tehtävä päättyy, jos hänet julistetaan vajaavaltaiseksi. Jos hänen toimintakelpoisuuttaan sitä vastoin rajoitetaan muulla tavoin, siitä ei suoraan lain nojalla aiheudu edunvalvojan toimen päättymistä. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen saattaa kuitenkin antaa aiheen sille, että edunvalvoja vapautetaan tuomioistuimen päätöksellä tehtävästään siihen sopimattomana.

Pykälän 2 momentti koskee edunvalvojan sijaisen tehtävän päättymistä. Sen mukaan sijaisen tehtävä päättyy, kun edunvalvoja ja hänen sijaisensa edunvalvojan esteen lakattua tekevät yhdessä ilmoituksen holhousviranomaiselle esteen lakkaamisesta. Ilmoitus on tehtävä sille holhousviranomaiselle, joka 46 tai 47 §:n mukaan valvoo edunvalvojan toimintaa. Jos edunvalvojan ja hänen sijaisensa välillä syntyisi erimielisyyttä siitä,

onko esteen katsottava lakanneen, käräjäoikeus voi ratkaista asian joko edunvalvojan tai sijaisen tekemästä hakemuksesta.

Pykälän 3 momentissa säädetään edunvalvojan tehtävän lakkaamisesta tuomioistuimen päätöksellä edunvalvonnan tarpeen päättymisen johdosta. Edunvalvonta on sen mukaan määrättävä lakkaamaan, jos päämies ei enää ole edunvalvonnan tarpeessa. Lakkauttamistoimivalta kuuluisi yksinomaan tuomioistuimille.

Käräjäoikeuden päätöstä, jolla edunvalvonta on määrätty lakkaamaan, on ehdotuksen 83 §:n mukaan noudatettava vasta, kun se on saanut lainvoiman. Edunvalvonta päättyy tämän mukaisesti silloin, kun käräjäoikeuden päätös tulee lainvoimaiseksi. Jos hovioikeus määrää edunvalvonnan lakkaamaan, päätös tulee sitä vastoin 83 §:n mukaan heti noudatettavaksi.

Holhousviranomaisen velvollisuutena on valvoa, ettei tarpeetonta edunvalvojan määrystä pidetä voimassa. Vastaava velvollisuus sisältyy jo nykyiseen lainsäädäntöön. Nykyisin valvonta tapahtuu lähinnä niin, että holhouslautakunta ryhtyy toimenpiteisiin saatuaan asiaa koskevan pyynnön tai ilmoituksen. Esityksessä ehdotetaan valvonnan tehostamista niin, että holhousviranomaisen tulisi myös omasta aloitteestaan määrääjain selvittää, onko edunvalvonnan jatkuminen yhä aiheellista. Holhousviranomaisella olisi velvollisuus tähän silloin, kun edunvalvoja on määrätty 8 tai 9 §:n nojalla. Selvitys voisi tapahtua paitsi holhoustilien avulla, myös kuulemalla edunvalvojaa ja hänen päämiehtään sekä esimerkiksi hoitolaitoksen henkilökuntaa. Ehdotuksen mukaan oma-aloitteinen määräyksen tarpeellisuuden selvittäminen toimitettaisiin joka neljäs kalenterivuosi.

Valvontavelvollisuuden tehostamisella tähdätään siihen, että kukaan ei pitkäksi ajoiksi jäisi edunvalvontaan sen tarpeen lakattua. Edunvalvonnan tarpeen ajoittaista uudelleen arviointia on edellytetty myös vammaisten oikeuksia koskevassa Yhdistyneiden Kansakuntien julistuksessa ja mielisairaudesta kärsivien henkilöiden suojaamista koskevassa saman järjestön päätöslauselmassa (A/RES/46/119).

3 luku. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen

18 §. Tässä pykälässä ehdotetaan säänneltäväksi, millä tavoin ja millä edellytyksillä

täysi-ikäisen henkilön kelpoisuutta määrätä varallisuusasemastaan voidaan rajoittaa. Rajoittaminen edellyttäisi, että asianomainen henkilö on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja että hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän johdosta vaarassa. Lisäksi edellytetään, että vaaraa ei voida poistaa muilla keinoin, esimerkiksi määräämällä hänen tukeen edellä 8 §:ssä tarkoitettu edunvalvoja.

Ehdotetusta säännöksestä käy ilmi, että pelkkä lääketieteellinen diagnoosi, esimerkiksi psyykinen sairaus, ei sinänsä oikeuta rajoittamaan kenenkään kelpoisuutta määrätä varallisuudesta. Jos psyykkisesti poikkeavasta tilasta ei aiheudu vaaraa asianomaisen taloudellisille eduille, ei rajoituksen asettaminen tule kysymykseen. Rajoittaminen tulee ajankohtaiseksi lähinnä silloin, kun tiedetään, että asianomainen tilastaan huolimatta pyrkii aktiivisesti ja vastoin etujaan muuttamaan taloudellista asemaansa esimerkiksi luovuttamalla omaisuuttaan tai ottamalla velkaa. Edunvalvojan määrääminen ei näissä tapauksissa riitä yksin turvaamaan päämiehen etua.

Rajoituksen asettaminen voi tulla kysymykseen joko edunvalvojan määräämisen yhteydessä tai erillisenä asiana silloin, kun asianomaiselle on jo aikaisemmin määrätty edunvalvoja. Viimeksi mainittu tilanne voi ajankohtaistua lähinnä silloin, kun päämiehen ja hänen edunvalvojansa välinen yhteistyö ei ole muodostunut riittävän toimivaksi edunvalvonnan kannalta eikä yhteistyön puutteita voida pitää tilapäisinä tai edunvalvojasta johtuvina.

Rajoituksen sisällöstä säädetään pykälän 1 momentissa. Se tarjoaa ratkaisijalle useita vaihtoehtoja, joita tulee käyttää kussakin yksittäistapauksessa ilmenevän tarpeen mukaisesti.

Mainitun momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voisi ensinnäkin määrätä, että päämies voi tehdä tiettyjä oikeustoimia, esimerkiksi ottaa velkaa, vain yhdessä edunvalvojansa kanssa. Tuomioistuin voi myös määrätä, että päämies voi vallita tiettyä omaisuuttaan ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa. Kun tällainen määräys on annettu, ei edunvalvojalla eikä myöskään päämiehellä ole kelpoisuutta yksin määrätä päätöksen tarkoitamasta omaisuudesta. Rajoituksen avulla voidaan tehokkaasti varmistaa se, että päämiehen toimeentulon kannalta keskeinen

omaisuus, esimerkiksi asunto tai maatila, säilyy päämiehen omistuksessa. Päämiehen ja hänen edunvalvojansa sitominen yhteistoimintaan ei toisaalta ole erityisen joustava tapa hoitaa päämiehen omaisuutta. Tämän sisältöinen rajoitus voineekin käytännössä tulla kysymykseen lähinnä silloin, kun päämiehen edun mukaista on säilyttää rajoituksessa tarkoitettu omaisuus suhteellisen pysyvästi päämiehen omistuksessa.

Jos 1 kohdassa tarkoitettu rajoitus ei ole päämiehen suojan kannalta tarkoituksenmukainen tai riittävä, tuomioistuimien voisi 2 kohdan nojalla määrätä, ettei päämiehellä ole kelpoisuutta tehdä tiettyjä oikeustoimia tai oikeutta vallita määrättyä omaisuuttaan. Rajoitus voisi siten koskea joko päämiehen oikeustoimikelpoisuutta tai tietyn omaisuuden vallintaoikeutta taikka molempia.

Kun määräys on annettu, vain edunvalvojalla olisi kelpoisuus tehdä määräyksessä tarkoitettuja oikeustoimia ja vallita siinä yksilöityä omaisuutta päämiehensä puolesta. Sitä vastoin päämies säilyttäisi vallintaoikeuden siihen omaisuuteensa ja olisi kelpoinen tekemään niitä oikeustoimia, joita määräys ei koske.

Rajoitus olisi pykälän 3 momentin mukaan sopeutettava asianomaisen tarpeeseen saada suojaa. Rajoitusta ei siten tule asettaa laajempaan kuin asianomaisen edun suojaamiseksi on tarpeen. Rajoitusta ei myöskään voitaisi ulottaa koskemaan sellaista oikeustointia, jonka tekemiseen vajaavaltaisella on tässä tai muussa laissa olevan erityissäännöksen mukaan kelpoisuus. Oikeustoimikelpoisuuden rajoittamista ei siten voida käyttää keinona vajaavaltaisuutta tuntuvamman rajoituksen aikaansaamiseksi. Sitä vastoin säännösehdoituksessa ei ole muutoin rajoitettu niiden oikeustointien piiriä, joita oikeustoimikelpoisuuden rajoitus voisi koskea. Asia jää tuomioistuimen harkittavaksi kussakin tapauksessa erikseen. Yleisimmin tulisivat otaksuttavasti kysymykseen rajoitukset, joissa päämieheltä evättäisiin oikeus tehdä velkaa, oikeus sitoutua vastuuseen toisen velasta tai oikeus lahjoittaa omaisuuttaan. Rajoituksen alaa voitaisiin tarvittaessa supistaa lisämääräyksiin, esimerkiksi määräämällä, että oikeustoimikelpoisuuden rajoitus ei koske lahjoituksia, joiden arvo jää tietyn summan alapuolelle.

Omaisuu-den vallintaoikeuden epäminen koskisi tiettyä päämiehen omaisuutta. Omaisuus olisi päätöksessä yksilöitävä. Säännök-

sessä ei ole annettu ohjeita siitä, millä tavoin yksilöinnin tulisi tapahtua. Asia jäisi tuomioistuimen harkittavaksi kussakin tapauksessa erikseen. Säännöksen sanamuoto mahdollistaa sen, että vallintaoikeuden rajoituksen kohde voidaan määrittää joko omaisuuslajin perusteella tai vaihtoehtoisesti nimeämällä rajoituksen kohteena olevat konkreettiset omaisuusobjektit. Ensiksi mainittua yksilöimistäpää käyttäen voitaisiin esimerkiksi määrätä, että päämiehellä ei ole oikeutta valita omistamiaan huoneiston hallintaan oikeuttavia osakkeita tai että hän voi vallita ainoastaan puolta eläkkeestään. Käytettäessä tätä yksilöintitapaa on tuomioistuimen luonnollisesti varmistuttava siitä, ettei omaisuuden kuulumisesta rajoituksen piiriin synny epätietoisuutta.

Vallintaoikeuden rajoitus ei ulotu omaisuuteen, joka tulee rajoituksen tarkoittaman omaisuuden sijaan. Yleistä sijaantuloperiaatetta ei tässä voida omaksua, koska se tekisi rajoituksen alan epämääräiseksi, jolloin sivullisen selonottovelvollisuus kasvaisi liiallisesti, ja toimintakelpoisuus tuomioistuimen päättämän rajoituksen johdosta vähenisi tosiasiassa enemmän kuin päätöksessä on määrätty.

Jos edunvalvoja esimerkiksi myy omaisuuden, jota päämiehellä ei toimintakelpoisuuden rajoituksen vuoksi ole oikeutta vallita, vallintaoikeuden rajoitus ei koske kauppahintaa. Varallisuutta suojaa tosiasiallisesti kuitenkin se, että kauppahinta olisi 31 §:n mukaan maksettava edunvalvojalle. Omaisuuden hukkaamista pelättäessä vallintaoikeuden rajoitusta voitaisiin lisäksi täydentää oikeustoimikelpoisuuden rajoituksella. Vallintaoikeuden rajoitus voinee yksinään olla käyttökelpoinen lähinnä silloin, kun pyritään suojaamaan sellaista päämiehen omaisuutta, jonka on tarkoitettu säilyvän tämän omistuksessa.

Sijaantuloperiaatetta voidaan kuitenkin soveltaa, jos rajoituksen kohde on yksilöity lajitunnusmerkien avulla ja sijaantullut omaisuus kuuluu samaan lajiin. Jos toimintakelpoisuutta on rajoitettu esimerkiksi määräämällä, että asianomainen ei voi luovuttaa eikä pantata asunnon hallintaan oikeuttavia osakkeita, rajoitus koskee luonnollisesti myös osakkeita, jotka asianomainen on asunnon vaihdon yhteydessä saanut määrärahan antamisen jälkeen.

Vallintaoikeuden rajoitus ei pääsäännön mukaan voisi koskea sellaista omaisuutta,

josta vajaanvaltaisella on lain mukaan oikeus määrätä. Tällaista omaisuutta on vajaanvaltaisen hankkima työansio, sen tuotto ja työansion tai sen tuoton sijaan tullut omaisuus. Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuin voisi kuitenkin rajoittaa asianomaisen oikeutta määrätä työansioistaan. Momentin sanonta osoittaa, että työansion vallintaoikeutta ei sen nojalla voida kokonaan poistaa. Rajoitus koskisi vain päätöksen antamisen jälkeen ansaittua omaisuutta. Tässäkin tapauksessa ei noudatettaisi sijaantuloperiaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että työansion vallintaoikeuden rajoittamisesta annettu määräys ei koske työansion tuoton tai tällaisen omaisuuden sijaan tulleen omaisuuden vallintaa.

Kun oikeustoimikelpoisuutta tai vallintaoikeutta on rajoitettu, rajoituksen kohteeksi joutunut henkilö voi määrätä vain siitä omaisuudesta ja tehdä vain niitä oikeustoimia, joita rajoitus ei koske. Jos tämä ei kuitenkaan riitä suojaamaan häntä ja hänen etunsa ilmeisesti vaatii voimakkaampaa toimenpiteitä, tuomioistuin voisi 1 momentin 3 kohdan nojalla julistaa hänet vajaanvaltaiseksi. Vajaanvaltaiseksi julistaminen on äärimmäinen toimenpide. Pykälän 2 momentin mukaan vajaanvaltaiseksi julistaminen ei ole sallittua, jos muut 1 momentissa mainitut toimenpiteet riittävät turvaamaan asianomaisen henkilön edut.

Kun henkilö julistetaan vajaanvaltaiseksi, toimintakelpoisuuden rajoituksen sisältöä ei täsmennetä tuomioistuimen päätöksellä, vaan rajoitus seuraa suoraan laista, jossa vajaanvaltaisen asema on säännelty. Päätös rinnastuu asiallisesti voimassaolevan lain mukaiseen holhottavaksi julistamiseen, ja se tulisi kysymykseen viimeisenä keinona lievempien keinojen ollessa riittämättömiä tai epätarkoituksenmukaisia.

Lakiehdotuksen 83 §:stä käy ilmi, että toimintakelpoisuuden rajoitus tulee voimaan jo käräjäoikeuden päätöksen antamishetkellä.

19 §. Voimassaolevan holhouslain 17 b §:n mukaan voidaan alaikäinen julistaa holhottavaksi sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 17 vuotta. Tällainen päätös tulee voimaan, kun holhottavaksi julistettu täyttää 18 vuotta.

Pykälä sisältää oikeusohjeet, jotka korvasivat holhouslain 17 b §:ssä tarkoitettua järjestelyä. Alaikäisen toimintakelpoisuutta voitaisiin sen mukaan rajoittaa sen jälkeen, kun alaikäinen on täyttänyt 17 vuotta. Rajoitus alkaisi, kun alaikäinen täyttää 18 vuotta.

Harkittaessa, voidaanko alaikäisen toimin-

takelpoisuutta rajoittaa, olisi sovellettava ehdotuksen 18 §:ää. Rajoittaminen tulisi siten kysymykseen ainoastaan, jos on selvitetty, että alaikäinen vielä 18 vuotta täytettyään tulee olemaan kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja että hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän johdosta ilmeisesti vaarassa. Tässäkin tapauksessa on käytettävä lievintä riittävää rajoitusta.

20 §. Kun henkilön toimintakelpoisuutta rajoitetaan, hän tarvitsee edunvalvojan toimimaan puolestaan ainakin niissä asioissa, joista hänellä ei ole kelpoisuutta itse päättää. Pykälään on tästä syystä otettu oikeusohje, jonka mukaan tuomioistuimen on päättäessä toimintakelpoisuuden rajoittamisesta samalla tarvittaessa määrättävä asianomaiselle edunvalvoja. Määräys on annettava viran puolesta, toisin sanoen riippumatta siitä, onko hakemuksessa pyydetty edunvalvojan määräämistä. Jos päämiehellä on jo aiemmin määrätty edunvalvoja, jolle annettu tehtävä kattaa ne asiat, joista päämies ei itse voi päättää, edunvalvojalle annettuun määräykseen puuttuminen ei ole tässä yhteydessä tarpeellista.

Kun tuomioistuin määrää tämän pykälän nojalla edunvalvojan, edunvalvojan tehtävän sisältö harkitaan 8 §:n nojalla normaaliin tapaan. Ehdotuksen 77 §:stä seuraa, että tuomioistuin ei tältäkin osin ole sidottu tehtyyn hakemukseen. Näissä tapauksissa ei yleensä liene tarkoituksenmukaista, että edunvalvoja määrättäisiin hoitamaan vain niitä asioita, joista päämies ei itse voi päättää, koska päämies tavallisesti tarvitsee edunvalvojan tukea yleisemminkin.

21 §. Kun henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu, hän voi itsenäisesti määrätä vain siitä omaisuudestaan ja tehdä niitä oikeustoimia, joita rajoitus ei koske. Pykälässä säädetään kelpoisuuden ylittämisen seurauksista.

Jos henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, ylittää kelpoisuutensa, oikeustointen sitovuuteen, suorituksen palauttamiseen ja suorituksen arvon tai oikeustoimesta aiheutuneen vahingon korvaamiseen sovelletaan ehdotetun lain 26-28 §:n säännöksiä. Kelpoisuuden ylittämisestä on siten lähtökohtaisesti seurauksena oikeustoimen sitomattomuus. Jos kuitenkin se, jonka kanssa oikeustoimi tehtiin, tiesi, ettei toisella osapuolella ollut kelpoisuutta oikeustoimen tekemiseen, hän on sidottu sopimukseen ajan,

jonka edunvalvojan suostumuksen hankkimiselle on sovittu tai jonka sen hankkiminen kohtuudella kestää. Sitomattoman oikeustojen perusteella tehty suoritus on palautettava tai, jollei tämä ole mahdollista, korvattava sen arvo. Korvausvelvollisuutta on kuitenkin 28 §:ssä osoitetulla tavalla lievennetty silloin, kun korvausvelvolliseksi joutuisi henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

22 §. Kun tuomioistuin päättää rajoittaa asianomaisen toimintakelpoisuutta, sillä on säännösehdotuksen mukaan valta harkita, tuleeko rajoitus olemaan voimassa ennalta määräämättömän ajan, eli toistaiseksi, vaiko määräajan. Asia olisi ratkaistava päämiehen ennakoitavan suojan tarpeen perusteella. Jos on ilmeistä, että hänen tilaansa ei vastaisuudessa tule tapahtumaan muutosta, on tarkoituksenmukaista määrätä rajoitus olemaan voimassa toistaiseksi. Muussa tapauksessa tulisi päätös antaa määräaikaisena. Määräajan pituus olisi tuomioistuimen vapaasti harkittavissa kussakin tapauksessa esille tulleiden seikkojen nojalla.

Ehdotuksen peruseriaatteisiin kuuluu, että määräys on kussakin tapauksessa sovitettava asianomaisen tarpeeseen saada suojaa ja tukea. Tämä edellyttää sitä, että määräystä voidaan joustavasti muuttaa tai että se voidaan poistaa, jos muuttuneet olosuhteet tai muut syyt, esimerkiksi päätöksen osoittautuminen epätarkoituksenmukaiseksi, antavat siihen aiheita. Asiasta on otettu oikeusohje pykälän 2 momenttiin. Sen nojalla voitaisiin myös pidentää päätöksen voimassaololle asetettua määräaikaa tai muuttaa määräaikainen päätös olemaan voimassa toistaiseksi, jos on nähtävissä, että asianomaisen tarve saada suojaa jatkuu määräajan päättymisen jälkeenkin.

Pykälän 3 momenttiin on otettu viittaus-säännös, jonka nojalla holhousviranomaisen tulee määräajoin oma-aloitteisesti tarkastaa toimintakelpoisuuden rajoituksen aiheellisuus ja tarkoituksenmukaisuus.

4 luku. Vajaavaltaisen asema

23 §. Pykälän 1 momentti ilmaisee vajaavaltaisuuden keskeisimmän oikeusvaikutuksen. Vajaavaltaisella ei ole oikeutta itse valita omaisuuttaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, jollei laissa ole toisin säädetty. Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevan holhouslain 20 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan se, joka on julistettu vajaavaltaiseksi, voi itse päättää henkilöönsä koskevasta asiasta, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Oikeus päättää tällaisesta asiasta ei siten siirry edunvalvojalle, mikäli vajaavaltaiseksi julistetulla on riittävä ymmärrys asiasta päättämiseksi. Esimerkkejä tahdonilmaisuuksista, joita vajaavaltainen voisi tämän nojalla pätevästi antaa, ovat passin ja henkilökortin hakeminen, hakemuksen tai ilmoituksen tekeminen nimen muuttamiseksi sekä suostumuksen antaminen lääkinnällisiin toimenpiteisiin.

Mainittua 2 momenttia noudatetaan, jollei laissa toisin säädetä. Suostumuksen antamisesta esimerkiksi sellaisiin lääketieteellisiin toimenpiteisiin kuten raskauden keskeyttämiseen, sterilointiin ja kudoksen irrottamiseen toisen ihmisen sairauden tai vammaan hoitamiseksi, on säädetty erikseen. Tällöin noudatetaan ensisijaisesti erityislain säännöksiä.

Jos vajaavaltaiseksi julistettu ei kykene ymmärtämään henkilöönsä koskevan asian merkitystä, edunvalvoja voisi siitä päättää, jos tuomioistuin on niin määrännyt. Edunvalvojan edustusvaltaa päämiehen henkilöä koskevassa asiassa on tarkemmin käsitelty 29 §:n perusteluissa.

Pykälän 2 momentti koskee vain täysi-ikäisiä vajaavaltaisia. Alaikäisen henkilöä koskevista asioista päättää lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan hänen huoltajansa. Se, missä määrin alaikäinen voi päättää henkilöönsä koskevista asioista, riippuu lapsen huoltoa koskevista säännöksistä.

24 §. Pykälän mukaan vajaavaltainen voi itsenäisesti tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Vastaavan sisältöinen säännös on nykyisin holhouslain 20 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin on otettu oikeusohje vajaavaltaiselle annetun lahjan tai irtainta omaisuutta koskevan lahjanlupauksen sitovuudesta. Lahja tai edellä mainittu lahjanlupaus, joka on annettu vajaavaltaiselle henkilökohtaisesti, sitoo sen mukaan antajaa, jos vajaavaltaisen voidaan katsoa ymmärtäneen asian merkityksen. Vaikka vastaavaa nimenomaista säännöstä ei sisällykään voimassa olevaan holhouslakiin tai muihin säädöksiin, voidaan katsoa, että säännös asiallisesti vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Mainittu 2 momentti koskee ainoastaan lahjoittajan ja vajaavaltaisen välistä suhdetta. Se ei sääntele kysymystä lahjoituksen sitoa-

vuudesta lahjoittajan velkojaan nähden.

25 §. Pykälän mukaan vajaavaltaisella on oikeus määrätä siitä minkä hän on vajaavaltaisuuden aikana omalla työllään ansainnut. Määräämisvalta koskee myös omaisuuden tuottoa samoin kuin sitä omaisuutta, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan. Säännös vastaa voimassa olevan holhouslain 20 §:n 2 momenttia.

Vajaavaltaisella on 1 momentin mukaan oikeus määrätä myös siitä, minkä edunvalvoja on tämän lain 38 §:n nojalla antanut hänen vallittavakseen. Mainitun 38 §:n mukaan edunvalvojan tulee jättää vajaavaltaisen vallintaan riittävä määrä käyttövaroja. Edunvalvoja voi jättää vajaavaltaisen vallintaan muutakin tämän omaisuutta, jos hän harkitsee sen olevan päämiehen edun mukaista. Jos näin on menetelty, vajaavaltaisella olisi ehdotuksen mukaan oikeus vapaasti määrätä vallintaansa jätetystä omaisuudesta. Säännöksellä on pyritty siihen, että vajaavaltaisuuden vaikutukset eivät näkyisi tavanomaisissa arkipäivän tilanteissa.

Jos vajaavaltainen käyttää vallintaoikeuttaan etujensa vastaisesti, edunvalvoja voisi pykälän 2 momentin nojalla ottaa hoitoonsa vajaavaltaisen vallinnassa olevaa omaisuutta. Näin voitaisiin menetellä myös, jos on olemassa ilmeinen eli selvästi nähtävillä oleva vaara siitä, että vahinkoa tulee myöhemmin syntymään. Vajaavaltaisen työansion siirtäminen edunvalvojan vallittavaksi vaatisi kuitenkin holhousviranomaisen suostumuksen, kuten nykyäänkin on asia holhouslain 20 §:n 3 momentin mukaan. Työansioksi olisi katsottava myös työansioiden tuotto ja omaisuus, joka on tullut tällaisen omaisuuden sijaan.

Yleensä on vajaavaltaisen perusetujen mukaista, että hänellä on käytössään varoja, josta hän voi vapaasti määrätä omien tarpeitensa mukaisesti. Vajaavaltaiselle tulee muiden ihmisten tavoin sallia tietty kuluttamisen mahdollisuus. Se seikka, että vajaavaltainen ulkopuolisen arvion mukaan käyttää vallintaansa kuuluvia varoja epätarkoituksenmukaisesti, ei vielä oikeuta edunvalvojaa ottamaan varoja hoitoonsa, jolleivät vajaavaltaisen tärkeät edut vaarannu tai jollei ole kysymys siitä, että muut käyttävät vajaavaltaista hyväkseen. Alaikäisen osalta tulevat perusteena lisäksi kysymyksen huoltoon ja kasvatukseen liittyvät syyt.

Erityisesti on korostettava sitä, että ehdotettu 2 momentti ei oikeuta edunvalvojaa

epäämään vajaavaltaiselta niitä käyttövaroja, jotka vajaavaltaiselle kuuluvat ehdotuksen 38 §:n 1 momentin nojalla. Käyttövarojen ottaminen edunvalvojan hoidettavaksi voi koskea ainoastaan käyttövaroista kertynyttä, vajaavaltaisen tarpeisiin nähden liiallisena pidettävää säästöä. Vastaavasti holhousviranomainen ei myöskään voi antaa suostumustaan siihen, että vajaavaltaisen koko palkka siirrettäisiin pois hänen vallinnastaan.

26 §. Pykälä sisältää säännökset vajaavaltaisen tekemän oikeustoimen pätemättömyydestä. Se vastaa sisällöltään voimassa olevan holhouslain 21 §:ää. Pykälään on tehty ainoastaan lakiehdotuksessa käytetyn uuden käsitteistön edellyttämät muutokset.

27 §. Pykälässä säädetään vajaavaltaisen henkilön sopijapuolen oikeudesta vetäytyä oikeustoimesta. Pykälän 1 momentin mukaan sopijapuolella on tällainen oikeus niin kauan kuin sopimusta ei ole hyväksytty tai asianmukaisesti täytetty. Sopimuksen hyväksymisestä säädetään 26 §:n 2 momentissa. Sopimus on asianmukaisesti täytetty, kun sovittu suoritus on annettu siten, että sitä ei voida vaatia takaisin. Yleensä edellytetään, että edunvalvoja tekee suorituksen, jotta sopimusta voitaisiin pitää asianmukaisesti täytettynä. Kuitenkin myös vajaavaltainen voi asianmukaisesti täyttää sopimuksen työansiolla tai muilla varoillaan, joita hänellä on oikeus vallita.

Pykälän 1 momentissa olevaa pääsääntöä ei kuitenkaan sovelleta silloin, kun se, jonka kanssa oikeustoimi tehtiin, tiesi toisen osapuolen olevan vajaavaltainen. Oikeutta vetäytyä sopimuksesta ei tällöin ole aikana, joka on sovittu edunvalvojan suostumuksen hankkimiselle, tai jollei asiasta ole sovittu, aikana, jonka edunvalvojan suostumuksen hankkiminen kohtuudella kestää. Mainittua vetäytymisoikeuden rajoitusta ei kuitenkaan sovelleta, jos sopijapuolella oli aihetta olettaa, että vajaavaltaisella oli vajaavaltaisuudesta huolimatta oikeus sopimuksen tekemiseen. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun sopijapuoli oli vajaavaltaisen olosuhteita selvitettyään perustellusti siinä virheellisessä käsityksessä, että vajaavaltainen teki suorituksen työansiollaan. Sopijapuolen vetäytymisoikeus määräytyy tällöin 1 momentin nojalla.

Sopimuksesta vetäytymisestä on 3 momentin mukaan ilmoitettava joko vajaavaltaiselle tai hänen edunvalvojalleen. Sopijapuolen sidonnaisuus sopimukseen lakkaa siten myös

vajaavaltaiselle tehdyllä ilmoituksella.

Pykälään otetut säännökset vajaavaltaisen henkilön sopijapuolen vetäytymisoikeudesta vastaavat niitä periaatteita, joiden on jo nykyisin katsottu olevan voimassa ilman kirjoitetun lain tukea.

28 §. Pykälä koskee oikeustoimen perusteella tehtyjen suoritususten palauttamista ja osapuolten korvausvelvollisuutta tilanteissa, joissa vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi ei tule sitovaksi. Pykälän 1 momentin mukaan pääsääntönä on tällöin, että kumpikin osapuoli palauttaa saamansa suorituksen. Jos tämä ei ole mahdollista esimerkiksi sen vuoksi, että suoritus ei enää ole tallella, osapuolten tulee korvata suorituksen arvo. Vajaavaltaisen korvausvelvollisuutta on kuitenkin helpotettu siten, että vajaavaltainen on velvollinen suorittamaan korvausta enintään sen määrän, mikä on käytetty hänen kohtuulliseen elatukseensa tai mikä on muutoin tullut hänen hyödykseen. Säännös on samansisältöinen voimassa olevan holhouslain 22 §:n kanssa.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännös sen tilanteen varalta, että oikeustoimen kumpikin osapuoli on vajaavaltainen. Säännös on tarpeen, koska 1 momentissa oleva korvaussääntö voi näissä tapauksissa johtaa kohtuutomaan tulokseen. Jos vajaavaltainen on hukkannut saamansa suorituksen esimerkiksi käyttämällä sen hyödyttömään kulutukseen, toisena sopijapuolena oleva vajaavaltainen, jolla on vastapuolen suoritus tallella, joutuisi 1 momentin mukaan palauttamaan suorituksen saamatta mitään korvausta oman suorituksensa hukkaantumisesta. Vahinko siirtyisi näin kokonaan sille osapuolelle, joka on säilyttänyt saamansa suorituksen.

Vajaavaltaisen keskinäisissä oikeustoimissa on pyrittävä tasaveroisesti suojaamaan kumpaakin osapuolta. Tämän vuoksi ehdotetaan, että sen sopijapuolen, joka ei voi palauttaa saamaansa suoritusta, olisi maksettava korvauksena määrä, jota voidaan pitää kummankin osapuolen kannalta kohtuullisena. Korvauksen määrää harkittaessa tulisi ottaa huomioon osapuolten asema oikeustointa tehtäessä, esimerkiksi heidän kykynsä ymmärtää oikeustoimen sisältö. Samoin tulisi ottaa huomioon sopimuksen teon jälkeen vallinneet olosuhteet. Esimerkiksi sillä, millä tavoin suoritus on hukkaantunut, voi olla merkitystä kohtuullisuusharkinnassa.

Mainittu 2 momentin säännös tekee mahdolliseksi sen, että maksettavaksi tuleva kor-

vaus voi ylittää vajaavaltaisen oikeustoimesta saaman hyödyn arvon. Osa oikeustoimesta aiheutuneesta vahingosta tulee tällöin korvausvelvollisen kannettavaksi. Jos vajaavaltaiset osapuolet ovat sopimusta tehtäessä olleet tasavertaisessa asemassa, on yleensä kohtuullista, että vahinko jaetaan tasan heidän kesken. Jos sopimus on sitä vastoin syntynyt esimerkiksi niin, että toinen osapuoli on käyttänyt hyväkseen toisen ymmärtämättömyyttä, vahinko voidaan tämän säännöksen nojalla säilyttää jopa kokonaisuudessaan ensiksi mainitulle. Edellytyksenä on luonnollisesti, että tämä harkitaan tapauksen olosuhteet huomioon ottaen kohtuulliseksi.

Edellä selostetut säännökset eivät 3 momentin mukaan kuitenkaan tule sellaisinaan sovellettaviksi, jos vajaavaltainen on saanut sopimuksen aikaan tahallisen rangaistavaksi säädetyllä teolla, esimerkiksi antamalla oikeustoimen toiselle osapuolelle harhauttavia tietoja oikeustoimikelpoisuudestaan siten, että teko täyttää petoksen tunnusmerkistön. Näissä tapauksissa vahingonkorvauslain (412/1974) säännökset tulevat sovellettaviksi sellaisinaan. Korvattava vahinko määräytyy tällöin vahingonkorvauslain 5 luvun perusteella ja korvauksen määrä puolestaan 2 luvun perusteella. Korvauksen määrä voi siten näissä tapauksissa ylittää vajaavaltaisen oikeustoimesta saaman hyödyn. Korvauksen määrää voidaan kuitenkin alentaa vahingonkorvauslain 2 luvun 2 ja 3 §:ssä mainituilla perusteilla, jos vahingon on aiheuttanut 18 vuotta nuorempi tai mielisairas, vajaamielinen taikka sieluntoiminnaltaan häiriintynyt. - Säännöksessä ei edellytetä, että tekijä voitaisiin syyntakeisena tuomita teostaan rangaistukseen, vaan riittävänä on pidettävä, että teko on sinänsä rangaistava.

5 luku. Edunvalvojan asema ja tehtävät

Edustaminen

29 §. Pykälä sisältää edunvalvojan edustusvaltaa koskevan pääsäännön. Sen 1 momentin mukaan edunvalvojalla on valta edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloutta koskevissa asioissa.

Sääntöä sovellettaisiin, jollei toisin ole säädetty tai jollei tuomioistuin ole tehtävää antaessaan toisin määrännyt. Edunvalvojan edustusvaltaa rajoittava säännös sisältyy muun muassa ehdotuksen 32 §:ään. Toisena esimerkkinä vastaavanlaisesta säännöksestä

voidaan mainita lapsen elatuksesta annetun lain 5 § (364/1983). Sen mukaan edustusvalta alaikäisen elatusta koskevissa asioissa kuuluu yleensä alaikäisen huoltajalle.

Edunvalvojan edustusvaltaa kaventaa myös tuomioistuimen päätökseen sisältyvä määräys. Jos edunvalvojan tehtävä on 8 §:n 3 momentin mukaisesti rajoitettu koskemaan ainoastaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta, edustusvalta rajoittuu vastaavasti eikä ulotu määräyksen tarkoittamien tehtävien ulkopuolelle. Jos edunvalvoja on esimerkiksi määrätty valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta kuolinpesässä, hänen kelpoisuutensa rajoittuu pesän hallintoon ja jakoon liittyviin asioihin. Oikeustoimi, jonka hän tekee tehtävänsä ulkopuolelle kuuluvassa asiassa, ei sido päämiestä.

Holhoustoimi on pääasiallisesti taloudellisiin asioihin liittyvää edunvalvontaa. Edunvalvojan edustusvallan sääntely on järjestetty tämän ajatuksen mukaisesti. Edunvalvojalla on edellä mainituin rajoituksin kelpoisuus edustaa päämiestä tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa. Kuten jo 1 §:n perustelujen yhteydessä on todettu, taloudellisten asioiden käsite on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti. Taloudellisista asioista huolehtimisella ei tarkoiteta ainoastaan henkilöllä jo olevien varallisuusarvoisten etujen ja oikeuksien valvontaa, vaan se käsittää myös sellaiset oikeustoimet, joilla on edunvalvonnassa olevan kannalta pääasiallisesti taloudellista merkitystä tai jonka merkitys päämiehen talouden kannalta on muutoin huomattava.

Edunvalvojan edustusvallan ulottaminen päämiehen henkilöä koskeviin asioihin ei tavallisesti ole tarpeellista, koska päämies voi itse päättää henkilöään koskevasta asiasta, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Jos päämies sitä vastoin ei tilansa vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, hän tarvitsee edunvalvontaa myös henkilöä koskevissa asioissaan. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tuomioistuin voisi antaa edunvalvojalle edustusvallan myös sellaisessa päämiehen henkilöä koskevassa asiassa, jonka merkitystä päämies ei kykene ymmärtämään. Määräys voisi koskea tiettyä yksittäistä asiaa tai olla yleisluonteinen siten, että se kattaa sellaiset myöhemmin eteen tulevat päämiehen henkilöä koskevat asiat, joiden yhteydessä havaitaan, ettei päämies kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Selostettua säännöstä edustamisesta henki-

löä koskevassa asiassa on noudatettava, jollei muualla toisin säädetä. Useissa erityislajeissa on säännöksiä, jotka koskevat uskotun miehen tai holhoojan edustusvaltaa. Esimerkkeinä voidaan mainita laki raskauden keskeyttämisestä (2 §), laki ihmisen elimien ja kudosten irrottamisesta lääketieteelliseen käyttöön (2 §), sterilisointilaki (2 §) ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, 6-7 §). Joissakin laeissa, kuten kastroidinlain 2 §:ssä on lisäksi säädetty, ettei toimenpiteeseen voida lainkaan ryhtyä päämiehen ollessa kykenemätön antamaan pätevää tahdonilmaisua. Nämä erityissäännökset tulevat luonnollisesti ensisijassa sovellettaviksi. Ehdotettu 29 §:n 2 momentti on niihin nähden toissijainen.

Toisinaan saattaa olla tarvetta tehdä oikeustoimia, jotka koskevat sekä päämiehen varallisuutta että hänen henkilöään. Tällainen voi olla esimerkiksi päätös palveluasunon järjestämisestä itsenäisesti omassa kodissaan asuvalle henkilölle. Näissä tapauksissa tarvitaan sekä edunvalvojan että hänen päämiehensä myötävaikutusta. Jos päämies ei kuitenkaan kykene ymmärtämään asian merkitystä ja edunvalvojalle on annettu kelpoisuus edustaa päämiestä myös tämän henkilöä koskevassa asiassa, edunvalvoja voi päättää asiasta yksin.

Pykälän 3 momentissa säädetään edunvalvojan edustusvallan rajoituksista. Niitä sovelletaan, jollei laissa jonkin erityisen kysymyksen osalta toisin säädetä. Säännös perustuu jo nykyäänkin voimassa olevaksi katsottavaan periaatteeseen, jonka mukaan kukaan ei voi edustaa toista asiassa, joka on luonteeltaan korostetun henkilökohtainen. Tällaisia oikeustoimia ovat 3 momentin mukaan suostumuksen antaminen avioliittoon tai lapsiksiottamiseen, isyyden tunnustaminen tai miehen suorittaman isyyden tunnustamisen hyväksyminen lapsen puolesta. Oikeustoimia, joita edunvalvoja ei voi tehdä päämiehensä puolesta, ovat lisäksi testamentin tekeminen ja sen peruuttaminen. Tämä luetelo ei ole tarkoitettu tyhjentyväksi, vaan edunvalvojalta puuttuisi kelpoisuus edustaa päämiestä myös muissa sellaisissa asioissa, jotka henkilökohtaisuutensa puolesta rinnastuvat edellä lueteltuihin korostetusti henkilökohtaisiin oikeustoimiin. Esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita suostumuksen antaminen psykiatriseen sairaalahoitoon. Suostumuksen antaminen voidaan katsoa sellaiseksi korostetusti henkilökohtaiseksi

oikeustoimeksi, että edunvalvoja ei voi antaa siihen suostumusta päämiehensä puolesta. Jos viimeksi mainittu ei anna tai ei kykene antamaan suostumusta, hänet voidaan määrätä psykiatriseen sairaalahoitoon ainoastaan, jos mielenterveyslain (1116/1990) mukaan on olemassa edellytykset tahdosta riippumattomaan hoitoon.

Harkittaessa, onko asia, jota 3 momentissa ei ole mainittu, korostetusti henkilökohtainen, voidaan ottaa huomioon myös tapauksen olosuhteet. Esimerkiksi avioeron hakeminen on yleensä aviopuolison henkilöä niin syvästi koskettava toimenpide, ettei edunvalvojalla ole määräyksensä nojalla kelpoisuutta saattaa asiaa vireille. Jos kuitenkin puolisoilinen välinen henkilökohtainen suhde on kokonaan lakannut, ja avioliittoa käytetään puolison taloudelliseksi hyväksikäytöksi luonnehdittavin tavoin pelkästään varallisuussetujen siirtämiseen toiselle puolisolalle, tilanne saattaa olla toinen. Näissä tapauksissa voidaan katsoa, että edunvalvoja voisi panna asian vireille silloin, kun päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä tai ilmaisemaan tahtoaan.

Pykälän 4 momenttiin on otettu viittaus-säännös, jonka mukaan edunvalvojan oikeudesta käyttää päämiehen puhevaltaa tuomioistuimessa ja viranomaisen luona säädetään erikseen. Säännös viittaa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997), hallintolainkäyttölain ja hallintomenettelylain (598/1982) asiaa koskeviin säännöksiin. Näitä säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi jäljempänä ilmenevällä tavalla.

30 §. Pykälässä säädetään edunvalvojan tehtävien hoitamisesta silloin, kun jollakin on useampi kuin yksi edunvalvoja. Edunvalvojen tulee tällöin yhdessä huolehtia edunvalvojalle kuuluvista tehtävistä, jollei tuomioistuin ole päättänyt tehtävien jaosta edunvalvojen kesken. Säännös vastaa voimassa olevan holhouslain 36 §:ää. Vakiintuneena oikeusperiaatteena on katsottu olevan nykyisin voimassa, että yksikin holhoajista voi pätevästi ottaa vastaan vajaavaltaiselle tulevan maksun, kutsun ja tahdonilmaisun, esimerkiksi velan tai vuokrasuhteen irtisanomisen, silloinkin, kun vajaavaltaisella on useampia holhoajia. Ehdotuksella ei ole tarkoitus aiheuttaa muutosta tähän periaatteeseen, vaan se tulisi vastaisuudessa koskemaan myös edunvalvoja. Periaatteen vakiintuneisuuden huomioon ottaen ei nimenomai-

sen säännöksen ottamista lakiin ole katsottu tarpeelliseksi.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa asianomaisella on useampi kuin yksi edunvalvoja, mutta joku heistä ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua päätöksen tekemiseen. Asiaa koskeva päätös voidaan tällöin tehdä ilman hänen suostumustaan, jos asia on sillä tavoin kiireellinen, että sen lykkääntymisestä aiheutuisi haittaa. Asiasta, jolla on päämiehelle huomattava merkitys, edunvalvojat voivat kuitenkin päättää ainoastaan yhdessä, jollei päämiehen etu ilmeisesti muuta vaadi. Ehdotettu säännös on asiallisesti samansisältöinen kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §:n 2 momentti, joka koskee huoltajien edustusvaltaa.

Jos edunvalvoja on 2 momentin säännösten mukaan kelpoinen päättämään asiasta ilman toisen edunvalvojan suostumusta, hänellä on katsottava olevan kelpoisuus myös ryhtyä niihin toimenpiteisiin, joita päätöksen toteuttaminen edellyttää. Tällainen toimenpide on esimerkiksi varojen nostaminen päämiehen pankkitililtä kauppahinnan suorittamista varten.

Pykälän 3 momentti koskee tapauksia, joissa edunvalvojat eivät pääse yksimielisyyteen asiassa, josta heidän tulisi yhdessä päättää. Erimielisyydestä on tavallisesti seurauksena päätöksen lykkääntyminen siihen asti, kunnes yksimielisyys saavutetaan. Joissakin tapauksissa saattaa ratkaisun viivästymisestä kuitenkin aiheutua haittaa. Näitä tilanteita ajatellen edunvalvojalle on annettu oikeus pyytää holhousviranomaisen ratkaisua siitä, kenen mielipidettä on noudatettava. Asian ratkaiseminen kuuluu sille holhousviranomaiselle, joka 46 tai 47 §:n mukaan valvoo edunvalvojan toimintaa.

Mainitun 3 momentin sanamuoto osoittaa, että holhousviranomaisen ei voi ratkaista asiaa tavalla, jota kukaan edunvalvojista ei ole ehdottanut, vaan holhousviranomaisen voi päättää ainoastaan siitä, kenen mielipidettä on noudatettava. Tämä ei luonnollisesti estä sitä, että holhousviranomaisen pyrkii löytämään edunvalvojen välille sovun sellaisen ratkaisun pohjalta, jota ei ole aiemmin ehdotettu. Jos holhousviranomaisen katsoo, että mikään ehdotetuista ratkaisuista ei ole hyväksyttävä, holhousviranomaisen voi hylätä hakemuksen. Edunvalvojen tehtäväksi jää tällöin etsiä sellainen uusi ratkaisuvaihtoehto, jonka holhousviranomaisen voisi

hyväksyä. Holhousviranomaisen ratkaisuun tällaisessa asiassa ei saisi hakea valittamalla muutosta.

31 §. Pykälä sisältää erityissäännöksen päämiehen saatavan suorittamisesta. Sen mukaan edunvalvojalla olisi yksinomainen kelpoisuus edustaa velkojaa suorituksen vastaanottamisessa, jos saatava kuuluu edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen. Saatava voidaan tällöin suorittaa vain edunvalvojalle tai hänen osoittamalleen päämiehen tilille. Säännöstä sovelletaan siitä riippumatta, onko päämies täysivaltainen vai onko hänen toimintakelpoisuuttaan rajoitettu. Sen tarkoituksena on varjella päämiehen omaisuutta hukkaantumiselta. Hukkaantumisen vaara olisi käsillä, jos saatava voitaisiin edunvalvojan tietämättä suorittaa suoraan päämiehelle.

Jos saatava suoritetaan päämiehelle silloin, kun suorituksen vastaanottaminen kuuluu edunvalvojalle, suoritus on lähtökohtaisesti pätemätön. Velallinen saa kuitenkin vilpittömän mielen suojaa. Suoritus ei ole pätemätön sen vuoksi, että se on tehty suoraan päämiehelle, paitsi jos velallinen tiesi tai hänen olisi olosuhteisiin katsoen pitänyt tietää, että suorituksen vastaanottaminen kuului edunvalvojalle. Vaikka velallinen olisi edellä mainitun seikan osalta vilpittömässä mielessä, suoritus voi kuitenkin olla pätemätön muusta syystä, esimerkiksi sen vuoksi, että ne edellytykset, joiden nojalla velalliselle voidaan velkakirjalain (622/1947) 19 ja 29 §:n nojalla myöntää maksusuojaa, eivät ole käsillä. Puheena oleva säännös ei toisin sanoen syrjäytä muualla lainsäädännössä olevia velallisen maksusuojaa koskevia säännöksiä, vaan tulee sovellettavaksi niiden ohella. Maksusuojan saaminen edellyttää näissä tapauksissa paitsi maksusuojan saamisen yleisten edellytysten täyttymistä, myös sitä, ettei velallinen tiennyt eikä hänen pitänyt tietää saatavan kuuluvan edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen.

Harkittaessa, oliko velallinen vilpittömässä mielessä, on selvitetävä, oliko hän noudattanut vastaavassa tilanteessa ja asemassa olvalta henkilöltä normaalisti vaadittavaa huolellisuutta. Velallisen selonottovelvollisuuden aste vaihtelee siten olosuhteista riippuen. Selonottovelvollisuudelle ei etenkään tavanomaisten ja toistuvien suoritusten ollessa kysymyksessä voida asettaa suuria vaatimuksia. Esimerkiksi eläkesuoritusten maksamisen tai päämiehen pankkitililtä tapahtuvien

nostojen yhteydessä ei voida normaalisti edellyttää, että suorituksen yhteydessä selvitetään holhousasioiden rekisteristä, ettei maksun saajalle ole määrätty edunvalvojaa, jonka hoidettavana omaisuuteen saatava kuuluu. Näin olisi kuitenkin meneteltävä, jos on olemassa erityinen aihe epäillä maksun saajan olevan edunvalvonnassa.

Selostettu säännös ei luonnollisestikaan aseta estettä sille, että edunvalvoja valtuuttaa päämiehensä vastaanottamaan suorituksen. Oikeus vastaanottaa suoritus voi syntyä myös asema- tai tilannevaltuutusta koskevien periaatteiden nojalla. Yleisistä oikeustoimiopillisista periaatteista seuraa lisäksi, että suoraan päämiehelle tehty suoritus pätevytyy, jos edunvalvojan on katsottava hyväksyneen sen.

Selostettua 1 momenttia sovelletaan myös varojen nostamiseen päämiehen pankkitililtä. Jos pankkitili kuuluu edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen, vain edunvalvoja tai hänen valtuuttamansa henkilö on oikeutettu nostamaan varoja tililtä. Useassa tapauksessa on kuitenkin tarkoitukseenmukaista, että osa päämiehen varoista pidetään tilillä, josta päämies voi vapaasti tehdä nostoja. Tämä on monessa tapauksessa käytäntönä jo nykyään. Jotta oikeudesta nostaa varoja ei syntyisi epäselvyyksiä, pykälän 2 momenttiin on otettu säännös siitä, että päämiehen tulee näissä tapauksissa ilmoittaa luottolaitokselle, kuka tai ketkä voivat nostaa tilillä olevia varoja.

32 §. Pykälän mukaan edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta lahjoittaa päämiehensä omaisuutta. Asiallisesti samansisältöinen oikeusohje sisältyy nykyisin holhouslain 35 §:ään. Tätä niin kutsuttua lahjoituskieltoa on toisinaan pidetty liian kattavana sen tähden, että se estää myös tavanomaisten merkki- tai juhlapäiviin liittyvien lahjojen antamisen. Säännösehdotusta valmisteltaessa ei kuitenkaan ole pidetty tarkoituksenmukaisena antaa edunvalvojalle kelpoisuutta tavanomaisten lahjoitusten tekemiseen. Tämä johtuu siitä, että vajaavaltaisella on ehdotuksen 24 §:n mukaan itsellään kelpoisuus tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Tämän säännöksen nojalla vajaavaltainen voi antaa myös tavanomaisena pidettävän lahjan, jos hän katsoo siihen olevan syytä.

Vajaavaltaisella ei kuitenkaan välttämättä ole vallinnassaan varallisuutta siinä määrin, että hän voisi tehdä edellä mainitun lahjoit-

tuksen. Tämän vuoksi on ehdotuksen 38 §:ään sisällytetty selventävä oikeusohje, jonka mukaan edunvalvojan tulee tällaisessa tapauksessa huolehtia siitä, että antajan tarkoitus voi toteutua. Tämän säännöksen mukaisesti edunvalvojan tulee tutkia, voidaanko aiottua lahjoitusta pitää tavanomaisena ja taloudelliselta merkitykseltään vähäisenä. Myönteisessä tapauksessa hänen tulee huolehtia lahjoittajan toivomuksen toteuttamisesta esimerkiksi luovuttamalla lahjaesine tai sen hankkimiseen tarvittavat varat vajaavaltaisen käytettäväksi. Ehdotetuista säännöksistä seuraa, että tavanomaisen lahjan antaminen voi estyä ainoastaan silloin, kun vajaavaltainen ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Lahjoitusten sallimiseen näissä tapauksissa ei vajaavaltaisen edun kannalta ole tarvetta.

Pykälän 2 ja 3 momentissa on lueteltu ne tilanteet, joissa edunvalvojalla ei ole edustusvaltaa edunvalvojan ja hänen päämiehenensä välisen eturistiriidan johdosta. Ehdotuksen 2 momentti koskee edustusvallan esteitä sekä oikeustoimia tehtäessä että silloin, kun on kysymys päämiehen edustamisesta oikeus- tai hallintoasiassa. Ehdotus vastaa voimassa olevassa oikeudessa vakiintuneita periaatteita. Oikeustoimessa edustamisesta on nykyisin vastaava säännös holhouslain 35 §:n 2 momentissa.

Edunvalvojan ja hänen päämiehenensä edut saattavat kuitenkin joutua ristiriitaan keskenään myös sellaisista syistä, joita ei ole mahdollista säännöksessä tyhjentävästi luetella. Tästä syystä on pykälän 3 momenttiin otettu oikeusohje, jonka mukaan edunvalvojalla ei ole edustusvaltaa myöskään silloin, kun ristiriita tai vaara ristiriidan syntymisestä johtuu muusta kuin 2 momentissa mainitusta syystä.

33 §. Pykälä koskee poissaolevan tai tulevan omistajan etua valvomaan määrätyn edunvalvojan edustusvaltaa. Säännös vastaa asiallisesti voimassaolevan holhouslain 69 §:ää.

34 §. Pykälä sisältää säännökset oikeustoimista, joihin edunvalvoja tarvitsee holhousviranomaisen luvan. Säättämällä oikeustoimi luvanvaraiseksi pyritään ennakolta vähentämään vaaraa siitä, että päämiehen eduille aiheutetaan oikeustoimella vahinkoa. Lupaa edellyttävien oikeustointen luetteloon on sen vuoksi pyritty sisällyttämään sellaiset oikeustoimityypit, jotka yleisen kokemuksen mukaan ovat keskimääräisesti merkittäviä tai

riskialttiita.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman lupaa luovuttaa tai vastiketta antamalla hankkia kiinteää omaisuutta tai sellaista maanvuokratuuta muuta käyttöoikeutta rakennuksineen, joka voidaan maanomistajaa kuulematta siirtää kolmannelle. Säännös vastaa omaisuuden luovuttamisen osalta nykyisen lain 39 §:n 1 kohtaa ja omaisuuden hankkimisen osalta 40 §:n 1 kohtaa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman lupaa luovuttaa pantiksi päämiehen omaisuutta tai muulla tavoin perustaa siihen panttioikeutta. Säännös on samansisältöinen kuin nykyisen 40 §:n 7 kohta.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman lupaa antaa päämiehen kiinteää omaisuutta tai muuta 1 kohdassa tarkoitettua omaisuutta toisen käytettäväksi pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta. Säännös koskee muun muassa omaisuuden antamista vuokralle.

Edunvalvojalla ei myöskään ole oikeutta ilman lupaa päämiehen puolesta ottaa lainaa tai sitoutua vekselivastuuseen tai vastuuseen toisen velasta. Holhousviranomaisen suostumusta ei kuitenkaan tarvita valtion takaaman opintolainan ottamiseen.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan edunvalvoja ei myöskään ilman lupaa saa ryhtyä harjoittamaan elinkeinoa päämiehenensä lukuun. Tällä tarkoitetaan elinkeinotoiminnan harjoittamista yksityisenä elinkeinon harjoittajana. Säännöstä osittain vastaava oikeusohje on nykyisin holhouslain 39 §:n 3 kohdassa. Ehdotetun säännöksen mukaan holhousviranomaisen lupa tarvittaisiin kuitenkin myös silloin, kun on kysymys päämiehen itsensä harjoittaman tai päämiehen perintönä, testamentilla tai lahjana saadun liikkeen jatkamisesta.

Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan edunvalvoja ei voi ilman holhousviranomaisen suostumusta tehdä sopimusta avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön perustamisesta taikka tällaiseen yhtiöön liittymisestä. Säännös on samansisältöinen kuin voimassa olevan lain 39 §:n 5 kohta.

Pykälän 1 momentin 7 kohdassa säädetään luvanvaraiseksi perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen päämiehen puolesta. Säännös koskee perinnöstä luopu-

mista siitä riippumatta, onko kysymys perittävän eläessä vaiko vasta perittävän kuoltua tapahtuvasta toimenpiteestä. Perittävän eläessä tapahtuvaan perinnöstä luopumiseen ei kuitenkaan yleensä voitane antaa lupaa. Oikeudesta luopuminen sellaisena ajankohtana, jolloin sen varallisuusarvosta ei ole vielä tietoa, ei näet yleensä ole niiden periaatteiden mukaista, joita edunvalvojan on noudatettava päämiehen omaisuutta hoitaessaan.

Pykälän 1 momentin 8 kohdan mukaan edunvalvoja tarvitsee holhousviranomaisen luvan sopimukseen, jonka hän tekee päämiehensä puolesta kuolinpesän yhteishallinnosta. Tällaisesta sopimuksesta säädetään perintökaaren 24 luvussa, ja sen tekeminen on luvanvarainen myös nykyisen lainsäädännön mukaan. Asiasta on nykyisin säännös holhouslain 39 §:n 4 kohdassa.

Pykälän 1 momentin 9 kohdan mukaan edunvalvoja ei ilman holhousviranomaisen lupaa saa tehdä sopimusta omaisuuden osituksesta eikä perinnönjaosta, joka toimitetaan ilman perintökaaren 23 luvussa tarkoitettua pesänjakajaa. Säännös on perinnönjalon osalta samansisältöinen kuin nykyisen holhouslain 40 §:n 1 momentin 6 kohta. Säännöksen ulottaminen koskemaan myös omaisuuden ositusta merkitsee sitä vastoin muutosta voimassa olevaan oikeuteen. Ehdotetun lisäyksen tekeminen on aiheellista sen vuoksi, että ositus koskee usein huomattavia taloudellisia arvoja. Silloin, kun ositus toimitetaan puolison kuoleman johdosta, ositus ja perinnönjako muodostavat tavallisesti yhtenäisen kokonaisuuden. Osituksen tuloksesta riippuu, mitä varallisuutta jää jaettavaksi perintöoikeudellisten säännösten nojalla. Tämänkin vuoksi on perusteltua, että holhousviranomaisen saa mahdollisuuden valvoa myös sitä, miten vajaavaltaisen edut ja oikeudet on otettu huomioon osituksessa.

Pykälän 1 momentin 10 kohdan mukaan päämiehen puolesta tapahtuva huoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden tai osuuk-sien luovutus ja ostaminen on luvanvaraista. Lupa tarvitaan myös asumisoikeusasunnoista annetussa laissa (650/1990) tarkoitettujen asumisoikeuden ostamiseen ja luovuttamiseen. Säännös on samansisältöinen kuin voimassa olevan holhouslain 40 §:n 1 momentin 5 kohta.

Pykälän 1 momentin 11 kohdan mukaan lupa tarvitaan myös edellä 10 kohdassa tarkoitettujen oikeuden nojalla hallitun huoneiston luovuttamiseen toisen käytettäväksi sellaisel-

la määräaikaisella sopimuksella, jossa määräaika on pitempi kuin viisi vuotta tai joka ulottuu vuotta kauemmaksi täysi-ikäisyyden alkamisesta. Säännös on uusi, ja se koskee esimerkiksi sellaisen vuokrasopimuksen tekemistä huoneistosta, jota tarkoitetaan asuinhuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa (481/1995) tai liikehuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa (482/1995). Lupa tarvitaan ainoastaan, jos sopimus on tehty määräajaksi, joka on pitempi kuin viisi vuotta tai ulottuu vuotta kauemmaksi täysi-ikäisyyden alkamisesta. Lupaa ei siten tarvita toistaiseksi tehtyyn sopimukseen, jollei vuokranantajan irtisanomisaikaa ole sovittu niin pitkäksi, että sopimus asiallisesti rinnastuu yli viisi vuotta voimassa olevaan määräaikaiseen sopimukseen. Säännös merkitsee sitä, että huoneiston käyttöoikeuden luovutus tulee samaan asemaan kuin kiinteän tai siihen rinnastettavan omaisuuden käyttöoikeuden luovutus. Viimeksi mainittuihin oikeustoimiin tarvitaan pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan holhousviranomaisen lupa, jos omaisuus luovutetaan toisen käyttöön pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta.

Pykälän 1 momentin 12 kohta koskee aineksen irrottamista päämiehen maalta. Holhousviranomaisen lupa on sen mukaan tarpeen ensinnäkin metsän myymiseen ja myytäväksi hakkauttamiseen päämiehen maalta. Lupa tarvitaan myös kiven, soran, hiekan, saven, turpeen ja mullan myymiseen ja myytäväksi ottamiseen päämiehen maalta sekä oikeustoimeen, jolla edunvalvoja luovuttaa toiselle oikeuden edellä mainitun aineksen ottamiseen. Lupaa ei kuitenkaan tarvita silloin, kun aineksen ottaminen tapahtuu holhousviranomaisen hyväksymän omaisuuden hoitosuunnitelman mukaisesti. Hoitosuunnitelmassa voidaan määritellä esimerkiksi irrottettavan aineksen määrä ja alue, jolta ainesta saadaan ottaa. Vastaavanlainen säännös on metsän osalta jo nykyisessä holhouslaissa (40 §:n 1 momentin 2 kohta). Ehdotetun säännöksen päämerkitys on siten siinä, että luvanvaraisuus laajennetaan koskemaan myös muun siinä mainitun aineksen irrottamista ja luovuttamista.

Pykälän 1 momentin 13 kohdassa säädetään luvanvaraiseksi sijoituspalveluyrityksistä annetun lain (579/1996) 2 §:ssä tarkoitettujen sijoituskohteiden sekä yhteisöjen osuuk-sien hankkiminen. Sijoituskohteilla

tarkoitetaan mainitussa 2 §:ssä arvopaperimarkkinalain (495/1989) 1 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuja arvopapereita sekä kaupankäynnistä vakioiduilla optioilla ja termiineillä annetun lain (772/1988) 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettuja vakioituja johdannaissovimuksia ja muita johdannaissovimuksia, joiden kohde-etuutena on arvopaperi, valuutta, korko, johdannaissovimus tai tällaisen kohde-etuuden hinnan kehitystä kuvaava tunnuskilku.

Pääsäännöstä, jonka mukaan edellä mainittujen sijoituskohteiden ja yhteisöjen osuukseen hankkiminen on luvanvaraista, tehtäisiin kuitenkin lukuisia poikkeuksia, jotka on lueteltu 13 kohdan a-e alakohdissa. Nämä poikkeukset vastaavat pääosin sitä, mikä jo nykyisin on voimassa. Mainituista alakohdista d kohta on kuitenkin uusi. Sen mukaan asetuksella voitaisiin säätää, että edunvalvoja saa ilman holhousviranomaisen lupaa hankkia myös sellaisia asetuksessa määriteltäviä sijoituskohteita, joita ei mainita edellä mainituissa a-c alakohdissa, mutta jotka rinnastuvat mainittuihin sijoituskohteisiin. Mahdollisuus säätää asiasta asetuksella on perusteltua, kun otetaan huomioon sijoituskohteiden nopea kehittyminen ja sijoitustoiminnan kansainvälistyminen. Jos tämän seurauksena syntyy sijoituskohteita, jotka ovat rinnastettavissa a-c alakohdissa mainittuihin, niihin sijoitettava edunvalvoja voitaisiin vapauttaa velvollisuudesta hakea oikeustoimeen lupaa ilman, että lakia on sen vuoksi tarpeen muuttaa.

Mainittua 34 §:ää on sovellettava silloinkin, kun päämiehen toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Luvan hakeminen on tarpeen myös siinä tapauksessa, että edunvalvoja on erikseen määrätty sellaista oikeustointia varten, joka edellyttää holhousviranomaisen lupaa.

Lupaa on pykälän 2 momentin mukaan haettava siltä holhousviranomaiselta, joka 46 §:n mukaan valvoo edunvalvojan toimintaa. Pääsäännön mukaan lupa on siten haettava siltä holhousviranomaiselta, jonka toimialueella päämiehellä on kotikunta.

Ennen lupa-asian ratkaisemista holhousviranomaisen on hallintomenettelylain säännösten mukaisesti kuultava päämiestä, jos hänellä on asiassa puhevalta. Asiasta on otettu viittaussäännös pykälän 2 momenttiin. Siinä säädetään lisäksi 15 vuotta täyttäneen alaikäisen kuulemisesta silloin, kun lupaa haetaan hänen puolestaan tehtävään oikeus-

toimeen. Alaikäiselle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei hänen mielipiteensä luotettavasti ilmene hakemuksen asiakirjoista. Riittävänä selvityksenä alaikäisen mielipiteestä voitaisiin tavallisesti pitää kauppa- kirjassa tai muussa asiakirjassa olevaa alaikäisen lausumaa, jossa hän ilmoittaa hyväksyvänsä oikeustoimen.

Erityissäännös alaikäisen kuulemisesta on tarpeen, koska alaikäisellä ei hallintomenettelylain mukaan yleensä ole puhevaltaa varallisuuttaan koskevissa asioissa. Säännöksen tarkoituksena on lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 12 artiklassa olevan määräyksen mukaisesti lisätä lapsen mahdollisuuksia tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa asioissa.

Pykälän 3 momentti koskee tapauksia, joissa edunvalvojalle on annettu lupa elinkeinoa harjoittavaan yhteisöön liittymiseen tai elinkeinon harjoittamiseen päämiehen lukuun. Liikkeen harjoittaminen ja toiminnan rahoituksen järjestäminen edellyttää tavallisesti monenlaisten oikeustointien tekemistä. Ei ole tarkoituksenmukaista, että edunvalvoja joutuisi erikseen hakemaan luvan jokaiseen liiketoimintaan olennaisesti kuuluvaan oikeustoimeen. Tämän vuoksi esitetään säädettäväksi, että liikkeen tai elinkeinon harjoittamiseen annettu lupa samalla sisältäisi luvan ryhtyä niihin oikeustoimiin, joita liikkeen tai elinkeinon harjoittaminen luonteensa mukaisesti vaatii. Jos oikeustoimi ei ole liikkeen toiminnalle luonteenomainen, sen tekemiseen vaadittaisiin sitä vastoin viranomaisen lupa 34 §:n mukaisesti.

35 §. Pykälässä säädetään seikoista, jotka holhousviranomaisen tulee ottaa huomioon harkitessaan, voidaanko lupa myöntää. Holhousviranomaisen olisi varmistuttava siitä, että oikeustoimi tai muu toimenpide, johon lupaa haetaan, on päämiehen edun mukainen. Tällöin on erityisesti otettava huomioon, mitä omaisuuden hoitamisesta säädetään 37-41 §:ssä.

36 §. Pykälän 1 momentissa on säännös oikeusseuraamuksista siinä tapauksessa, että edunvalvoja on tehnyt oikeustoimen, johon hänellä ei ollut kelpoisuutta. Tällainen oikeustoimi ei sido päämiestä. Sivullinen, joka on tehnyt oikeustoimen toisen edunvalvojana esiintyneen henkilön kanssa, ei saa vilpittömän mielen suojaa tapauksissa, joissa edunvalvoja on ylittänyt kelpoisuutensa.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia,

joissa edunvalvoja on tehnyt oikeustoimen ilman tarvittavaa holhousviranomaisen lupaa. Säännöksen mukaan oikeustoimi ei sido päämiestä, jollei lupa-asian ratkaiseva holhousviranomainen sitä jälkeenkäin hyväksy. Vain edunvalvoja voi tehdä hyväksymistä tarkoittavan hakemuksen. Säännös ei merkitse asiallista muutosta voimassa olevaan oikeuteen. Nykyisen holhouslain 41 §:ää on näet käytännössä tulkittu ehdotetun säännöksen mukaisesti.

Kun oikeustoimi ei luvan puuttumisen johdosta sido päämiestä, oikeustoimen toisen osapuolen oikeudesta vetäytyä sopimuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 27 §:n 2 momentissa säädetään. Sopijakumppani on siten yleensä sidottu sen ajan, jonka holhousviranomaisen suostumuksen hankkiminen kohtuudella kestää.

Pykälän 3 momentissa on säännös edunvalvojan velvollisuudesta korvata sopijakumppanille aiheutunut vahinko siinä tapauksessa, että oikeustoimi ei sido päämiestä, koska edunvalvoja on tehnyt oikeustoimen kelpoisuutensa ylittäen. Vahingon korvaamiseen olisi soveltuvin osin sovellettava, mitä varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 25 §:ssä säädetään. Sen mukaan valtuutettuna esiintynyt on velvollinen korvaamaan kolmannelle henkilölle sen vahingon, jonka tämä kärsii sen johdosta, ettei oikeustoimi sido valtuuttajaksi ilmoitettua henkilöä. Korvattavaksi tulee tällöin niin sanottu positiivinen sopimusetu, millä tarkoitetaan sitä, että vahingon kärsijä saatetaan korvauksen avulla siihen taloudelliseen asemaan, johon hän olisi päässyt, jos oikeustoimi olisi ollut sitova.

Sopijakumppanilla ei kuitenkaan ole oikeutta vahingonkorvaukseen, jos hän tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että edunvalvoja ylitti kelpoisuutensa. Sopijakumppanilla on siten velvollisuus ottaa sopivin tavoin selko edunvalvojalle annetun määräyksen sisällöstä esimerkiksi pyytämällä määräys nähtäväksi tai tiedustelemalla asiaa holhousasioiden rekisteristä.

Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 25 §:n mukaan oikeutta vahingonkorvaukseen ei myöskään ole, jos valtuutettuna esiintynyt toimi valtuutuksen perusteella, joka oli pätemätön jostakin erityisestä syystä, mistä kolmas henkilö ei myöskään kohtuudella voinut olettaa hänen tietäneen. Tämän nojalla edunvalvoja voitaisiin vapauttaa korvausvelvollisuudesta esimerkiksi sil-

loin, kun edunvalvoja on tehnyt oikeustoimen päämiehen kuoleman jälkeen ja tehtävänsä näin ollen lakattua, jos olosuhteet ovat olleet sellaiset, ettei sopijakumppani voi kohtuudella olettaa edunvalvojan tienneen kuolemantapauksesta.

Omaisuu den hoitaminen

37 §. Pykälän 1 momentti ilmaisee omaisuuden hoitoa koskevan perusvelvoitteen. Sen mukaan omaisuutta on hoidettava siten, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Edunvalvontaan joutumisen ei tule rajoittaa asianomaisen oikeutta nauttia asianmukaisella tavalla omaisuudestaan. Edunvalvonnassa on kysymys edunvalvonnassa olevan eikä esimerkiksi hänen perillistensä etujen valvomisesta.

Mainittu 1 momentti ilmaisee myös edunvalvojalle asetetun huolellisuusvelvoitteen. Edunvalvojan on sen mukaan tunnollisesti pidettävä huolta päämiehensä oikeuksista ja edistettävä hänen parastaan. Päämiehen oikeuksista huolehtiminen tarkoittaa tavallisten omaisuuden hoitotehtävien ohella esimerkiksi päämiehen edun valvomista jakamattomassa kuolinpesässä, saatavien perimistä ja vahingonkorvausvaatimusten esittämistä päämiehen puolesta. Omaisuuden hoitovelvoitetta ja siihen liittyvää huolellisuusvelvoitetta on tehostettu ehdotuksen 45 §:ssä olevalla vahingonkorvaussäännöksellä.

Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen edunvalvojan oikeudesta ja velvollisuudesta ottaa päämiehensä omaisuutta hallintaansa. Sen mukaan edunvalvojan tulee näin menettellä siinä laajuudessa kuin se on tarpeen päämiehen etujen suojaamiseksi. Edunvalvoja voi säännöksen nojalla ottaa haltuunsa esimerkiksi päämiehen arvopaperit, saantokirjat ja muut tositteet, joita käyttäen päämies saattaisi määrätä omaisuudesta vahingokseen. Myös arvokasta irtainta tavaraa, kuten taideteoksia, voidaan tämän säännöksen nojalla ottaa edunvalvojan hallintaan ja sijoittaa esimerkiksi pankkiin säilytykseen. Tarvittaessa edunvalvoja voisi saada virka-apua omaisuuden hallintaan ottamiseksi siten kuin poliisilain 40 §:ssä säädetään. Poliisin velvollisuus antaa virka-apua mainitun 40 §:n nojalla perustuu tällöin siihen, että edunvalvojalla on tässä laissa säädetty oikeus ja velvollisuus ottaa hallintaansa hoidettavakseen kuuluvaa päämiehen omaisuut-

ta.

Edunvalvojan hallintaanotto-oikeutta koskevia säännöksiä ei voida sellaisinaan soveltaa silloin, kun edunvalvonnassa oleva ei ole vajaavaltainen. Jos päämies on täysi-ikäinen eikä hänen toimintakelpoisuuttaan ole rajoitettu, hän voi itse päättää omaisuuden käytöstä ja hallinnasta. Omaisuuden haltuunotto vastoin päämiehen tahtoa ei tällöin tule kysymykseen. Vastaavasti, jos päämiehen oikeutta vallita tiettyä omaisuuttaan on rajoitettu, haltuunotto voisi vastoin päämiehen tahtoa koskea vain tätä omaisuutta.

Sen vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että sellaisen omaisuuden hallintaan ottamisen, josta päämies voi itse vapaasti määrätä, ei tule tapahtua vastoin päämiehen tahtoa. Jos päämies ei suostu yhteistoimintaan, omaisuuden säilyminen saattaa vaarantua. Tällöin joudutaan 18 §:n nojalla harkitsemaan, onko päämiehen toimintakelpoisuutta aiheellista rajoittaa omaisuuden saamiseksi edunvalvojan haltuun.

Jos päämies hukkaa omaisuuttaan, jota edunvalvoja ei ole saanut hallintaansa päämiehen vastustettua sitä, edunvalvoja ei yleensä voi joutua korvausvastuuseen näin aiheutuneesta vahingosta. Korvausvelvollisuus saattaa kuitenkin syntyä, jos edunvalvoja on laiminlyönyt päämiehensä edusta huolehtimisen jättämällä ryhtymättä tarvittaviin toimiin toimintakelpoisuuden rajoituksen aikaansaamiseksi.

38 §. Pykälän 1 momentissa rajoitetaan 37 §:ssä säänneltyä edunvalvojan haltuunotto-oikeutta. Edunvalvonnassa olevalle on sen mukaan jätettävä omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Sanamuotonsa mukaisesti säännös velvoittaa edunvalvojaa jättämään puheena olevan omaisuuden päämiehen käytettäväksi. Sillä ei säännellä kysymystä, voiko päämies itse määrätä tästä omaisuudesta vaiko ei.

Mainitussa 1 momentissa säännellään myös kysymys päämiehen oikeudesta saada vallintaansa käyttövaroja. Päämiehelle on sen mukaan annettava sellaiset käyttövarat, joita voidaan pitää kohtuullisina hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden. Käyttövarat tulevat päämiehen vapaasti vallittaviksi. Edunvalvoja ei ole vastuussa varojen käytöstä.

Säännöksellä pyritään toteuttamaan näkemystä, jonka mukaan edunvalvontaan joutumisen tulisi mahdollisimman vähän näkyä jokapäiväisissä tilanteissa. Säännös liittyy

myös omaisuuden hoitamista koskevaan perussääntöön, jonka mukaan omaisuutta on hoidettava nimenomaan päämiehen hyödyksi.

Tapauksissa, joissa päämies on täysivaltainen, 1 momentti ei varsinaisesti lisää päämiehen oikeuksia. Edunvalvojan haltuunotto-oikeus perustuu näissä tapauksissa siihen, että päämies suostuu omaisuuden haltuunottamiseen tai ainakin sallii sen. Peruuttamalla suostumuksensa päämiehellä on periaatteessa mahdollisuus saada käyttöönsä enemmänkin kuin 1 momentissa tarkoitettu määrä omaisuutta. Käytännössä tilanne on kuitenkin myös näissä tapauksissa yleensä sellainen, että omaisuus on edunvalvojan hallinnassa päämiehen pysytellessä passiivisena. Edunvalvojan tulee tällöin aktiivisesti huolehtia siitä, että päämies kuitenkin saa ne käyttövarat, joihin hän säännöksen mukaan on oikeutettu.

Harkittaessa käyttövarojen kohtuullisuutta on otettava huomioon muun muassa ne olosuhteet, joissa edunvalvonnassa oleva elää, sekä ne tottumukset, jotka hän on elämänsä aikana omaksunut. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota hoidollisiin tavoitteisiin. Käyttövarojen avulla voidaan useassa tapauksessa tukea päämiehen kuntoutusta. Tämän ohella käyttövaroilla on suuri merkitys saajan elämän laadun kannalta. Näistä syistä on aiheellista, että edunvalvoja käyttövarojen määrästä päättäessään antaa suuren arvon päämiehensä hoidosta vastaavien henkilöiden mielipiteelle.

Pykälän 1 momentin mukaan edunvalvoja voi jättää päämiehen vallittavaksi muutakin kuin edellä mainitut käyttövarat. Näin voidaan menetellä, jos omaisuuden jättäminen päämiehen vallintaan on tämän edun mukaista. Tällä perusteella voitaisiin päämiehelle antaa nosto-oikeus esimerkiksi pankkitiliin, jolle on talletettu osa edunvalvonnassa olevan eläkkeistä, käytettäväksi elinkustannuksiin ja muihin edunvalvojan kanssa sovittuihin maksuihin. Näin voitaisiin harjaannuttaa päämiestä itsenäisen varojen käyttöön esimerkiksi silloin, kun hän siirtyy laitoshoidosta tai palveluasunnosta asumaan itsenäisesti. Edunvalvoja ei olisi velvollinen tekemään yksityiskohtaista tiliä siitä, millä tavoin päämies on omaisuuttaan käyttänyt, mutta hänen tulisi ilmoittaa päämiehen käyttöön annettujen varojen määrä vuosittain yhteydessä. Edunvalvojan olisi myös seurattava, kykeneekö päämies vallitsemaan hänel-

le näin jätettyä omaisuutta etujensa mukaisesti. Kielteisessä tapauksessa edunvalvoja voi 25 §:n 2 momentin mukaisesti ottaa hoitoonsa mainitun omaisuuden.

Pykälän 2 momentin tarkoituksena on varmistaa se, että päämies voi tahtoessaan antaa olosuhteisiin nähden tavanomaisena ja taloudelliselta merkitykseltään vähäisenä pidettävän lahjan. Ehdotusta on tarkemmin perusteltu 32 §:n yhteydessä.

39 §. Pykälä sisältää ohjeet niistä periaatteista, joiden nojalla edunvalvojan tulee hoitaa haltuunsa uskottua omaisuutta. Sen 1 ja 2 momentti ovat yhtäpitäviä voimassaolevan holhouslain 43 §:n 2 ja 3 momenttien kanssa.

Pykälän 3 momentin tarkoituksena on turvata se, että edunvalvonnassa oleva saa haluamansa tiedot siitä, millä tavoin hänen omaisuuttaan on hoidettu ja mikä on hänen taloudellinen asemansa. Edunvalvoja on sen mukaan päämiehen pyynnöstä velvollinen esittämään mainituista seikoista selvitystä. Pykälässä ei säädetä siitä, millä tavoin selvitys on annettava. Esimerkiksi suullista selvitystä, joka esitetään päämiehelle ymmärrettävällä tavalla, voidaan siten pitää riittävänä.

40 §. Pykälän 1 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden nojalla voidaan päättää, että päämiehen omaisuuden hoitamiseksi on vahvistettava hoitosuunnitelma. Holhousviranomainen voi sen mukaan määrätä hoitosuunnitelman laadittavaksi, jos sitä on omaisuuden laatu ja määrä sekä muut seikat huomioon ottaen pidettävä tarpeellisena. Ehdotettu säännös vastaa asiallisesti nykyiseen holhouslakiin vuonna 1995 lisättyä 50 a §:ää (1151/1995).

Hoitosuunnitelman laatiminen voi olla tarpeellista etenkin silloin, kun omaisuuden määrä on huomattava tai kun omaisuus on laadultaan vaikeasti hoidettavaa. Hoitosuunnitelmassa voitaisiin antaa täsmälliset ohjeet esimerkiksi käteisvarojen ja arvopapereiden säilytyksestä sekä muista omaisuuden hoidossa noudatettavista periaatteista. Siinä voitaisiin myös yksityiskohtaisemmin määritellä, millä tavoin päämiehen omaisuutta on käytettävä hänen hyväkseen, esimerkiksi hänen koulutukseensa, virkistykseensä tai hoidon vaatimiin kustannuksiin.

Hoitosuunnitelman laatiminen olisi edunvalvojan tehtävänä. Se olisi laadittava ottaen huomioon laissa olevat omaisuuden hoitoa koskevat oikeusohjeet.

Hoitosuunnitelma olisi ohjeellinen siinä

mielessä, että hoitosuunnitelmasta poikkeamiseen ei pääsääntöisesti liittyisi sanktioita. Hoitosuunnitelmasta poikkeaminen saattaisi kuitenkin antaa holhousviranomaiselle erityisen aiheen tutkia sitä, onko päämiehen omaisuutta hoidettu huolellisesti. Hoitosuunnitelmasta perusteettomasti poikkeaminen saattaisi myös olla osoitus edunvalvojan sellaisesta huolimattomuudesta, mistä on seurauksena vahingonkorvausvastuu.

Hyväksytyä hoitosuunnitelmaa voitaisiin tarvittaessa muuttaa tai täydentää. Tällöin noudatettaisiin, mitä hoitosuunnitelman laadimisesta säädetään. Hoitosuunnitelman muuttaminen tai täydentäminen voisi tapahtua joko holhousviranomaisen aloitteesta tai edunvalvojan omasta aloitteesta.

41 §. Vakiintuneen oikeusperiaatteen mukaan testamenttiin tai lahjakirjaan voidaan sisällyttää ehtoja, jotka sitovat lahjan tai testamentin saajaa edellyttäen, että ehto ei voida pitää lain tai hyvän tavan vastaisena. Nämä ehdot, jotka voivat koskea muun muassa omaisuuden hoitoa ja omaisuuden käyttämistä, saattavat yksittäistapauksessa olla ristiriidassa niiden oikeusohjeiden kanssa, joita edunvalvoja tämän lain säännösten mukaan on velvollinen noudattamaan. Tämän ristiriidan varalta on katsottu tarpeelliseksi sisällyttää lakiin säännös, jonka mukaan lahjakirjassa tai testamentissa annettuja määräyksiä tulee noudattaa mainittujen säännösten estämättä.

Olosuhteiden muuttuminen ja ajan kulumisen saattavat kuitenkin johtaa siihen, että antajan määräykset eivät ole tarkoituksenmukaisia sen lopputuloksen kannalta, jota antaja on tavoitellut. Antajan tahdon kunnioittaminen ei näissä tapauksissa vaadi määräysten noudattamista. Säännösehdotuksen 2 momenttiin on tästä syystä sisällytetty oikeusohje, jonka mukaan tuomioistuimien voisi näissä tapauksissa edunvalvojan hakemuksesta päättää, että omaisuutta on hoidettava tämän lain säännösten mukaisesti. Pykälä vastaa pääsääntöisesti voimassa olevan holhouslain 45 §:ää.

Huolenpito päämiehestä

42 §. Pykälä koskee täysi-ikäiselle määrätyn edunvalvojan velvollisuutta huolehtia päämiehensä henkilöstä. Ehdotusta laadittaessa on lähdetty siitä, että edunvalvojan tehtävät tulevat pääsääntöisesti olemaan luonteeltaan taloudellisia. Kuitenkaan ei ole pi-

dettävä tarkoituksenmukaisena sitä, että päämiehen henkilöä koskevat asiat rajataan kokonaisuudessaan pois edunvalvojan tehtävien piiristä.

Lakiehdotuksen 37 §:n mukaan edunvalvojan on pidettävä silmällä sitä, että päämiehen varoja käytetään hänen hyödykseen ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Jo tämän tähden edunvalvojalla tulee olla hyvät tuntemus päämiehen henkilökohtaisista olosuhteista. Näistä syistä voidaan edunvalvojan tehtäviin luontevasti liittää velvollisuus huolehtia siitä, että päämies saa sellaista huolenpitoa, hoitoa ja kuntoutusta, jota hänen olojensa kannalta ja hänen toiveensa huomioon ottaen voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

Säännös ei velvoita edunvalvojaa varsinaisten huoltotehtävien suorittamiseen, vaan kysymys on siitä, että edunvalvoja huolehtii huollon tarpeen tyydyttämisestä esimerkiksi panemalla vireille sosiaali- tai terveydenhuollon alaan kuuluvan toimenpiteen. Edunvalvojalla on tässä pykälässä tarkoitettu huolenpitovelvollisuus silloinkin, kun häntä ei nimenomaisesti ole määrätty edustamaan päämiestä tämän henkilöä koskevassa asiassa. Näissä tapauksissa, joissa edunvalvojalla ei ole määräykseen perustuvaa kelpoisuutta edustaa päämiestä asiassa, hänen on hankittava toimenpiteelle päämiehen suostumus tai, jos se on päämiehen etujen turvaamiseksi tarpeen, tuomioistuimen päätös siitä, että edunvalvoja voi edustaa päämiestä myös sellaisessa tämän henkilöä koskevassa asiassa, jonka merkitystä päämies ei kykene ymmärtämään. Asian luonteesta johtuu, että edunvalvojalla ei voida katsoa olevan tällaista huolenpitovelvollisuutta, jos hänet on määrätty hoitamaan ainoastaan tiettyä tarkoin rajattua asiaa.

Pykälää asiallisesti vastaava oikeusohje sisältyy nykyisin holhouslain 34 §:ään.

Päämiehen kuuleminen

43 §. Pykälässä asetetaan edunvalvojalle eräissä tapauksissa velvollisuus tiedustella päämiehensä mielipidettä ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tämän puolesta. Säännöksen tarkoituksena on korostaa edunvalvojan ja päämiehen välisen yhteistoiminnan merkitystä. Erityisesti on huomattava, että kuulemisvelvollisuus koskee myös niitä tilanteita, joissa päämies on alaikäinen.

Yhteistoiminnan tarve on suurin silloin,

kun päämiehen oikeutta määrätä varallisuudesta ei ole lainkaan rajoitettu tai kun rajoitus on määrätty koskemaan ainoastaan tiettyjä oikeustoimia tai määrätty omaisuutta. Päällekkäisten ja ristiriitaisten oikeustointen vaaraa voidaan olennaisesti vähentää yhteistoiminnalla. Yhteistoiminnan edellytyksenä on luonnollisesti se, että päämies kykenee ymmärtämään kysymyksessä olevan asian tai toimenpiteen merkityksen.

Säännös koskee ainoastaan edunvalvojan ja päämiehen keskinäistä suhdetta. Kuulemisvelvollisuuden laiminlyönti ei vaikuta edunvalvojan tekemän oikeustoimen sitovuteen eikä siihen muutoinkaan liity suoranaisista sanktiota. Edunvalvojan kykenevyys yhteistoimintaan päämiehensä kanssa voidaan kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi silloin, kun harkitaan edunvalvojan määräämistä tehtävänsä tai hänen vapauttamistaan siitä.

Pykälän 1 momentti on asiallisesti yhtäpitävä voimassa olevan holhouslain 37 §:n kanssa. Pykälän 3 momentti on sitä vastoin uusi. Se koskee edunvalvojan velvollisuutta pitää yhteyttä alaikäisen huoltajaan. Koska alaikäisen omaisuutta koskevat tärkeät päätökset saattavat vaikuttaa myös huoltajan edellytyksiin hoitaa tehtäviään, on perusteltua, että edunvalvoja tiedustelee huoltajan mielipidettä ennen asian ratkaisemista. Velvollisuuden laiminlyöntiin ei tässäkin tapauksessa ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi liittää suoranaista sanktiota. Edunvalvojan ja huoltajan välisen yhteydenpidon epäonnistuminen saattaa kuitenkin yksittäistapauksessa antaa aiheen edunvalvojan vapauttamiseen tehtävästään.

Edunvalvojan palkkio ja kulujen korvaaminen

44 §. Pykälä sisältää edunvalvojan kustannusten korvaamista ja palkkiota koskevat oikeusohjeet. Sen 1 momentin mukaan alaikäisen vanhemmalla ja alaikäisen huoltajalla, joka toimii hänen edunvalvojanaan, on oikeus saada korvaus tarpeellisista kuluistaan. Näillä tarkoitetaan tarpeellisia kustannuksia, joita edunvalvojalle on aiheutunut hänen hoitaessaan alaikäisen omaisuutta tai muuten valvoessaan alaikäisen etuja tämän varallisuutta koskevissa asioissa. Edunvalvojalla ei sitä vastoin ole näissä tapauksissa oikeutta palkkioon. Lasten edunvalvonta on sen luonteinen vanhemman ja huoltajan vel-

vollisuus, josta tulee huolehtia palkkiotta.

Pykälän 2 momentti koskee täysi-ikäiselle määrätyn edunvalvojan ja alaikäiselle määrätyn muun kuin 1 momentissa tarkoitettujen edunvalvojan oikeutta palkkioon ja kulujen korvaukseen. Sen mukaan edunvalvojalla on oikeus korvaukseen tarpeellisista kuluistaan sekä työn laatuun ja laajuuteen ja päämiehen varallisuuteen nähden kohtuulliseen palkkiioon.

Oikeusministeriö voisi pykälän 3 momentin mukaan antaa tarkempia ohjeita palkkion määrätymisen perusteista. Ohjeet voivat osoittautua tarpeellisiksi käytännön yhdenmukaistamiseksi eri paikkakunnilla.

Vahingonkorvausvelvollisuus

45 §. Pykälän 1 ja 2 momentissa on annettu oikeusohjeet edunvalvojan vahingonkorvausvelvollisuudesta. Pykälän 3 momentti koskee puolestaan päämiehen korvausvelvollisuutta tilanteessa, jossa edunvalvoja on aiheuttanut vahinkoa toimiessaan hänen lukuunsa. Ehdotetut säännökset ovat asiallisesti samansisältöiset kuin voimassa olevaan holhouslakiin vuonna 1995 lisätty 49 a §.

Edunvalvoja on 1 momentin mukaan velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on tehtävänsä hoitaessaan tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut päämiehelleen. Säännöksen sanonnasta käy ilmi, että lievän huolimattomuus synnyttää korvausvelvollisuuden. Korvausvelvollisuus käsittää sekä varallisuusvahingon että myös henkilö- ja esinevahingon, jos se on aiheutettu edunvalvojalle kuuluvaa tehtävää suoritettaessa.

Vahingonkorvauksen sovitteluun ja korvausvastuun jakautumiseen kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken sovelletaan 2 momentin mukaan vahingonkorvauslain asianomaisia säännöksiä. Korvausvastuun jakautumista koskevat säännökset ajankohtaistuvat silloin, kun päämiehellä on useampia edunvalvojia. Viittaus vahingonkorvauksen sovittelusta annettuihin säännöksiin tarkoittaa sekä vahingonkorvauslain 2 luvussa että sen 6 luvussa olevia säännöksiä vahingonkorvauksen sovittelusta.

Jos edunvalvojana on yleinen edunvalvoja, on korvausvastuusta ehdotuksen mukaan lisäksi voimassa, mitä vahingonkorvauslain 3 ja 4 luvussa säädetään. Sillä, joka tuottaa edunvalvontapalvelun, olisi siten isännänvastuu yleisen edunvalvojan aiheuttamasta vahingosta. Yleisen edunvalvojan korvausvas-

tuu määräytyisi puolestaan vahingonkorvauslain 4 luvun nojalla. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että yleinen edunvalvoja ei joudu henkilökohtaiseen vahingonkorvausvastuuseen, jos hänen viakseen jää vain lievää tuottamusta.

Pykälän 3 momentti koskee päämiehen isännänvastuuta vahingosta, jonka edunvalvoja on aiheuttanut toimiessaan. Vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n 3 momentin (1423/1991) mukaan se, jonka lukuun tehtävä suoritetaan, on eräissä tapauksissa velvollinen korvaamaan tehtävää suoritettaessa aiheutettua vahingon. Koska edunvalvonnassa oleva päämies ei normaalisti voi ohjata eikä tehokkaasti valvoa edunvalvoijansa toimintaa, isännänvastuun syntyminen päämiehelle edunvalvojan toimista on epätarkoituksenmukaista ja päämiehen kannalta kohtuutonta. Sen vuoksi on 3 momenttiin otettu säännös, jonka mukaan päämies ei ole velvollinen korvaamaan vahinkoa, jonka edunvalvoja on aiheuttanut toimiessaan hänen lukuunsa.

Lakiehdotukseen ei ole otettu erityisiä säännöksiä vahingonkorvauskanteen nostamisen ajankohdasta. Tältä osin noudatettaisiin vakiintuneita holhousoikeudellisia periaatteita. Niiden mukaan kanne voidaan nostaa joko edunvalvojan toimen aikana tai sen päätyttyä. Oikeus vahingonkorvaukseen ei vanhene edunvalvojan toimen kestäessä. Edunvalvojan tehtävän päätyttyä kanne olisi sitä vastoin nostettava, kuten ehdotuksen 61 §:ssä säädetään.

6 luku. Edunvalvojan toiminnan valvonta

Valvova viranomainen

46 §. Pykälän 1 momentin mukaan holhousviranomaisen tulee valvoa edunvalvojen toimintaa. Valvonta kuuluu pääsäännön mukaan sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella edunvalvonnassa olevan kotikunta sijaitsee. Henkilön kotikunta määräytyy kotikuntalain (201/1994) mukaisesti.

Jos edunvalvonnassa olevalla ei ole kotikuntaa Suomessa, valvonta kuuluu 2 momentin mukaan sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella edunvalvonnassa oleva pääasiallisesti oleskelee. Tätä säännöstä saatetaan joutua soveltamaan esimerkiksi silloin, kun edunvalvonta on järjestettävä henkilölle, joka on muuttanut Suomeen saamatta toistaiseksi täällä kotikuntaa. Eräistä kan-

sainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain (379/1929) 29 ja 38 §:n mukaan Suomen viranomaisilla saattaa tällöinkin olla kansainvälinen toimivalta holhouksen järjestämiseen Suomessa.

Pykälän 3 momentissa säädetään tapauksista, joissa on valvottava poissaolevan henkilön tai omaisuuden tulevan omistajan etua kuolinpesässä. Viimeksi mainittu tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun omaisuutta on testamentattu syntymättömälle henkilölle tai kun omaisuuden saajan henkilöllisyys on testamentissa asetettu riippuvaksi tulevaisuudessa sattuvasta tapahtumasta. Kun edunvalvoja määrätään tällaiseen tehtävään, velvollisuus valvoa edunvalvojan toimintaa kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka olisi tullut valvoa perittävälle määrätyn edunvalvojan toimintaa, jos tälle olisi sellainen määrätty. Valvonta kuuluu siten ensisijaisesti sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella perittävän viimeinen kotikunta sijaitsee, tai jos perittävällä ei ollut kotikuntaa Suomessa, sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueeseen kuuluu se kunta, jota oli pidettävä perittävän pääasiallisena oleskelukuntana hänen kuolinhetkellään.

Pykälän 3 momentissa osoitetaan valvontavelvollinen holhousviranomainen myös siinä tapauksessa, että jonkun etua on muista kuin edellä mainituista syistä valvottava tämän lain 10 §:n nojalla. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tapauksia, joissa poissaolevalla on Suomessa omaisuutta, jota koskevista asioista täytyy huolehtia. Valvontavelvollisuus kuuluu tällöin sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella edunvalvonnan tarve ilmenee. Kysymykseen tulee esimerkiksi sen paikkakunnan holhousviranomainen, missä poissaolevalla on omaisuutta.

Jos edellä selostetut säännökset eivät osoita valvontavelvollista holhousviranomaista, valvonta kuuluu 4 momentin mukaan Helsingin maistraatille. Tämä säännös tulee sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun edunvalvonta järjestetään henkilölle, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa ja joka ei myöskään oseskele täällä. Edunvalvonnan järjestäminen Suomessa ei näissä tapauksissa ole yleensä tarpeellista, mutta tällaisia tapauksia saattaa poikkeuksellisesti esiintyä. Eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 28 ja 32 §:n mukaan Suomen viranomaisella on näissäkin tapauksissa kansainvälinen toimivalta holhouksen järjestämiseen, jos asianomainen on Suomen kan-

salainen.

47 §. Pykälässä säädetään velvollisuudesta valvoa edunvalvojan toimintaa silloin, kun edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin. Valvontavelvollisuus on tällöin sillä holhousviranomaisella, jolle valvonta 46 §:n mukaan kuului rekisteröinnin tapahtuessa. Esimerkiksi se seikka, että edunvalvonnassa olevan koti- tai oleskelukunta on myöhemmin muuttunut, ei siten aiheuta suoraan lain nojalla valvontavelvollisuuden siirtymistä toiselle holhousviranomaiselle. Valvontaan liittyvien tehtävien hoito saattaa kuitenkin käydä vaikeaksi tai epätarkoituksenmukaiseksi tapauksissa, joissa edunvalvonnassa oleva on muuttanut pois holhousviranomaisen toimialueelta tai joissa edunvalvonnan kohteena oleva omaisuus sijaitsee muualla. Sen vuoksi, ehdotetaan, että valvoa holhousviranomainen voisi näissä tapauksissa päättää valvonnan siirtämisestä toiselle holhousviranomaiselle. Ennen päätöksen tekemistä olisi kuultava edunvalvojaa sekä sitä holhousviranomaista, jolle valvonta aiotaan siirtää. Siirtopäätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Omaisuusluettelo

48 §. Pykälässä on edunvalvojalle asetettu velvollisuus laatia päämiehen omaisuudesta luettelo ja toimittaa se holhousviranomaiselle. Luettelon avulla viranomainen voi valvoa päämiehen varallisuusasemassa tapahtuvia muutoksia ja edunvalvojan toimintaa.

Luettelossa on ilmoitettava ne päämiehen varat ja velat, joiden tulee lain mukaan olla edunvalvojan hoidettavana. Luettelossa on ilmoitettava myös se omaisuus, joka on jätetty päämiehen vallintaan 38 §:n 1 momentin nojalla. Vaikka edunvalvojan tilivelvollisuus ei koske tätä omaisuutta, sen ilmoittaminen on kuitenkin tarpeen, jotta holhousviranomainen saisi mahdollisuuden arvioida, onko omaisuuden jättäminen päämiehen vallintaan ollut tämän edun mukainen toimenpide.

Omaisuusluettelo on annettava holhousviranomaiselle kolmen kuukauden kuluessa tehtävän alkamisesta. Velvollisuus koskee myös lapsen edunvalvojana olevaa lapsen vanhempaa. Säännöstä sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon sen yhteys alaikäisen edunvalvonnan rekisteröintiä koskevaan 66 §:ään. Jos alaikäisellä ei ole lainkaan omaisuutta tai sen määrä on vähäinen, ei ole

tarpeellista edellyttää, että luettelo tällöinkin annetaan. Tästä on otettu säännös pykälän 3 momenttiin.

Jos päämies myöhemmin saa omaisuutta, jonka tulee olla edunvalvojan hoidettavana, on luettelo saadusta omaisuudesta annettava kuukauden kuluessa saannosta. Säännöksen tarkoituksena on antaa tehokasta suojaa vajaanvaltaisen taloudellisille eduille. Tämän vuoksi tulisi omaisuuden saaminen ymmärtää laajasti. Valvonnan kannalta on tärkeää, että holhousviranomaisen tietoon saatetaan myös ehdolliset tai aikamääräyksestä riippuvat oikeudet tai etuudet, vaikka edunvalvoja ei niistä vielä voikaan määrätä tai vaikka niitä ei voitaisikaan käyttää esimerkiksi vajaanvaltaisen velkojen maksuun.

Velvollisuus antaa luettelo ei kuitenkaan koskisi sellaisia toistuvaisuuksia, jotka päämies saa tietyn, holhousviranomaisen tiedossa olevan oikeuden nojalla. Tällaisia ovat esimerkiksi elatusavut ja eläkkeet.

Tavallisimmin päämies saa omaisuutta perintönä tai yleistestamentilla, toisin sanoen kuolinpesän osakkuuden perusteella. Näitä tapauksia ajatellen ehdotetaan 2 momentissa, että edunvalvojan on toimitettava holhousviranomaiselle jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa siitä, kun perunkirjoitus on toimitettu. Perukirjan toimittamisvelvollisuus koskisi myös niitä tapauksia, joissa päämies on pesän osakkaana pelkästään avio-oikeutensa nojalla eikä siten tule samaan pesästä omaisuutta perintönä. Hänelle saattaa näet avio-oikeutensa perusteella syntyä varallisuus-oikeudellisia vaateita kuolinpesään nähden. Kun ositus ja perinnönjako toimitetaan tai testamentti pannaan täytäntöön ja päämies tällöin saa omaisuutta, tulee luettelo siitä toimittaa holhousviranomaiselle 1 momentin mukaisesti.

Holhousviranomainen voi 3 momentin mukaan edunvalvojan hakemuksesta pidentää määräaika, jos se on omaisuuden laajuuden tai muun syyn vuoksi tarpeen. Tällaisena syynä saattaa tulla kysymykseen esimerkiksi se, että edunvalvojan vaihtuessa aikaisempi edunvalvoja ei ole ehtinyt laatia päätöstilää ja luovuttaa omaisuutta hallustaan niin pian, että uudelle edunvalvojalle olisi jäänyt riittävä aika luettelon tekemiseen.

49 §. Omaisuudesta laadittavan luettelon luotettavuuden ja paikkansapitävyyden varmistamiseksi ehdotetaan, että edunvalvojan on 48 §:ssä tarkoitettussa luettelossa ilmoitettava, että hänen antamansa tiedot ovat

oikeat ja ettei hän ole tahallisesti jättänyt mitään ilmoittamatta. Tuomioistuimien voisi holhousviranomaisen vaatiessa velvoittaa edunvalvojan vahvistamaan valan tai vakuutuksen nojalla omaisuusluettelon oikeellisuuden.

Tilivelvollisuus

50 §. Pykälän 1 momentissa on säännös edunvalvojan velvollisuudesta pitää kirjaa päämiehen varallisuudesta ja siinä tapahtuvista muutoksista. Velvollisuuden laatua ei säännöksessä ole yksityiskohtaisesti täsmennetty. Tämä ei ole mahdollista sen tähden, että edunvalvojen tehtävät poikkeavat suuresti toisistaan. Velvollisuuden tarkempi sisältö määräytyisi siten edunvalvojan toimen valvottavuuden asettamien vaatimusten pohjalta. Kirjanpidon tulee olla sellainen, että edunvalvoja voi sen perusteella tehdä 51 ja 52 §:n mukaisen vuosi- tai päätöstilin.

Puheena oleva säännös ei luonnollisestikaan syrjäytä niitä kirjanpitovelvollisuutta koskevia säännöksiä, joita on sovellettava, kun päämies on elinkeinon- tai ammatinharjoittajana kirjanpitovelvollinen tai kun vajaanvaltaisen omistuksessa on kirjanpitovelvollinen yritys.

Pykälän 2 momentissa on säännökset edunvalvojan tilivelvollisuudesta tapauksissa, joissa edunvalvojan tehtävä koskee muuta kuin omaisuuden hoitamista, esimerkiksi edustamista päämiehen henkilöä koskevassa asiassa. Edunvalvoja olisi näissä tapauksissa velvollinen pitämään sellaista kirjaa tehtävänsä hoitamisesta, että hän voi tehdä riittävän selon niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt saamansa tehtävän johdosta. Näissä tapauksissa ei noudatettaisi muita tilivelvollisuutta koskevia säännöksiä.

51 §. Pykälä sisältää säännökset vuositilin antamisesta. Velvollinen antamaan vuositilin olisi sellainen edunvalvoja, jonka tehtäviin kuuluu omaisuuden hoitamista. Alaikäisen edunvalvoja ei 4 momentin mukaan kuitenkaan ole velvollinen antamaan vuositiliä, jollei edunvalvontaa ole pitänyt merkitä holhousasioiden rekisteriin. Tämä säännös vapauttaa käytännössä tilivelvollisuudesta lapsensa edunvalvojina toimivat vanhemmat, jos alaikäisen omaisuuden määrä on vähäinen.

Tilikautena on 1 momentin mukaan pääsääntöisesti kalenterivuosi, ja tili on annettava kolmen kuukauden kuluessa tilikauden

päättymisestä. Holhousviranomainen voisi kuitenkin muuttaa tilikautta siten, että tilikautena on jokin muu vuoden pituinen ajanjakso kuin kalenterivuosi. Näin voitaisiin menetellä, jos tilikauden muuttamista on päämiehen omaisuuden hoidon ja tilinpidon kannalta pidettävä tarkoituksenmukaisena tai jos se on tarkoituksenmukaista tilin tarkastuksen kannalta. Tilikauden muuttaminen viimeksi mainitulla perusteella saattaa olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun näin voidaan estää tilien tarkastusten ruuhkaantuminen alkuvuoteen.

Pykälän 2 momentin mukaan tilikausi saattaa poikkeuksellisesti muodostua vuotta pitemmäksi. Jos edunvalvontatehtävä on alkanut tilikauden jälkimmäisellä puoliskolla, holhousviranomainen voisi päättää, että tili annetaan vasta seuraavan tilikauden tilin yhteydessä. Asiaa harkittaessa olisi luonnollisesti varmistauduttava siitä, että päätöksestä ei aiheudu vaaraa päämiehen eduille.

Edellä selostetun pääsäännön mukaan vuositili on annettava kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Voidaan kuitenkin olettaa, että tämä aika ei kaikissa tapauksissa ole riittävä. Sen tähden on 3 momenttiin otettu säännös, jonka mukaan holhousviranomainen voisi hakemuksesta pidentää määräaikaa, jos edunvalvoja ei sairauden, tehtävänsä laajuuden tai muun pätevän syy johdosta kykene tai ole kyennyt antamaan tiliä säädettyssä ajassa.

52 §. Pykälässä on säännökset päätöstilin antamisesta holhousviranomaisen tarkastettavaksi.

Voimassa olevan holhouslain mukaan lopputiliä ei lainkaan anneta holhouslautakunnalle. Lopputilin antaminen on sen mukaan puhtaasti yksityisoikeudellinen toimitus. Tätä seikkaa on pidettävä epäkohtana. Vasta täysi-ikäiseksi tullut tai edunvalvonnasta vapautunut henkilö ei tavallisesti pysty arvioimaan lopputilin oikeellisuutta. Tästä tai muusta syystä, kuten läheisestä sukulaisuussuhteesta holhoojaan, saattaa olla seurauksena, että holhouksesta vapautunut asiaa tarkemmin harkitsematta hyväksyy tilin tai että tilitys jää kokonaan tekemättä.

Tämän vuoksi ehdotetaan, että edunvalvojan tulee tehtävänsä päätyttyä antaa päätöstitili holhousviranomaiselle, jonka tulee tarkastaa se samalla tavoin kuin vuositili. Näin olisi meneteltävä myös silloin, kun edunvalvojan tehtäviä rajoitetaan. Tili koskisi tällöin edunvalvojan hallinnosta pois siirtyvää omaisuut-

ta. Tili olisi annettava holhousviranomaiselle viipymättä, toisin sanoen niin pian kuin se omaisuuden laajuuden ja laadun huomioon ottaen voi tapahtua.

Päätöstitili koskee omaisuuden hoitoa viimeksi annetun tilin käsittämän tilikauden päättymisen jälkeisenä aikana. Jos vuositiliä ei ole lainkaan annettu, on päätöstitili annettava koko siltä ajalta, joka on kulunut edunvalvojan toimen alkamisesta sen päättymiseen saakka. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi silloin, kun edunvalvoja on 53 §:n mukaisesti toistaiseksi vapautettu velvollisuudesta antaa vuositili.

Alaikäisen lakimääräinen edunvalvoja sekä alaikäisen edunvalvojaksi määrätty alaikäisen vanhempi olisivat vapautettuja päätöstitilin antamisesta niissä tapauksissa, joissa edunvalvontaa ei ole ollut merkittävä holhousasioiden rekisteriin. Sanonta osoittaa, että tällainen edunvalvoja voidaan velvoittaa päätöstitilin antamiseen, vaikka rekisterimerkintää ei olekaan tehty, jos rekisteriin merkitsemisen olisi pitänyt 66 §:n nojalla tapahtua.

53 §. Tilivelvollisuuden tarkoituksena on mahdollistaa se, että holhousviranomainen voi valvoa omaisuuden hoitamista. Jos valvonnan tarve on vähäinen, tilin laatiminen ja sen tarkastaminen aiheuttaa tarpeetonta työtä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että holhousviranomainen voisi määrääjäksi tai toistaiseksi vapauttaa edunvalvojan velvollisuudesta antaa vuositili. Näin voitaisiin menetellä silloin, kun viranomaiselle annetusta luettelosta tai vuositilistä käy ilmi, että päämiehellä ei ole omaisuutta tai että edunvalvojan hoidettavana olevan omaisuuden määrä on vähäinen. Samoilla edellytyksillä voitaisiin tilikausi määrätä vuotta pitemmäksi. Holhousviranomaisen tulee kunkin tapauksen olosuhteet huomioon ottaen harkita, mikä mainituista tilivelvollisuuden helpotuksista on tarkoituksenmukaisin.

Vapautus saattaisi käytännössä tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun alaikäisen edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin sillä perusteella, että alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä, jonka varojen määrä ei ole vähäinen. Jos perittävällä kuitenkin oli velkoja tai jos lopullinen perintöosuus muusta syystä jäi vähäiseksi, ei edunvalvojaa ole yleensä syytä rasittaa vuosittaisilla tilityksillä. Vapauttaminen koskisi ainoastaan velvollisuutta antaa vuositili. Päätöstitilin antamisesta ei voitaisi myöntää vapautus-

ta, joten vähäisenkin omaisuuden hoito olisi tällä tavoin viranomaisen valvonnassa.

54 §. Pykälässä on säännökset tileihin liittyvän tositeaineiston säilyttämisestä ja tarkastettavaksi luovuttamisesta. Edunvalvojan on sen mukaan luovutettava vuositilin ja päätöstitilin yhteydessä tarkastettavaksi tiliin liittyvä tositeaineisto.

Tilintarkastuksen päätyttyä tositteet on palautettava edunvalvojalle, joka on velvollinen säilyttämään ne, kunnes vahingonkorvauskanteen nostamiselle 61 §:n 1 momentissa varattu aika on kulunut umpeen. Jos vahingonkorvauskanne on nostettu, velvollisuus säilyttää tositteet ulottuu aina siihen saakka, kun kanne on lainvoimaisesti ratkaistu. Sen jälkeen, kun edunvalvojan velvollisuus säilyttää tositteet lakkaa, päämiehellä, hänen oikeudenomistajillaan ja uudella edunvalvojalla on oikeus saada tositteet haltuunsa.

Tositteiden säilyttämiseen velvoittava säännöstä on tulkittava tilin sisältöä koskevien oikeusohjeiden yhteydessä. Mikäli tosite koskee asiaa, josta tilissä ei tarvitse tehdä yksityiskohtaisesti selkoa, ei tosittien säilyttäminen ole yleensä välttämätöntä. Tällaisia ovat lähinnä päivittäisiin, tavanomaisiin elantokustannuksiin liittyvät tositteet.

55 §. Pykälässä on annettu säännökset vuositilin ja päätöstitilin sisällöstä. Sen mukaan tiliin on merkittävät varat ja velat tilikauden alkaessa, tilikauden aikana tapahtuneet muutokset sekä varat ja velat tilikauden päättyessä. Tilistä on käytävä ilmi myös ne toimenpiteet, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi omaisuuden myynti ja ostaminen sekä varojen siirtäminen toiselle tilille. Tilikauden aikana tapahtuneet muutokset voidaan esittää esimerkiksi sisällyttämällä tiliin selvitys tilikauden tuloista ja menoista.

Tilistä on 2 momentin mukaan käytävä ilmi myös se omaisuus, jonka edunvalvoja on tilikauden aikana luovuttanut päämiehen sä vallintaan. Säännös velvoittaa muun muassa päämiehelle annettujen käyttövarojen määrän ja hänen käytettävissään ehkä olevien pankkitilien ilmoittamiseen.

Edunvalvontatehtävien suuren kirjavuuden johdosta laissa ei ole mahdollista antaa yksityiskohtaisia ohjeita tilin sisällöstä. Tiliä tarkastaessaan holhousviranomaisen tulee tutkia, että tarpeelliset tiedot on esitetty tilissä sillä tavoin, että niiden perusteella voidaan

valvoa omaisuuden hoitamista ja mahdollisen omaisuuden hoitosuunnitelman noudattamista. Jos tilin sisällön katsotaan antavan aiheita huomautukseen, holhousviranomaisen tulee pyytää edunvalvojalta lisäselvitystä ja ryhtyä tarvittaessa ehdotuksen 57 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

Joissakin tapauksissa saattaisi velvollisuus pitää yksityiskohtaisen tilin edellyttämää kirjaa päämiehen varoista ja veloista muodostua edunvalvojalle kohtuuttomaksi rasituksiksi. Näin voi käydä etenkin silloin, kun edunvalvoja on päämiehen perheenjäsen. Perheissä ei talousmenoista useinkaan pidetä yksityiskohtaista kirjaa. Hankittaessa kulu- tushyödykkeitä perheen yhteisen kotitalouden käyttöön ei myöskään voida edellyttää, että edunvalvoja kulloinkin tarkoin erittelisi, mikä osa niistä tulee päämiehen käyttöön.

Näistä syistä ehdotetaan, että holhousviranomaisen voisi antaa suostumuksen siihen, että omaisuutta tai sen määrättyä osaa koskeva tili saa olla yleispiirteinen. Näin voitaisiin menetellä silloin, kun edunvalvojana on päämiehen vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen henkilö. Läheisenä henkilönä voidaan erityisesti pitää edunvalvonnassa olevan kanssa yhteisessä kotitaloudessa asuvaa elämäkumppania tai kasvattilasta.

Edellytyksenä suostumuksen antamiselle on lisäksi, että yleispiirteistä tiliä voidaan pitää riittävänä edunvalvojan hoidettavana olevan varallisuuden laatu huomioon ottaen. Jos varallisuus on luonteeltaan sellaista, että se on tarkoitettu käytettäväksi varallisuuden haltijan ja hänen perheensä elantokustannuksiin, yleispiirteinen tili saattaa useasti olla riittävä. Jos päämiehellä on sen lisäksi muuta erityistä omaisuutta, sen hoidosta on yleensä aiheellista vaatia yleispiirteistä tarkempi tili.

Vähimmäisvaatimukseksi yleispiirteisen tilin sisällölle on asetettu, että tilistä tulee käydä ilmi, miten varallisuus on tilikauden aikana muuttunut. Tällä tarkoitetaan varallisuuden määrän ja laadun muutoksia.

56 §. Pykälässä on asetettu holhousviranomaiselle velvollisuus viipymättä tilin saatuaan tarkastaa, miten omaisuutta on hoidettu ja onko tili muuten oikein laadittu. Tarkastuksen pohjana on edellä mainittu, päämiehen varoista ja veloista laadittu luettelo ja mahdolliset aikaisemmin annetut vuositilit.

Pykälän 1 momenttiin on otettu nimenomainen maininta holhousviranomaisen vel-

vollisuudesta valvoa myös sitä, että päämiehelle on annettu sellaiset käyttövarat, joihin hän on oikeutettu. Asian korostaminen on katsottu perustelluksi sen tähden, että käyttövarojen saamisessa näyttää käytännössä esiintyvän jatkuvia ongelmia.

Pykälän 2 momentin mukaan edunvalvoja on velvollinen pyydettyään antamaan holhousviranomaiselle kaikki tehtävänsä koskevat tarpeelliset tiedot, tositteet ja asiakirjat sekä esittämään hoidettavanaan olevat arvopaperit. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa se, että holhousviranomaisen saa käyttöönsä kaiken sen aineiston, joka tarvitaan tilin oikeellisuuden tarkastamiseksi tai sen selvittämiseksi, onko alaikäisen edunvalvonta rekisteröitävä ja siten saatettava tilivelvollisuuden piiriin.

Holhousviranomaisen pakkokeinot

57 §. Pykälässä säädetään holhousviranomaisen oikeudesta tehostaa antamia valvontapäätöksiä hallinnollisilla uhilla, uhkasakolla tai teettämishallalla. Hallinnollisen uhan asettamiseen ja sen täytäntöönpanoon sovelletaan muutoin uhkasakkolakia (1113/1990).

Pykälän 1 momentin mukaan hallinnollinen uhka voidaan liittää holhousviranomaisen päätökseen, joka koskee omaisuusluetteloa, hoitosuunnitelmaa, tilin, tositteen tai selvityksen antamista. Uhkasakon sijasta hallinnollisena uhkana voitaisiin käyttää myös teettämishakua. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi silloin, kun voidaan otaksua, että sakon uhka ei riitä taivuttamaan edunvalvojan tilin tekemiseen kohtuullisessa ajassa.

Laiminlyödyn toimenpiteen suorittaminen edunvalvojan sijasta voi olla vaikeaa, jollei tekijällä ole hallussaan tositteita ja asiakirjoja, joista käy ilmi, millä tavoin omaisuutta on hoidettu. Pykälän 2 momenttiin on sen vuoksi otettu säännös, jonka mukaan holhousviranomaisen voi määrätessään teettämishuon pantavaksi täytäntöön velvoittaa edunvalvojan sakan uhalla luovuttamaan tekijälle sen aineiston, jonka tekijä tarvitsee laiminlyödyn toimenpiteen suorittamiseksi.

Samoja pakkokeinoja voidaan 63 §:n mukaan käyttää soveltuvin osin myös silloin, kun edunvalvojalle kuulunut velvoite on edunvalvojan kuoleman johdosta siirtynyt edunvalvojan kuolinpesän osakkaille tai pääselselvittäjälle taikka kuolinpesän konkurs-

siin luovuttamisen seurauksena konkurssihallinnolle.

Päämiehen edun turvaaminen

58 §. Pykälään on otettu oikeusohjeet siltä varalta, että edunvalvoja laiminlyö päämiehen kannalta tarpeellisen edunvalvontatoimenpiteen. Tuomioistuin voisi tällöin hakemuksesta määrätä toisen edunvalvojan siitä huolehtimaan. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, jos lasten oikeuksien turvaaminen vanhemman kuolinpesässä edellyttää osituksen toimittamista eikä edunvalvoja ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin. Tämän säännöksen käyttämiseen ei luonnollisesti ole aihetta silloin, kun edunvalvojan laiminlyönti on sen laatuinen, että hänet on syytä välittömästi vapauttaa tehtävästään.

Toinen edunvalvoja voitaisiin määrätä myös silloin, kun edunvalvojaa vastaan on syytä päämiehen puolesta ajaa kannetta edunvalvojan toimen aikana. Säännös vastaa asiallisesti nykyisen holhouslain 55 §:n 2 momenttia.

Hakemus on kummassakin tapauksessa tehtävä sille käräjäoikeudelle, jolle edunvalvojan määrääminen 70 tai 71 §:n mukaan kuuluu. Hakemukseen johtava laiminlyönti saadaan yleensä selville holhousviranomaisen suorittaman valvonnan yhteydessä. Edunvalvojan toimintaa valvovana viranomaisena holhousviranomaisen on tällöin velvollinen tekemään hakemuksen. Oikeus hakemuksen tekemiseen ehdotetaan holhousviranomaisen lisäksi annettavaksi kaikille niille, jotka 72 §:n 1 tai 2 momentin mukaan voivat tehdä hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi. Hakemukseen sovellettaisiin muutoinkin 8 luvussa olevia menettelysääntöjä.

Toimenpiteet edunvalvojan tehtävän lakatessa

59 §. Pykälässä annetaan oikeusohjeet omaisuuden luovuttamisesta edunvalvojan tehtävän päättyttyä. Sen mukaan edunvalvoja on velvollinen viipymättä tehtävänsä päättyttyä luovuttamaan hoidossaan olevan omaisuuden päämiehelleen, uudelle edunvalvojalle tai muulle siihen oikeutetulle. Omaisuuden luovuttamisvelvollisuus koskee sekä edunvalvojan hallinnassa olevaa irtainta

omaisuutta ja arvopapereita että myös sellaisia edunvalvojan hallussa olevia asiakirjoja, jotka ovat tarpeen päämiehen oikeuksien valvomiseksi tai toteuttamiseksi.

Säännösehdotuksen mukaan omaisuus on luovutettava viipymättä edunvalvojan tehtävän päätyttyä. Omaisuuden luettelointi päätöstilin antamista varten saattaa kuitenkin vaatia, ettei luovutusta tehdä välittömästi. Lain sanonta on tästä syystä ymmärrettävä siten, että luovutuksen tulee tapahtua välittömästi sen jälkeen, kun omaisuuden säilyttäminen edunvalvojan hallussa ei ole välttämättömästä päätöstilin laatimisen kannalta.

Edunvalvojan tehtävän päättymisen perusteesta riippuu, kenelle omaisuus on luovutettava. Jos edunvalvojan tehtävä päättyy sen tähden, että alaikäinen täyttää 18 vuotta, omaisuus on luovutettava täysi-ikäiseksi tulleelle. Jos edunvalvojan tehtävä on määrätty lakkaamaan sen tähden, että päämies ei enää ole edunvalvonnan tarpeessa, omaisuus on luovutettava päämiehelle. Jos edunvalvojan tehtävä päättyy sen tähden, että hänen tilalleen määrätään toinen edunvalvoja, omaisuus on luovutettava uudelle edunvalvojalle. Jos edunvalvojan tehtävä sitä vastoin päättyy päämiehen kuoleman johdosta, omaisuus on luovutettava päämiehen oikeudenomistajille. Omaisuuden saamiseksi edunvalvojan hallusta siihen oikeutetulla on käytettävissään esineoikeudellinen vaade, joka ei vanhene.

Tapauksissa, joissa päämies on kuollut, holhooja ja uskottu mies ovat toisinaan joutuneet hoitamaan omaisuutta pitkiä aikoja sen vuoksi, että on osoittautunut vaikeaksi tai työlääksi selvittää, ketkä ovat pesän osakkaita ja siten oikeutettuja omaisuuden vastaanottamiseen. Koska ei ole asianmukaista, että edunvalvojat joutuvat pitkäaikaisesti huolehtimaan kuolinpesälle kuuluvista tehtävistä, pykälän 2 momenttiin on otettu säännös edunvalvojan oikeudesta luovuttaa päämiehen kuoleman jälkeen tämän kuolinpesän omaisuus sellaiselle pesän osakkaalle, joka perintökaaren 18 luvun 3 §:ssä säädettyin tavoin voi pitää huolta pesän omaisuudesta. Perintökaaren mainitun säännöksen mukaan luovutuksen vastaanottava kuolinpesän osakas voi olla se osakas, joka on asunut perittävän kanssa tai joka voi muutoin pitää huolta omaisuudesta. Luovuttamista pesän yhdelle osakkaalle voitaisiin käyttää tilanteessa, jolloin edunvalvoja ei voi viivytyksettä luovuttaa vainajan omaisuutta pesän osakkaiden yhteishallintoon. Edunvalvojan

tulee luovutuksen jälkeen kuitenkin ilmoittaa asiasta kaikille niille pesän osakkaille, joiden olipaikka ja henkilöllisyys on selvillä.

60 §. Pykälässä annetaan oikeusohjeet holhousviranomaisen velvollisuuksista edunvalvojan tehtävän lakatessa. Sen mukaan holhousviranomaisen tulee päätöstilin tarkastettuaan luovuttaa jäljennös päätöstilistä sille, jolla on oikeus omaisuuden vastaanottamiseen. Päätöstilin yhteyteen holhousviranomaisen tulee liittää sitä koskevat mahdolliset huomautuksensa. Päätöstilin perusteella tilityksen vastaanottaja voi arvioida, onko tilitys hyväksyttävä vai onko edunvalvojaa vastaan syytä ryhtyä toimenpiteisiin.

Kenelle edellä mainitut asiakirjat on luovutettava, riippuu perusteesta, jonka nojalla edunvalvojan tehtävä on päättynyt. Asiakirjat on luovutettava sille, jolla 59 §:n mukaan on oikeus vastaanottaa edunvalvojan luovuttama omaisuus. Asiaa on tarkemmin käsitelty 59 §:n perustelujen yhteydessä.

Asiakirjojen luovuttamisvelvollisuus ei koske tileihin liittyvää tositeaineistoa. Luovuttaessaan päätöstilin tarkastettavaksi edunvalvojan on 54 §:n mukaan luovutettava holhousviranomaiselle myös päätöstitiin liittyvät tositteet. Tarkastuksen päätyttyä tositteet tulee palauttaa edunvalvojalle. Edunvalvoja tarvitsee niitä voidakseen suojautua häneen mahdollisesti kohdistettavilta vahingonkorvauskanteilta. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että tilityksen vastaanottajan on käännyttävä edunvalvojan puoleen halutesaan tutustua tositeaineistoon. Edunvalvoja on velvollinen pyynnöstä antamaan tositteet hänen nähtäväkseen. Edunvalvojan taivuttamiseksi voidaan pykälän 2 momentin mukaan käyttää pakkokeinoja siten kuin 57 §:ssä säädetään. Tilin vastaanottajalla olisi oikeus uhkasakon määräämistä koskevan hakemuksen tekemiseen holhousviranomaiselle.

61 §. Ehdotuksen 45 §:n mukaan edunvalvoja on velvollinen korvaamaan tahallisesti tai tuottamuksesta päämiehelleen aiheuttamansa vahingon. Tässä pykälässä säädetään kanteen nostamisen määräajasta. Kanne olisi pantava vireille vuoden kuluessa siitä, kun holhousviranomaisen on 60 §:n mukaisesti luovuttanut edunvalvontaa koskevat asiakirjat niihin oikeutetulle. Tapauksissa, joissa edunvalvojan tehtävä on koskenut muuta kuin päämiehen omaisuuden hoitoa, ei tule tehtäväksi päätöstitiliä, vaan ainoastaan 50 §:n 2 momentissa tarkoitettu selvitys. Kanneaika

olisi näissä tapauksissa laskettava siitä, kun edunvalvoja on antanut tällaisen selonteon päämiehelle tai hänen edunvalvojalleen taikka muulle henkilölle, jolla on oikeus sen vastaanottamiseen. Tässä tarkoitettu määräaika on niin kutsuttu aineellinen määräaika, joten sen palauttaminen ei oikeudenkäymiskaaren 31 luvun nojalla tule kysymykseen.

Mainittua kanneaikaa ei kuitenkaan sovellettaisi, jos kanne perustuu seikkaan, joka ei käy ilmi tileistä. Kanneetta voitaisiin tällöin ajaa määräajan umpeuduttuakin, jos kanteeseen oikeutetun ei voida katsoa esimerkiksi passiivisuudellaan hyväksyneen edunvalvojan toimintaa puheena olevalta osalta. Yleistä 10 vuoden vanhentumisaikaa olisi luonnollisesti sovellettava tähänkin tapaukseen. Ehdotus vastaa niitä periaatteita, joiden voidaan nykyisinkin katsoa kirjoittamattomina sisältyvän voimassa olevaan oikeuteemme.

Pykälän 3 momentin mukaan vuoden kanneaikaa ei noudatettaisi myöskään silloin, kun edunvalvoja on aiheuttanut päämiehelle vahinkoa rikoksella. Jos oikeus panna rikos syytteeseen kestää rikoslain (39/1889) 8 luvun 1 §:n mukaan 1 momentissa säädettyä pitemmän ajan, voitaisiin myös vahingonkorvausta vaatia syytteeseen panoa varten säädetyn ajan kuluessa. Merkitystä ei olisi sillä, vaaditaanko vahingonkorvausta rikosasian yhteydessä vaiko erillisellä kanteella. Säännös vastaa tältäkin osin voimassa oleviksi katsottavia holhousoikeudellisia periaatteita.

Jos uuden edunvalvojan tuottamuksesta johtuu, että vahingonkorvauskannetta, joka perustuu aikaisemman edunvalvojan toimintaan, ei ole pantu vireille oikeassa ajassa, uusi edunvalvoja on ehdotetun lain 45 §:n mukaisesti vastuussa päämiehelle näin syntyneestä vahingosta. Korvausta voidaan tällöin vaatia vielä vuoden kuluessa siitä, kun uuden edunvalvojan tehtävä on päättynyt ja 60 §:n mukaiset toimenpiteet on suoritettu.

62 §. Pykälä koskee päätöstilin hyväksymistä ja hyväksymisen oikeusvaikutuksia. Sen mukaan vahingonkorvauskannetta, joka perustuu tilistä ilmenevään seikkaan, ei voida nostaa, jos tilin vastaanottaja on saatuaan 60 §:ssä mainitut asiakirjat kirjallisesti ilmoittanut hyväksyvänsä edunvalvojan toiminnan tai muulla tavoin kirjallisesti ilmoittanut, ettei hän tule vaatimaan korvausta. Pykälästä käy ilmi, että pelkästään suullisesti annettu ilmoitus tai hyväksyminen, joka on annettu ennen asiakirjojen saamista, ei ai-

heuta kanneoikeuden lakkaamista. Hyväksymisestä huolimatta vahingonkorvauskanne voidaan näissä tapauksissa nostaa 61 §:n mukaisesti.

Hyväksyminen ei myöskään estä vahingonkorvauskanteen nostamista sellaisella perusteella, joka ei käy ilmi tileistä. Näissä tapauksissa kanneaika on pääsääntöisesti avoinna 10 vuoden ajan siitä lukien, kun tili ja siihen liittyvät asiakirjat on 60 §:n mukaisesti vastaanotettu.

Yleisten oikeustoimiopillisten sääntöjen mukaan hyväksyminen ei sido hyväksyjää silloin, kun se on saatu aikaan erehdyttämällä tai käyttämällä hyväksi hyväksyjän erehdyttä. Hyväksyminen ei myöskään sido antajaa, jos antaja ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

63 §. Pykälässä annetaan oikeusohjeet niiden tilanteiden varalta, joissa edunvalvojan tehtävä päättyy hänen kuolemansa johdosta tai joissa edunvalvoja ei ennen kuolemaansa ole ehtinyt antaa päätöstiliä tai luovuttaa omaisuutta tai tositteita hallustaan. Edunvalvojan velvollisuudet siirtyisivät näissä tapauksissa kuolinpesän osakkaille. Jos pesä on luovutettu pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin, velvollisuudet siirtyisivät pesänselvittäjälle tai konkurssipesälle. Pesän osakkaat, pesänselvittäjä tai konkurssipesän hallinto olisivat näissä tapauksissa velvolliset huolehtimaan päätöstilin antamisesta ja omaisuuden luovuttamisesta siihen oikeutetulle sekä siitä, että tilityksen vastaanottajalla on mahdollisuus tutustua tileihin liittyvään tositaiteeseen. Heidän tulisi myös huolehtia päämiehen omaisuudesta niin kauan kuin omaisuus on pesän hallussa, sekä ilmoittaa edunvalvojan kuolemasta holhousviranomaiselle.

Asian luonteesta johtuu, että edellä selostettuja säännöksiä kuolinpesän osakkaiden velvollisuuksista ei voida soveltaa sellaiseen edunvalvoajaan, joka hoitaa tointaan yleisenä edunvalvojana. Esitykseen sisältyy ehdotus laiksi holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä. Sen mukaan edunvalvojan määräys annetaan näissä tapauksissa yleiselle edunvalvojalle eikä toimen hoitajalle henkilökohtaisesti. Yleisenä edunvalvojana toimivan henkilön kuolemasta ei siten aiheudu velvollisuutta antaa päätöstiliä eikä muitakaan tässä luvussa säädettyjä velvoitteita. Selvyyden vuoksi on asiasta kuitenkin otettu nimenomainen oikeusohje pykälän 3 momenttiin.

7 luku. Edunvalvonnan rekisteröinti

64 §. Pykälässä säädetään holhousasioiden rekisteristä. Rekisterinpidon tarkoituksena on ensinnäkin tehdä mahdolliseksi edunvalvojan toiminnan valvonta laissa edellytetyllä tavalla. Rekisterin avulla voidaan nopeasti saada tieto esimerkiksi siitä, onko edunvalvoja tehnyt ne tilit ja hoitosuunnitelmat, joiden laatimiseen hän on ollut velvollinen, ja onko edunvalvojalle myönnetty holhousviranomaisen lupa sellaisiin oikeustoimiin, joihin lupa on tarpeen. Rekisterinpidon toisena tarkoituksena on kolmansien oikeuden turvaaminen. Kolmas saattaa oikeuksiansa turvaamiseksi tarvita esimerkiksi tietoa siitä, kuka on tietyn henkilön laillinen edustaja, tai siitä, onko sopijapuoli kelpoinen tekemään aiotun oikeustoimen. Kuten yleisperusteluissa on esitetty, rekisteri korvaisi alioikeuksissa nykyisin pidettävät holhouskirjat. Holhousasioiden rekisteri olisi valtakunnallinen rekisteri. Kukin holhousviranomainen vastaisi rekisterin sisällöstä valvonnassaan olevien edunvalvojan toimien osalta.

Rekisteriin voitaisiin merkitä ensinnäkin edunvalvojaa ja hänen päämiestään koskevat rekisterin käyttötarkoituksen kannalta tarpeelliset tiedot. Tällaisia ovat henkilötiedot, kuten nimi ja henkilötunnus, sekä osoitetiedot.

Rekisteriin voitaisiin merkitä myös edunvalvontaa koskevat rekisterin käyttötarkoituksen kannalta tarpeelliset tiedot. Tällaisia ovat esimerkiksi tieto siitä, onko asianomaisen toimintakelpoisuutta rajoitettu ja millä tavoin, sekä tiedot edunvalvojan henkilöstä ja edunvalvojalle annetusta tehtävästä. Edunvalvojan toimen valvonnan kannalta tarpeellisia tietoja ovat esimerkiksi tiedot tilien antamisesta ja niiden tarkastamisesta sekä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty asianmukaisen tilin saamiseksi.

Tarkempia säännöksiä tietojen merkitsemisestä holhousasioiden rekisteriin annettaisiin asetuksella.

Pykälän 2 momentti koskee rekisterin ylläpitoa ja rekisterissä olevien tietojen luovuttamista. Holhousviranomainen vastaa sen mukaan rekisterin tietojen päivittämisestä niiden edunvalvontojen osalta, jotka kuuluvat holhousviranomaisen valvontaan. Kun rekisteröinti perustuu tuomioistuimen päätökseen, tuomioistuimen on 65 §:n mukaan ilmoitettava asiasta holhousviranomaiselle.

Tarkemmat säännökset rekisteröimisestä annettaisiin asetuksella.

Holhousviranomainen päättää myös tietojen luovuttamisesta rekisteristä. Jokaisella holhousviranomaisella on oikeus tehdä asiaa päätös. Sillä seikalla, mikä holhousviranomaisen on merkinnyt luovutettavat tiedot rekisteriin, ei ole merkitystä. Tietojen antamisen tavasta säädetäisiin erikseen. Hallitus on 9 päivänä huhtikuuta 1998 antanut eduskunnalle esityksen laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyvistä laeista (HE 30/1998 vp). Tietojen antamisen tavasta on säännös ehdotetun lain 16 §:ssä. Sitä sovellettaisiin myös annettaessa tietoja holhousasioiden rekisteristä.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin väestörekisterikeskuksen tehtäväksi vastata rekisterin yleisestä toimivuudesta ja rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä. Yleisestä toimivuudesta vastaamiseen kuuluu rekisterin perustaminen ja sen kehittäminen. Väestörekisterikeskus vastaisi myös muista rekisterinpitäjälle kuuluvista yleisistä velvoitteista. Niistä on säännöksiä henkilörekisterilaissa. Tällaisia velvoitteita ovat muun muassa velvollisuus henkilörekisterin asianmukaiseen suojaamiseen sekä velvollisuus antaa henkilörekisterilain 31 §:ssä tarkoitettuja tietoja tietosuojaviranomaisille.

Pykälän 4 momentissa puolestaan säädetäisiin rekisteriin tarvittavien tietojen siirtämisestä väestötietojärjestelmästä. Väestötietojärjestelmästä säädetään tarkemmin väestötietolaissa (507/1993). Väestötietojärjestelmästä voitaisiin siirtää holhousasioiden rekisteriin sen ylläpitoa varten tarpeelliset henkilö- ja muut tiedot sekä tiedot niissä tapahtuneista muutoksista.

65 §. Pykälässä on lueteltu ne tapaukset, joissa edunvalvonta tulee merkittäväksi holhousasioiden rekisteriin edunvalvontaa koskevan päätöksen seurauksena. Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohta koskevat täysi-ikäisen henkilön edunvalvonnan rekisteröintiä. Niiden mukaan edunvalvonta on merkittävä holhousasioiden rekisteriin, kun täysi-ikäiselle määrätään edunvalvoja tai täysi-ikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan.

Alaikäisen edunvalvonnan rekisteröimisestä säädetään 1 momentin 3 ja 4 kohdassa. Alaikäisen edunvalvonta tulisi rekisteröitäväksi ensinnäkin silloin, kun alaikäisen edunvalvojaksi määrätään muu henkilö kuin hänen vanhempansa. Tämä rekisteröintiperuste on ymmärrettävä siten, että se tarkoittaa

taa vain edunvalvonnasta annettua erillistä määrystä. Jos alaikäisen huoltoa koskevan päätöksen seurauksena alaikäisen edunvalvo-jaksi tulee muu henkilö kuin hänen vanhempansa, edunvalvonta ei tällä perusteella tule rekisteröitäväksi.

Alaikäisen edunvalvonta tulee 1 momentin 4 kohdan mukaan rekisteröitäväksi myös silloin, kun alaikäiselle määrätään 9 §:n no-jalla edunvalvoja tai kun alaikäisen kelpoi-suutta määrätä varallisuudestaan rajoitetaan 19 §:n nojalla. Näissä tapauksissa on kysy-mys pian täysi-ikäiseksi tulevan edunvalvon-nasta, minkä tähden rekisteröintiperusteet on laadittu yhteneviksi täysi-ikäisiä koskevien perusteiden kanssa.

Edunvalvonta on merkittävä holhousasioi-den rekisteriin myös, kun poissaolevalle tai tulevalle omistajalle määrätään edunvalvoja. Asiasta on otettu säännös 1 momentin 5 kohtaan.

Edunvalvontaa ei 2 momentin mukaan kuitenkaan merkittäisi holhousasioiden rekis-teriin, jos edunvalvojan tehtävä ei käsitä omaisuuden hoitamista eikä oikeuden valvo-mista jakamattomassa pesässä. Edunvalvon-taa ei tämän mukaan rekisteröitäisi esimer-kiksi silloin, kun edunvalvoja on määrätty pelkästään edustamaan päämiestään tietyssä oikeustoimessa tai oikeudenkäynnissä tahi antamaan suostumuksen päämiehen henkilöä koskettavaan toimenpiteeseen. Edunvalvon-nan rekisteröinti ei näissä tapauksissa ole tarpeen, sillä edunvalvojan toimintaa ei täl-löin valvota vuositilien avulla.

Pykälän 3 momentissa on säännös tuomi-oi-stuimen ilmoitusvelvollisuudesta silloin, kun se tekee päätöksen, jonka nojalla edun-valvonta on ilmoitettava holhousasioiden rekisteriin. Tuomioistuimen tulee tällöin il-moittaa asiasta sille holhousviranomaiselle, jonka tulee valvoa edunvalvojan toimintaa. Säännös, joka osoittaa, mille holhousvi-ranomaiselle asia kuuluu, on 46 §:ssä.

66 §. Pykälässä on lueteltu ne edellytykset, joiden nojalla alaikäisen edunvalvonta tulee muutoin kuin edellisessä pykälässä tarkoite-tun päätöksen vuoksi merkittäväksi hol-housasioiden rekisteriin.

Alaikäisiä on maassamme kaikkiaan noin 1,2 miljoonaa, ja useimmissa tapauksissa alaikäisellä ei ole merkittävää varallisuutta. Kaikkien alaikäisiä koskevien edunvalvonta-tehtävien rekisteröinti ei siten ole ajateltavis-sa. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että ala-ikäisen edunvalvonta olisi merkittävä rekis-

teriin ainoastaan niissä tapauksissa, joissa se on omaisuuden hoidon valvonnan kannalta tarpeellista. Tämän mukaisesti esitetään, että alaikäisen edunvalvonta olisi rekisteröitävä vain silloin, kun alaikäinen tulee kuolin-pesän osakkaaksi eikä alaikäisen osuus pe-sän varoista ole vähäinen, sekä silloin kun alaikäisellä muusta syystä on edunvalvojan hoidettavana olevaa omaisuutta, jonka määrä ei ole vähäinen.

Harkittaessa, onko omaisuuden määrä vä-häinen, on pidettävä silmällä bruttovaralli-suutta. Rekisteröinti on siten toimitettava esimerkiksi silloin, kun alaikäisen osuus kuolinpesän bruttovarallisuudesta on vähäistä suurempi, vaikka vainajalta olisi jäänyt vel-koja, joiden seurauksena nettovarallisuus jää vähäiseksi. Edunvalvojan toimintaa on tällai-sessa tapauksessa syytä valvoa, koska ala-ikäisen pesäosuuden suuruus saattaa tällöin olennaisesti riippua tavasta, jolla velkojen maksu järjestetään.

Jos siihen on erityistä syytä, alaikäisen edunvalvonta olisi merkittävä holhousasioi-den rekisteriin siinäkin tapauksessa, että pe-säosuuden arvo tai alaikäisen varojen määrä on vähäinen. Tällaisena syynä saattaisi yksit-täistapauksessa olla esimerkiksi se, että kuo-linpesään kuuluu huomattava määrä sellaista omaisuutta, esimerkiksi tekijänoikeuksia, jonka arvoa on vaikea luotettavasti määrit-tää. Alaikäisen joutuminen velkajärjestelyyn saattaa niin ikään muodostaa erityisen syyn edunvalvonnan rekisteröinnille. Kun edun-valvonta on merkitty holhousasioiden rekis-teriin, holhousviranomaisen voi vuositilien avulla valvoa sitä, että maksuohjelmaa on toteutettu alaikäisen parhaaksi.

Pykälän 3 momentin mukaan asetuksella voitaisiin säätää, milloin varojen määrää on pidettävä vähäisenä. Holhousasioiden rekis-teriä ei ole aiheellista kuormittaa edunval-vonnoilla, joissa vanhemman hoidettavana oleva omaisuus on arvoltaan esimerkiksi vain muutamia kymmeniä tuhansia markko-ja. Alaikäisen edunvalvonnan rekisteröinti kuolinpesän osakkuuden perusteella ei vas-taavasti vaikuta aiheelliselta, jos pesäosuus käsittää ainoastaan tavanmukaista asuntoir-taimistoa ja muutaman kuukauden palkkaa vastaavan summan rahavaroja.

Jotta voitaisiin päättää alaikäisen edunval-vonnan rekisteröimisestä, tarvitaan tieto rekisteröimisen edellytyksenä olevista seikois-ta. Tiedon alaikäisen tulemisesta kuolinpesän osakkaaksi holhousviranomaisen voisi saada

esimerkiksi ilmoituksesta, jonka edunvalvoja on velvollinen tekemään 48 §:n 2 momentin nojalla.

Edunvalvonnan rekisteröinnin tarve voi tulla holhousviranomaisen tietoon muullakin tavoin. Vakuutusopimuslain (543/1994) 70 §:n 2 momentin mukaan vakuutuksenantajan on ilmoitettava eräistä vajaavaltaiselle suoritettavista vakuutuskorvauksista vajaavaltaisen kotipaikan holhousviranomaiselle. Holhousviranomaisilla on lisäksi ehdotetun lain 90 §:n mukaan oikeus saada pyynnöstä tietoja muun muassa eläke- ja vakuutuslaitoksilta sekä pankeilta.

67 §. Pykälä koskee holhousasioiden rekisteriin merkittyjen tietojen luovuttamista. Jokaisella on sen mukaan pyynnöstä oikeus saada tieto siitä, onko tietty henkilö edunvalvonnassa, kuka on tietyn henkilön edunvalvoja ja mikä on edunvalvojan tehtävä. Edunvalvojaa koskevien tietojen saaminen on tarpeen, jotta asianomainen voisi tietää, kenen puoleen hänen tulee kääntyä edunvalvonnassa olevaa koskevissa asioissa. Jokaisella on oikeus saada tieto myös siitä, onko henkilön toimintakelpoisuutta rajoitettu, ja jos näin on asia, mikä on rajoituksen sisältö. Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva tieto on tärkeä sille, joka haluaa varmistua siitä, että vastapuoli on kelpoinen tekemään aiutun oikeustoimen.

Henkilötunnus ei sitä vastoin kuuluisi jokaiselle luovutettaviin tietoihin. Henkilötunnuksen saisi luovuttaa vain sille, joka tarvitsee sitä etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi. Tällä pyritään estämään henkilötietojen tarpeetonta luovuttamista. Hallitus on 24 päivänä heinäkuuta 1998 antanut eduskunnalle esityksen henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 96/1998 vp). Esityksen perusteluissa on käsitelty tarkemmin sitä, miksi henkilötunnuksen käsittelyä ja merkitsemistä rekisteristä tulostettuihin asiakirjoihin on syytä rajoittaa.

Henkilötunnuksen luovuttamista on pidettävä perusteltuna lähinnä silloin, kun rekisteröidyn henkilön yksiselitteinen yksilöiminen huomattavasti vaikeutuisi, jollei tunnusta anneta, ja tiedon pyytäjää tarvitsee tietoa etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi.

Pykälän 2 momentti koskee oikeutta tietää, mitä asianomaista itseään koskevia tietoja rekisteriin on talletettu. Tältä osin sovellettaisiin niitä säännöksiä, jotka on erikseen

annettu henkilötietojen suojasta. Asiasta on tällä hetkellä säännöksiä yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa sekä henkilörekisterilaisissa. Hallituksen eduskunnalle antamien esitysten mukaan ensiksi mainittu laki korvattaisiin viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettavalla lailla (HE 30/1998 vp) ja jälkimmäinen henkilötietolailla.

Ehdotetun viranomaisen toiminnan julkisuutta koskevan lain 12 §:n mukaan jokaisella on eräin rajoituksin oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista. Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin säädettäisiin mainitun lain 11 §:ssä. Ehdotetun henkilötietolain 26 §:ssä säädetään lisäksi rekisteröidyn tarkastusoikeudesta. Rekisteröidyn oikeus tietää, mitä häntä itseään koskevia tietoja holhousasioiden rekisteriin on talletettu, määräytyisi näiden säännösten mukaan. Säännösten soveltaminen johtaa käytännössä siihen, että asianomainen saa tiedon kaikista itseään koskevista rekisteriin merkityistä tiedoista.

Pykälän 3 momentissa on säännös edunvalvojan oikeudesta rekisterissä oleviin tietoihin. Sen mukaan edunvalvojalla on oikeus saada tieto edunvalvontatehtävänsä ja päämiestään koskevista rekisterimerkinnöistä.

Pykälän 4 momentin mukaan valtion tai kunnan viranomaisella ja kansaneläkelaitoksella on oikeus saada tehtäviensä hoitamisessa tarpeelliset tiedot holhousasioiden rekisteristä.

Holhousasioiden rekisterissä olevat tiedot voivat olla tarpeellisia useissa eri yhteyksissä. Kun päämiehelle maksetaan eläkkeitä ja muita sosiaalisia etuuksia, on tarpeen tietää, kuka on oikeutettu edustamaan edunsaajaa suorituksen vastaanottamisessa. Holhousviranomaisen tarvitsee tietoja valvonnassaan olevista tai valvontaansa siirtyvistä holhous-toimen asiakkaista järjestäessään holhous-toimen hallintoa ja valvoessaan edunvalvojien toimintaa. Tuomioistuin voi käyttää rekisteriä asioissa, joissa asianosaisen kohdistetuilla holhousoikeudellisilla toimenpiteillä on merkitystä. Tällaisia ovat holhoustoimeen liittyvien asioiden ohella esimerkiksi lainhuudatuksen ja kiinnityksen myöntämistä koskevat asiat.

68 §. Pykälässä on säännökset rekisteriin merkittyjen tietojen säilyttämisestä. Rekisteriin merkityt tiedot saatetaan tarvita vielä sen jälkeenkin, kun edunvalvonta on päättynyt. Niillä voi olla merkitystä esimerkiksi edunvalvontaa koskevassa vahingonkor-

vausasiassa tai selvitettyä edunvalvonnassa olleen henkilön jäämistöä. Sen vuoksi ehdotetaan, että rekisterissä olevat tiedot olisi säilytettävä 10 vuoden ajan siitä, kun edunvalvonta on päättynyt.

Sen jälkeen, kun edunvalvonta on päättynyt, ei ole enää tarvetta siihen, että jokainen voisi saada 67 §:n 1 momentissa tarkoitettuja edunvalvontaa koskevia tietoja. Sen vuoksi ehdotetaan, että edunvalvonnan päättymisen jälkeen mainittuja tietoja voitaisiin luovuttaa vain sille, joka tarvitsee niitä etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi.

8 luku. Oikeudenkäyntiä koskevia säännöksiä

Tämän luvun säännökset koskevat oikeudenkäyntimenettelyä asioissa, joissa on kysymys toimintakelpoisuuden rajoittamisesta tai edunvalvojan määräämisestä. Säännöksiä on soveltuvin osin noudatettava myös asioissa, jotka koskevat toimintakelpoisuuden rajoituksen kumoamista tai sen muuttamista, edunvalvojan vapauttamista tehtävästään tai edunvalvojan tehtävän muuttamista. Säännöksiä on sovellettava riippumatta siitä, tulee edunvalvojan vapauttaminen tehtävästään ajankohtaiseksi edunvalvonnan tarpeettomuuden vuoksi vaiko sen tähden, että edunvalvojaa on syytä tai toisesta aiheellista vaihtaa.

69 §. Pykälässä säädetään edunvalvojan määräämistä ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevien asioiden vireillepanotavasta. Nämä asiat pannaan käräjäoikeudessa vireille hakemuksella. Puheena oleviin asioihin tulevat siten sovellettaviksi hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain säännökset, jollei tämän luvun säännöksistä muuta johdu.

Ehdotuksen 81 §:stä seuraa, että hakemuksella on pantava vireille myös sellainen asia, joka koskee toimintakelpoisuuden rajoituksen kumoamista, edunvalvojan vapauttamista tehtävästään tai tehtävän muuttamista.

70 §. Pykälässä on annettu säännökset oikeuspaikasta edunvalvojan määräämistä ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa. Pääsäännön mukaan asia tutkitaan siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä sillä, jonka etua on valvottava, on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta hakemusta tehtäessä. Jos asianomaisella ei ole kotikuntaa Suomessa, asia tutkitaan siinä käräjäoikeu-

udessa, jonka tuomiopiirissä hän pääasiallisesti oleskelee.

Edellä mainittujen säännösten soveltaminen ei tule kysymykseen silloin, kun edunvalvonta on järjestettävä poissaolevalle. Tämän vuoksi on 2 momenttiin otettu säännös, joka koskee näitä tilanteita. Säänneltäessä oikeuspaikasta on perittävän jäämistöä koskevat asiat vakiintuneesti pyritty keskittämään yhteen tuomioistuimeen. Tämän mukaisesti ehdotetaan, että asia, joka koskee edunvalvojan määräämistä valvomaan poissaolevan oikeutta kuolinpesässä, on pantava vireille siinä tuomioistuimessa, joka on laillinen tuomioistuin jäämistöä koskevissa asioissa. Oikeuspaikka määräytyy näissä tapauksissa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 2 §:n mukaisesti.

Kun edunvalvoja on muutoin määrättävä valvomaan poissaolevan oikeutta, on tarkoituksenmukaista, että asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, johon edunvalvojan tehtävillä on kiintein liittymä. Tämän mukaisesti ehdotetaan, että asia olisi tutkittava sen paikkakunnan käräjäoikeudessa, jolla poissaolevalla on omaisuutta tai jolla edunvalvonnan tarve on muutoin ilmennyt.

Ehdotuksen 3 momenttiin on otettu säännös siltä varalta, että 1 ja 2 momentissa olevat säännökset eivät osoita toimivaltaista tuomioistuinta. Asia olisi tällöin tutkittava Helsingin käräjäoikeudessa. Säännös tulee käytännössä sovellettavaksi lähinnä tapauksissa, joissa asianomainen asuu ulkomailla, mutta suomalainen tuomioistuin on silti toimivaltainen tutkimaan asian.

71 §. Pykälään on otettu säännökset oikeuspaikasta, kun edunvalvojaa haetaan oikeudenkäyntiä varten. Asia voidaan tällöin tutkia myös siinä tuomioistuimessa, jossa oikeudenkäynti on vireillä tai tulee vireille.

Pykälän kirjoittamistavasta käy ilmi, että kysymys on valinnaisesta oikeuspaikasta. Pykälä ei aseta estettä sille, että asia, joka koskee edunvalvojan määräämistä oikeudenkäyntiä varten, tutkitaan siinä tuomioistuimessa, joka 70 §:n mukaan on laillinen oikeuspaikka edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa.

72 §. Pykälässä on säännökset siitä, kuka voi panna vireille edunvalvojan määräämistä ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevan asian.

Vireillepano-oikeus olisi ensinnäkin sillä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Edunvalvojan tehtävät ovat tavallisesti luonteel-

taan taloudellisia. Edunvalvojan määrääminen ja toimintakelpoisuuden rajoittaminen merkitsevät kuitenkin sellaista puuttumista asianomaisen henkilökohtaiseen vapauseriini, että ne voidaan luonnehtia henkilöä koskeviksi asioiksi. Tästä seuraa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n mukaan, että asianomainen voi täytettyään 15 vuotta itsenäisesti käyttää puhevaltaansa siinäkin tapauksessa, että hän olisi vajaavaltainen.

Jotta asia saataisiin tarvittaessa aina vireille, ehdotetaan, että asianomaisen itsensä lisäksi puhevalta annettaisiin hänen lähipiiriinsä kuuluville. Myös asianomaisen lapsi, aviopuoliso, vanhempi tai muu läheinen voisivat tehdä hakemuksen. Kysymys siitä, ketä voidaan pitää laissa tarkoitettuna läheisenä, on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Kysymykseen tulee esimerkiksi henkilö, jonka kanssa asianomainen elää avioliittoon rinnastuvassa suhteessa. Pelkkä sukulaisuussuhde ei sitä vastoin riittäisi puhevallan perusteeksi muissa kuin lain nimenomaisesti mainitsemisissa tapauksissa.

Asianomaisen itsensä ja edellä mainittujen, asianomaisen perhepiiriin kuuluvien henkilöiden lisäksi myös holhousviranomaisen voisi panna asian vireille. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa oikeutta.

Kun on kysymys edunvalvojan määräämisestä alaikäiselle, oikeus panna asia vireille on pykälän 2 momentissa annettu 1 momentissa tarkoitettujen tahojen lisäksi myös alaikäisen huoltajalle ja sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:ssä tarkoitettulle, sosiaalihuollon toimeenpanosta kunnassa huolehtivalle monijäseniselle toimielimelle.

Pykälän 3 momentti koskee poissaolevien edunvalvontaa. Kun edunvalvojaa tarvitaan valvomaan poissaolevan oikeutta kuolinpesässä, pesänselvittäjän, muun pesän hoitajan, pesänjakajan tai pesän osakkaan tulee sen mukaan tehdä hakemus tuomioistuimelle. Vastaava velvollisuus on olemassa silloin, kun 10 §:n 3 kohdassa tarkoitettun tulevan omistajan edut kuolinpesässä vaativat edunvalvojan määräämistä. Oikeuden valvomisella kuolinpesässä tarkoitetaan asianomaisen edustamista kuolinpesän hallinnossa ja pesänselvityksessä sekä mahdollisesti toimitettavassa osituksessa ja perinnönjaossa.

Edellä mainitut tahot ovat paitsi oikeutettuja, myös velvollisia huolehtimaan siitä, että poissaolevan tai tulevan omistajan edut kuolinpesässä näin turvataan. Velvollisuuden laiminlyönnistä saattaa olla seurauksena va-

hinginkorvausvastuu esimerkiksi perintökaaren 18 luvun 7 §:n nojalla. Pesän osakkaalla ei kuitenkaan voida katsoa olevan toimintavelvollisuutta enää sen jälkeen, kun pesä on luovutettu pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin. Tällöinkin osakkaalla on silti oikeus saada asia vireille.

Jos poissaolevan asiat muutoin vaativat hoitamista, voi edunvalvojan määräämistä koskevan asian panna vireille 1 momentissa tarkoitettujen tahojen lisäksi myös se, jonka etua tai oikeutta asia koskee. Koska edunvalvonta ei näissä tapauksissa kajoa asianomaisen mahdollisuuteen hoitaa itsenäisesti asioitaan, ei puhevallan käyttäjien piiriä ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi rajoittaa samalla tavoin kuin 1 momentissa. Poissaolevan velkojakin voi siten panna hakemuksen vireille 3 momentin nojalla.

Ehdotuksen 81 §:n mukaan edellä selostettuja puhevaltaa koskevia säännöksiä on noudatettava myös silloin, kun on kysymys toimintakelpoisuuden rajoituksen kumoamisesta tai rajoituksen muuttamisesta sekä silloin, kun tehdään hakemus edunvalvojan vapauttamiseksi tehtävästään tai tehtävän muuttamiseksi.

73 §. Pykälään on otettu säännökset asiaan osallisten kuulemisesta edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa. Holhousviranomaisen kuulemisesta säädettäisiin kuitenkin jäljempänä 75 §:ssä.

Pykälästä käy ilmi, että sille, jonka etua on valvottava, on lähes poikkeuksetta varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Alaikäiselle on kuitenkin varattava tällainen tilaisuus vain, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Kun asia koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle, on myös huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Huoltajan kuuleminen on perusteltua, koska alaikäisen asioiden hoitaminen vaatii tavallisesti huoltajan ja edunvalvojan hyvää yhteistyötä.

Jos henkilö, jolle haetaan edunvalvojaa, on avioliitossa, tulee myös aviopuolisolle yleensä varata tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen johdosta. Aviopuolison kuuleminen on perusteltua puolisoitten välillä yleensä vallitsevan taloudellisten etujen yhteisyyden johdosta. Tuomioistuimella ei kuitenkaan ole velvollisuutta kuulla aviopuolisoa, jos puolison kuuleminen olisi olosuhteet huomioon ottaen ilmeisen tarpeetonta. Kuulemisesta voitaneen pitää tarpeettomana silloin, kun puolisoilta ei ole saatavissa sellaisia tietoja, jotka auttaisivat arvioimaan edunvalvonnan tarvet-

ta ja kun puolisoiden välinen elämänyhteys on lakannut sillä tavoin, ettei edunvalvojan määrääminen vaikuta toisen puolison etuihin eikä oikeuksiin.

Asian luonteesta johtuu, että kuulemissääntöjä ei sellaisinaan voida noudattaa, kun on kysymys edunvalvojan määräämisestä poissaolevalle tai tulevan omistajan suojaamiseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että kuuleminen ei olisi tarpeen, jos kuultavaksi kutsuminen olisi toimitettava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä (1056/1991) tarkoitettulla tuomioistuimen kuulutuksella. Mainitun säännöksen mukaan kutsun tiedoksiantaminen toimitetaan kuuluttamalla silloin, kun tiedoksiannon vastaanottajan ja hänen edustajansa olinpaikasta ei voida saada tietoa.

Kuulemisen päämerkitys on nyt puheena olevissa tapauksissa siinä, että kuulemisen avulla voidaan selvittää sen henkilön mielipide, jolle on esitetty määrättäväksi edunvalvoja. Jos asianomainen vastustaa edunvalvojan määräämistä, voidaan samalla saada selkoa niistä perusteista, joista vastustus aiheutuu. Aviopuolisoa kuulemalla saadaan selvitystä muun muassa edunvalvonnan tarpeeseen vaikuttavista taloudellisista ja muista seikoista sekä siitä, mitä edunvalvojan määrääminen merkitsee asianomaisen henkilön perheen kannalta.

Ehdotuksen 81 §:stä seuraa, että edellä selostettuja sääntöjä on noudatettava myös silloin, kun asia koskee edunvalvojan vapauttamista tehtävästään tai tehtävän muuttamista.

74 §. Kun henkilön toimintakelpoisuutta aiotaan rajoittaa, edellä selostettuja kuulemissääntöjä ei voida pitää riittävinä asian selvittämisen ja toimenpiteen kohteena olevan oikeusturvan kannalta. Sen tähden ehdotetaan, että tuomioistuimella olisi toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa yleensä velvollisuus kuulla henkilökohtaisesti sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Pykälä vastaa pääsisällöltään voimassa olevan holhouslain 18 §:ää.

Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva asia voidaan 1 momentin mukaan ratkaista kuulematta asianomaista henkilökohtaisesti vain silloin, kun vaatimus on niin perusteeton, että se voidaan hylätä jo käytettävissä olevan selvityksen perusteella tai jos kuuleminen on kuultavan tilan vuoksi mahdollonta tai aiheuttaa hänelle kohtuutonta haittaa.

Kuuleminen voidaan katsoa mahdollottomak-

si esimerkiksi silloin, kun on lääkärintodistuksin tai muutoin luotettavasti selvitetty, että kuultava on tajuton tai sellaisessa tilassa, että hän ei kykene lainkaan ymmärtämään, mistä asiassa on kysymys. Kohtuuttoman haitan perusteella kuuleminen voidaan jättää toimittamatta lähinnä silloin, kun henkilö on mielenterveydellisten syiden vuoksi hoidettavana ja on selvitetty, että hänen henkilökohtainen kuulemisensa tulisi olemaan hänen mielenterveytensä tai hoitonsa kannalta vahingollista. Näissä tapauksissa on muilla keinoin hankittava riittävä selvitys siitä, onko vaadittu toimintakelpoisuuden rajoitus oikeassa suhteessa asianomaisen suojan tarpeeseen.

Yksin se seikka, että asianomainen on laitoshoidossa, ei oikeuta jättämään kuulemista toimittamatta, vaikka asian järjestämisestä aiheutuisikin käytännöllisiä vaikeuksia. Jos kuultava ei ilman tuntuvaa vaikeutta voi saapua istuntoon tai jos siihen on muu erityinen syy, kuuleminen voidaan 2 momentin mukaan suorittaa pääkäsittelyn ulkopuolella. Kuuleminen voitaisiin siten toimittaa muun muassa kuultavan luona esimerkiksi hoitolaitoksessa. Tähän oikeuttavaksi erityiseksi syyksi voitaisiin katsoa esimerkiksi se, että kuultava kokee henkilökohtaisen esiintymisen tuomioistuimessa häpeällisenä ja haluaa sen vuoksi olla saapuvilla ainoastaan asi miehensä kautta. Tuomioistuimen kokoonpanosta otettaessa vastaan todistelua pääkäsittelyn ulkopuolella on annettu oikeusohjeet oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:ssä.

Ehdotuksen 81 §:stä seuraa, että edellä selostettuja kuulemissääntöjä on soveltuvin osin noudatettava myös toimintakelpoisuuden rajoituksen muuttamista koskevassa asiassa. Jos asia koskee rajoituksen supistamista, ei tuomioistuimella voida säännöksen tavoitteet huomioon ottaen katsoa olevan ehdotonta velvollisuutta kuulla edunvalvonassa olevaa henkilökohtaisesti. Jos asia sitä vastoin koskee rajoituksen muuttamista tai laventamista, olisi edellä selostettuja sääntöksiä noudatettava sellaisinaan.

75 §. Pykälä koskee holhousviranomaisen kuulemista edunvalvojan määräämistä ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa. Holhousviranomaiselle on sen mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos holhousviranomaisen mielipide ei käy ilmi hakemuksen asiakirjoista. Jos hakemuksen asiakirjoihin sisältyy holhousviranomaisen lausunto, jossa on otettu kanta asiassa esille

tuleviin kysymyksiin, kuten edunvalvonnan tarpeeseen ja edunvalvojan henkilöön, ei holhousviranomaiselle tarvitse erikseen varata tilaisuutta tulla kuulluksi.

Holhousviranomaisen kuuleminen voidaan 2 momentin mukaan jättää toimittamatta, jos kuuleminen ei ole tarpeen asian selvittämiseksi. Säännös tulee sovellettavaksi lähinnä silloin, kun edunvalvojan määräys koskee yksittäistä asiaa tai oikeustointa, esimerkiksi päämiehen edustamista oikeustoimessa tai vanhemman alaikäiselle lapselleen antaman lahjan vastaanottamista. Lisäedellytyksenä luonnollisesti on, että tuomioistuin ilman holhousviranomaisen lausuntoa kykenee varmistumaan tehtävään esitetyn edunvalvojan sopivuudesta ja taitavuudesta.

76 §. Pykälä koskee tilanteita, joissa edunvalvojaksi esitettyä tai henkilöä, jolla on oikeus käyttää asiassa puhevaltaa, on syytä kuulla oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti. Tällaiseen henkilöön sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään asianosaisen velvoittamisesta saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti. Pykälä koskee kaikkia niitä henkilöitä, joilla on 72 §:n mukaan asiassa puhevalta riippumatta siitä, onko asianomainen käyttänyt puhevaltaansa.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 6 §:stä (690/1997) johtuu, että edellä tarkoitettu henkilö määrätään saapumaan käräjäoikeudessa pidettävään pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jollei katsota, että hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Käräjäoikeuden suullisen valmistelun istuntoon asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n (690/1997) mukaan sellaista asianosaista tai hänen laillista edustajaansa, joka on jäänyt saapumatta tuomioistuimeen mutta joka on sinne saatu tuotua, ei tuomita sakkoon poissaolosta. Uhkasakkoa ei myöskään tuomita, jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa kuulemisesta raukeaa. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 19 §:n (1052/1991) mukaan, jos kehotusta saapua tuomioistuimeen ei noudateta, asianomaiselle voidaan määrätä korkeampi uhkasakko tai määrätä hänet tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Suulliseen valmisteluun sakon uhalla kehotetun tai tuotavaksi määrätyn asianosaisen poissaolo ei saman luvun 20 §:n

mukaan estä istunnon pitämistä, jos se edistää asian valmistelua. Ehdotetun lain 74 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi kuulla henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on esitetty rajoitettavaksi, myös tuomioistuimen ulkopuolella, esimerkiksi hoitolaitoksessa tai asianomaisen kotona. Uhkasakon käyttö ei ole mahdollista silloin, kun asianomaisen henkilökohtainen kuuleminen tulee toimitettavaksi tällä tavoin.

77 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi poikkeus oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:ssä (1064/1991) ilmenevästä hakemussidonnaisuuden periaatteesta. Päättyessään edunvalvojan määräämisestä tuomioistuin voisi uskoa edunvalvojalle sellaisenkin tehtävän, jota hakemuksessa ei ole mainittu. Vastaavasti tuomioistuin voisi rajoittaa asianomaisen toimintakelpoisuutta enemmän tai toisella tavoin kuin hakemuksessa on vaadittu. Säännös on tarpeen, jotta tuomioistuin voisi tehokkaasti auttaa suojan tarpeessa olevaa niissäkin tapauksissa, joissa edunvalvonnan tarve on hakemuksessa arvioitu virheellisesti. Jos toimintakelpoisuutta rajoitettaessa aiotaan poiketa hakemuksesta, tuomioistuimen on luonnollisesti huolehdittava siitä, että henkilö, jonka edunvalvonnasta on kysymys, saa tilaisuuden lausua mielipiteensä suhtautumisestaan tällaiseen vaihtoehtoon.

Hakemussidonnaisuus on ehdotetussa pykälässä säilytetty siten rajoitettuna, että tuomioistuin ei voi rajoittaa henkilön toimintakelpoisuutta asiassa, jossa on vaadittu ainoastaan edunvalvojan määräämistä.

Ehdotuksen 81 §:ssä olevan viittaussäännöksen mukaan selostettu pykälä tulee sovellettavaksi myös asiassa, joka koskee toimintakelpoisuuden rajoituksen kumoamista tai muuttamista sekä asiassa, joka koskee edunvalvojan vapauttamista toimestaan tai hänen tehtävänsä muuttamista.

78 §. Toimintakelpoisuuden rajoittamista ja edunvalvojan määräämistä koskevat asiat kuuluvat asioihin, joissa sovinto ei ole sallittu. Kuultavan suostumus häneen kohdistettavaan edunvalvontatoimenpiteeseen ei näin ollen sinänsä ratkaise päätöksen sisältöä. Vakiintuneiden periaatteiden mukaan on asian käsittelyssä tällöin noudatettava käsittelytapaa, jossa tuomioistuin aktiivisesti ohjaa asian selvittämistä ja sen edellyttämää näytön hankintaa. Selvyyden vuoksi on tähän pykälään kuitenkin otettu nimenomainen ohje siitä, että tuomioistuimen on mainituissa asioissa omasta aloitteestaan määrättävä han-

kittavaksi kaikki se selvitys, joka on tarpeen asian ratkaisemiseksi. Tuomioistuimien voi muun muassa pyytää lääkärinlausunnon asianomaisen henkilön toimintakyvyn selvittämiseksi. Ehdotuksen 90 §:n 1 momentin mukaan lausunto voidaan tällöin antaa tuomioistuimelle lääkärin salassapitovelvollisuudesta annettujen säännösten estämättä.

Pykälää voidaan sellaisenaan noudattaa myös ehdotuksen 81 §:ssä mainituissa asioissa.

79 §. Pykälässä on annettu oikeusohjeet väliaikaisen määräyksen antamisesta toimintakelpoisuuden rajoittamista ja edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa. Edunvalvonnan tarpeessa olevan suojaamiseksi kaivataan usein nopeaa ratkaisua. Siihen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole mahdollisuuksia esimerkiksi sen tähden, että riittävää näyttöä ei ole vielä saatu kootuksi. Näissä tilanteissa tuomioistuimien voi 1 momentin mukaan antaa väliaikaisen määräyksen.

Väliaikainen määräys olisi pääsääntöisesti voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiasta päätöksen. Väliaikainen määräys voidaan kuitenkin sitä ennen peruuttaa tai sitä voidaan muuttaa.

Pykälässä ei ole annettu ohjetta siitä, missä hakemuksen käsittelyn vaiheessa väliaikainen määräys voidaan antaa eikä myöskään siitä, minkä sisältöisenä määräys on annettava. Säännöksen turvaamistarkoitus edellyttää, että väliaikainen määräys on voitava antaa asian käsittelyn vaiheesta riippumatta ja tarvittaessa heti, kun asia tulee vireille. Määräys voitaisiin tässä tapauksessa antaa alioikeuden kansliassa. Sen henkilön kuuleminen, jonka edunvalvonnasta on kysymys, ei kiiretilanteissa ole välttämätöntä.

Väliaikaisen määräyksen sisältöä harkittaessa on käytettävä lievintä riittävää toimenpidettä. Tuomioistuin ei määräyksen sisältöä harkitessaan ole sidottu asiaan osallisten vaatimuksiin. Jos asia koskee esimerkiksi vajaavaltaiseksi julistamista, saattaa pelkkä edunvalvojan määräys yksittäistapauksessa riittävästi turvata asianomaisen edut siihen saakka, kunnes tuomioistuin voi antaa varsinaisen päätöksen. Pykälä vastaa asiasisällöltään voimassa olevan holhouslain 19 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan väliaikaiseen määrääkseen ei saa hakea muutosta.

Pykälää voidaan sellaisenaan soveltaa niihin asioihin, joista säädetään ehdotuksen 81 §:ssä.

80 §. Pykälässä on säännökset siitä, kenel-

lä on oikeus hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa. Muutosta saa sen mukaan hakea jokainen, jolla 72 §:n mukaan on oikeus panna asia vireille. Muutoksenhakuoikeus ei riipu siitä, onko asianomainen henkilö alioikeudessa käyttänyt puhevaltaansa.

Pykälää voidaan mahdollista soveltaa sellaisenaan myös niihin asioihin, joista säädetään 81 §:ssä.

81 §. Pykälän 1 momentin viittaussäännöksen sisältöä on selostettu edellä 69-80 §:n perustelujen yhteydessä.

Pykälän 2 momenttiin on sisällytetty ohjeet edunvalvojan kuulemisesta. Sen mukaan edunvalvojalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa, joka koskee toimintakelpoisuuden rajoituksen poistamista tai muuttamista sekä asiassa, joka koskee edunvalvojan vapauttamista toimestaan tai edunvalvojan tehtävän muuttamista. Tilaisuutta kuulemisen ei kuitenkaan tarvitse varata siinä tapauksessa, että kuultavaksi kutsuminen olisi toimitettava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä tarkoitetulla tuomioistuimen kuuluttamisella.

82 §. Pykälässä annetaan tuomioistuimelle oikeus määrätä omasta aloitteestaan oikeudenkäyntiavustaja tai edunvalvoja henkilölle, jonka edunvalvontaa vireillä oleva asia koskee. Tuomioistuimella olisi tämä oikeus kaikissa 8 luvussa tarkoitetuissa asioissa, toisin sanoen edunvalvojan määräämistä ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa sekä asiassa, joka koskee edellä mainitun määräyksen tai rajoituksen poistamista, muuttamista tai kumoamista. Tuomioistuin voi antaa tällaisen määräyksen, jos se on tarpeen asianomaisen henkilön oikeusturvan kannalta.

Määräyksen antaminen tulee kysymykseen erityisesti silloin, kun asianomainen vastustaa haettua toimenpidettä, mutta ei tilansa vuoksi kykene tuomaan esille niitä perusteita ja muita näkökohtia, joihin vastustaminen perustuu. Tämän ohella määräyksen antaminen voi tulla kysymykseen silloin, kun edustajan määräämisen voidaan katsoa edistävän asian selvittämistä ja oikean toimenpidevaihtoehdon löytämistä siinä.

Kysymys, olisiko asianomaiselle määrättävä oikeudenkäyntiavustaja vaiko edunvalvoja, on ratkaistava sillä perusteella, kykeneekö asianomainen valvomaan oikeudenkäyntiavustajan toimenpiteitä ja antamaan tälle

perusteltuja toimintaohjeita. Myönteisessä tapauksessa voidaan oikeudenkäyntiavustajan määrääminen katsoa riittäväksi, mutta muussa tapauksessa olisi määrättävä edunvalvoja.

83 §. Pykälä sisältää säännökset siitä, mistä ajankohdasta lukien tässä luvussa tarkoitettua tuomioistuimen päätöstä on noudatettava. Pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeuden päätös, jolla jonkun toimintakelpoisuutta on rajoitettu tai joka koskee edunvalvojan määräämistä tai edunvalvojan vapauttamista tehtävästään, tulisi noudatettavaksi heti sen antamisesta lukien. Muissa tapauksissa käräjäoikeuden päätöstä olisi noudatettava vasta sen saatua lainvoiman. Esimerkiksi päätös, jolla edunvalvonta on lopetettu sen vuoksi, että asianomainen ei enää ole edunvalvojan tarpeessa, tulisi siten noudatettavaksi vasta lainvoimaisena. Säännös vastaa tältä osin nykyisen holhouslain 75 §:ää.

Pykälän 2 momentti koskee hovioikeuden päätöksen noudattamista. Hovioikeuden päätöstä olisi sen mukaan noudatettava, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa. Asia olisi näin siitä riippumatta, onko hovioikeuden päätös käräjäoikeuden päätökseen verrattuna lisännyt asianomaisen holhousoikeudellista suojaa vaiko sitä kaventanut. Hovioikeus voisi päätöksessään kuitenkin määrätä, että päätöstä on noudatettava vasta lainvoimaisena.

Pykälän 3 momentti koskee tapauksia, joissa päätös menettelyvirheen tai asiassa ilmenneen uuden selvityksen takia kumotaan ja asia palautetaan alemman tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi. Jotta asianomainen ei jäisi ilman holhousoikeudellista suojaa siksi ajaksi, kunnes asia otetaan uudelleen käsiteltäväksi ja siinä ehkä annetaan väliaikaismääräys, ehdotetaan, että asian palauttava tuomioistuin voisi määrätä, että annettu edunvalvojan määräys tai toimintakelpoisuuden rajoitus pysyy voimassa, kunnes tuomioistuin, johon asia on palautettu, on sen ratkaissut.

9 luku. **Holhoustoimen hallinto ja muutoksenhaku holhousviranomaisen päätökseen**

Hallintoa koskevat säännökset

84 §. Pykälän 1 momentissa säädetään oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön välisestä tehtävien jaosta holhoustoimessa. Holhoustoimen sisällöstä ja sisällön kehittämi-

sestä huolehtisi oikeusministeriö. Ministeriö vastaisi holhoustoimen asianmukaisuudesta muun muassa yleisohjein ja suosituksin sekä järjestämällä koulutusta.

Holhoustoimen hallinnollinen ohjaus ja kehittäminen kuuluisi sitä vastoin sisäasiainministeriölle. Sisäasiainministeriölle kuuluisi osana hallinnollista ohjausta myös valtion talousarvion valmistelu holhousviranomaisten osalta. Talousarviota koskevilla neuvotteiluissa kuultaisiin holhoustoimen toiminnallisesta kehittämisestä vastuussa olevaa oikeusministeriötä.

Pykälän 2 momentin mukaan holhoustoimen paikallisviranomaisena toimivat rekisterihallintolaissa (166/1996) tarkoitetut maistraatit. Maistraateille siirtyvät holhouslautakuntien nykyiset tehtävät sekä osa käräjäoikeuksille aikaisemmin kuuluneista holhoustoimen tehtävistä. Maistraatit ratkaisevat muun muassa kaikki holhousoikeudellista lupaa koskevat asiat. Koska kaikissa maistraateissa on oikeudellista asiantuntemusta, lupa-asioiden jakaminen voimassa olevassa laissa omaksuttuun tapaan holhousviranomaisten ja käräjäoikeuksien kesken ei enää ole tarpeen. Maistraattien tehtäviä holhousasioissa on tarkemmin käsitelty yleisperusteluissa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että holhousviranomaisen tehtäviä hoitaisi Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan lääninhallitus. Ehdotus johtuu siitä, että Ahvenanmaalla ei ole maistraattia. Rekisterihallinnon paikallisviranomaisen tehtävät maakunnassa kuuluvat Ahvenanmaan lääninhallitukselle.

85 §. Pykälässä säädetään asian käsittelystä ja ratkaisemisesta holhousviranomaisessa. Maistraatti on rekisterihallintoasetuksen (248/1996) mukaan niin sanottu päällikkövirasto, jota johtaa maistraatin päällikkönä toimiva henkikirjoittaja. Hän myös pääsäännön mukaan ratkaisee maistraatin toimivaltaan kuuluvat asiat. Ratkaisutoimivalta voi kuulua myös muulle maistraatin virkamiehelle. Virkamiehelle kuuluvasta päätösvallasta määrätään maistraatin työjärjestyksellä, jonka vahvistaa päällikkönä toimiva henkikirjoittaja. Maistraatin päällikkönä toimivan henkikirjoittajan ollessa estynyt hänen sijaisenaan toimii työjärjestyksessä määrätty maistraatin virkamies. Maistraatin esityksestä lääninhallitus voi määrätä päällikön sijaiseksi saman läänin toisen maistraatin henkikirjoittajan tai muun virkamiehen tämän suostumuksella.

Edellä selostettuja säännöksiä sovellettaisiin yleensä silloinkin, kun maistraatti ratkaisee asian holhousviranomaisena. Eräät holhousviranomaisen ratkaistaviksi tulevat asiat ovat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että useamman kuin yhden henkilön osallistumisesta ratkaisun tekemiseen voidaan pitää asianmukaisena. Tällaisia ovat ensinnäkin lupasiat, jotka nykyisin ratkaistaan niin, että kolleginen elin, holhouslautakunta, joko tekee itse päätöksen tai antaa asiasta lausuntonsa tuomioistuimelle. Tällaisia ovat myös asiat, joissa holhousviranomaisen määrää henkilölle edunvalvojan tai joissa edunvalvoja olisi velvoitettava suorittamaan jokin toimenpide, jonka holhousviranomaisen valvontatehtävässään katsoo tarpeelliseksi. Asiaan liittyvät oikeusturvanäkökohdat tekevät näissä tapauksissa perustelluksi sen, ettei kukaan voi päättää asiasta yksin. Näistä syistä ehdotetaan, että edunvalvojan määräämistä ja tässä laissa tarkoitettua lupaa tai velvoittamista koskeva asia olisi aina ratkaistava esittelystä. Muissa tapauksissa maistraatin työjärjestyksestä riippuisi, ratkaistaanko asia esittelystä vaiko esittelyttä.

Pykälän 2 momentin mukaan asian käsittelyyn holhousviranomaisessa ja virkamiehen esteellisyyteen sovellettaisiin muutoin hallintomenettelylakia. Mainitun lain mukaisesti määräytyisi siten esimerkiksi viranomaisen neuvontavelvollisuus (4 §), käsittelyn julkisuus (5 §), asiamiehen ja avustajan käyttäminen (6 §) sekä asiamiehen ja avustajan sekä näiden apulaisten salassapitovelvollisuus (6 a §).

Holhousviranomaisessa asia voisi tulla vireille hallintomenettelylain mukaisesti joko kirjallisesti tai suullisesti. Suullinen vireillepano edellyttäisi viranomaisen suostumusta. Käytännössä holhousviranomaisen käsiteltäväksi tulevat asiat pantaisiin vireille pääosin kirjallisesti.

Asian käsittelyyn holhousviranomaisessa sovellettaisiin myös asian siirtämistä koskevaa hallintomenettelylain 8 §:ää. Sen mukaan viranomaisen, jolle on ilmeisestä erehdyksestä tai tietämättömyydestä toimitettu asiakirja sen toimivaltaan kuulumattoman asian vireille panemiseksi, tulee pyrkiä selvittämään, mille viranomaiselle asia kuuluu. Käytännössä tämä voisi koskea esimerkiksi niitä asioita, jotka tämän lain nojalla edelleen ratkaistaan käräjäoikeuksissa, tai asioita, joissa maistraatilla ei ole alueellista toimivaltaa. Hallintomenettelylain 8 §:n 2 mo-

mentin mukaan, jollei toimivallasta ole epäselvyyttä, viranomaisen on heti siirrettävä asia toimivaltaiseksi katsomalleen viranomaiselle lähettämällä asiakirja sille. Siirrosta on ilmoitettava asiakirjan toimittaneelle, eikä siirrosta tarvitse tehdä päätöstä asian tutkimatta jättämisestä.

Menettelyyn sovellettaisiin myös hallintomenettelylain 9 §:n säännöksiä asiakirjassa olevan virheen poistamisesta ja 12 §:n säännöksiä selvityspyynnöstä. Näihin liittyen sovellettaisiin myös hallintomenettelylain 21 §:n säännöksiä asianosaiselle asetettavasta määräajasta. Muita menettelyyn sovellettavia säännöksiä olisivat esimerkiksi säännökset asianosaisen kuulemisesta ennen asian ratkaisemista (15 §), vajaavaltaisen puhevallan käyttämisestä (16 §), viranomaisen selvittämiselvelvollisuuden laajuudesta (17 §), asianosaisen suullisen lausuman esittämisestä (18 §), katselmuksesta ja suullisesta todistelusta (19 §), eräiden tietojen merkitsemisestä asiakirjaan (20 §) sekä tulkitsemisestä ja kääntämisestä (22 §).

Asian käsittelyssä sovelletaan myös hallintomenettelylain kuulemissäännöksiä. Hallintomenettelylain 15 §:n nojalla asianosaiselle on varattava ennen asian ratkaisemista tilaisuus antaa selityksensä muiden tekemistä vaatimuksista ja asiassa olevista selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun. Asia voidaan ratkaista asianosaista kuulematta, mikäli vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään heti. Kuuleminen voidaan jättää toimittamatta myös, jos kuuleminen vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen, jos asian ratkaisemista ei voida lykätä tai jos kuuleminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Vajaavaltaisen puhevallan käyttämistä koskevaa hallintomenettelylain 16 §:ää ehdotetaan samalla muutettavaksi. Yksityiskohtaisten perustelujen osalta viitataan asianomaiseen ehdotukseen.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi holhousviranomaisen päätösten ja suoritteiden maksullisuudesta. Suoritteista ja päätöksistä perittäviin maksuihin sovellettaisiin valtion maksuperustelakia (150/1992).

Valtion maksuperustelain 6 §:n 1 momentin mukaan julkisoikeudellisesta suoritteesta valtiolle perittävän maksun suuruuden tulee vastata suoritteen tuottamisesta valtiolle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää (omakustannusarvo). Maksu voidaan kuitenkin määrätä perittäväksi yleisesti suoritteen

omakustannusarvoa alempana tai jättää kokonaan perimättä, jos siihen lain 6 §:n 3 momentin mukaan on perusteltua syytä muun ohella terveyden- tai sairaanhoidon, sosiaalisten tarkoitusten, oikeudenhoidon tai muun näihin rinnastettavan syyn johdosta. Holhousviranomaisen suoritteiden osalta olisi yleensä perusteltua periä maksu omakustannusarvoa alempana.

Omakustannusarvoa alemmista tai kokonaan perimättä jätettävistä maksuista on maksuperustelain 8 §:n 1 momentin mukaan säädettävä asetuksella. Muutoin maksuista määrättäisiin sisäasiainministeriön päätöksellä.

86 §. Pykälä liittyy ehdotetun lain 12 §:n 1 momenttiin. Mainitun lainkohdan mukaan holhousviranomainen voi eräissä tapauksissa määrätä henkilölle edunvalvojan, jolloin tuomioistuimen päätöstä asiasta ei tarvita. Edunvalvojan määräämisen edellytyksenä on, että se, jonka etua olisi valvottava, ymmärtää asian merkityksen ja pyytää tietyn henkilön määräämistä edunvalvojakseen.

Jotta holhousviranomainen voisi näissä tapauksissa varmistua pyynnön aitoudesta ja pyytäjän riittävästä ymmärryskyvystä, ehdotetaan, että holhousviranomaisen tulee henkilökohtaisesti kuulla sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Kuuleminen tapahtuisi tavallisesti maistraatissa, mutta holhousviranomainen voisi toimittaa kuulemisen myös muualla. Jos asianomaisen tila on sellainen, että häntä ei voida kuulla, holhousviranomaisella ei olisi kelpoisuutta määrätä edunvalvojaa, vaan edunvalvojan määräisi käräjäoikeus.

Holhousviranomainen voisi katsoessaan sen tarpeelliseksi lisäksi vaatia, että hakija esittää lääkärin lausunnon niistä seikoista, joilla on asiaa ratkaistaessa merkitystä. Lausunto voitaisiin vaatia paitsi asianomaisen kyvystä ymmärtää edunvalvojan määräämisen merkitys, myös niistä seikoista, joilla on merkitystä harkittaessa edunvalvojan määräämisen tarpeellisuutta.

Muutoksenhaku holhousviranomaisen päätökseen

87 §. Pykälässä on säännös muutoksen hakemisesta holhousviranomaisen päätökseen. Muutosta haettaisiin lääninoikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaisissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin eräistä

muutoksenhakukielloista. Muutosta ei ensinkään voitaisi hakea sellaiseen holhousviranomaisen päätökseen, jossa holhousviranomainen on 30 §:n 3 momentin mukaisesti ratkaissut kysymyksen, kenen holhoojan mielipidettä on noudatettava holhoojien ollessa asiasta erimielisiä. Muutoksenhakua ei näissä tapauksissa ole aihetta sallia, sillä muutoksenhaku koskisi vasta myöhemmin toteutettavaksi aiottua oikeustointia tai toimenpidettä.

Muutosta ei myöskään saisi hakea holhousviranomaisen päätökseen, joka koskee 48 §:n 1 momentissa tarkoitetun luettelon antamisen määräajan pitentämistä eikä 51 §:ssä tarkoituihin päätöksiin, jotka koskevat tilivelvollisuuden täyttämisen ajankohtaa. Kysymys on näissä tapauksissa yleensä vain lyhyen lykkäyksen hakemisesta velvoitteen täyttämisen ajankohtaan. Edunvalvoja voi näissä tapauksissa aina hakea maistraatilta lisäpidennystä, jos osoittautuu, että toimenpide ei voida suorittaa maistraatin aiemmin määräämässä ajassa. Muutoksenhaun salliminen ei tältä kannalta ole tarpeen.

10 luku. **Erinäiset säännökset**

88 §. Pykälä koskee edunvalvonnassa olevan oikeutta saada itseään koskevat tiedot holhousviranomaisen asiakirjoista. Edunvalvonnassa olevalla olisi tällainen oikeus siten kuin siitä erikseen säädetään.

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 30/1998 vp). Ehdotetun lain 12 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista eräin rajoituksin, jotka ilmenevät viranomaisen toiminnan julkisuutta koskevan lain 11 §:n 2 ja 3 momentista. Asianomaista itseään koskevalla tiedolla tarkoitetaan myös asianomaisen varallisuuteen liittyviä tietoja. Edunvalvonnassa oleva voi siten pykälän nojalla saada tiedot muun muassa edunvalvojan tekemästä tilistä.

Jos edunvalvonnassa oleva kuolee, hänen oikeudenomistajillaan saattaa olla tarve perehtyä edunvalvonnassa ollutta koskeviin holhousviranomaisen asiakirjoihin muun muassa pesänselvityksen toimittamiseksi. Sen vuoksi ehdotetaan, että vainajan oikeudenomistajilla olisi oikeus saada samat tiedot, jotka olisi voitu antaa asianomaiselle

itselleen. Jos kuolinpesä on pesänselvittäjän tai testamentin toimeenpanijan hallinnossa, näillä on pesän laillisina edustajina oikeus samoihin tietoihin.

89 §. Pykälän 1 momentissa on yleinen säännös edunvalvojan oikeudesta saada tietoja tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. Edunvalvojalla on sen mukaan oikeus saada ne tiedot, johon päämiehellä itsellään olisi oikeus, jollei erikseen toisin säädetä. Asian on katsottava olevan näin ilman nimenomaista säännöstäkin sillä perusteella, että edunvalvoja on päämiehensä laillinen edustaja tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. Selkeyden vuoksi asia on silti katsottu aiheelliseksi säännellä.

Pykälässä 2 momentissa säädetään edunvalvojan oikeudesta avata päämiehelleen saapuneita kirjeitä ja muita niihin rinnastettavia suljettuja viestejä. Edunvalvojalla olisi tämä oikeus vain, jos viestin voidaan lähettäjän nimen tai muun erityisen seikan perusteella päätellä koskevan asiaa, josta edunvalvojan tulee huolehtia. Säännös vastaa asiasisällöltään pääosin nykyisen holhouslain 35 a §:ää. Nykyistä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi vain siltä osin, että pykälässä mainittaisiin kirjeiden lisäksi myös muut kirjeisiin rinnastettavat suljetut viestit. Tällaisia ovat käytännössä erityisesti sähköpostitse toimitettavat viestit.

Jotta viestin voitaisiin katsoa olevan kirjeeseen rinnastettava, sen tulee koostua sähköisesti, optisesti tai muulla tavoin tallennetuista merkeistä. Säännös ei siten missään tilanteessa oikeuta esimerkiksi käynnissä olevan puhelinkeskustelun kuunteluun päämiehen suostumuksetta.

90 §. Pykälä koskee tuomioistuimen ja holhousviranomaisen oikeutta saada tehtävänsä suorittamiseksi tarpeellisia tietoja ja selvityksiä. Sen tarkoituksena on turvata holhousviranomaiselle mahdollisuus tehokkaasti valvoa edunvalvojan toimintaa ja päämiehen omaisuuden hoitoa sekä luoda edellytykset sille, että edunvalvontaa koskevat holhousviranomaisen ja tuomioistuimen ratkaisut voidaan perustaa oikeaan tietoon. Pykälän 1 momentissa mainitut viranomaiset, yhteisöt, laitokset ja toimintayksiköt olisivat mahdollisten salassapidosta annettujen säännösten estämättä velvollisia antamaan holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle ne tiedot, jotka ovat näille tarpeen tässä laissa tarkoitetuissa asioissa. Holhousviranomaisen saattaa valvontatehtävässään tarvita esimerkiksi tietoa siitä, millaista eläkettä tai vakuutuskor-

vausta edunvalvonnassa olevalle on maksettu tai tietoa tilitapahtumista edunvalvonnassa olevan henkilön pankkitileillä. Tuomioistuin saattaa puolestaan tarvita esimerkiksi henkilön terveydentilaa koskevia tietoja silloin, kun tuomioistuinta on pyydetty määräämään henkilölle edunvalvoja.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että holhousviranomaisen ja tuomioistuin voisivat pyytää kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon toimielimeltä lausuntoa asianomaisen olosuhteista, jos se on tarpeen selvityksen saamiseksi tässä laissa tarkoitettussa asiassa. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva asia takka sen selvittäminen, olisiko aiemmin annettu toimintakelpoisuuden rajoitus kumottava. Tapauksen olosuhteista riippuu, millaista lausuntoa voidaan yksittäistapauksessa pitää asianmukaisena. Jos useilla kunnan viranomaisilla, esimerkiksi kotipalvelun ja toisaalta terveydenhuollon piirissä toimivilla on sellaista tietoa asianomaisesta, joka valaisee hänen kykyään selvittyä itsenäisesti, lausunto voisi koostua näiden tietojen yhdistelmästä. Joissakin tapauksissa, esimerkiksi vanhuksen asuessa yksin kotonaan, saattaa puolestaan olla tarpeen käydä vanhuksen kodissa katsomassa, millä tavoin hän huolehtii asioistaan. Lausuntoa pyytävän olisi pyynnössään yksilöitävä, millaista selvitystä asianomaisen oloista kaivataan.

Tuomioistuin ja holhousviranomaisen saisivat pyytämänsä tiedot yleensä maksutta. Jos tiedon tai selvityksen antamisesta kuitenkin aiheutuu huomattavia kustannuksia tai merkittävää lisätyötä, selvityksen antamisesta voitaisiin periä kohtuullinen maksu. Maksun suuruutta arvioitaessa voitaisiin tällöin ottaa huomioon muun muassa ne välittömät kustannukset, jotka tiedon tuottaminen aiheuttaa sen antamiseen velvolliselle. Maksua ei sitä vastoin voitaisi periä edellä 2 momentissa tarkoitettusta lausunnosta.

91 §. Pykälässä säädetäisiin oikeudesta ilmoittaa holhousviranomaiselle edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä. Jokainen, joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti eli sängen todennäköisesti olevasta henkilöstä, voisi ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle. Näin pyritään turvaamaan se, että edunvalvonnan tarpeessa olevat pääsevät edunvalvonnan piiriin ja että mahdolliset väärinkäytökset, joissa asianomaisen tilaa on käytetty epäasiallisella ta-

valla hyväksi, voitaisiin selvittää.

Käytännössä on osoittautunut, että esimerkiksi sosiaaliviranomaiset tai hoitolaitoksen henkilökunta ovat jättäneet tällaisen ilmoituksen usein tekemättä sen vuoksi, että he ovat katsoneet holhouksen tai uskotun miehen määräämisen tarvetta koskevan tiedon kuuluvan vaitiolovelvollisuuden piiriin. Sen vuoksi ehdotetaan, että ilmoitus voitaisiin tehdä vaitiolovelvollisuuden estämättä.

Kun holhousviranomainen on saanut tällaisen ilmoituksen, sen tulee sopivin tavoin selvittää, onko edunvalvonnalle tarvetta ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin asian järjestämiseksi.

92 §. Pykälässä on säännökset holhustoimen tehtävissä olevien henkilöiden salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta. Valtion, kunnan tai holhustoimen edunvalvontapalvelun tuottajan palveluksessa oleva henkilö, luottamushenkilö, edunvalvoja ja holhustoimen tehtävissä käytetty asiantuntija eivät saa ilmaista tietoonsa saamaansa asiaa, jos se on pidettävä salassa joko yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi. Salassapitovelvollisuuden estämättä asia voidaan luonnollisesti ilmaista, jos se, jonka suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty, tähän suostuu.

Esimerkkeinä henkilöistä, joita salassapitovelvollisuus koskee, voidaan mainita holhousviranomaisena edunvalvontaa koskevia asioita käsittelevät henkilöt, holhustoimen sisällön kehittämisestä vastaavat oikeusministeriön virkamiehet ja holhousasioiden rekisteriä hoitavat henkilöt sekä asiantuntijat, esimerkiksi hallinnon ulkopuoliset konsultit, joita on käytetty holhustoimen hallinnon kehittämisessä.

Yksityisen taloudellisen edun vuoksi salassapidettäviä ovat esimerkiksi asianomaisen liike- tai ammatillisalaisuudet sekä hänen taloudellista asemaansa koskevat tiedot, jos niiden antamisesta voi aiheutua hänelle taloudellista vahinkoa. Yksityisyyden suojaamisen vuoksi salassapidettäviä ovat esimerkiksi asianomaisen yksityiselämää, terveydentilaa, sairautta ja vammaisuutta sekä häneen kohdistuvia hoitotoimenpiteitä koskevat tiedot. Säännöstä olisi kuitenkin tulkittava ottaen huomioon, että sen tavoitteena on suojata holhustoimen asiakkaita haitoilta, joita yksityisyyden piiriin kuuluvan asian paljastaminen voi aiheuttaa hänelle itselleen tai hänen läheisilleen. Salassapitovelvollisuuden rikkomisena ei sen vuoksi ole pidettävä

asian ilmaisemista, jos on selvää, että siitä ei aiheudu asianomaiselle tai hänen läheiselleen haittaa.

Pykälän 2 momentti koskee salassapito- ja vaitiolovelvollisen oikeutta antaa tietoja salassapidettävästä asiasta. Salassapidettävä tieto voitaisiin ensinnäkin ilmaista valtion ja kunnan viranomaiselle tai muulle henkilölle, jos tieto on tarpeen tämän lain mukaisten tehtävien suorittamiseksi. Esimerkkinä tilanteista, joissa tieto voitaisiin antaa muulle henkilölle, ovat tapaukset, joissa edunvalvojalle asetettu teettämishuoka on pantu täytäntöön ja henkilö, joka suorittaa edunvalvojan laiminlyömän toimenpiteen, tarvitsee tiedon suorittaakseen sen, mitä teettäminen koskee. Salassa pidettävät tiedot voidaan lisäksi antaa syyttäjä- ja poliisiviranomaiselle rikoksen selvittämistä varten sekä tuomioistuimelle, jos se on tarpeen tämän lain mukaisessa asiassa. Asian ilmaisemista voidaan pitää tarpeellisenä esimerkiksi silloin, kun tuomioistuin ei muutoin saisi oikeaa kuvaa edunvalvonnan tarpeesta.

Oikeus tietojen saamiseen olisi luonnollisesti lisäksi sillä, jolla on laissa nimenomaisesti säädetty oikeus saada tieto salassapidettävästä asiasta. Viranomaisen tiedonsaantioikeutta koskevien säännösten ohella tiedon antamiseen voivat oikeuttaa esimerkiksi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 3 a luvun (601/1982) säännökset, jotka koskevat asianosaisen oikeutta asiakirjaan.

93 §. Pykälään on otettu viittaus salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeviin rikoslain säännöksiin. Rangaistus salassapidon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän tekemänä ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

94 §. Pykälässä on rangaistussäännös, joka koskee 90 §:ssä asetetun tietojenantamisvelvollisuuden rikkomista. Jos henkilö, jonka tehtävänä on antaa 90 §:ssä tarkoitettut tiedot, kieltäytyy niitä antamasta, hänet voitaisiin tuomita holhustoimesta annetussa laissa säädetyn tietojenantamisvelvollisuuden rikkomisesta sakkoon.

Tietojen antamisvelvollisuuden rikkomisesta ei voitaisi nostaa syytettä, ellei holhousviranomainen ole ilmoittanut sitä syyteseen pantavaksi.

95 §. Pykälä sisältää asetuksenantovaltuuden. Asetuksella olisi annettava tarkemman

säännökset muun muassa holhousasioiden rekisteristä.

11 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

96 §. *Voimaantulo ja kumottavat säännökset.* Esityksessä ehdotetaan, että laki tulisi voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999. Lailla kumottaisiin holhouslaki.

97 §. *Vireillä olevien asioiden käsittely.* Pykälän 1 momentti koskee holhouslautakunnassa vireillä olevien asioiden siirtämistä tämän lain tullessa voimaan. Lain voimaantullessa holhouslautakunnat lakkaavat, ja maistraatit aloittavat toimintansa holhousviranomaisina. Sen vuoksi ehdotetaan, että holhouslautakunnassa vireillä olevat asiat siirtyvät sen holhousviranomaisen käsiteltäväksi, jonka toimialueeseen holhouslautakunta ylläpitänyt kunta kuuluu.

Pykälän 2 momentti koskee sellaisen asian käsittelyä, joka on tuomioistuimessa vireillä tämän lain tullessa voimaan. Tuomioistuin käsittelee asian loppuun siitä huolimatta, että asia ei ehkä uuden lain mukaan kuulu tuomioistuimelle.

98 §. *Lain soveltaminen.* Pykälässä on annettu oikeusohjeet lain taannehtivuudesta, toisin sanoen lain soveltamisesta asioihin, joilla on liittymiä lain voimaantuloa edeltävään aikaan. Siirtymäkysymysten sääntelyssä on pyritty siihen, että uutta lakia voitaisiin mahdollisimman laajasti soveltaa myös näihin tapauksiin.

1. *Vajaavaltaiset.* Niiden henkilöiden asemaan, jotka tämän lain tullessa voimaan ovat vajaavaltaisia, olisi ehdotuksen mukaan sovellettava tämän lain säännöksiä. Uusi laki ulottuisi näin ollen myös tähän ryhmään. Koska ehdotukseen sisältyvät, vajaavaltaisen asemaa koskevat säännökset ovat pääosin yhtäpitävät voimassa oleviksi katsottavien sääntöjen kanssa, uudistuksen välitön vaikutus ei kuitenkaan tältä osin olisi huomattava.

Ehdotuksen 22 §:stä seuraa, että holhottavaksi julistaminen on kumottava, jos sitä ei enää ole pidettävä tarpeellisena. On oletettavaa, että lievempien toimintakelpoisuuden rajoitusten käyttämisen mahdollisuus tulee useassa tapauksessa johtamaan siihen, että holhouskelpoisuuden jatkamista lain voimaantulon jälkeen ei enää ole pidettävä tarpeellisena. Sen vuoksi ehdotetaan, että holhousviranomaisten tulee valvonnassaan ole-

vien holhottavaksi julistettujen osalta selvittää, onko tarpeen, että holhouskelpoisuus yhä jatkuu. Selvitys olisi tehtävä viipymättä ottaen luonnollisesti kuitenkin huomioon holhoustoimen käytettävissä olevat voimavarat. Selvittäminen voi tapahtua esimerkiksi kuulemalla asianomaista itseään, hänen edunvalvojaansa ja, jos asianomainen asuu laitoksessa, laitoksen henkilökuntaa. Jos havaitaan, että holhouskelpoisuuden jatkaminen ei ole aiheellista, holhousviranomaisen tulee tehdä tuomioistuimelle hakemus edunvalvonnan järjestämiseksi tämän lain mukaisesti.

2. *Holhoojat ja uskotut miehet.* Säännöksen mukaan uusi laki ulottaisi vaikutuksensa myös holhoojiin ja uskottuihin miehiin, jotka ovat joko suoraan holhouslain tai sen nojalla annetun tuomioistuimen päätöksen nojalla tulleet tehtävänsä ennen tämän lain voimaantuloa. Heihin sovellettaisiin, mitä edunvalvoijasta säädetään.

3. *Eräät vireillä olevat asiat.* Uusi laki koski yleensä myös niitä asioita, jotka ovat vireillä lain tullessa voimaan. Uutta lakia sovellettaisiin holhottavaksi julistamista sekä holhoojan tai uskotun miehen määräämistä ja tehtävästä vapauttamista koskeviin asioihin. Holhottavaksi julistamista koskeva kanne tai hakemus tulisi siten käsitellä toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevana ja holhoojan tai uskotun miehen määräämistä tai vapauttamista koskeva asia vastaavasti edunvalvoijan määräämistä tai vapauttamista koskevana.

Erityinen sääntely on katsottu tarpeelliseksi sen tilanteen varalle, että holhottavaksi julistamista koskevan asian käsittely alioikeudessa on uuden lain voimaantullessa jo päättynyt, ja asia muutoksenhaun johdosta tulee vireille ylempässä oikeusasteessa. Kun asiaan osallisten lausumat on annettu ja näyttö on koottu aikaisemman lain pohjalta, ei asiakirja-aineisto yleensä tarjoa ylempälle tuomioistuimelle mahdollisuuksia päättää, olisiko vaaditun toimenpiteen asemesta käytettävä uuden lain tarjoamia lievempiä vaihtoehtoja. Tämän vuoksi ehdotetaan, että asia olisi näissä tapauksissa palautettava alioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi, jollei muutoksenhakemusta jätetä heti tutkimatta.

Jotta se, jota asia koskee ei jäisi tässä tapauksessa vaille tarvitsemaansa holhouskelpoisuutta, voisi tuomioistuin palauttamisesta päättäessään määrätä, että holhottavaksi julistamisesta annettu päätös pysyy voimassa, kunnes alioikeus on ratkaissut

asian.

99 §. *Aikaisemman lain soveltaminen.* Pykälä koskee tapauksia, joissa tämän lain voimaan tullessa voimassa ollut eli aikaisempi laki tulisi poikkeuksellisesti sovellettavaksi uuden lain voimaantulon jälkeen. Näiden tapausten liittymät aikaisempaan lakiin ovat siinä määrin voimakkaat, ettei uuden lain soveltamista niihin voida pitää mahdollisena.

1. *Vireillä olevat lupahakemukset.* Uuden lain voimaantullessa vireillä olevaan hakemukseen, joka koskee tuomioistuimen tai holhouslautakunnan suostumuksen saamista tehdylle tai myöhemmin tehtävälle oikeustoimelle, sovellettaisiin aikaisempaa lakia.

Tapaukset, joissa holhousviranomaisen lupa on tarpeen, poikkeavat lakiehdotuksessa ja voimassa olevassa laissa osittain toisistaan. Useimmat poikkeavuudet johtuvat siitä, että niiden oikeustointen piiriä, joihin tarvitaan lupa, on lisätty entisestä. Joissakin tapauksissa muutos tapahtuisi kuitenkin päinvastaiseen suuntaan. Oikeustoimelle, joka aikaisemman lain mukaan oli luvanvarainen, ei uuden lain mukaan enää tarvittaisi holhousviranomaisen suostumusta. Tällainen oikeustoimi on muun muassa kiinteistön nautinto-oikeuden luovuttaminen lyhyemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi, jollei nautinto-oikeus ulotu vuotta pitemmälle päämiehen täysi-ikäiseksi tulosta. Lupahakemuksen hylkääminen olisi näissä tapauksissa tarkoituksetonta, koska edunvalvoja voisi välittömästi uuden lain voimaantultua tehdä saman oikeustoimen tarvitsematta sille holhousviranomaisen suostumusta. Tästä syystä ehdotetaan, että hakemus raukeaa, jos edunvalvoja ei tämän lain mukaan tarvitse oikeustoimeen holhousviranomaisen lupaa.

2. *Oikeustoimen pätevyys.* Kysymys sellaisen oikeustoimen pätevyydestä, jonka holhooja tai uskottu mies on tehnyt ennen tämän lain voimaantuloa, ratkaistaisiin aikaisemman lain perusteella. Tällainen oikeustoimi ei siten pätevytyäkseen vaadi holhousviranomaisen lupaa, vaikka lupa aikaisemmasta laista poiketen olisi uuden lain mukaan tarpeen.

Käänteisessä tilanteessa, jossa lupa tarvittaisiin vanhan lain mukaan mutta sitä ei tarvita uuden lain mukaan, säännös merkitsee sitä, että uuden lain voimaantulo ei pätevyitä tällaista oikeustointa. Suoraan lain nojalla tapahtuva oikeustoimen pätevytyminen saataisi vaarantaa päämiehen edun. Holhooja tai uskottu mies on näet saattanut viivyttaa

suostumuksen hankkimista juuri sen tähden, että hän epäilee oikeustoimen edullisuutta päämiehensä kannalta. Toisaalta edunvalvoja ei näissä tapauksissa voi enää saada oikeustoimelle holhousviranomaisen suostumusta. Tällaiseen hakemukseen sovellettaisiin uutta lakia, jonka mukaan hakemus olisi jätettävä tutkimatta sillä perusteella, että lupaa ei tarvita. Edunvalvoja voi näissä tapauksissa saada oikeustoimen sitovaksi hyväksymällä sen. Hyväksymiseen, joka voi tapahtua myös hiljaisesti esimerkiksi sopimuksen täyttämiseen liittyvin toimenpitein, edunvalvojalla on oikeus, jos sopimus yhä sitoo vastapuolta.

3. *Tilin antaminen.* Holhoustili, joka koskee vuotta 1999 tai sitä aikaisempaa tilikautta, annettaisiin tämän lain voimaantultua holhousviranomaiselle. Tilin antamiseen vuodelta 1999 ja sitä edeltäviltä tilikausilta sovellettaisiin muilta osin aikaisemman lain säännöksiä. Aikaisempi laki on voimassa sekä tilin sisältöä että tilin antamisen määräaikoja koskevalta osilta. Jos tuomioistuin on ennen lain voimaantuloa määrännyt tilikauden vuotta pitemmäksi, määräystä noudatettaisiin lain voimaantulon estämättä. Jos määräyksen muuttaminen kuitenkin havaittaisiin tarpeelliseksi, holhousviranomaisen voisi päättää siitä. Holhouslain 51 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan määräyksen muuttamisesta päättää tuomioistuin, ei toisin sanoen enää sovellettaisi.

4. *Päättyneet edunvalvontatoimet.* Jos holhoojan tai uskotun miehen toimi on päättynyt ennen tämän lain voimaantuloa, siihen sovellettaisiin aikaisempaa lakia. Säännös viittaa muun muassa lopputilin antamista ja lopputilin moitetta koskeviin holhouslain säännöksiin.

100 §. *Viittaukset aikaisempaan lakiin.* Holhouslaki kuuluu keskeiseen siviilioikeudelliseen lainsäädäntöön, minkä seurauksena siihen viitataan ja sen käsitteistöä käytetään runsaasti muussa lainsäädännössä. Koska holhouslain käsitteistöä on tässä ehdotuksessa osittain muutettu, on katsottu tarpeelliseksi antaa oikeusohjeet siitä, miten tällaista, aikaisempaa käsitteistöä käyttävää lainsäädäntöä on sovellettava tämän lain voimaantulon jälkeen.

1. *Holhoojaa ja uskottua miestä koskevat säännökset.* Säännöstä, joka koskee holhoojaa tai holhouslain nojalla määrättyä uskottua miestä, olisi sovellettava edunvalvojaan, jollei lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 50 §:n 3 momentista muuta

johdu. Mainitusta lainkohdasta seuraa, että jos asia koskee lapsen henkilöä tai elatusta, se kuuluu huoltajan eikä edunvalvojan tehtäviin.

2. *Holhoojan ja uskotun miehen toimenpiteen oikeusvaikutukset.* Säännöstä, joka koskee holhoojan tai holhouslain nojalla määrätyn uskotun miehen suorittaman toimenpiteen tai laiminlyönnin oikeusvaikutuksia, olisi sovellettava myös edunvalvojaan. Tällainen säännös on esimerkiksi perintökaaren 21 luvun 16 §:ssä.

3. *Holhottavaksi julistettua koskevat säännökset.* Säännöstä, joka koskee holhottavaksi julistettua, sovellettaisiin myös niihin, jotka tämän lain nojalla on julistettu vajaavaltaisiksi. Tällainen säännös on esimerkiksi lääkelain (395/1987) 43 §:ssä.

Holhottavaksi julistettua koskevia säännöksiä ei sitä vastoin sovellettaisi niihin, joiden toimintakelpoisuutta on rajoitettu tämän lain 18 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla. Ei näet ole asianmukaista, että holhottavaksi julistettua koskevat rajoitukset ulotettaisiin soveltamissäännöksellä uuteen henkilöryhmään. Mikäli yksittäistapauksessa on perusteltua, että holhottavaksi julistettuja koskeva rajoitus ulotetaan myös niihin täysivaltaisiin, joiden toimintakelpoisuutta on tietyllä tavalla rajoitettu, asiasta olisi säädettävä erikseen asianomaisessa laissa.

4. *Vajaavaltaista ja holhouksen alaista koskevat säännökset.* Säännöstä, joka koskee vajaavaltaista tai holhouksen alaista, olisi sovellettava myös niihin, jotka tämän lain mukaan ovat vajaavaltaisia. Samoin olisi meneteltävä myös siinä tapauksessa, että säännöksessä on käytetty muuta samaa tarkoittavaa ilmaisua, kuten "holhotti" tai "holhottava". Vajaavaltaista tai holhottavaksi julistettua koskevaa säännöstä ei sitä vastoin sovellettaisi niihin täysivaltaisiin, joiden toimintakelpoisuutta on rajoitettu tämän lain 18 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla. Tätä ratkaisua on perusteltu edellä 3 kohdan yhteydessä.

Säännökset, joissa on kytketty oikeusvaikutuksia holhouksen alaisuuteen tai vajaavaltaisuuteen, ovat lainsäädännössä hyvin yleisiä. Esimerkkeinä voidaan mainita kuntalain (365/1995) 33 §, painovapauslain (1/1919) 21 §, osakeyhtiölain (734/1978) 2 luvun 1 §, osuuskuntalain (247/1954) 69 § ja eräistä yhteisösuhteista annetun lain 10 §. Näiden säännösten soveltamisala jäisi ehdotuksen mukaan asiallisesti ennalleen.

5. *Täysivaltaisuutta edellyttävät säännökset.* Lukuisissa laeissa ja asetuksissa on viranomaisen luvan myöntämisen, tietyssä asemassa toimimisen tai tietyn toiminnan harjoittamisen edellytykseksi asetettu, että asianomainen on täysivaltaisen tai hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Ilmaisua "täysivaltaisen" käytetään yleisesti pankkilainsäädännössä. Sanonta "hallitsee itseään ja omaisuuttaan" on puolestaan tavallinen elinkeinolainsäädännössä.

Kumpikin mainituista ilmaisutavoista edellyttää, että asianomainen ei saa olla vajaavaltainen. Näiden sanontojen ja vajaavaltaisuuden käsitteen välinen yhteys on katsottu perustelluksi yhä säilyttää. Tämän vuoksi ehdotetaan, että mainitut säännökset eivät koskisi niitä, jotka ovat täysivaltaisia, mutta joiden toimintakelpoisuutta on rajoitettu tämän lain 18 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla.

Joissakin tapauksissa saattaa olla perusteltua, että täysivaltaisen henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, ei voisi toimia tietyssä erityistä kokemusta, harkintakykyä tai arvonantoa vaativassa tehtävässä. Asiasta olisi tällöin säädettävä erikseen asianomaisessa laissa. Kysymykseen tulee muun muassa asianajajista annetun lain (496/1958) 3 §:n ja 9 §:n muuttaminen. Ei näet ole pidettävä asianmukaisena, että asianajajana voisi toimia henkilö, jonka kyvyttömyys huolehtia omista taloudellisista asioistaan siinä määrin vaarantaa hänen tärkeät etunsa, että hänen toimintakelpoisuuttaan on jouduttu rajoittamaan.

Toimintakelpoisuuden rajoitus, jonka tuomioistuin tätä lakia soveltaen on määrännyt, saattaa joissakin tapauksissa estää toimenpiteen, johon asianomainen voisi puheena olevan 5 kohdan estämättä ryhtyä. Näissä tapauksissa olisi luonnollisesti noudatettava tuomioistuimen asettamaa rajoitusta. Tämän vuoksi olisi 5 kohtaa sovellettava ainoastaan, mikäli toimintakelpoisuuden rajoituksen sisällöstä ei muuta johdu. Asiasta on sisällytetty maininta 5 kohdan loppuun.

6. *Holhouslautakuntaa koskevat säännökset.* Sikäli kuin laissa tai asetuksessa on säännöksiä, jotka koskevat holhouslautakunnan tehtäviä, niitä olisi soveltuvin osin sovellettava myös kunnan holhousviranomaiseen.

7. *Muut viittaukset holhouslakiin.* Jos laissa tai asetuksessa on muutoin viitattu sellaiseen holhouslain kohtaan, jonka tilalle on

tullut tämän lain säännös, olisi soveltuvin osin noudatettava tämän lain vastaavaa säännöstä.

101 §. *Holhouskirjassa olevien tietojen siirtäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi holhouskirjassa nykyisin olevien tietojen siirtämisestä perustettavaan holhousasioiden rekisteriin. Tietojen siirtämisestä huolehtisi maistraatti. Kukin maistraatti olisi velvollinen siirtämään tiedot niiden holhousten ja uskotun miehen tointen osalta, joita se tulee valvomaan tämän lain tultua voimaan.

Jotta valvontatehtävää voitaisiin alusta pitäen tehokkaasti hoitaa, tiedot olisi siirrettävä rekisteriin jo ennen lain voimaantuloa. Ehdotetun lain 103 § antaa tähän mahdollisuudet. Holhousasioiden rekisteriin merkitäisiin tiedot vain niistä holhouksista ja uskotun miehen toimista, jotka ovat voimassa silloin, kun tietojen siirtäminen toimitetaan. Holhousasioiden rekisteri ei siten tule käsittelemään niitä edunvalvojia, jotka ovat lakanneet ennen siirtämisen toittamista.

Holhouskirjaa pitävä käräjäoikeus olisi velvollinen huolehtimaan tietojen luovuttamisesta maistraatille. Käräjäoikeus vastaa myös luovutettavien tietojen oikeellisuudesta. Sen vuoksi olisi asianmukaista, että käräjäoikeus ennen tietojen luovuttamista suorittaa holhouslautakunnan edustajan kanssa tietojen tarkistamisen erityisiä määräyksiä holhouksien vaarinpidosta sisältävän julistuksen (34/1898) 10 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

102 §. *Holhouslautakuntien asiakirjojen siirtäminen.* Pykälässä on säännös holhouksia ja uskotun miehen toimia koskevien asiakirjojen siirtämisestä holhouslautakunnalta holhousviranomaiselle. Ne holhouslautakunnan asiakirjat, joita holhousviranomainen tarvitsee ehdotetun lain 6 luvussa mainittujen tehtävien suorittamiseen, on sen mukaan siirrettävä holhousviranomaiselle. Kunta vastaa asiakirjojen luovuttamisesta. Asiakirjat luovutetaan sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueeseen asianomainen kunta kuuluu.

103 §. *Valtuutus täytäntöönpanotoimiin.* Pykälässä annettaisiin valtuutus täytäntöönpanotoimiin ryhtymiseen ennen lain voimaantuloa. Tällaisia toimia ovat muun muassa holhoustoimen hallinnon järjestäminen maistraateissa ja oikeusministeriössä. Holhousasioiden rekisterin luominen ja uudistuksesta väestökirjahallinnolle aiheutuvat muutokset vaativat myös ennakkotoimia.

1.2. Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä

1 §. *Edunvalvontapalveluiden järjestäminen.* Pykälässä säädetään edunvalvontapalveluiden järjestäminen valtion tehtäväksi. Tämä tehtävä soveltuu valtiolle siitä syystä, että holhoustoimessa korostuvat oikeusturvaa koskevat seikat. Palvelujen järjestämisellä tarkoitetaan pykälän 2 momentin mukaan huolehtimista siitä, että holhoustoimesta annetussa laissa tarkoitettuja edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä päteviä henkilöitä. Tällaisista edunvalvojista käytettäisiin nimekkää *yleinen edunvalvoja*. Edunvalvontapalvelujen saatavuudesta huolehtisivat maistraatit toimialueillaan. Yleiseen edunvalvojaan sovellettaisiin muutoin, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään edunvalvojasta. Holhoustoimesta annettu laki koskisi näin ollen muun ohella edunvalvojan oikeuksia ja velvollisuuksia.

2 §. *Kunnan tuottamat edunvalvontapalvelut.* Edunvalvontapalvelujen tuottamisesta vastaavat maistraattien toimialueiden kunnat joko yksin tai kuntalain mukaisessa yhteistyössä toisten kuntien kanssa. Toissijaisesti edunvalvontapalvelujen saatavuus turvattaisiin lain 3 §:n mukaisella sopimusjärjestelyllä. Sopimusjärjestelyyn voitaisiin lain 2 §:n mukaan siirtyä niissä tapauksissa, joissa kunta ja maistraatti näin keskenään sopivat.

Kunnat voisivat huolehtia edunvalvontapalveluista perustamalla tätä tarkoitusta varten viran tai työsopimussuhteisen tehtävän. Virka tai tehtävä voisi olla työmäärästä riippuen joko kokopäiväinen tai osapäiväinen. Virka tai tehtävä voitaisiin myös yhdistää nykykäytännön mukaisesti toiseen virkaan tai tehtävään, jollei tällainen yhdistäminen vaikuta tehtävän puolueettomaan ja asianmukaiseen hoitamiseen. Kuntalain mukaisesti virka tai tehtävä voitaisiin perustaa myös kuntien yhteiseksi. Myös tämä vaihtoehto vastaa nykyistä käytäntöä. Eräänä toteuttamistapana mainittaisiin vielä 3 momentissa ostopalvelun käyttö. Tuolloin kunnan sopimuskumppanina voisi olla julkinen tai yksityinen palvelun tuottaja. Tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää, että kunta ostopalvelusopimuksen osapuolena puolestaan varmistaa, että ostopalvelun tuottajan muut tehtävät eivät vaaranna yleisten edunvalvontapalvelujen puolueetonta ja asianmukaista

tuottamista.

Edellä mainittujen säännösten nojalla kunta voi toteuttaa edunvalvontapalvelut yhdistämällä erilaisia tapoja. Kunta voi siten esimerkiksi palkata yleisen edunvalvojan ja jos palvelun tarvetta ei voida kokonaisuudessaan näin tyydyttää, turvautua sen lisäksi ostopalveluihin tai yhteistoimintaan toisen kunnan kanssa. Laissa ei rajoitettaisi kuntien yhteistyötä pelkästään saman maistraatin toimialueen kuntien keskeiseksi. Oletettavaa on, että yhteistyö edellyttäisi joka tapauksessa kunnilta jokseenkin läheistä sijaintia.

Mahdollisena kunnan käyttämänä toteuttamistapana ei enää mainittaisi holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 2 §:n mukaista henkilöiden nimeämistä. Nimettyjen henkilöiden käyttö on osoittautunut suoritetuissa kyselyissä sangen vähäiseksi, joten järjestelmän säilyttämiseen ei tältä osin ole aihetta.

3 §. *Yhteisöjen tuottamat edunvalvontapalvelut.* Maistraateille ehdotetaan annettavaksi mahdollisuus tehdä yleisten edunvalvontapalvelujen tuottamisesta sopimus jonkin yksityisen tai julkisen yhteisön kanssa silloin, kun edunvalvontapalveluja ei tuoteta kunnan toimesta tai kun kunta tuottaa tarvittavista palveluista vain osan. Yhteisöitä, joille edunvalvontapalvelujen tuottaminen soveltuisi, saattaisivat olla esimerkiksi erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöt ja avustusjärjestöt vammaistyön tai vanhustenhuollon alalta. Julkisia yhteisöjä, joille tehtävä niinkään saattaisi soveltua, voisivat olla muun ohella erilaiset uskonnolliset yhdyskunnat. Tehtävä soveltuisi myös oikeusturvapalveluja tuottaville yhteisöille. Yhteisöjen osalta edellytetään kuitenkin, että yhteisöllä ei saa olla sellaisia muita tehtäviä, jotka vaarantavat edunvalvonnan puolueetonta ja asianmukaista hoitamista. Yhteisön tulisi olla myös vastuukykyinen siltä varalta, että edunvalvoja aiheuttaa päämiehelleen vahinkoa, jonka korvaamisesta yhteisö vastaa niin sanottua isännänvastuuta koskevien säännösten nojalla. Maistraatin on harkittava tämän edellytyksen täyttymistä ennen sopimuksen tekemistä. Jos edellytyksen täyttymisestä on epäilyjä, sopimuksen teosta on pidättäydyttävä tai sopimukseen on lisättävä ehtoja.

4 §. *Sopimus edunvalvontapalveluiden tuottamisesta.* Edunvalvontapalvelun muun tuottajan kuin kunnan kanssa olisi tehtävä erillinen sopimus palvelun tuottamisen ehtoista. Sopimuksessa olisi oltava määräykset

ainakin sopimuksen voimassaoloajasta, sen irtisanomisperusteista sekä irtisanomisajasta ja irtisanomismenettelystä. Koska edunvalvontapalvelut ovat oikeusturvapalveluja, sopimuksilta on voitava edellyttää jonkinlaista ajallista kestoa. Näin ollen esityksessä ehdotetaan, että sopimuksen irtisanomisaikaa ei voitaisi sopia kahta vuotta lyhyemmäksi. Säännös ei luonnollisesti estä sopimasta siitä, että sopimus voidaan sopimusrikkomuksen johdosta purkaa irtisanomisaikaa noudattamatta.

Velvollisuus tehdä sopimus koskee ainoastaan tapauksia, joissa palvelujen tuottaminen uskotaan 3 §:ssä tarkoitetulle yhteisölle. Kunnan velvollisuus tuottaa palvelut on riittävästi säännelty laissa, joten kunnan kanssa ei tehtäisi vastaavaa sopimusta palvelujen tuottamisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan sopimuksia koskevat oikeusriidat ratkaistaisiin lääninoikeudessa hallintoriita-asioina hallintolainkäyttölain mukaisesti. Hallintolainkäyttölain 69 §:n mukaan hallintoriita-asiana käsitellään muun muassa julkisoikeudellisesta oikeussuhteesta aiheutuvaa velvollisuutta tai oikeutta koskeva riita, johon haetaan viranomaisen ratkaisua muutoin kuin muutoksenhakuteitse. Korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännön mukaan vastaavia sosiaalihoitolain mukaisia ostopalvelusopimuksia, joita kunnat ovat sopineet järjestämisvastuunsa piiriin kuuluvan lasten päivähoidon järjestämiseksi, on pidetty julkisoikeudellisina sopimuksina ja siten hallintoriitamennettelyn piiriin kuuluvina (KHO 1993 A 10). Hallintolainkäyttölain 69 §:n mukaisesta hallintoriidan määritelmästä puolestaan johtuu, että myös kunnan tuottamisvastuuta koskevat riidat käsitellään lääninoikeudessa hallintoriita-asioina.

Hallintoriita-asiassa toimivaltaisesta lääninoikeudesta säädetään hallintolainkäyttölain 70 §:ssä.

5 §. *Yleisen edunvalvojan kelpoisuus ja määrääminen tehtävään.* Pykälän 1 momentissa säädetään yleisen edunvalvojan kelpoisuudesta. Yleiseltä edunvalvojalta edellytetään, että hänellä on sellainen taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Kun tehtävään sisältyy huolettaminen edunvalvonnassa olevan taloudellisista asioista, huomiota voidaan kiinnittää siten esimerkiksi siihen, miten taloudelliset kysymykset ovat liittyneet edunvalvojan koulutukseen taikka aikaisempaan työkoke-

mukseen. Kelpoisuuden arviointiin vaikuttaa myös edunvalvontatehtävien laatu ja laajuus. Kunnan virassa tai toimessa olevan yleisen edunvalvojan osalta noudatettaisiin lisäksi kunnan mahdollisesti määräämiä muita kelpoisuusvaatimuksia.

Pykälän 2 momentin mukaan yleinen edunvalvoja ei saa kieltäytyä holhoustoimesta annetun lain mukaisesta edunvalvojan toimesta ilman erityistä syytä. Tällaisena erityisenä syynä voidaan pitää muun ohella edunvalvojan esteellisyttä. Esimerkiksi kunnalliset yleiset edunvalvojat voivat toimia yhdistetyssä virassa, jonka hoitoon saattaa liittyä päämiehen vastapuolen asioiden käsittelyä tai hoitamista. Esteellisyyteen sovelletaan muutoin, mitä edunvalvojan esteellisyydestä säädetään holhoustoimessa annetussa laissa.

Muun ohella esteellisyyskysymysten selvittämistä varten edunvalvojaa tulee kuulla sopivin tavoin ennen edunvalvojaksi määräämistä. Kuulemisveloitteesta säädetään pykälän 3 momentissa. Kuuleminen voidaan järjestää tarkoituksenmukaisella tavalla, eikä kuulemisen tavasta ehdoteta otettavaksi lakiin tarkempia säännöksiä.

Pykälän 4 momentin mukaan edunvalvojan määräys annetaan kunnan tai sopimusperusteisen tuottajan palveluksessa olevalle yleiselle edunvalvojalle eikä toimen hoitajalle henkilökohtaisesti. Ehdotettu säännös vastaa nykyisen holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 9 §:ää.

Pykälässä ei säännellä sitä, millaisessa palvelussuhteessa yleisen edunvalvojan tulisi olla palvelun tuottajaan. Erilaiset palvelussuhteet ovat siten mahdollisia. Vähimmäisedellytyksenä olisi kuitenkin, että palvelun tuottaja voi riittävässä määrin valvoa yleisen edunvalvojan toimintaa.

6 §. *Korvaus edunvalvontapalveluiden tuottamisesta.* Pykälässä säädetään edunvalvontapalvelun tuottamisesta valtion varoista maksettavasta korvauksesta. Korvaus maksetaan sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaisesti. Korvausperusteiden määrittelyssä on kaksi lähtökohtaa, joista toinen edellyttää, että palvelu on tuotettu siten, että sen tuottamistapaa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. Toinen lähtökohta on se, että näin tuotetusta palvelusta maksetaan sen keskimääräisiä kustannuksia vastaava korvaus. Näin ollen korvausta sellaisesta palvelusta, jonka tuottaminen olisi ollut epä-tarkoituksenmukaisen tuhlailevaa, ei makset-

taisi korvausta käytettyjen kuluerien vaan keskimääräisten laskennallisten kustannusten mukaan. Erimielisyys asianmukaisten kustannusten määrästä ja siten korvauksen suuruudesta ratkaistaisiin ensivaiheessa oikeusmenettelyssä maistraatissa, minkä jälkeen maistraatin päätöksestä voitaisiin vielä hakea muutosta lääninoikeudelta.

Pykälän 2 momentin mukaan holhoustoimesta annetun lain 44 §:ssä tarkoitettu palkio ja korvaus päämiehen varoista kuuluisi kunnalle tai sille, jonka kanssa maistraatti on tehnyt sopimuksen palvelun tuottamisesta. Korvaus maksettaisiin kunnalle riippumatta siitä, tuottaako kunta palvelun itse, yhteistoiminnassa toisen kunnan kanssa vaiko ostopalveluna.

7 §. *Tietojen luovuttaminen ja salassapito.* Pykälässä säädetään edunvalvontapalvelun tuottajan velvollisuudesta antaa toimintaansa koskevia tietoja maistraatille ja lääninhallitukselle. Palvelun tuottaja olisi velvollinen antamaan ne tiedot, jotka ovat tarpeen korvauksen määräämiseksi tai asianmukaisen valvonnan suorittamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään edunvalvontapalvelun tuottajan salassapitovelvollisuudesta. Salassapitoperusteet olisivat samat kuin edunvalvojaa koskevat salassapitoperusteet holhoustoimesta annetussa laissa.

8 §. *Korvauksen takaisinperintä.* Pykälässä säädetään korvausten takaisinperinnän edellytyksistä. Päätöksen asiassa tekee maistraatti. Takaisinperinnän edellytyksinä ovat korvauksen maksaminen oleellisesti väärin perustein tai se seikka, että korvauksen saaja on antanut korvauksen maksamiseen olennaisesti vaikuttaneita virheellisiä tietoja tai menetellyt vilpillisesti. Takaisinperintä voi koskea selkeästi vilpillisen menettelyn lisäksi myös niitä tilanteita, joissa korvausta on maksettu liikaa joko maksajan tai korvauksen saajan erehdyksestä. Takaisinperintäpäätöksestä voitaisiin valittaa lääninoikeuteen ja vielä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin takaisinperittävän määrän perinnästä. Takaisinperintää koskeva maistraatin lainvoimainen päätös voitaisiin sen mukaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

9 §. *Virka-apu ja pakkokeinot.* Pykälässä säädetään edunvalvontapalvelujen asianmukaisen järjestämisen turvaamiseksi, että maistraatilla olisi oikeus käyttää lääninhallituksen virka-apua. Lääninhallituslain (22/1997) 7 §:n mukaan lääninhallituksen

tulee antaa virka-apua, jos sen antamisesta on erikseen säädetty tai se muutoin on lääninhallituksen asiana yleisenä hallintoviranomaisena. Jotta oikeus virka-apuun olisi selvä, pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että maistraatin oikeuteen saada virka-apua tämän lain mukaisten tehtävien hoitamiseksi sovelletaan lääninhallituslain 7 §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädetään lääninhallituksen oikeudesta käyttää hallinnollisia pakkokeinoja, joita ovat sakon uhka, teettämishuika ja keskeyttämishuika. Myös tältä osin säännös on viittaussäännös lääninhallituslakiin, sen 8 §:ään. Menettelyyn hallinnollisen pakon käyttämistä koskevassa asiassa sovelletaan muutoin uhkasakkolakia.

10 §. *Muutoksenhaku.* Pykälässä säädetään muutoksenhausta maistraatin päätöksiin sekä lääninhallituksen hallinnollisia pakkokeinoja koskeviin päätöksiin.

Pykälän 1 momentin mukaan korvauksen määräämistä koskevaan maistraatin päätökseen haetaan ensi vaiheessa oikaisua päätökseen tehneeltä maistraatilta. Oikaisumenettelyn tarkoituksena on estää se tilanne, että lääninoikeuteen valitettaisiin korvauksen määrää koskevasta päätöksestä, jossa korvauksen määrä perustuu selvään toiseikkaa koskevaan tai muuhun erehdykseen. Muutoksenhakuasteen kuormituksen välttämiseksi vasta maistraatin oikaisupäätökseen voidaan hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti lääninoikeudelta. Koska asiaryhmässä ei voitane arvioida olevan erityisiä oikeusturvatarpeita ja koska kysymys ei ole perusoikeuksien toteutumiseen suoraan vaikuttavasta asiaryhmästä, esityksessä ehdotetaan muutoksenhaku lääninoikeuden päätöksistä kiellettäväksi.

Pykälän 2 momentin mukaan maistraatin korvauksen takaisin perintää koskevaan päätökseen sekä pakkokeinojen käyttöä koskevaan lääninhallituksen päätökseen haettaisiin muutosta hallintolainkäyttölain mukaisesti lääninoikeudelta. Hallintolainkäyttölain mukaan lääninoikeuden päätökseen voidaan edelleen hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Valitusoikeus on asianosaisella. Lääninoikeuden päätöksestä voi valitusoikeus päätöksen sisällöstä riippuen olla myös päätöksen tehneellä viranomaisella.

11 §. *Edunvalvontapalveluiden järjestäminen Ahvenanmaan maakunnassa.* Holhoustointa koskevan lakiehdotuksen 84 §:n 3 momentin mukaan Ahvenanmaan maakunnassa holhousviranomaisen tehtäviä hoitaa

lääninhallitus. Tämän lakiehdotuksen mukaisesti holhousviranomaisen tehtäviin kuuluu huolehtia myös edunvalvontapalvelujen järjestämisestä. Jotta järjestämisvastuun kuuluminen Ahvenanmaan maakunnassa lääninhallitukselle olisi selvää, lakiin ehdotetaan tästä nimenomaista säännöstä.

12 §. *Tarkeimmat säännökset.* Pykälä sisältää asetuksenantovaltuuden.

13 §. *Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.* Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1.12.1999. Lailla kumotaan holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annettu laki siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Virkaholhoojaan, jota tarkoitetaan holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetussa laissa, sovellettaisiin tämän lain voimaan tultua, mitä yleisestä edunvalvojasta säädetään.

Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuinten päätökset, joilla virkaholhooja tai holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu nimetty henkilö on määrätty holhoojaksi tai uskotuksi mieheksi, pysyvät lain kumoamisesta huolimatta voimassa.

Holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan holhoojana toimivalla nimetyllä henkilöllä on oikeus kohtuulliseen korvaukseen kunnan varoista siinä tapauksessa, ettei holhottavan varoista maksettava korvaus vastaa holhoojan työmäärää ja vaivaa. Suoritetun kyselyn mukaan tällainen palkkiojärjestelmä on käytössä ainakin kahdeksassa kunnassa. Säännöksessä ehdotetaan, että oikeus korvaukseen kunnan varoista säilyisi kolmen vuoden ajan lain voimaantulosta. Mainitun ajan jälkeen nimetyn henkilön ja kunnan tulisi keskenään sopia, mitä korvauserusteista jatkossa sovelletaan.

1.3. Oikeudenkäymiskaari

12 luku. Asianosaisista

1 §. Holhoustoimesta annettavassa laissa on luovuttu käyttämästä nimitystä "holhooja". Sen asemesta käytetään termiä "edunvalvoja". Ehdotuksen 100 §:n mukaan on laissa tai asetuksessa olevaa, holhoojaa koskevaa säännöstä pääsäännön mukaan sovellettava myös edunvalvojaan. Tästä seuraa, että niitä

hyvin lukuisia säännöksiä, jotka koskevat holhoojan tehtäviä, oikeuksia ja velvollisuuksia, ei tarvitse välttämättä muuttaa.

Oikeudenkäymiskaaren 12 lukuun joudutaan kuitenkin tekemään asiallisia muutoksia. Tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista muuttaa terminologia uuden lain mukaiseksi. Tähän on erityistä syytä sen tähden, että vajaavaltaisen puhevallan käyttöä koskevat säännökset kuuluvat edunvalvontaa sääntelevään keskeiseen normistoon. Näistä syistä ehdotetaan, että termi "holhooja" korvataan 1 §:n 1 momentissa termillä "edunvalvoja".

Pykälän nykyisen 2 momentin mukaan vajaavaltainen käyttää tietyin edellytyksin itse puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee ilmeisesti ymmärtämään asian merkityksen. Sana "ilmeisesti" voidaan tulkita kahdella lähes päinvastaisella tavalla. Se voi tarkoittaa samaa kuin "selvästi" ja "varmasti" tai päinvastoin viitata varmuutta vähäisempään todennäköisyyteen. Tästä syystä termiä "ilmeisesti" ei ole haluttu käyttää uudistettavissa säännöksissä. Johdonmukaisuuden vuoksi mainittu sana ehdotetaan poistettavaksi 2 momentista. Puhevallan käyttämisen edellytyksenä on tämän jälkeen, että vajaavaltainen kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Tällä tarkoitetaan ymmärryskykyä, jota voidaan asian laatuun nähden pitää riittävänä edun valvomisen kannalta. Momentti vastaa muuten sisällöltään voimassa olevaa oikeutta.

1 a §. Voimassa olevaan oikeuteen ei sisälly yleistä säännöstä uskotun miehen kelpoisuudesta käyttää päämiehensä puhevaltaa tuomioistuimessa. Tätä seikkaa on pidettävä puutteena. Päämiehen etujen tehokas valvonta edellyttää, että edunvalvojan kelpoisuus ei pääty, kun asia joudutaan viemään tuomioistuimeen. Toisaalta myös päämiehen asema vaatii järjestämistä. Koska päämies ei näissä tapauksissa ole vajaavaltainen, häneen ei voida soveltaa säännöksiä, jotka koskevat vajaavaltaisen oikeutta käyttää puhevaltaansa.

Edunvalvojan prosessuaalisen edustusvallan tulisi kattaa ne tapaukset, joissa edunvalvoja muutoinkin on kelpoinen edustamaan päämiestään. Tämän vuoksi ehdotetaan, että edunvalvoja, joka on määrätty hoitamaan täysivaltaisen päämiehensä asioita, voisi käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka lain tai tuomioistuimen päätöksen mukaan kuuluvat hänen hoidetta-

vikseen. Pykälän 1 momentista käy ilmi, että edunvalvojalla ja hänen päämiehellään on tällöin rinnakkainen puhevalta ja että edunvalvojan puhevalta rajoittuu asioihin, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä.

Silloin, kun päämiehellä ja hänen edunvalvojallaan on asiassa rinnakkainen puhevalta, on mahdollista, että he tekevät prosessitoimia, jotka ovat ristiriidassa keskenään. Kun päämies on täysivaltainen, on lähtökohtana pidettävä sitä, että asia tutkitaan ja ratkaistaan päämiehen prosessitoimien pohjalta. Sen tähden ehdotetaan, että päämiehen kantaa on ristiriitatilanteissa pidettävä ratkaisevana, jos päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Jos tuomioistuin sitä vastoin havaitsee, että päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä, puhevaltaa käyttää hänen puolestaan edunvalvoja

Pykälän 2 momenttiin on otettu oikeusohje niiden tapausten varalta, joissa päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu julistamatta häntä kuitenkaan vajaavaltaiseksi. Holhous-toimesta annettavan lain mukaan rajoittaminen voi tapahtua joko siten, että päätösvalta määräyksen tarkoittamissa tapauksissa siirretään kokonaan edunvalvojalle tai siten, että asiasta päättämiseen tarvitaan sekä päämiehen että hänen edunvalvojansa myötävaikutus. Jos toimintakelpoisuuden rajoittamisessa on omaksuttu ensiksi mainittu vaihtoehto, on tarkoituksenmukaista, että edunvalvoja yksin käyttää asiassa puhevaltaa. Jos asian ratkaiseminen sitä vastoin edellyttää kummankin tahon myötävaikutusta, on puhevallan käyttö asianmukaisinta järjestää vastaavalla tavalla.

Näistä syistä ehdotetaan, että edunvalvoja käyttää yksin puhevaltaa asiassa, josta päättämiseen päämiehellä ei ole kelpoisuutta. Päämies ja hänen edunvalvojansa käyttävät sitä vastoin yhdessä puhevaltaa, jos kysymys on asiasta, josta heidän tulee yhdessä päättää. Jos tilanne viimeksi mainitussa tapauksessa olisi sellainen, että päämies ei tilansa vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, edunvalvojan kantaa olisi 1 momentissa ilmaistun periaatteen mukaisesti pidettävä ratkaisevana.

2 ja 3 §. Pykäliin ehdotetaan tehtäväksi holhouslainsäädännön uudistamisesta johtuvat kielelliset muutokset. Ne vastaavat muutoin voimassa olevaa oikeutta. Ehdotuksen perustelut on esitetty 1 §:n perustelujen yhteydessä.

4 a §. Pykälään on otettu säännös, joka

antaa tuomioistuimelle viran puolesta mahdollisuuden määrätä asianosaiselle edunvalvojan, jos tuomioistuin havaitsee, että asianosainen ei kykene valvomaan asiassa etuaan sairauden, heikentyneen terveydentilan, henkisen toiminnan häiriintymisen tai muun vastaavan syyn johdosta. Edunvalvoja voidaan vireillä olevassa oikeudenkäynnissä määrätä asianosaiselle ilman, että siitä on tehty erillinen hakemus. Säännöksen tarkoituksena on luoda edellytykset sille, että oikeudenkäynti voisi mainituissakin tapauksissa päättyä asiallisesti oikeaan tulokseen.

Oikeudenkäyntiä varten annettu edunvalvojan määräys on 2 momentin mukaan voimassa myös ylemmässä oikeusasteessa, jollei määräyksen antanut tuomioistuin toisin päätä.

5 §. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi holhouslainsäädännön uudistamisesta johtuvat kielelliset muutokset.

15 luku. Oikeudenkäyntiasiamiehestä

2 §. Voimassaolevan 2 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia ainoastaan sellainen henkilö, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Vakiintuneen tulkinnan mukaan tämä tarkoittaa sitä, että mainituissa tehtävissä ei voi toimia henkilö, joka on konkurssissa tai joka on vajaavaltainen. Holhoustoimesta annettavan lain mukaan vajaavaltaiseksi julistaminen jäisi käytettäväksi ainoastaan äärimmäisenä keinona. Sen asemesta käytettäisiin toimintakelpoisuuden osittaista rajoittamista. Henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on näin rajoitettu, ei ehdotuksen mukaan ole vajaavaltainen.

Kuitenkaan ei ole pidettävä asianmukaisena, että toisen oikeusasioita hoitamaan voitaisiin hyväksyä henkilö, joka on siinä määrin kykenemätön selviytymään omista asioistaan, että hänen toimintakelpoisuuttaan on jouduttu rajoittamaan. Tämän vuoksi ehdotetaan säännöstä muutettavaksi siten, että oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voisi toimia ainoastaan sellainen täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

1.4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luku. Syyteoikeudesta

3 §. Voimassaolevan pykälän 2 momentin mukaan virallinen syyttäjä saa asianomista-

jarikoksessa nostaa syytteen ilman syyttämispyyntöä, jos holstajan, holhoojan tai muun laillisen edustajan tekemä rikos kohdistuu vajaavaltaiseen. Momentin antama suoja ulottuu alaikäisiin ja vajaavaltaiseksi julistettuihin. Sen sijaan momentin antama suoja ei ulotu päämiehiin, joiden toimintakelpoisuutta on muulla tavalla kuin vajaavaltaiseksi julistamalla rajoitettu eikä päämiehiin, jotka ovat täysivaltaisia, mutta joilla on edunvalvoja. Myös näillä on tarve momentissa tarkoitettuun suojaan. Tämän vuoksi momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että virallinen syyttäjä saa momentissa tarkoitettussa rikoksessa nostaa syytteen ilman syyttämispyyntöä, jos rikos kohdistuu alaikäiseen tai muutoin edunvalvonnassa olevaan henkilöön. Joissakin tapauksissa päämies saattaa toivoa, että virallinen syyttäjä ei nostaisi syytettä edellä tarkoitettussa tapauksessa. Syyttäjä voi harkitessaan syytteen nostamista ottaa huomioon päämiehen suhtautumisen asiaan. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n nojalla virallinen syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi taikka muut seikat. Mainitun lainkohdan perusteluissa (HE 82/1995 vp, s 39) mainitaan esimerkkinä muista seikoista asianomistajan nimenomainen toivomus, ettei syytetä nostettaisi.

4 §. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi holhouslainsäädännön uudistuksesta johtuva terminologinen muutos. Sana "holhooja" korvataan sanalla "edunvalvoja".

4 a §. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, joka koskee oikeutta syyttämispyyntöön tekemiseen silloin, kun henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin julistamalla hänet vajaavaltaiseksi. Kysymys on tällöin sellaisesta toimintakelpoisuuden rajoituksesta, jota tarkoitetaan holhoustoimesta annettavan lain 18 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa. Jos rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan pyyntöä, kohdistuu asiaan, josta edunvalvoja määrää yksin, oikeus syytetyypyyntöön tekemiseen on ehdotuksen mukaan edunvalvojalla. Päämiehellä ja hänen edunvalvojallaan on kuitenkin oikeus kummallakin itsenäisesti syyttämispyyntöön tekemiseen, jos asianomistajarikos kohdistuu asi-

aan, josta heidän tulee yhdessä päättää.

8 luku. Asianosaisista

2 §. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä, että vajaanvaltaisen, jolla ei ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa, on saavuttava henkilökohtaisesti asiassa kuultavaksi. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan tuomioistuin voi myös määrätä, että henkilön, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu ja joka ei asiassa ole oikeutettu itse käyttämään puhevaltaa, on saavuttava henkilökohtaisesti asiassa kuultavaksi. Muutos liittyy 1 lukuun lisättäväksi ehdotettuun 4 a §:ään, jonka mukaan edunvalvojalle kuuluu oikeus tehdä syyttämispyyntö, jos rikos kohdistuu omaisuuteen, josta hän yksin määrää.

1.5. Hallintolainkäyttölaki

17 §. *Yleissäännös vajaanvaltaisen puhevalta-* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi holhouslainsäädännön uudistamisesta johtuva kielellinen muutos, jonka mukaan vajaanvaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa, jollei hallintolainkäyttölain 4 luvussa toisin säädetä.

18 §. *Vajaanvaltaisen oikeus käyttää puhevaltaa.* Sana "ilmeisesti" ehdotetaan poistettavaksi pykälästä. Ehdotuksen perustelut on esitetty oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n perustelujen yhteydessä.

18 a §. *Edunvalvojan oikeus käyttää puhevaltaa.* Hallintolainkäyttölakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädetään täysivaltaiselle henkilölle määrätyn edunvalvojan puhevallan käytöstä. Se on sisällöltään yhtäpitävä oikeudenkäymiskaaren 12 lukuun lisättäväksi ehdotetun 1 a §:n kanssa. Ehdotusta on perusteltu mainitun 1 a §:n yhteydessä.

19 §. *Päämiehen ja edunvalvojan tai huoltajan kuuleminen.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi holhouslainsäädännön uudistamisesta johtuva kielellinen muutos siten, että pykälässä käytetty sana "holhooja" korvataan sanalla "edunvalvoja".

19 a §. *Edunvalvojan määrääminen oikeudenkäyntiä varten.* Hallintolainkäyttölakiin ehdotetaan lisättäväksi oikeudenkäymiskaaren ehdotetun 12 luvun 4 a §:n kanssa samansisältöinen pykälä, joka tekee mahdolliseksi edunvalvojan määräämisen oikeuden-

käyntiä varten.

20 §. *Asiamies ja avustaja.* Pykälässä säädetään asianosaisen oikeudesta käyttää asia- miestä ja avustajaa. Asianosaisen avustajalta edellytetään, että hän hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Samoista syistä kuin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi, ehdotetaan hallintolainkäyttölain 20 § muutettavaksi siten, että asiamiehen tai avustajan tulee olla täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

1.6. Hallintomenettelylaki

16 §. *Vajaanvaltaisen puhevalta.* Pykälä koskee vajaanvaltaisen puhevallan käyttämistä hallintomenettelyssä. On tarkoituksenmukaista, että vajaanvaltaisen puhevallan käyttö on järjestetty samojen perusteiden mukaan riippumatta siitä, onko kysymys puhevallan käyttämisestä tuomioistuin- vaiko hallinto- asiassa.

Voimassa olevassa oikeudessa näin ei ole ollut asia sen jälkeen, kun oikeudenkäymiskaaren 12 luvun eräitä säännöksiä muutettiin vuonna 1983 annetulla lailla (363/1983). Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi tämän tavoitteen edellyttämät muutokset.

Kielellisten seikkojen lisäksi muutokset koskisivat täysi-ikäisen vajaanvaltaisen oikeutta käyttää itse puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa. Oikeus puhevallan käyttämiseen riippuisi siitä, kykeneekö vajaanvaltainen ymmärtämään kysymyksessä olevan asian merkityksen. Oikeus puhevallan käyttämiseen ei enää riippuisi siitä, mistä syystä asianomainen on julistettu vajaanvaltaiseksi.

16 a §. *Edunvalvojan oikeus käyttää puhevaltaa.* Pykälä koskee edunvalvojan oikeutta käyttää täysi-ikäisen ei vajaanvaltaiseksi julistetun päämiehensä puhevaltaa hallintomenettelyssä. Se on sisällöltään yhtäpitävä oikeudenkäymiskaaren 12 lukuun lisättäväksi ehdotetun 1 a §:n kanssa. Ehdotusta on perusteltu mainitun 1 a §:n yhteydessä.

16 b §. *Edunvalvojan ja päämiehen kuuleminen.* Pykälässä säädetään edunvalvojan ja hänen päämiehensä kuulemisesta toisen käyttäessä asiassa puhevaltaa. Edunvalvojan käyttäessä puhevaltaa olisi kuultava hänen päämiestään ja päämiehen käyttäessä puhevaltaa edunvalvojaa. Edunvalvojan kuuleminen olisi luonnollisesti tarpeen ainoastaan, jos kysymyksessä on asia, joka kuuluu edunvalvojan tehtäväpiiriin.

Ehdotettu säännös vastaa voimassaolevan 16 §:n 1 momentissa olevia oikeusohjeita. Säännöksen alaa on kuitenkin laajennettu siten, että se koskee myös niitä tapauksia, joissa päämies ei ole vajaavaltainen, mutta hänen asioitaan hoitamaan on määrätty edunvalvoja.

1.7. Avioliittolaki

5 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän mukaan holhottavaksi julistettu ei saa mennä avioliittoon ilman holhoojansa suostumusta tai tuomioistuimen lupaa, jos holhooja ei ole antanut suostumustaan. Avioliitto on miehen ja naisen väliseen tunneperäiseen kiintymykseen perustuva yhteiselämän muoto. Säännös, jonka nojalla holhooja voisi asettaa esteen avioliitolle, rajoittaa tuntuvasti vajaavaltaisen itsemääräämisoikeutta alueella, jolla ei varsinaisesti ole kysymys varallisuusetujen valvonnasta. Rajoitusta voitiin aikaisemmin pitää perusteltuna avioliiton solmimiseen liittyvien taloudellisten seurausten tähden. Nykyisin, kun ositusta sovittelemalla on mahdollista estää se, että toinen puoliso saisi avioliitosta perusteettomasti taloudellista etua, tämä näkökohta on menettänyt merkitystään. Kysymys voidaan siten ratkaista edellä mainittujen periaatteellisten näkökohtien pohjalta. Säännöksen kumoaminen ei merkitse sitä, että vajaavaltainen voisi sen jälkeen solmia avioliiton tilastaan riippumatta. Jos asianomainen ei häiriintyneen mielen tilansa vuoksi kykene ymmärtämään avioliiton merkitystä, vihkijäviranomaisen on avioliittolain 18 §:n mukaan kieltäydyttävä toimittamasta vihkimistä.

11 §. Avioliittolain 5 §:n tultua kumotuksi avioliiton solmimiseen ei enää tarvittaisi holhoojan suostumusta tai tämän sijasta tuomioistuimen lupaa. Tämän vuoksi on 11 §:n 2 momenttia vastaavasti muutettava siten, että holhoojan suostumusta tai tuomioistuimen lupaa ei enää tarvitse antaa avioliiton esteiden tutkijalle. Mainittuun 2 momenttiin on tehty tätä tarkoittava muutosehdotus.

42 §. Voimassa olevan 42 §:n mukaan vajaavaltainen aviopuoliso tarvitsee avioehtosopimuksen tekemiseen holhoojansa kirjallisen suostumuksen. Vastaava sääntely ehdotetaan ulotettavaksi myös niihin tapauksiin, joissa puolison toimintakelpoisuutta on rajoitettu siten, että hänellä ei ole kelpoisuutta solmia avioehtosopimusta. Rajoitus ei tällöin

merkitsisi sitä, että avioehtosopimuksen solmiminen siirtyy yksin edunvalvojan päätettäväksi, vaan rajoituksen merkitys olisi siinä, että edunvalvoja saa asiassa myötämääräämisoikeuden.

1.8. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista

22 §. Pykälä koskee nykyisin tapausta, jossa valtuuttaja julistetaan holhottavaksi. Toimenpide vaikuttaa säännöksen mukaan valtuutukseen siten, että valtuutetun tekemällä oikeustoimella ei tämän jälkeen ole muuta vaikutusta kuin sillä olisi ollut, jos valtuuttaja olisi sen itse tehnyt. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että se koskisi myös muita tapauksia, joissa valtuuttajan toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

24 §. Pykälässä annetaan oikeusohjeet valtuutuksen tuottamasta kelpoisuudesta tapauksissa, joissa valtuuttaja julistetaan holhottavaksi tai hänen omaisuutensa luovutetaan konkurssiin. Säännöksen alaa ehdotetaan lavennettäväksi siten, että se koskee kaikkia tapauksia, joissa valtuuttajan toimintakelpoisuutta rajoitetaan.

1.9. Laki lapsen elatuksesta

7 §. Pykälän 2 momentin mukaan holhoojan on hyväksyttävä ja allekirjoitettava elatussopimus, kun se vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, on vajaavaltainen. Edunvalvojan hyväksymistä ja allekirjoitusta on pidettävä tarpeellisena myös silloin, kun vanhemman toimintakelpoisuutta on rajoitettu sillä tavoin, ettei hänellä voida katsoa olevan kelpoisuutta yksin sitoutua elatussopimuksen tarkoitamaan velvoitteen. Säännöksen 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi tätä tarkoittava lisäys.

On luultavaa, että tapaukset, joissa tuomioistuim on antamallaan määräyksellä rajoittanut nimenomaisesti elatussopimuksen tekemistä, tulevat olemaan hyvin harvinaisia. Muutetun säännöksen merkitys tulee lähinnä ilmenemään tapauksissa, joissa elatusapu on tarkoitus maksaa kertsuoritukseksi elatusvelvollisen arvopapereita, kiinteää omaisuutta tai muuta vastaavaa varallisuutta käyttäen. Näissä tapauksissa saattaa toimintakelpoisuuden rajoituksesta seurata, että edunvalvojan on allekirjoitettava elatussopimus.

1.10. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta

5 §. *Harkinnanvarainen suljettu käsittely.* Voimassa olevan 5 §:n 2 momentin mukaan voidaan suullinen käsittely toimittaa tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta muun muassa silloin, kun täysi-ikäinen kuultava on vajaavaltainen. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että osittain suljettu käsittely olisi mahdollista toimittaa kaikissa tapauksissa, joissa kuultavan toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Muutos on tarpeen sen tähden, että täysi-ikäisten henkilöiden vajaavaltaisuus tulee holhoustointia koskevan lakiehdotuksen mukaan paljolti korvautumaan toimintakelpoisuuden rajoituksilla. Samat syyt, jotka puoltavat osittain suljetun käsittelyn mahdollisuutta vajaavaltaiten osalta, puoltavat sitä tapauksissa, joissa kuultavan toimintakelpoisuutta on rajoitettu käyttämällä vajaavaltaiseksi julistamisen asemesta sitä lievempää rajoittamista.

1.11. Esitutkintalaki

33 §. Pykälä koskee nykyisessä muodossaan holhoojan, huoltajan tai muun laillisen edustajan oikeutta olla läsnä kuulustelussa, jossa kuulusteltava on vajaavaltainen. Edustajalla on pääsäännön mukaan tämä oikeus, jos hän saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännösten nojalla käyttää puhevaltaa tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että se koskisi edunvalvojan läsnäolo-oikeutta niissäkin tapauksissa, joissa päämies ei ole vajaavaltainen. Muutoksen perusteena olevat seikat on mainittu oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain muuttamista koskevan ehdotuksen 5 §:n perustelujen yhteydessä.

Edunvalvojan oikeus olla läsnä kuulustelussa riippuisi nykyiseen tapaan siitä, olisiko edunvalvojalla oikeus käyttää puhevaltaa tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä. Viimeksi mainitusta seikasta on otettu täydentävä oikeusohje oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevan lakiehdotuksen 12 luvun 1 a §:ään.

1.12. Laki eräistä yhteisomistussuhteista

10 §. Pykälän nykyiseen 2 momenttiin sisältyy muun ohella oikeusohje yhteisomistuksessa olevan kiinteistön myymisestä ta-

pauksissa, joissa joku yhteisomistajista on vajaavaltainen. Oikeuden tulee tällöin määrätä alin myyntihinta, josta esine saadaan myydä. Myymiseen ei tämän jälkeen tarvitse erikseen hankkia holhouslain 39 §:ssä tarkoitettua oikeuden lupaa.

Kysymyksessä on säännös, jossa yliholhouksellisen valvonnan avulla pyritään suojaamaan vajaavaltaita. Vastaava suoja on tarkoituksenmukaista ulottaa kaikkiin tapauksiin, joissa edunvalvoja joutuu päämiehensä puolesta huolehtimaan yhteisomistuksessa olevan kiinteän omaisuuden myymisestä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi tätä tarkoittava 3 momentti. Sen mukaan oikeuden tulee määrätä alin myyntihinta, kun yhteisomistajalle on määrätty edunvalvoja, jonka tehtävänä on määrätä kiinteistöstä. Säännös kattaa paitsi ne tilanteet, joissa edunvalvojalla on yksinomainen toimivalta kiinteistön luovuttamiseen, myös ne tilanteet, joissa edunvalvojalla ja hänen päämiehellään on rinnakkainen toimivalta tai joissa on holhustoimesta annettavan lain 16 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla määrätty, että päämies voi vallita kysymyksessä olevaa kiinteää omaisuutta ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa.

Samalla ehdotetaan muutettavaksi 2 momentissa oleva pykäläviittaus siten, että se koskee nykyisen holhouslain asemesta holhustoimesta annettavaa lakia.

1.13. Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta

2 §. *Rahoituksen saajat.* Pykälän 4 momentissa säädetään poikkeus holhoojan velvollisuudesta hakea toimenpiteelleen holhouslautakunnan tai oikeuden lupa. Sen mukaan holhooja saa ilman holhouslautakunnan ja oikeuden lupaa päämiehensä puolesta ottaa sellaista lainaa, josta säädetään kestävän metsätalouden rahoituksesta annetussa laissa.

Poikkeussäännös on tarkoituksenmukaista ulottaa koskemaan kaikkia tapauksia, joissa edunvalvoja määräyksensä puitteissa toimissaan ottaa edellä mainittua lainaa. Pykälään on tehty tätä tarkoittava muutos. Jos muutosta ei tehtäisi, edunvalvoja joutuisi hakemaan holhousviranomaisen luvan niissä tapauksissa, joissa päämies ei ole vajaavaltainen. Ei voida pitää perusteltuna, että holhousviranomaisten ennakkovalvonta olisi viimeksi mainituissa tapauksissa tavanomais- ta ankarampaa.

1.14. Laki peruskuivatustoiminnan tukemisesta

22 §. *Toiminta päämiehen puolesta.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi samoista syistä kuin kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain 2 §.

1.15. Laki oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa

29 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä tarkoitettuna asiantuntijajäsenenä ei voisi toimia henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Mainitut asiantuntijat ovat tuomioistuimen jäseniä, minkä tähden heidän arvostelukyvyllään on asetettava korkeat vaatimukset. Ei ole asianmukaista, että asiantuntijajäsenenä voisi toimia henkilö, joka on siinä määrin kykenemätön hoitamaan omia asioitaan, että hänen toimintakelpoisuuttaan on jouduttu rajoittamaan.

1.16. Laki työtuomioistuimesta

6 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että työtuomioistuimen presidenttinä, työtuomioistuinneuvoksena, jäsenenä ja varajäsenenä ei voisi toimia henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Ehdotuksen perustelut on esitetty oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain muuttamista koskevan ehdotuksen perustelujen yhteydessä.

1.17. Laki asianajajista

3 §. Säännöksen 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että asianajajaksi ei voitaisi hyväksyä henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Ehdotuksen perustelut on esitetty oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetun lakiehdotuksen 15 luvun 2 §:n perusteluiden yhteydessä.

9 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asianajaja lakkaisi olemasta asianajajayhdistyksen jäsen, kun hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu. Ehdotuksen perustelut on esitetty oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetun lakiehdotuksen 15 luvun 2 §:n perusteluiden yhteydessä.

1.18. Käräjäoikeuslaki

6 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä tarkoitettuna lautamiehenä ei voisi toimia henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Lautamiehet ovat tuomioistuimen jäseniä, minkä tähden heidän arvostelukyvyllään on asetettava korkeat vaatimukset. Ei ole asianmukaista, että lautamiehenä voisi toimia henkilö, joka on siinä määrin kykenemätön hoitamaan omia asioitaan, että hänen toimintakelpoisuuttaan on jouduttu rajoittamaan.

1.19. Laki välimiesmenettelystä

8 §. Voimassaolevan 8 §:n mukaan välimiehenä saa olla jokainen, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan, jolleivät asianosaiset ole toisin määränneet. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että välimiehenä saisi toimia jokainen täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, jolleivät asianosaiset ole toisin määränneet. Ehdotettu muutos ottaa huomioon holhousuudistuksen vaikutukset tuomarin tehtävässä toimivan kelpoiseusehtoihin säilyttäen kuitenkin nykyisessä pykälässä olevan mahdollisuuden asianosaisille sopia välimiehestä toisin.

1.20. Laki yrityksen saneerauksesta

8 §. *Selvittäjä.* Pykälän 3 momentin mukaan selvittäjän tulee olla täysivaltainen ja rehelliseksi tunnettu henkilö. Koska selvittäjältä edellytetään luotettavuutta ja kykyä hoitaa taloudellisia asioita, pykälä ehdotetaan muutettavaksi siten, että selvittäjän on oltava rehelliseksi tunnettu täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

1.21. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä

65 §. *Selvittäjän kelpoisuus.* Pykälän 1 momentin mukaan selvittäjäksi on määrättävä henkilö, joka on täysivaltainen ja rehelliseksi tunnettu ja joka suostuu tehtävään. Pykälä ehdotetaan muutettavaksi samasta syytä kuin yrityksen saneerauksesta annetun lain 8 §. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä käytet-

tävänä selvittäjänä voisi olla vain täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja joka on rehelliseksi tunnettu sekä suostuu tehtävään.

1.22. Perintökaari

18 luku. Kuolinpesän hallinnosta

3 §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi muutos, joka johtuu siitä, että holhouslautakunnat lakkaavat. Säännöksessä tarkoitettua ilmoitusvelvollisuutta ehdotetaan laajennettavaksi siten, että se koskisi myös tapauksia, joissa perillisen tai testamentinsaajan toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

23 luku. Perinnönjaosta

3 §. Pykälän 1 momentissa oleva viittaus holhouslakiin ehdotetaan korvattavaksi viittauksella holhoustoimesta annettavan lain asianomaiseen lainkohtaan.

7 §. Ehdotetussa holhoustointa koskevassa laissa ei enää käytetä termejä holhooja ja uskottu mies. Ne ehdotetaan sen vuoksi korvattaviksi termillä edunvalvoja.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetun holhoustoimesta annettavan lain 95 §:n mukaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella. Ehdotuksen 64 §:n mukaan asetuksella säädetään tarkemmin holhousasioiden rekisteriin tehtävistä merkinnöistä. Ehdotuksen 66 §:n mukaan asetuksella voidaan säätää myös siitä, milloin alaikäiselle kuuluvan omaisuuden määrää on pidettävä vähäisenä, jolloin alaikäisen edunvalvontaa ei tarvitse merkitä holhousasioiden rekisteriin. Ehdotuksen 85 §:n mukaan holhousviranomaisen suoritteista peritään maksuja siten kuin valtion maksuperustelaisissa säädetään. Mainitun lain nojalla asetuksella ja ministeriön päätöksellä tulee tarkemmin määriteltäväksi holhousviranomaisen suoritteista perittävät maksut.

Ehdotetun holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämistä koskevan lain 12 §:n mukaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

Ehdotetun holhoustointa koskevan lain 44 §:n mukaan oikeusministeriö voi antaa tar-

kempia ohjeita edunvalvojalle päämiehen varoista maksettavan palkkion määräytymisen perusteista.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999. Esitys liittyy valtion vuoden 1999 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Lakien voimaantulon edellyttämiin toimenpiteisiin olisi varattava vähintään noin puoli vuotta siitä, kun lait on hyväksytyt ja vahvistettu. Lakien täytäntöönpano vaatii vireillä olevien holhouksien ja uskotun miesten valvontojen siirtoa holhouslautakunnista maistraatteihin, uuden holhousasioiden rekisterin perustamista, koulutusta ja tiedottamista.

4. Säättämisjärjestys

Ehdotettu laki holhoustoimesta mahdollistaa sen, että henkilön toimintakelpoisuutta eli oikeustoimikelpoisuutta tai oikeutta määrätä omaisuudestaan voidaan laissa säädetyin edellytyksin rajoittaa. Rajoitus merkitsee puuttumista hallitusmuodon 12 §:ssä jokaiselle turvattuun omaisuuden suojaan. Henkilön toimintakelpoisuutta kuitenkin rajoitetaan hänen omien taloudellisten etujensa ja siten hänen omaisuutensa suojaamiseksi. Puuttuminen on mahdollista ainoastaan silloin, kun henkilön tärkeät edut ovat vaarassa sen vuoksi, ettei hän itse kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Rajoitusperuste on siten hyväksyttävä.

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen on ehdotetun lain mukaan mahdollista ainoastaan silloin, kun henkilön etuja ei voida riittävästi turvata muulla tavoin. Toimintakelpoisuutta ei myöskään saa rajoittaa enempää kuin asianomaisen henkilön suojaamiseksi on tarpeen. Perusoikeuden rajoitus on sen vuoksi suhteellisuusvaatimuksen mukainen. Kun otetaan lisäksi huomioon, että toimintakelpoisuuden rajoittaminen tapahtuu aina tuomioistuimen päätöksellä oikeusturvan takaavassa menettelyssä, rajoituksesta voidaan säätää tavallisella lailla.

Hallitusmuodon 8 §:n mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Ehdotettu laki holhoustoimesta sisältää säännökset holhousasioiden rekisteriin merkittävistä tiedoista (64 §), oikeudesta saada tietoja holhousasioiden rekisteristä (67 §) ja hol-

housasioiden rekisteriin merkittyjen tietojen säilyttämisestä (68 §).

Esitetyillä perusteilla hallitus katsoo, että ehdotus laiksi holhoustoimesta voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mu-

kaisessa tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**holhoustoimesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan.

Jos jonkun etua on valvottava muussa kuin taloudellisessa asiassa, holhoustoimi huolehtii siitä siltä osin kuin jäljempänä säädetään.

2 §

Vajaavaltaisella tarkoitetaan alle 18-vuotiaa henkilöä (*alaikäinen*) ja sellaista 18 vuotta täyttänyttä henkilöä (*täysi-ikäinen*), joka on julistettu vajaavaltaiseksi.

3 §

Vajaavaltaisen taloudellisia ja muita tässä laissa tarkoitettuja asioita hoitaa edunvalvoja.

Sille, joka ei ole vajaavaltainen, voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen määrätä edunvalvoja, jos hän tarvitsee tukea asiointensa hoitamisessa. Jos edunvalvojan määrääminen ei riitä turvaamaan hänen etuaan, hänen toimintakelpoisuuttaan voidaan rajoittaa siten kuin jäljempänä säädetään.

2 luku

Edunvalvojat*Edunvalvojan henkilö*

4 §

Alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa, jollei jäljempänä toisin säädetä. Tuomioistuimien voi tämän luvun mukaisesti kuitenkin vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä ja tarvittaessa määrätä muun henkilön alaikäisen edunvalvojaksi.

Täysi-ikäisen edunvalvojana on henkilö,

jonka tuomioistuin tai holhousviranomainen on tehtävään määrännyt.

Tuomioistuin tai holhousviranomainen voi määrätä useampia edunvalvojia ja tarvittaessa päättää tehtävien jaosta edunvalvojen kesken.

5 §

Edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus.

6 §

Vajaavaltainen ei voi olla edunvalvojana. Jos lapsen huoltaja on alaikäinen lapsen syntyessä, huoltajasta tulee lapsen edunvalvoja, kun hän täyttää 18 vuotta.

Edunvalvojan määräämisen edellytykset

7 §

Jos alaikäinen tai henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, on edunvalvojan kuoleman tai muun syyn johdosta ilman edunvalvojaa, tuomioistuimen on määrättävä hänelle edunvalvoja.

Holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

8 §

Jos täysi-ikäinen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa, tuomioistuin voi määrätä hänelle edunvalvojan. Holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

Edunvalvoja voidaan määrätä, jos se, jonka etua olisi valvottava, ei tätä vastusta. Jos

hän vastustaa edunvalvojan määräämistä, edunvalvoja voidaan kuitenkin määrätä, jos vastustamiselle ei hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve huomioon ottaen ole riittävä aihetta.

Edunvalvojan tehtävä voidaan rajoittaa koskemaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta.

9 §

Alaikäiselle voidaan määrätä edunvalvoja siten kuin 8 §:ssä säädetään, sen jälkeen kun hän on täyttänyt 17 vuotta. Tällöin edunvalvojan tehtävä alkaa, kun alaikäinen täyttää 18 vuotta.

10 §

Tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja, jos:

1) kuolleelta on jäänyt perintö eikä perillistä tai testamentinsaajaa taikka hänen olinpaikkaansa tiedetä taikka perillinen tai testamentinsaaja ei muuten voi valvoa oikeutiaan;

2) muutoin on tarpeen, että poissa olevan oikeutta valvotaan tai hänen omaisuuttaan hoidetaan;

3) tulevasta tapahtumasta riippuu, kenelle omaisuus menee, tai joku saa omaisuuden omistusoikeuksin haltuunsa vasta myöhemmin ja edustaja on tarpeen valvomaan tulevan omistajan oikeutta tai hoitamaan omaisuutta hänen lukuunsa; tai

4) lahjakirjassa tai testamentissa on määrätty, että saajalle tuleva omaisuus on uskottava muun henkilön kuin saajan edunvalvojan hoidettavaksi, ja edunvalvojan määrääminen hoitamaan saatua omaisuutta on saajan edun mukaista.

11 §

Jos edunvalvoja on sairauden vuoksi tai 32 §:n 2 tai 3 momentissa mainitusta taikka muusta syystä tilapäisesti estynyt hoitamasta tehtävänsä, tuomioistuin voi määrätä hänelle sijaisen.

Sijaiseen sovelletaan, mitä edunvalvojasta tässä laissa säädetään.

12 §

Tuomioistuimen ohella myös holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan:

1) henkilölle, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, jos hän on edunvalvojan kuoleman tai muun syyn vuoksi ilman edunval-

vojaa; sekä

2) henkilölle, joka 8 tai 9 §:n mukaan on edunvalvonnan tarpeessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa edellytyksenä edunvalvojan määräämiselle on, että se, jonka etua olisi valvottava, kykenee ymmärtämään asian merkityksen ja että hän pyytää tiettyä henkilöä määrättäväksi edunvalvojakseen.

Holhousviranomainen voi lisäksi määrätä edunvalvojalle tämän pyynnöstä sijaisen 11 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

13 §

Hakemus edunvalvojan määräämiseksi 12 §:n nojalla on tehtävä sille holhousviranomaiselle, joka 46 tai 47 §:n mukaan valvoo edunvalvojan toimintaa. Jos holhousviranomainen katsoo, ettei hakemukseen voida suostua, sen tulee hakijan pyynnöstä siirtää asia käräjäoikeudelle, jollei hakemus ole ilmeisen perusteeton.

Päätökseen, jonka holhousviranomainen tekee 1 momentissa tarkoitettua hakemuksen johdosta, ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätökseen, jolla hakemus on hyväksytty, voidaan kuitenkin hakea valittamalla muutosta sillä perusteella, ettei hakija pyynnön tehdessään kyennyt ymmärtämään asian merkitystä.

Päämiehen asema

14 §

Edunvalvojan määrääminen ei estä päämiestä itse vallitsemasta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia, jollei laissa toisin säädetä.

Edunvalvojan tehtävän lakkaaminen

15 §

Edunvalvojalle annettu määräys on voimassa toistaiseksi tai määräystä annettaessa asetetun määräajan. Jos edunvalvoja on määrätty tiettyä tehtävää varten, määräys on voimassa, kunnes tehtävä on suoritettu.

Edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaoloaikaa voidaan tarvittaessa muuttaa.

16 §

Tuomioistuimen on vapautettava edunvalvoja tehtävästään, jos hän osoittautuu siihen kykenemättömäksi tai sopimattomaksi tai jos vapauttamiseen on muu erityinen syy.

Edunvalvoja on vapautettava tehtävästään

myös, jos hän sitä pyytää. Alaikäisen lapsensa huoltajana oleva vanhempi voidaan omasta pyynnöstään vapauttaa lapsensa edunvalvojan tehtävästä ainoastaan, jos siihen on erityinen syy.

17 §

Edunvalvojan tehtävä lakkaa, kun:

- 1) edunvalvojalle annettu määräys lakkaa 15 §:n mukaan olemasta voimassa;
- 2) päämies kuolee;
- 3) edunvalvoja vapautetaan tehtävästään tai julistetaan vajaavaltaiseksi; tai
- 4) kun päämies täyttää 18 vuotta, jos edunvalvojan tehtävä perustuu päämiehen alaikäisyyteen.

Edunvalvojalle määrätyn sijaisen tehtävä lakkaa, kun edunvalvoja ja hänen sijaisensa esteen lakattua yhdessä tekevät siitä ilmoituksen 46 tai 47 §:ssä tarkoitettulle holhousviranomaiselle. Jos edunvalvoja ja hänen sijaisensa ovat eri mieltä siitä, onko sijaisen tehtävä lakannut, käräjäoikeus ratkaisee asian jommankumman hakemuksesta.

Tuomioistuimen on hakemuksesta määrättävä edunvalvojan tehtävä lakkaamaan, kun päämies ei enää ole edunvalvonnan tarpeessa.

Jos edunvalvoja on määrätty 8 tai 9 §:n nojalla, holhousviranomaisen on edunvalvojan määräämistä seuraavan neljännen kalenterivuoden aikana omasta aloitteestaan selvitettävä edunvalvonnan jatkumisen aiheellisuus ja tarvittaessa tehtävä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan tehtävän määräämisestä lakkaamaan. Selvitys on toimitettava uudelleen joka neljäntenä kalenterivuotena.

3 luku

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen

18 §

Jos täysi-ikäinen on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän vuoksi vaarassa eikä edunvalvojan määrääminen yksin riitä turvaamaan hänen etujaan, tuomioistuin voi rajoittaa hänen toimintakelpoisuuttaan päättämällä, että:

- 1) hän voi tehdä tiettyjä oikeustoimia tai vallita tiettyä omaisuuttaan ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa;
- 2) hänellä ei ole kelpoisuutta tehdä tiettyjä oikeustoimia tai oikeutta vallita tiettyä omai-

suuttaan; taikka

- 3) hänet julistetaan vajaavaltaiseksi.

Ketään ei saa julistaa vajaavaltaiseksi, jos muut 1 momentissa mainitut toimenpiteet ovat riittäviä turvaamaan hänen etunsa.

Toimintakelpoisuutta ei saa muutoinkaan rajoittaa enempää kuin asianomaisen edun suojaamiseksi on tarpeen. Rajoitusta ei saa ulottaa koskemaan sellaista oikeustointia, jonka tekemiseen vajaavaltaisella on lain mukaan kelpoisuus. Tuomioistuin voi kuitenkin painavista syistä rajoittaa asianomaisen oikeutta määrätä siitä, minkä päätöksen antamisen jälkeen omalla työllään ansaitsee.

19 §

Alaikäisen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa siten kuin 18 §:ssä säädetään, sen jälkeen kun hän on täyttänyt 17 vuotta. Tällöin rajoitus alkaa, kun alaikäinen täyttää 18 vuotta.

20 §

Kun tuomioistuin tekee päätöksen toimintakelpoisuuden rajoittamisesta, sen on samalla tarvittaessa määrättävä asianomaiselle edunvalvoja.

21 §

Jos joku on tehnyt oikeustoimen, johon hänellä ei toimintakelpoisuuden rajoituksen vuoksi ollut kelpoisuutta, oikeustoimen sitovuudesta, suoritusten palauttamisesta ja suorituksen arvon tai vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä 26-28 §:ssä säädetään.

22 §

Päätös, jolla jonkun toimintakelpoisuutta on rajoitettu, on voimassa toistaiseksi tai päätöksessä asetetun määräajan.

Rajoitusta tai sen voimassaoloaikaa voidaan muuttaa, jos muuttuneet olosuhteet tai muut syyt antavat siihen aiheita. Rajoitus on poistettava, jos se ei enää ole tarpeellinen.

Mitä 17 §:n 4 momentissa säädetään, noudatetaan myös, jos jonkun toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

4 luku

Vajaavaltaisen asema

23 §

Vajaavaltaisella ei ole oikeutta itse vallita omaisuuttaan eikä tehdä sopimuksia tai mui-

ta oikeustoimia, jollei laissa toisin säädetä.

Jollei laissa toisin säädetä, vajaanvaltaisiksi julistettu voi itse päättää henkilöään koskevasta asiasta, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

24 §

Vajaanvaltainen voi tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä.

Lahja tai irtainta omaisuutta koskeva lahjanlupaus, joka on annettu vajaanvaltaiselle ilman edunvalvojan myötävaikutusta, sitoo antajaa, jos vajaanvaltainen on ymmärtänyt asian merkityksen.

25 §

Vajaanvaltaisella on oikeus määrätä siitä, minkä hän on vajaanvaltauuden aikana omalla työllään ansainnut, ja siitä, minkä edunvalvoja on tämän lain 38 §:n mukaisesti antanut hänen vallittavakseen. Vajaanvaltaisella on oikeus määrätä myös edellä mainitun omaisuuden tuotosta sekä siitä, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan.

Jos vajaanvaltainen käyttää oikeuttaan tavalla, joka on selvästi vastoin hänen etuaan tai jos siihen on ilmeinen vaara, edunvalvoja voi ottaa hoitoonsa 1 momentissa tarkoitettua omaisuutta siltä osin kuin se on tarpeen vajaanvaltaisen edun suojaamiseksi. Jos toimenpide koskee vajaanvaltaisen työansiota, siihen on hankittava holhousviranomaisen suostumus.

26 §

Oikeustoimi, jonka tekemiseen vajaanvaltaisella ei ollut oikeutta, ei sido häntä, jollei hänen edunvalvojansa ole antanut siihen suostumustaan.

Vajaanvaltaisen tekemä oikeustoimi tulee häntä sitovaksi, jos hänen edunvalvojansa tai hän itse täysivaltaiseksi tultuaan sen hyväksyy.

Vajaanvaltaisen oikeudesta tehdä testamentti säädetään perintökaaressa.

27 §

Jos vajaanvaltainen on tehnyt oikeustoimen ilman tarvittavaa edunvalvojan suostumusta, on sillä, jonka kanssa sopimus tehtiin, oikeus vetäytyä sopimuksesta niin kauan kuin sopimusta ei ole hyväksytty tai asianmukaisesti täytetty.

Jos se, jonka kanssa oikeustoimi tehtiin, tiesi toisen osapuolen olevan vajaanvaltainen,

hänellä ei kuitenkaan ole oikeutta vetäytyä sopimuksesta aikana, joka suostumuksen hankkimiselle on sovittu tai jonka sen saaminen kohtuudella kestää. Hän voi kuitenkin vetäytyä oikeustoimesta, kuten 1 momentissa säädetään, jos hänellä oli aihetta olettaa, että vajaanvaltaisella oli vajaanvaltauudesta huolimatta oikeus sen tekemiseen.

Vetäytymisestä on ilmoitettava vajaanvaltaiselle tai hänen edunvalvojalleen.

28 §

Jos oikeustoimi, jonka vajaanvaltainen on tehnyt ilman tarvittavaa suostumusta, ei tule sitovaksi, on kummankin osapuolen palautettava, mitä hän oikeustoimen perusteella on vastaanottanut tai, jollei tämä ole mahdollista, korvattava sen arvo. Vajaanvaltainen ei kuitenkaan ole velvollinen suorittamaan korvausta yli sen, mitä on käytetty hänen kohtuulliseen elatukseensa tai mikä muutoin on tullut hänen hyödykseen.

Jos oikeustoimen kumpikin osapuoli on vajaanvaltainen eikä sopijapuoli voi palauttaa sitä, minkä hän on oikeustoimen perusteella vastaanottanut, sopijapuolen on suoritettava korvauksena määrä, jota voidaan pitää kummankin osapuolen kannalta kohtuullisena. Korvauksen määrää arvioitaessa on otettava huomioon osapuolten asema oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat.

Jos vajaanvaltainen on saanut oikeustoimen aikaan tahallisuella rangaistavaksi säädetyllä teolla, siitä aiheutuneen vahingon korvaamiseen sovelletaan tekijän syyntakeisuudesta riippumatta sekä 1 ja 2 momentin säännösten estämättä, mitä vahingonkorvauslaissa (412/1974) säädetään.

5 luku

Edunvalvojan asema ja tehtävät

Edustaminen

29 §

Edunvalvojalla on kelpoisuus edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa, jollei tuomioistuimien ole tehtävää antaessaan toisin määrännyt tai jollei toisin ole säädetty.

Jos tuomioistuimien on niin määrännyt, edunvalvojalla on oikeus edustaa päämiestään myös sellaisessa tämän henkilöä koskevassa asiassa, jonka merkitystä päämies ei kykene

ymmärtämään. Edunvalvojalla ei tämän määräyksen nojalla ole kuitenkaan edustusvaltaa asiassa, josta on toisin säädetty.

Edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon tai lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiestään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvain tavoin henkilökohtainen.

Edunvalvojan oikeudesta käyttää päämiehensä puhevaltaa tuomioistuimessa ja muun viranomaisen luona säädetään erikseen.

30 §

Jos päämiehellä on useampia edunvalvoja, heidän tulee yhdessä huolehtia edunvalvojalte kuuluvista tehtävistä, jollei tuomioistuin ole päättänyt tehtävien jaosta edunvalvojien kesken.

Jos joku edunvalvojista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästyisestä aiheutuisi haittaa, hänen suostumuksensa asiassa ei ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys päämiehelle, voivat edunvalvojat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei päämiehen etu ilmeisesti muuta vaadi.

Jos edunvalvojat eivät ole yksimielisiä asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää, ja ratkaisun viivästyisestä aiheutuisi haittaa, edunvalvoja voi pyytää holhousviranomaisen päätöstä siitä, kenen mielipidettä on noudatettava. Päätöstä on haettava siltä holhousviranomaiselta, joka 46 tai 47 §:n mukaan valvoo edunvalvojan toimintaa.

31 §

Saatava, joka kuuluu edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen, voidaan suorittaa vain edunvalvojalle tai hänen osoittamalleen päämiehen tilille. Suoritus on kuitenkin pätevä, vaikka se olisi tehty päämiehelle, jos velallinen ei tiennyt eikä hänen olosuhteet huomioon ottaen pitänyt tietää, että suorituksen vastaanottaminen kuului edunvalvojalle.

Jos päämiehellä on tili luottolaitoksessa, edunvalvojan tulee ilmoittaa laitokselle, kuka tai ketkä voivat nostaa tilillä olevia varoja.

32 §

Edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta.

Edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään, jos vastapuolena on edunvalvoja itse, edunvalvojan puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö taikka joku, jota edunvalvoja edustaa. Jos sisaruksilla on yhteinen edunvalvoja, hänellä on kuitenkin valta edustaa sisaruksia perinnönjaossa, jos näiden edut eivät ole perinnönjaossa esitettyjen vaatimusten tai muiden jakoon liittyvien seikkojen johdosta ristiriidassa keskenään.

Mitä 2 momentissa säädetään, sovelletaan myös silloin, kun edunvalvojan ja hänen päämiehensä edut saattavat muusta syystä joutua asiassa ristiriitaan keskenään.

33 §

Poissa olevalle 10 §:n mukaisesti määrätty edunvalvoja ei saa ennen kuin kolme vuotta on kulunut siitä, kun viimeksi oli tietoa poissa olevasta, myydä hänen omaisuuttaan, ellei myyminen ole tarpeen velan maksamiseksi, pesän selvittämiseksi, omaisuuden turmeltumisen estämiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Tulevan omistajan oikeutta valvomaan 10 §:n nojalla määrätty edunvalvoja ei saa myydä valvontaansa uskottua omaisuutta, ellei siihen ole edellä mainittua syytä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu edunvalvoja saa edustaa perillistä tai testamentinsaajaa asiassa, joka koskee testamentin tiedoksiantamista tai moittimista, mutta hänellä ei ole kelpoisuutta tämän puolesta estää perillisen tai testamentinsaaajan oikeuden vanhentumista.

Oikeustoimet, jotka poissa olevan tai tulevan omistajan oikeutta valvomaan määrätty edunvalvoja tekee määräyksensä nojalla, ovat päteviä, vaikka omaisuus menee muulle kuin sille, jota edustamaan hänet oli määrätty.

34 §

Jollei laissa toisin säädetä, edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman holhousviranomaisen lupaa päämiehensä puolesta:

1) luovuttaa tai vastiketta antamalla hankkia kiinteää omaisuutta tai sellaista maanvuokra- tai muuta käyttöoikeutta rakennuksineen, joka voidaan maanomistajaa kuulematta siirtää kolmannelle;

2) luovuttaa pantiksi omaisuutta tai muulla tavoin perustaa siihen panttioikeutta;

3) luovuttaa kiinteää tai muuta 1 kohdassa tarkoitettua omaisuutta toisen käytettäväksi pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi täysi-ikäi-

syiden alkamisesta;

4) ottaa muuta lainaa kuin valtion takamaa opintolainaa taikka sitoutua vekselivas- tuuseen tai vastuuseen toisen velasta;

5) ryhtyä harjoittamaan elinkeinoa pää- miehensä lukuun;

6) tehdä sopimusta avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön perustamisesta taikka tällaiseen yhtiöön liittymisestä;

7) luopua perinnöstä tai luovuttaa pää- miehensä perintöosuutta;

8) tehdä sopimusta kuolinpesän yhteishal- linnosta;

9) tehdä sopimusta omaisuuden osituksesta tai perinnönjaosta, joka toimitetaan ilman perintökaaren 23 luvussa tarkoitettua pesän- jakajaa;

10) luovuttaa tai vastiketta antamalla hank- kia osakkeita tai osuuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa tai asumisoikeus- asunnoista annetussa laissa (650/1990) tarkoitettua asumisoikeutta;

11) luovuttaa 10 kohdassa tarkoitettun oikeuden nojalla hallittua huoneistoa määräai- kaisella sopimuksella toisen käytettäväksi pit- temmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi täysi-ikäi- syyden alkamisesta;

12) myydä tai myytäväksi hakkauttaa met- sää, ottaa myytäväksi kiveä, soraa, hiekkaa, savea, turvetta tai multaa päämiehen maalta tai luovuttaa oikeutta sen ottamiseen, jollei se tapahdu holhousviranomaisen hyväksy- män omaisuuden hoitosuunnitelman mukai- sesti; eikä

13) vastiketta antamalla hankkia sijoitus- palveluyrityksistä annetun lain (579/1996) 2 §:ssä tarkoitettuja sijoituskohteita taikka osuuksia yhteisöissä lukuun ottamatta:

a) valtion, kunnan tai kuntayhtymän liik- keeseen laskemia joukkovelkakirjoja;

b) arvopapereita, joilla käydään arvopape- rimarkkinalain (495/1989) 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettuihin tavoin julkisesti kauppaa;

c) osuuksia sellaisessa sijoitusrahastossa, jonka pääomasta vähintään kolme neljäsosa on sijoitettuna a ja b alakohdissa tarkoitettui- hin joukkovelkakirjoihin ja arvopapereihin;

d) a—c alakohdassa tarkoitettuihin rinnas- tettavia sijoituskohteita, joista asetuksella niin säädetään; sekä

e) sellaisia osakkeita tai osuuksia, joiden tuottaman oikeuden pääasiallisena sisältönä on oikeus kotitaloudessa tavallisesti käytettä- vän hyödykkeen tai palvelun saamiseen, jos osuuteen ei liity henkilökohtaista vastuuta

yhteisön veloista.

Lupaa on haettava siltä holhousviranomai- selta, joka 46 tai 47 §:n mukaan valvoo edunvalvojan toimintaa. Jos lupaa haetaan alaikäisen puolesta tehtävään oikeustoimeen, holhousviranomaisen on varattava 15 vuotta täyttäneelle alaikäiselle tilaisuus tulla kuul- luksi, jollei tämän mielipide luotettavasti käy ilmi hakemusasiakirjoista. Asianosaisen kuu- lemiseen sovelletaan muutoin, mitä hallinto- menettelylaissa (598/1982) säädetään.

Jos edunvalvojalle on annettu lupa 1 mo- mentin 5 tai 6 kohdassa tarkoitettuun toi- mintaan tai toimeen, hän voi sen perusteella 1 momentin säännösten estämättä ryhtyä niihin oikeustoimiin, joita liikkeen tai elin- keinon harjoittaminen luonteensa mukaisesti vaatii.

35 §

Holhousviranomainen voi myöntää 34 §:ssä tarkoitettun luvan, jos oikeustoimi tai toimenpide, johon lupaa haetaan, on pää- miehen edun mukainen. Tällöin on otettava huomioon, mitä 37—41 §:ssä säädetään omaisuuden hoitamisesta.

36 §

Oikeustoimi, jonka tekemiseen edunvalvo- jalla ei ollut kelpoisuutta, ei sido päämiestä.

Oikeustoimi, jonka edunvalvoja on tehnyt ilman tarvittavaa lupaa, ei sido päämiestä, ellei holhousviranomainen, jolta lupaa olisi pitänyt hakea, sitä jälkeensä edunvalvojan hakemuksesta hyväksy. Sopijapuolen oikeu- desta vetäytyä sopimuksesta on tällöin sovel- tuvin osin voimassa, mitä 27 §:n 2 momen- tissa säädetään.

Jos oikeustoimi, jonka edunvalvoja on teh- nyt, ei 1 momentin mukaan ole sitova, edun- valvojan velvollisuudesta korvata sopijapuol- lelle aiheutunut vahinko on soveltuvin osin voimassa, mitä varallisuus oikeudellisista oi- keustoimista annetun lain (228/1929) 25 §:ssä säädetään.

Omaisuuden hoitaminen

37 §

Edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tar- peitaan. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan.

Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen kuuluva päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojalla on tarvittaessa oikeus saada tässä virka-apua siten kuin poliisilain (493/1995) 40 §:ssä säädetään. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei kuitenkaan saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa.

38 §

Päämiehelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Päämiehen vallintaan on jätettävä hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja. Edunvalvoja voi jättää päämiehensä vallitavaksi muutakin tämän omaisuutta, jos se on päämiehen edun mukaista.

Jos päämies tahtoo antaa lahjan, joka on olosuhteisiin nähden tavanomainen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäinen, edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että antajan tarkoitus voi toteutua.

39 §

Edunvalvojan on säilytettävä omaisuus, jota päämies edunvalvonnan kestäessä tai myöhemmin tarvitsee asumista tai elinkeinon harjoittamista varten tai jolla muutoin on päämiehelle erityistä arvoa.

Muu omaisuus, jota ei ole käytettävä eläntöön tai muihin päämiehen tarpeisiin, on sijoitettava siten, että sen säilymisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto.

Edunvalvojan on pyynnöstä selvitettävä päämiehelle tämän taloudellista asemaa ja toimenpiteitä, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan.

40 §

Holhousviranomaisen voi määrätä, että edunvalvojan on laadittava omaisuuden hoidon ja käytön ohjeeksi hoitosuunnitelma ja esitettävä se holhousviranomaisen hyväksyttäväksi, jos tätä on omaisuuden laatu ja määrä sekä muut seikat huomioon ottaen pidettävä tarpeellisena. Hoitosuunnitelma on laadittava ottaen huomioon, mitä 37—39 §:ssä omaisuuden hoitamisesta säädetään.

Omaisuuden hoitosuunnitelmaa voidaan tarvittaessa muuttaa tai täydentää.

41 §

Jos joku antaessaan toiselle omaisuutta lahjana tai testamentilla on samalla määrännyt omaisuuden hoitamisesta, näitä määräyksiä tulee noudattaa tämän luvun säännösten estämättä.

Tuomioistuimien voi kuitenkin edunvalvojan hakemuksesta päättää, että omaisuutta on hoidettava tämän lain säännösten mukaisesti, jos on ilmeistä, että omaisuuden hoidosta annettujen määräysten avulla ei muuttuneiden olosuhteiden tai muun syyn vuoksi voida toteuttaa antajan tarkoitusta.

Huolenpito päämiehestä

42 §

Täysi-ikäiselle määrätyn edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään sellainen hoito, huolenpito ja kuntoutus, jota on päämiehen huollon tarpeen ja olojen kannalta sekä päämiehen toivomukset huomioon ottaen pidettävä asianmukaisena.

Päämiehen kuuleminen

43 §

Ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä, jos asiaa on tämän kannalta pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta.

Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Jos päämies on alaikäinen, on myös hänen huoltajansa mielipidettä tiedusteltava 1 momentissa säädetyin tavoin.

Edunvalvojan palkkio ja kulujen korvaaminen

44 §

Alaikäisen vanhemmalla ja alaikäisen huoltajalla, joka toimii hänen edunvalvojana, on oikeus saada alaikäisen varoista korvaus tarpeellisista kuluistaan.

Täysi-ikäisen edunvalvojalla ja alaikäiselle määrättyllä muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla edunvalvojalla on oikeus saada päämiehensä varoista korvaus tarpeellisista kuluistaan sekä tehtävänsä laatuun ja laajuuteen ja päämiehen varoihin nähden kohtuullinen palkkio.

Oikeusministeriö voi antaa tarkempia ohjeita palkkion määräytymisen perusteista.

Vahingonkorvausvelvollisuus

45 §

Edunvalvoja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on tehtäväänsä hoitaessaan tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut päämiehelleen.

Vahingonkorvauksen sovittelusta ja korvausvastuun jakautumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken on voimassa, mitä vahingonkorvauslain 2 ja 6 luvussa säädetään. Jos holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annettussa laissa (/) tarkoitettu yleinen edunvalvoja on aiheuttanut vahingon, korvausvastuuseen sovelletaan lisäksi vahingonkorvauslain 3 ja 4 luvun säännöksiä.

Päämies ei ole velvollinen korvaamaan vahinkoa, jonka edunvalvoja on aiheuttanut toimiessaan hänen lukuunsa.

6 luku

Edunvalvojan toiminnan valvonta

Valvova viranomainen

46 §

Holhousviranomaisen tulee valvoa edunvalvojan toimintaa. Valvonta kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella edunvalvonnassa olevalla on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta.

Jos edunvalvonnassa olevalla ei ole kotikuntaa Suomessa, valvonta kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella hän pääasiallisesti oleskelee.

Jos edunvalvonta koskee poissa olevan tai tulevan omistajan oikeutta kuolinpesässä, valvonta kuuluu holhousviranomaiselle, joka 1 momentin mukaan olisi ollut toimivaltainen valvomaan perittävälle määrätyn edunvalvojan toimintaa. Jos jonkun etua on muutoin valvottava 10 §:n nojalla, toimivaltainen on se holhousviranomainen, jonka toimialueella edunvalvonnan tarve ilmenee.

Jollei 1 ja 2 momentin mukaan ole holhousviranomaista, jolle valvonta kuuluu, velvollisuus valvoa edunvalvojan toimintaa on Helsingin maistraatilla.

47 §

Jos edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin, valvonta kuuluu 46 §:n säännösten estämättä sille holhousviranomaiselle, joka 46 §:n mukaan oli velvollinen valvomaan edunvalvojan toimintaa silloin, kun edunvalvonta merkittiin tuohon rekisteriin.

Holhousviranomainen, jolle valvonta 1 momentin mukaan kuuluu, voi siirtää valvonnan toiselle holhousviranomaiselle, jos sillä, jonka etua on valvottava, on kotikunta viimeksi mainitun holhousviranomaisen toimialueella tai jos siirto on muutoin tarpeen valvonnan kannalta. Ennen valvonnan siirtämistä on kuuluttava edunvalvojaa ja holhousviranomaista, jolle valvonta aiotaan siirtää.

Päätökseen, jolla valvonta on siirretty, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Omaisuusluettelo

48 §

Edunvalvojan on kolmen kuukauden kuluessa tehtävänsä alkamisesta annettava holhousviranomaiselle luettelo niistä päämiehen varoista ja veloista, joiden tulee olla edunvalvojan hoidettavana. Luettelossa on ilmoitettava myös se omaisuus, joka on 38 §:n 1 momentin nojalla jätetty päämiehen vallittavaksi. Jos päämies myöhemmin saa omaisuutta, jonka tulee olla edunvalvojan hoidettavana, luettelo saadusta omaisuudesta on annettava kuukauden kuluessa saannosta. Velvollisuus antaa luettelo ei kuitenkaan koske sellaista toistuvaa suoritusta, jonka päämies saa luetteloon merkityn oikeuden nojalla.

Kun päämies tulee kuolinpesän osakkaaksi, edunvalvojan on toimitettava holhousviranomaiselle jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa siitä, kun perunkirjoitus on toimitettu.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske edunvalvojana olevaa alaikäisen vanhempaa jos alaikäisen omaisuuden määrä on vähäinen. Holhousviranomainen voi edunvalvojan hakemuksesta pidentää 1 momentissa mainittua määräaikaa, jos se on tarpeen omaisuuden määrän tai muun syyn johdosta.

49 §

Edellä 48 §:ssä tarkoitettussa luettelossa edunvalvojan on ilmoitettava, että hänen antamansa tiedot ovat oikeat ja ettei hän ta-

hallisesti ole jättänyt mitään mainitsematta. Tuomioistuin voi velvoittaa edunvalvojan vahvistamaan ilmoituksensa tuomioistuimes-
sa valan tai vakuutuksen nojalla, jos hol-
housviranomaisen sitä vaatii.

Tilivelvollisuus

50 §

Edunvalvoja, jonka tehtäviin kuuluu omai-
suuden hoitamista, on velvollinen pitämään
kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä
tilikauden tapahtumista.

Edunvalvoja, joka on määrätty muuhun
kuin omaisuuden hoitamista käsittävään teh-
tävään, on velvollinen pitämään sellaista kir-
jaa, että hän voi tehdä selon niistä toimenpi-
teistä, joihin hän on tehtävässään ryhtynyt.

51 §

Edellä 50 §:n 1 momentissa tarkoitettun
edunvalvojan tulee vuosittain antaa holhous-
viranomaiselle tili (*vuositili*). Holhousvi-
ranomainen voi päättää, että tilikausi on
muu vuoden pituinen ajanjakso kuin kalente-
rivuosi, jos se on omaisuuden hoidon ja
tilinpidon tai tilin tarkastuksen kannalta tar-
koituksenmukaista.

Vuositili on annettava kolmen kuukauden
kuluessa tilikauden päättymisestä. Jos edun-
valvontatehtävä on alkanut tilikauden jälkim-
mäisellä puoliskolla, holhousviranomaisen
voi päättää, että tili annetaan seuraavan vuos-
sitilin yhteydessä.

Jos edunvalvoja ei sairauden, tehtävänsä
laajuuden tai muun sellaisen syyn johdosta
kykene tai ole kyennyt antamaan vuositiliä
säädettyssä ajassa, holhousviranomaisen voi
hakemuksesta pidentää määräaikaa.

Edunvalvoja ei ole velvollinen antamaan
vuositiliä sellaisesta alaikäisen edunvalvon-
nasta, jota ei ole ollut merkittävä hol-
housasioiden rekisteriin.

52 §

Edunvalvoja, jonka tehtävä lakkaa tai jon-
ka tehtäviä rajoitetaan, on velvollinen viipy-
mättä antamaan holhousviranomaiselle tilin
vallinnastaan siirtyvän omaisuuden hoidosta
siltä ajalta, jolta ei ole aikaisemmin annettu
tiliä (*päätöstitili*). Edunvalvoja ei kuitenkaan
ole velvollinen antamaan päätöstitiliä sellai-
sesta alaikäisen edunvalvonnasta, jota ei ole

ollut merkittävä holhousasioiden rekisteriin.

53 §

Jos omaisuudesta annetusta luettelosta tai
vuositilistä käy ilmi, että päämiehellä ei ole
omaisuutta tai että edunvalvojan hoidettava-
na olevan omaisuuden määrä on vähäinen,
holhousviranomaisen voi määrääjäksi tai
toistaiseksi vapauttaa edunvalvojan velvolli-
suudesta antaa vuositili tai määrätä tilikau-
den vuotta pitemmäksi. Vapautusta tai tili-
kauden pidennystä ei kuitenkaan voida
myöntää, jos päämiehellä on huomattava
määrä velkaa ja edunvalvojan tulee huolehtia
velan maksamisesta. Holhousviranomaisen
voi muuttaa edellä tarkoitettua päätöstään,
jos se havaitaan tarpeelliseksi.

54 §

Vuositilin ja päätöstitilin yhteydessä on tar-
kastettaviksi luovutettava myös niihin liitty-
vät tarpeelliset tositteet. Tarkastuksen päätyt-
tyä tositteet on palautettava edunvalvojalle.

Edunvalvoja on velvollinen säilyttämään
tiliin liittyvät tositteet, kunnes määräaika 61
§:n 1 momentissa säädetyn kanteen nostami-
selle on kulunut umpeen tai, jos kanne on
nostettu, kunnes asia on lainvoimaisesti rat-
kaistu. Päämiehellä, hänen oikeudenomista-
jillaan tai uudella edunvalvojalla on tämän
jälkeen oikeus saada tositteet haltuunsa.

55 §

Vuositilistä ja päätöstitilistä tulee käydä sel-
ville päämiehen varat ja velat tilikauden al-
kaessa ja päättyessä, tilikauden aikana niissä
tapahtuneet muutokset, päämiehen puolesta
tehty merkittävät oikeustoimet sekä muut
vastaavat toimenpiteet, joihin edunvalvoja
on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan. Nämä
tiedot on esitettävä sillä tavoin, että holhous-
viranomaisen voi tilin perusteella valvoa
omaisuuden hoitamista ja omaisuuden hoit-
osuunnitelman noudattamista.

Tilissä on ilmoitettava myös se omaisuus,
jonka edunvalvoja on tilikauden aikana anta-
nut päämiehensä vallittavaksi.

Jos edunvalvojana on päämiehen vanhem-
pi, aviopuoliso, lapsi tai muu hänen lä-
heisensä, holhousviranomaisen voi päättää,
että hoidettavaa omaisuutta tai sen määrättyä
osaa koskeva tili saa olla yleispiirteinen, jos
sitä voidaan hoidettavana olevan omaisuuden
laatuun katsoen pitää riittävänä. Tilistä on

kuitenkin käytävä ilmi, miten omaisuus on tilikauden aikana muuttunut.

56 §

Saatuun vuositilin tai päätöstilin holhousviranomaisen on viipymättä tarkastettava, miten omaisuutta on hoidettu, onko päämiehelle annettu kohtuullisena pidettävät käyttövarat ja onko tili oikein laadittu.

Edunvalvoja on velvollinen pyydettäessä antamaan holhousviranomaiselle kaikki tehtävänsä koskevat tarpeelliset tiedot, tositteet ja asiakirjat sekä esittämään hoidettavanaan olevat arvopaperit.

Holhousviranomaisen pakkokeinot

57 §

Jos edunvalvoja laiminlyö asianmukaisen tilin, luettelon, tosittien tai pyydetyn selvitäksen antamisen tai jättää tekemättä hoitosuunnitelman, jonka holhousviranomaisen on määrännyt laadittavaksi, holhousviranomaisen voi määrätä edunvalvojan suorittamaan laiminlyödyn toimenpiteen ja tehostaa päätöstään sakon uhalla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Määrätessään teettämisen täytäntöön pantavaksi holhousviranomaisen voi sakon uhalla velvoittaa edunvalvojan luovuttamaan tekijälle ne tositteet ja asiakirjat, jotka ovat tarpeen tehtävän suorittamiseksi.

Uhkasakosta ja teettämisuudesta on muutoin voimassa, mitä uhkasakkolaissa (1113/1990) säädetään.

Päämiehen edun turvaaminen

58 §

Jos päämiehen edun turvaaminen vaatii toimenpidettä, josta edunvalvoja ei ole huolehtinut, tuomioistuin voi holhousviranomaisen, päämiehen itsensä taikka muun 72 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua hakemuksesta määrätä toisen edunvalvojan huolehtimaan siitä. Tuomioistuin voi vastaavasti määrätä toisen edunvalvojan, jos edunvalvojaa vastaan on syytä ajaa kannetta ennen kuin hänen tehtävänsä edunvalvojana on päättynyt.

Toimenpiteet edunvalvojan tehtävän lakatessa

59 §

Edunvalvoja on tehtävänsä lakattua velvol-

linen viipymättä luovuttamaan hoidossaan olevan omaisuuden päämiehelleen, uudelle edunvalvojalle tai muulle siihen oikeutetulle.

Kun edunvalvojan tehtävä lakkaa päämiehen kuoleman johdosta eikä omaisuutta voida viivytyksettä luovuttaa pesän osakkaiden yhteishallintoon, edunvalvoja voi luovuttaa omaisuuden sellaisen pesän osakkaan hoidettavaksi, joka perintökaaren 18 luvun 3 §:ssä säädettyin tavoin voi pitää huolta pesän omaisuudesta. Edunvalvojan on ilmoitettava omaisuuden luovuttamisesta kaikille niille pesän osakkaille, joiden olinpaikka ja henkilöllisyys on selvillä.

60 §

Kun edunvalvojan tehtävä on lakannut ja holhousviranomaisen on tarkastanut päätöstilin, sen tulee ilmoittaa tiliä koskevat huomautuksensa sekä luovuttaa jäljennös päätöstilistä sille, jolla on oikeus omaisuuden vastaanottamiseen. Viimeksi mainitulla on oikeus pyynnöstä saada edunvalvojalta nähtäväkseen vuositileihin ja päätöstitiin liittyvät tositteet.

Edunvalvoja voidaan sakon uhalla velvoittaa näyttämään tositteet siten kuin 57 §:ssä säädetään.

61 §

Vahingonkorvauskanne, joka perustuu edunvalvojan toimintaan, on pantava vireille vuoden kuluessa siitä, kun holhousviranomaisen on 60 §:n mukaisesti luovuttanut edunvalvontaa koskevat asiakirjat niihin oikeutetulle. Jos kysymyksessä on 50 §:n 2 momentissa tarkoitettu edunvalvoja, kanneai-ka lasketaan kuitenkin siitä, kun edunvalvoja on antanut mainitussa momentissa tarkoitetun selonteon sille, jolla on ollut oikeus sen vastaanottamiseen.

Edellä 1 momentissa mainittua kanneaikaa ei kuitenkaan sovelleta, jos vahingonkorvauskanne perustuu seikkaan, joka ei käy ilmi tileistä.

Jos edunvalvoja on aiheuttanut päämiehelleen vahinkoa rikoksella ja oikeus panna rikos syytteeseen kestää pitemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään, vahingonkorvausta voidaan vaatia syytteen nostamiselle säädetyn ajan kuluessa.

62 §

Vahingonkorvauskannetta, joka perustuu tilistä ilmenevään seikkaan, ei voida nostaa, jos se, joka on ollut oikeutettu vastaanotta-

maan tilityksen, on 60 §:ssä tarkoitetut asiakirjat saatuaan kirjallisesti ilmoittanut hyväksyvänsä edunvalvojan toiminnan tai muutoin kirjallisesti ilmoittanut, ettei tule vaatimaan korvausta.

63 §

Jos edunvalvoja on kuollut, hänen kuolinpesänsä osakkaiden, pesänselvittäjän ja konkurssipesän velvollisuuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä luvussa edunvalvojasta säädetään.

Sen, jolle kuolinpesän hallinto kuuluu, tulee viipymättä ilmoittaa edunvalvojan kuolemasta holhousviranomaiselle ja huolehtia päämiehen omaisuudesta niin kauan kuin se on pesän hallussa.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, jos edunvalvojana on toiminut yleinen edunvalvoja.

7 luku.

Edunvalvonnan rekisteröinti

64 §

Holhousasioiden rekisteri on valtakunnallinen rekisteri, jota pidetään edunvalvojan toiminnan valvomiseksi ja kolmansien oikeuden turvaamiseksi. Rekisteriin merkitään edunvalvojaa ja hänen päämiestään sekä edunvalvontaa koskevat rekisterin käyttötarkoituksen kannalta tarpeelliset tiedot siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Holhousviranomainen vastaa rekisterin tietojen päivittämisestä valvonnassaan olevien edunvalvojen toimien osalta. Holhousviranomainen päättää tietojen luovuttamisesta rekisteristä.

Väestörekisterikeskus vastaa holhousasioiden rekisterin yleisestä toimivuudesta ja rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä sekä muista rekisterinpitäjälle kuuluvista yleisistä velvoitteista.

Holhousasioiden rekisteriin voidaan siirtää väestötietojärjestelmästä rekisterin ylläpitoa varten tarvittavat henkilö- ja muut tiedot sekä niissä tapahtuneet muutokset.

65 §

Edunvalvonta tai toimintakelpoisuuden rajoitus on merkittävä holhousasioiden rekisteriin, kun:

- 1) täysi-ikäiselle määrätään edunvalvoja;
- 2) täysi-ikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan;

3) alaikäisen edunvalvojaksi määrätään muu henkilö kuin hänen vanhempansa;

4) alaikäiselle määrätään 9 §:n nojalla edunvalvoja tai alaikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan 19 §:n nojalla;

5) poissa olevalle tai tulevalle omistajalle määrätään edunvalvoja.

Edunvalvontaa ei kuitenkaan merkitä holhousasioiden rekisteriin, jos edunvalvojan tehtävä ei käsitä omaisuuden hoitamista eikä oikeuden valvomista jakamattomassa pesässä.

Kun tuomioistuin tekee päätöksen, jonka vuoksi edunvalvonta on merkittävä holhousasioiden rekisteriin, sen on ilmoitettava asiasta edunvalvojan toimintaa valvovalle holhousviranomaiselle.

66 §

Edunvalvonta on merkittävä holhousasioiden rekisteriin myös, kun holhousviranomainen saa tiedon siitä, että:

1) alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä eikä hänen osuutensa pesän varoista ole vähäinen; tai että

2) alaikäisellä on edunvalvojan hoidettavana olevaa omaisuutta, jonka määrä ei ole vähäinen.

Edunvalvonta, jota 1 momentissa tarkoitetaan, on merkittävä holhousasioiden rekisteriin, vaikka omaisuuden tai pesäosuuteen kuuluvien varojen määrä on vähäinen, jos siihen on erityistä syytä.

Asetuksella voidaan säätää, milloin varojen määrää on pidettävä vähäisenä.

67 §

Jollei 68 §:stä muuta johdu, jokaisella on oikeus saada holhousasioiden rekisteristä tieto siitä, onko tietty henkilö edunvalvonnassa, kuka on tietyn henkilön edunvalvoja, mikä on edunvalvojan tehtävä sekä onko ja millä tavoin henkilön toimintakelpoisuutta rajoitettu. Henkilötunnuksen saa kuitenkin luovuttaa vain sille, joka tarvitsee sitä etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi.

Jokaisella on oikeus saada tietää, mitä häntä itseään koskevia tietoja holhousasioiden rekisteriin on talletettu, siten kuin henkilöittien suojasta erikseen säädetään.

Edunvalvojalla on oikeus saada tieto niistä rekisteriin tehdyistä merkinnöistä, jotka koskevat hänen edunvalvontatehtävänsä tai hänen päämiestään.

Valtion tai kunnan viranomaisella ja Kan-

saneläkelaitoksella on oikeus saada tehtäviensä hoitamiseksi tarpeelliset tiedot holhousasioiden rekisteristä.

68 §

Holhousasioiden rekisteriin merkityt tiedot on säilytettävä kymmenen vuoden ajan siitä, kun edunvalvonta on päättynyt.

Sen jälkeen kun edunvalvonta on päättynyt, oikeus saada holhousasioiden rekisteristä tieto 67 §:n 1 momentin nojalla on ainoastaan sillä, joka tarvitsee tietoa etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi.

8 luku

Oikeudenkäyntiä koskevia säännöksiä

69 §

Asia, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, pannaan käräjäoikeudessa vireille hakemuksella.

70 §

Jollei jäljempänä toisin säädetä, asia, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, on pantava vireille siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä sillä, jonka etua on valvottava, on kotikunta tai, jollei hänellä ole kotikuntaa Suomessa, jonka tuomiopiirissä hän pääasiallisesti oleskelee.

Asia, joka koskee edunvalvojan määräämistä valvomaan poissa olevan oikeutta kuolinpesässä, on pantava vireille sen paikkakunnan käräjäoikeudessa, joka on laillinen tuomioistuin jäämistöä koskevissa asioissa. Jos edunvalvojan määräämistä muutoin haetaan tämän lain 10 §:n nojalla, asia on pantava vireille siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä poissa olevalla on omaisuutta tai jonka tuomiopiirissä edunvalvonnan tarve on muutoin ilmennyt.

Jos Suomessa ei muutoin ole tuomioistuinta, jossa asia voitaisiin panna vireille, asia voidaan panna vireille Helsingin käräjäoikeudessa.

71 §

Jos haetaan edunvalvojan määräämistä oikeudenkäyntiä varten, asia voidaan panna vireille myös siinä käräjäoikeudessa, jossa oikeudenkäynti on vireillä tai tulee vireille.

72 §

Hakemuksen, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, voi tehdä holhousviranomainen tai se, jonka edun valvomisesta on kysymys, taikka tämän edunvalvoja, vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen.

Asian, joka koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle, voi panna vireille myös alaikäisen huoltaja ja sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:ssä tarkoitettu toimielin.

Jos edunvalvoja on tarpeen valvomaan poissa olevan tai tulevan omistajan oikeutta kuolinpesässä, tulee pesänselvittäjän, muun pesän hoitajan, pesänjakajan tai pesänosakkaan tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi. Jos poissaolevan asiat muutoin vaativat hoitamista, hakemuksen voi tehdä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden lisäksi myös se, jonka etua tai oikeutta asia koskee.

73 §

Asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä alaikäiselle, on alaikäisen huoltajalle ja 15 vuotta täyttäneelle alaikäiselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä täysi-ikäiselle, on sille, jonka etua on valvottava, sekä, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole ilmeisen tarpeetonta, hänen aviopuolisolleen varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Tilaisuutta tulla kuulluksi ei kuitenkaan tarvitse varata, jos kuultavaksi kutsuminen olisi toimitettava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä tarkoitettulla tuomioistuimen kuulutuksella.

74 §

Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on kuultava henkilökohtaisesti sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Asia voidaan kuitenkin ratkaista kuulematta häntä henkilökohtaisesti, jos hakemus heti hylätään perusteettomana tai jos kuuleminen on kuultavan tilan vuoksi mahdotonta tai aiheuttaa hänelle kohtuutonta haittaa.

Jos kuultava ei ilman huomattavaa vaikeutta voi saapua istuntoon tai jos siihen on muu erityinen syy, kuuleminen voidaan toimittaa pääkäsittelyn ulkopuolella.

75 §

Holhousviranomaiselle on varattava tilai-

suus tulla kuulluksi edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa, jos holhousviranomaisen mielipide ei käy ilmi hakemuksen asiakirjoista.

Holhousviranomaisen kuuleminen voidaan kuitenkin jättää toimittamatta edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa, jos kuuleminen ei ole tarpeen asian selvittämiseksi.

76 §

Jos edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa on tarpeen kuulla henkilökohtaisesti sitä, jolla 72 §:n mukaan on puhevalta, häneen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään riita-asian asianosaisen velvoittamisesta saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti.

77 §

Edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa tuomioistuin voi uskoa edunvalvojalle tehtävän, jota hakemuksessa ei ole vaadittu, ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevassa asiassa rajoittaa toimintakelpoisuutta haettua enemmän tai muutoin hakemuksesta poikkeavasti, jos tätä on 8 tai 18 §:n nojalla pidettävä tarpeellisenä päämiehen edun suojaamiseksi.

78 §

Asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, joka on tarpeen asian ratkaisemiseksi.

79 §

Asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, tuomioistuin voi antaa väliaikaisen määräyksen. Määräys voidaan antaa kuulematta sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys, jos asiaa ei voida viivyttää. Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiassa päätöksen, jollei määräystä sitä ennen peruuteta tai muuteta.

Väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta.

80 §

Tuomioistuimen päätökseen asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, saa hakea muutosta jokainen, jolla 72 §:n mukaan on oi-

keus panna asia vireille.

81 §

Mitä 69—80 §:ssä säädetään, on soveltuvin osin voimassa myös asiassa, joka koskee edunvalvojan vapauttamista tehtävästään tai hänen tehtävänsä muuttamista, sekä asiassa, joka koskee toimintakelpoisuuden rajoituksen poistamista tai muuttamista.

Käsiteltäessä 1 momentissa tarkoitettua asiaa on edunvalvojalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tilaisuutta tulla kuulluksi ei kuitenkaan tarvitse varata, jos kuultavaksi kutsuminen olisi toimitettava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä tarkoitettulla tuomioistuimen kuulutuksella.

82 §

Tuomioistuin voi tässä luvussa tarkoitetuissa asioissa omasta aloitteestaan määrätä oikeudenkäyntiä varten oikeudenkäyntiavustajan tai edunvalvojan sille, jonka toimintakelpoisuutta hakemus koskee, jos se on tämän oikeusturvan kannalta tarpeellista.

83 §

Käräjäoikeuden päätöstä, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai vapauttamista tehtävästään taikka jolla jonkun toimintakelpoisuutta on rajoitettu, on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

Päätöstä, jonka hovioikeus tekee tässä luvussa tarkoitettussa asiassa, on noudatettava, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei hovioikeus ole päätöksessään toisin määrännyt.

Jos hovioikeus tai korkein oikeus palauttaa asian uutta käsittelyä varten, se voi määrätä, että edunvalvojan määräys tai toimintakelpoisuuden rajoitus pysyy voimassa, kunnes tuomioistuin, jonne asia on palautettu, on sen ratkaissut tai antanut siinä väliaikaisen määräyksen.

9 luku

Holhustoimen hallinto ja muutoksenhaku holhousviranomaisen päätökseen

Hallintoa koskevat säännökset

84 §

Holhustoimen sisällöstä ja sen kehittämistä huolehtii oikeusministeriö. Holhousviranomaisten hallinnollinen ohjaus ja kehittäminen kuuluu sisäasiainministeriölle.

Holhousviranomaisena toimii maistraatti. Ahvenanmaan maakunnassa holhousviranomaisen tehtäviä hoitaa lääninhallitus.

85 §

Edunvalvojan määräämistä ja tässä laissa tarkoitettua lupaa tai velvoittamista koskeva asia ratkaistaan holhousviranomaisessa esittelystä. Muutoin asia ratkaistaan holhousviranomaisessa siten kuin asian ratkaisemisesta maistraatin toimivaltaan kuuluvassa asiassa erikseen säädetään.

Jollei tämän lain säännöksistä muuta johdu, asian käsittelyyn ja virkamiehen esteellisyyteen sovelletaan hallintomenettelylakia.

Holhousviranomaisen suoritteista peritään maksuja siten kuin valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädetään.

86 §

Kun holhousviranomaisesta on pyydetty määräämään edunvalvoja tämän lain 12 §:n 1 momentin nojalla, holhousviranomaisen tulee kuulla henkilökohtaisesti sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Holhousviranomaisen voi vaatia, että hakija esittää holhousviranomaiselle lääkärin lausunnon niistä seikoista, joilla on merkitystä asian ratkaisemisen kannalta.

Muutoksenhaku holhousviranomaisen päätökseen

87 §

Holhousviranomaisen päätökseen haetaan muutosta lääninoikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Holhousviranomaisen päätökseen, joka koskee edunvalvojen keskinäisen erimielisyyden ratkaisemista 30 §:n 3 momentin nojalla, 48 §:n 3 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä tai 51 §:n 1—3 momentissa tarkoitettua tilivelvollisuuden täyttämisaikakohtaa, ei saa valittamalla hakea muutosta.

10 luku

Erinäiset säännökset

88 §

Edunvalvonnassa olevalla on oikeus saada tieto holhousviranomaisen asiakirjoissa olevista häntä itseään koskevista tiedoista siten kuin siitä erikseen säädetään. Edunval-

vonnassa olleen kuoltua hänen oikeudenomistajillaan on oikeus saada ne tiedot, jotka olisi voitu antaa edunvalvonnassa olevalle itselleen.

89 §

Edunvalvojalla on tehtäviinsä kuuluvissa asioissa oikeus saada ne tiedot, joihin päämiehellä olisi itsellään oikeus, jollei erikseen toisin säädetä.

Edunvalvojalla on ilman päämiehensä suostumusta oikeus avata vain se'laisia päämiehelleen saapuneita kirjeitä tai niihin rinnastettavia suljettuja viestejä, joiden voidaan lähettäjän nimen tai muun erityisen seikan perusteella päätellä koskevan asiaa, josta edunvalvojan tulee huolehtia.

90 §

Valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, pankki ja muu rahalaitos sekä sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikkö ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia pyynnöstä antamaan holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle ne tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen viireillä olevan asian ratkaisemiseksi.

Holhousviranomaisen tai tuomioistuin voi pyytää kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon toimielimeltä lausunnon, jos selvityksen saaminen asianomaisen olosuhteista on tarpeen tässä laissa tarkoitettussa asiassa. Pyyntö on osoitettava sen kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon toimielimelle, jossa asianomaisella on kotikunta, tai jos hänellä ei ole kotikuntaa Suomessa, jossa hän pääasiallisesti oleskelee.

Jos muun kuin 2 momentissa tarkoitettua tiedon tai selvityksen antamisesta aiheutuu sen antamiseen velvolliselle huomattavia kustannuksia tai merkittävää lisätyötä, selvityksen antamisesta voidaan periä kohtuullinen maksu.

91 §

Joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella henkilöllä, jota ilmoitus kos-

kee, on kotikunta tai, jos hänellä ei ole kotikuntaa Suomessa, sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella hän pääasiallisesti oleskelee. Ilmoituksen saatuaan holhousviranomaisen tulee ryhtyä toimenpiteisiin edunvalvonnan tarpeen selvittämiseksi ja tehdä tarvittaessa käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

92 §

Valtion, kunnan tai holhoustoimen edunvalvontapalvelun tuottajan palveluksessa oleva henkilö, luottamushenkilö, edunvalvoja ja holhoustoimen tehtävässä käytetty asiantuntija eivät ilman asianomaisen suostumusta saa ilmaista holhoustoimeen liittyvän tehtävän perusteella tietoon saamaansa asiaa, joka yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi on pidettävä salassa.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei estä asian ilmaisemista:

1) valtion tai kunnan viranomaisille taikka muulle henkilölle tämän lain mukaisten tehtävien suorittamista varten;

2) syyttäjä- ja poliisiviranomaiselle rikoksen selvittämistä varten;

3) tuomioistuimelle, jos se on tarpeen tämän lain mukaisessa asiassa; eikä

4) sille, jolla on lain nojalla oikeus saada asiasta tieto.

93 §

Rangaistus salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

94 §

Joka kieltäytyy antamasta tietoja, joiden antamiseen hän on 90 §:n mukaan velvollinen, on tuomittava *holhoustoimesta annettussa laissa säädetyn tietojenantamisvelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 1 momentissa tarkoitettusta teosta, ellei holhousviranomainen ole ilmoittanut sitä syytteen pantavaksi.

95 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

11 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

96 §

Voimaantulo ja kumottavat säännökset. Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

Tällä lailla kumotaan 19 päivänä elokuuta 1898 annettu holhouslaki (34/1898) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

97 §

Vireillä olevien asioiden käsittely. Asiat, jotka ovat vireillä holhouslautakunnassa tämän lain tullessa voimaan, siirtyvät sen holhousviranomaisen käsiteltäviksi, jonka toimialueeseen asianomainen kunta kuuluu.

Tuomioistuin käsittelee holhouslaissa tarkoitetun asian, joka on tuomioistuimessa vireillä tämän lain tullessa voimaan, vaikka asia ei tämän lain mukaan kuuluisi tuomioistuimelle.

98 §

Lain soveltaminen. Tätä lakia sovelletaan sen voimaantuloa edeltävältä ajalta oleviin holhoustoimen asioihin seuraavasti:

1. *Vajaavaltaiset.* Niihin, jotka tämän lain tullessa voimaan ovat vajaavaltaisia, sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään vajaavaltaisesta. Holhousviranomaisen on valvonnassaan olevien holhottavaksi julistettujen osalta viipymättä selvitettävä, onko tarpeen, että vajaavaltaisuus yhä jatkuu, ja tarvittaessa tehtävä hakemus edunvalvonnan järjestämiseksi siten kuin tässä laissa säädetään.

2. *Holhoajat ja uskotut miehet.* Holhoojaan ja holhouslain nojalla määrättyyn uskottuun mieheen sovelletaan tämän lain tultua voimaan, mitä edunvalvojasta säädetään.

3. *Eräät vireillä olevat asiat.* Jos holhottavaksi julistamista taikka holhoojan tai uskottun miehen määräämistä tai tehtävästään vapauttamista koskeva asia on tuomioistuimessa vireillä tämän lain voimaan tullessa, asia on käsiteltävä vastaavasti tämän lain mukaisena toimintakelpoisuuden rajoittamista taikka edunvalvojan määräämistä tai tehtävästään vapauttamista koskevana hakemuksena. Jos holhottavaksi julistamista koskeva asia on muutoksenhaun johdosta vireillä korkeimmassa oikeudessa tai hovioikeudessa, asia on palautettava alioikeuden käsiteltäväksi, jollei muutoksenhakemusta jätetä heti tutkimatta. Päättyessään asian palauttamises-

ta tuomioistuin voi määrätä, että päätös, jolla joku on julistettu holhottavaksi, pysyy voimassa, kunnes alioikeus on ratkaissut asian.

99 §

Aikaisemman lain soveltaminen. Tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta lakia (*aikaisempi laki*) sovelletaan tämän lain voimaantulua seuraavasti:

1. *Vireillä olevat lupahakemukset.* Jos tämän lain tullessa voimaan on vireillä hakemus, joka koskee holhouslautakunnan tai tuomioistuimen suostumuksen saamista tehdylle tai myöhemmin tehtävälle oikeustoimelle, hakemukseen sovelletaan aikaisemman lain säännöksiä. Hakemus kuitenkin raukeaa, jos edunvalvoja ei tämän lain mukaan tarvitse oikeustoimeen holhousviranomaisen lupaa.

2. *Oikeustoimen pätevyys.* Arvioitaessa sellaisen oikeustoimen pätevyyttä, jonka holhooja tai uskottu mies on tehnyt ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan aikaisemman lain säännöksiä.

3. *Tilin antaminen.* Holhoustili, joka koskee vuotta 1999 tai sitä aikaisempia tilikaudia, annetaan tämän lain voimaan tultua holhousviranomaiselle. Holhoustiliin ja sen antamiseen sovelletaan tällöin kuitenkin muilta osin aikaisemman lain säännöksiä. Jos tuomioistuin on holhouslain 51 §:n 2 momentin nojalla määrännyt tilikauden vuotta pitemmäksi, määräys pysyy voimassa tämän lain voimaantulon estämättä, jollei holhousviranomaisen toisin määrää.

4. *Päätyneet edunvalvontatoimet.* Jos holhoojan tai uskotun miehen toimi on päätyneet ennen tämän lain voimaantuloa, siihen sovelletaan aikaisempaa lakia.

100 §

Viittaukset aikaisempaan lakiin. Jos laissa tai asetuksessa on viitattu aikaisempaan lakiin, viittauksen sisältävää säännöstä sovelletaan tämän lain voimaanton jälkeen seuraavasti:

1. *Holhoojaa ja uskottua miestä koskevat säännökset.* Säännöstä, joka koskee holhoojaa tai holhouslain nojalla määrättyä uskotua miestä, sovelletaan myös edunvalvojan, jollei lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 50 §:n 3 momentista muuta johdu.

2. *Holhoojan ja uskotun miehen toimenpiteen oikeusvaikutukset.* Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee holhoojan

tai holhouslain nojalla määrätyn uskotun miehen suorittaman toimenpiteen tai laiminlyönnin oikeusvaikutuksia, sovelletaan myös edunvalvojan.

3. *Holhottavaksi julistettua koskevat säännökset.* Säännöstä, joka koskee holhottavaksi julistettua, sovelletaan holhottavaksi julistettujen ohella niihin, jotka on julistettu vajaanvaltaisiksi.

4. *Vajaanvaltaista ja holhouksenalaista koskevat säännökset.* Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee vajaanvaltaista tai holhouksen alaista, sovelletaan myös niihin, jotka tämän lain mukaan ovat vajaanvaltaisia.

5. *Täysivaltaisuutta edellyttävät säännökset.* Jos laissa tai asetuksessa on luvan saamisen, tehtävässä toimimisen, toiminnan harjoittamisen tai toimenpiteen suorittamisen edellytykseksi asetettu, että asianomainen on täysivaltainen tai hallitsee itseään ja omaisuuttaan, ei luvan saamisen, tehtävässä toimimisen, toiminnan harjoittamisen tai toimenpiteen suorittamisen esteenä ole pidettävä sitä, että asianomaisen toimintakelpoisuutta on rajoitettu 18 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla, jollei rajoituksen sisällöstä muuta johdu.

6. *Holhouslautakuntaa koskevat säännökset.* Lain tai asetuksen säännös holhouslautakunnan tehtävistä koskee soveltuvin osin holhousviranomaisia.

7. *Muut viittaukset holhouslakiin.* Jos laissa tai asetuksessa on muutoin viitattu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, noudatetaan soveltuvin osin tämän lain vastaavaa säännöstä.

101 §

Holhouskirjassa olevien tietojen siirtäminen. Maistraatin on ennen tämän lain voimaantuloa siirrettävä holhousasioiden rekisteriin tiedot niistä holhouskirjaan merkityistä voimassa olevista holhouksista ja uskotun miehen toimista, joiden valvonta kuuluu maistraatille tämän lain tultua voimaan. Käräjäoikeus, jossa holhouskirjaa pidetään, huolehtii tarvittavien tietojen luovuttamisesta maistraatille ja vastaa siitä, että luovutettavat tiedot ovat oikeat.

102 §

Holhouslautakuntien asiakirjojen siirtäminen. Holhouksia ja uskotun miehen toimia koskevat holhouslautakuntien asiakirjat, jotka ovat holhousviranomaiselle tarpeen tämän

lain 6 luvussa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi, on luovutettava sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueeseen asianomainen kunta kuuluu. Kunta vastaa asiakirjojen luovuttamisesta.

103 §

Valtuutus täytäntöönpanotoimiin. Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Edunvalvontapalveluiden järjestäminen

Valtio on velvollinen järjestämään holhustoimessa tarvittavia edunvalvontapalveluita siten kuin tässä laissa säädetään. Maistraatti huolehtii toimialueellaan palveluiden järjestämisestä.

Edunvalvontapalveluiden järjestämisellä tarkoitetaan huolehtimista siitä, että holhustoimesta annetussa laissa (/) tarkoitettuja edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä yleisiä edunvalvojia.

Yleiseen edunvalvojaan sovelletaan, mitä holhustoimesta annetussa laissa säädetään edunvalvojasta, jollei tässä laissa toisin säädetä.

2 §

Kunnan tuottamat edunvalvontapalvelut

Kunta vastaa edunvalvontapalveluiden tuottamisesta alueellaan, jos maistraatti ja kunta eivät toisin sovi.

Kunnat voivat tuottaa edunvalvontapalvelut perustamalla yhden tai useamman yleisen edunvalvojan viran tai työsopimussuhteisen tehtävän. Virka tai tehtävä voi olla osa-aikainen. Virka tai tehtävä voidaan kunnassa yhdistää toiseen virkaan tai tehtävään, jollei yhdistäminen vaikuta edunvalvonnan puolueettomaan ja asianmukaiseen hoitamiseen. Virka tai tehtävä voidaan perustaa kuntien yhteiseksi siten kuin kuntalaissa (365/1995) säädetään.

Kunnat voivat tuottaa edunvalvontapalvelut myös hankkimalla ne julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta.

3 §

Yhteisöjen tuottamat edunvalvontapalvelut

Jos kunta ei tuota edunvalvontapalveluja tai jos kunta tuottaa tarvittavista palveluista

vain osan, maistraatin on huolehdittava siitä, että muu tehtävään sopiva, julkinen tai yksityinen yhteisö tuottaa palvelut. Edunvalvontapalvelujen tuottamista ei kuitenkaan saa antaa sellaiselle yhteisölle, jonka muut tehtävät saattavat vaarantaa edunvalvonnan puolueettomuutta ja asianmukaista hoitamista.

4 §

Sopimus edunvalvontapalveluiden tuottamisesta

Maistraatin on tehtävä 3 §:ssä tarkoitettun palvelun tuottajan kanssa sopimus edunvalvontapalveluiden tuottamisesta. Sopimuksessa on sovittava ainakin sopimuksen voimassaoloajasta sekä sopimuksen irtisanomisperusteista, -ajasta ja -menettelystä. Sopimuksen irtisanomisaikaa ei voida sopia kahda vuotta lyhyemmäksi.

Sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana lääninoikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

5 §

Yleisen edunvalvojan kelpoisuus ja määrääminen tehtävään

Yleisellä edunvalvojalla tulee olla sellainen taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Kunnan palveluksessa olevan yleisen edunvalvojan tulee lisäksi täyttää kunnan mahdollisesti määräämät muut kelpoisuusvaatimukset.

Yleinen edunvalvoja ei saa kieltäytyä holhustoimesta annetun lain mukaisesta edunvalvojan tehtävästä ilman erityistä syytä. Yleisen edunvalvojan esteellisyyteen sovelletaan, mitä edunvalvojan esteellisyydestä säädetään holhustoimesta annetussa laissa.

Yleistä edunvalvojaa on sopivin tavoin kuultava ennen kuin hänet määrätään edunvalvojaksi.

Edunvalvojan määräys annetaan kunnan tai muun edunvalvontapalvelun tuottajan palve-

luksessa olevalle yleiselle edunvalvojalle eikä tehtävän hoitajalle henkilökohtaisesti.

6 §

Korvaus edunvalvontapalveluiden tuottamisesta

Edunvalvontapalvelun tuottajalle maksetaan korvaus valtion varoista sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Korvaus määrätään siten, että se vastaa palveluiden tarkoituksenmukaisesta tuottamisesta aiheutuvia keskimääräisiä kustannuksia.

Kun edunvalvojana on yleinen edunvalvoja, oikeus holhustoimesta annetun lain 44 §:ssä tarkoitettuun palkkioon ja korvaukseen päämiehen varoista kuuluu kunnalle tai sille yhteisölle, jonka kanssa maistraatti on tehnyt sopimuksen edunvalvontapalveluiden tuottamisesta. Määrättäessä 1 momentissa tarkoitettua korvausta otetaan huomioon tässä momentissa tarkoitettut palkkiot ja korvaukset.

7 §

Tietojen luovuttaminen ja salassapito

Edunvalvontapalveluiden tuottaja on velvollinen antamaan maistraatille ja lääninhallitukselle valvontaa ja korvauksen määräämistä varten tarpeelliset tiedot toiminnastaan.

Edunvalvontapalveluiden tuottajan salassapitovelvollisuuteen sovelletaan, mitä edunvalvojan salassapitovelvollisuudesta säädetään holhustoimesta annetun lain 92 §:ssä.

8 §

Korvauksen takaisinperintä

Maistraatti voi määrätä tämän lain nojalla edunvalvontapalveluiden tuottajalle maksetun korvauksen perittäväksi takaisin osaksi tai kokonaan, jos:

1) korvaus on maksettu oleellisesti väärin perustein; taikka

2) korvauksen saaja on antanut korvauksen maksamiseen olennaisesti vaikuttaneita virheellisiä tietoja tai menetellyt vilpillisesti.

Takaisinperintää koskeva maistraatin lainvoimainen päätös voidaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

9 §

Virka-apu ja pakkokeinot

Maistraatilla on oikeus saada tämän lain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi virka-apua lääninhallitukselta siten kuin siitä säädetään lääninhallituslain (22/1997) 7 §:ssä.

Lääninhallituksen oikeudesta käyttää uhkasakkoa, teettämisuuhkaa tai keskeyttämisuuhkaa säädetään lääninhallituslain 8 §:ssä. Menettelyyn sovelletaan muutoin, mitä uhkasakkolaissa (1113/1990) säädetään.

10 §

Muutoksenhaku

Korvauksen määräämistä koskevaan maistraatin päätökseen haetaan oikaisua maistraatilta 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaanista. Maistraatin oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen haetaan muutosta siten kuin 2 momentissa säädetään. Lääninoikeuden päätökseen korvauksen määrää koskevassa asiassa ei saa hakea muutosta valittamalla.

Korvauksen takaisinperintää koskevaan maistraatin päätökseen ja pakkokeinojen käyttöä koskevaan lääninhallituksen päätökseen haetaan muutosta lääninoikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

11 §

Edunvalvontapalveluiden järjestäminen Ahvenanmaan maakunnassa

Ahvenanmaan maakunnassa maistraatille tämän lain mukaan kuuluvista tehtävistä huolehtii lääninhallitus.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

13 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

Tällä lailla kumotaan holhouksen järjestä-

misestä eräissä tapauksissa 15 päivänä tammikuuta 1971 annettu laki (14/1971) (*järjestämislaki*) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Järjestämislaisissa tarkoitettuun virkaholhoajaan sovelletaan tämän lain tultua voimaan, mitä yleisestä edunvalvojasta säädetään. Tuomioistuimen päätös, jolla virkaholhoaja tai järjestämislain 2 §:ssä tarkoitettu hol-

houksia hoitamaan nimetty henkilö on määrätty holhoojaksi tai uskotuksi mieheksi, pysyy voimassa tämän lain voimaantulosta huolimatta. Nimetyt henkilön oikeus saada kunnalta järjestämislain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua palkkiota määräytyy kolmen vuoden ajan tämän lain voimaantulosta aikaisemman lain mukaisesti. Tämän ajankohdan jälkeen noudatetaan, mitä asianomainen henkilö ja kunta ovat sopineet korvausperusteista.

3.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1—3 ja 5 § sekä 15 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 12 luvun 1—3 ja 5 § laissa 363/1983 ja 15 luvun 2 §:n 1 momentti laissa 5/1969, sekä *lisätään* 12 lukuun uusi 1 a ja 4 a § seuraavasti:

12 luku

Asianosaisista

Asianosaisen puhevallan käyttäminen

1 §

Kun vajaavaltainen on asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa, vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja. Alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää kuitenkin huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa, jos hänellä on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita koskee oikeustoimintaa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt 18 vuotta ja kykenee ym-

märtämään asian merkityksen. Alaikäinen käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt 15 vuotta.

1 a §

Edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä

puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

2 §

Vajaavaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syntyakeinen. Alaikäisen vastaajan edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja käyttää kuitenkin itsenäisesti alikäisen ohella puhevaltaa. Jos vajaavaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, ei ole syntyakeinen, puhevaltaa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja.

3 §

Tuomioistuin voi kuulla vajaavaltaisen edunvalvojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa asiassa, jossa vajaavaltaisella on oikeus itse yksin käyttää puhevaltaansa, jos kuuleminen vajaavaltaisen edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi.

4 a §

Jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä, tuomioistuin, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä hänelle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojaan sovelletaan holhoustoimesta annetun lain (/) säännöksiä.

Jollei tuomioistuin toisin päättä, edunvalvojan määräys on voimassa myös ylemmässä oikeusasteessa, jossa asia tulee vireille muutoksenhaun johdosta.

5 §

Asianosainen ja tämän edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on velvollinen esittämään selvityksen oikeudestaan käyttää puhevaltaa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

15 luku

Oikeudenkäyntiasiamiehestä

2 §

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia ainoastaan asianajaja tai muu rehellinen ja muutoin siihen toimeen sopiva sekä kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

4.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 1 luvun 3 §:n 2 momentti ja 4 §:n 1 momentti sekä 8 luvun 2 §:n 2 momentti sekä

lisätään 1 lukuun uusi 4 a § seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta

3 §

 Jos huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun rikoksen alaikäistä tai muutoin edunvalvon-
 nassa olevaa vastaan, syyttäjä saa nostaa syytteen, vaikka syyttämispyyntöä ei olisi-
 kaan esitetty.

4 §

Jos vajaavaltaista vastaan tehdään rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, oikeus pyynnön tekemiseen on vajaavaltaisen edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla. Alaikäisen henkilöön kohdistuneen rikoksen johdosta mainittu oikeus on kuitenkin vajaavaltaisen huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla.

4 a §

Jos henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi ju-

listamalla ja rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, kohdistuu asiaan, josta edunvalvoja määrää yksin, oikeus syyttämispynnön tekemiseen on yksin edunvalvojalla. Edunvalvojalla ja hänen päämiehellään on kuitenkin kummallakin oikeus syyttämispynnön tekemiseen, jos rikos kohdistuu asiaan, josta heidän tulee yhdessä määrätä.

8 luku

Asianosaisista

2 §

 Jos asianosaisella on useita edustajia, tuomioistuimella on valta määrätä, kenen tai keiden heistä on saavuttava henkilökohtaisesti. Tuomioistuin voi myös määrätä, että vajaavaltaisen, jolla ei ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa, tai henkilön, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu niin, ettei hänellä ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa asiassa, on saavuttava henkilökohtaisesti kuultavaksi.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

5.

Laki**hallintolainkäyttölain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä heinäkuuta 1996 annetun hallintolainkäyttölain (586/1996) 17 §, 18 §:n 2 momentti, 19 § ja 20 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 18 a ja 19 a § seuraavasti:

17 §

Yleissäännös vajaanvaltaisen puhevallasta

Vajaanvaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa, jollei jäljempänä tässä luvussa toisin säädetä.

18 §

Vajaanvaltaisen oikeus käyttää puhevaltaa

Vajaanvaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

18 a §

Edunvalvojan oikeus käyttää puhevaltaa

Edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaanvaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

19 §

Päämiehen ja edunvalvojan tai huoltajan kuuleminen

Edunvalvojan, huoltajan tai muun laillisen edustajan käyttäessä puhevaltaa on kuultava päämiestä ja päämiehen käyttäessä puhevaltaa edunvalvojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, jos kuuleminen on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi.

19 a §

Edunvalvojan määrääminen oikeudenkäyntiä varten

Jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä, tuomioistuin, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä hänelle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojaan sovelletaan holhoustoimesta annetun lain (/) säännöksiä.

Jollei tuomioistuin toisin päättää, edunvalvojan määräys on voimassa myös yleisessä oikeusasteessa, jossa asia tulee vireille muutoksenhaun johdosta.

20 §

Asiamies ja avustaja

Asianosainen saa käyttää asiamiestä ja avustajaa. Asiamiehenä tai avustajana saa toimia asianajaja tai muu rehellinen ja muuten siihen toimeen sopiva ja kykenevä täysikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja

jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Asiamiehenä tai avustajana ei kuitenkaan saa toimia se, joka on osallistunut asian käsitte-
lyyn viranomaisessa tai on ollut siinä vas-

tapuolen asiamiehenä tai avustajana.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

6.

Laki

hallintomenettelylain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 6 päivänä elokuuta 1982 annetun hallintomenettelylain (598/1982) 16 § sekä
lisätään lakiin uusi 16 a ja 16 b § seuraavasti:

16 §

Vajaavaltaisen puhevalta

Vajaavaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa, jollei tässä pykälässä toisin säädetä.

Vajaavaltaisella on oikeus käyttää yksinään puhevaltaa sellaista tuloa tai varallisuutta koskevassa asiassa, jota hänellä on oikeus vallita.

Vajaavaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäisellä, joka on täyttänyt 15 vuotta, ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta.

16 a §

Edunvalvojan oikeus käyttää puhevaltaa

Edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäises-

ti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

16 b §

Edunvalvojan ja päämiehen kuuleminen

Edunvalvojan käyttäessä puhevaltaa on kuultava hänen päämiestään ja päämiehen käyttäessä puhevaltaa on kuultava edunvalvojaa, jos kuuleminen on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

7.

Laki**avioliittolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/1929) 5 §, sellaisena kuin se on laissa 411/1987, sekä

muutetaan 11 §:n 2 momentti ja 42 §, sellaisena kuin niistä on 11 §:n 2 momentti mainitussa laissa 411/1987, seuraavasti:

11 §

 Jos avioliiton solmimiseen vaaditaan oikeusministeriön lupa, lupapäätös on samalla annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

Jos puoliso tai kihlakumppani vajaavaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään avioehtosopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen.

42 §

Avioehtosopimus on tehtävä kirjallisesti.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

8.

Laki**varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 22 ja 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun lain (228/1929) 22 ja 24 § seuraavasti:

22 §

Jos valtuuttajan toimintakelpoisuutta rajoitetaan, valtuutetun tekemällä oikeustoimella ei ole muuta vaikutusta kuin sillä olisi ollut, jos valtuuttaja olisi tehnyt sen itse.

taan konkurssiin, valtuutetulla on oikeus, ennen kuin edunvalvoja tai konkurssipesän hoitaja voi ryhtyä tarpeellisiin toimiin, valtuutuksensa perusteella tehdä sellaisia oikeustoimia, jotka ovat tarpeen valtuuttajan tai konkurssipesän turvaamiseksi vahingolta.

24 §

Jos valtuuttajan toimintakelpoisuutta rajoitetaan tai jos hänen omaisuutensa luovute-

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

9.

Laki**lapsen elatuksesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun lain (704/1975) 7 §:n 2 momentti seuraavasti:

7 §

Elatusapua koskevan sopimuksen allekirjoittavat se lapsen vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, sekä alaikäisen lapsen puolesta hänen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu edustajansa. Jos lapsi on täysivaltainen, on hänen allekirjoitettava sopimus. Kun se vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, on vajaavaltainen, on sopimus hänen edunvalvojansa hyväksyttävä

ja allekirjoitettava. Edunvalvojan hyväksyminen ja allekirjoitus on tarpeen myös silloin, kun elatusapua maksamaan sitoutuvan vanhemman toimintakelpoisuutta on rajoitettu siten, ettei hän voi yksin tehdä kyseistä elatussopimusta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

10.

Laki**oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta 21 päivänä joulukuuta 1984 annetun lain (945/1984) 5 §:n 2 momentin 3 kohta seuraavasti:

5 §

Harkinnanvarainen suljettu käsittely

3) kun siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Tuomioistuin voi myös päättää, että suullinen käsittely toimitetaan tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta,

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

11.

Laki

esitutkintalain 33 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 33 § seuraavasti:

33 §

Jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltava on 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen tai henkilö, jolle on määrätty edunvalvoja, edunvalvojalle, huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1, 1 a tai

2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa päämiehenä sijasta tai ohella.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos kuulusteltavaa on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella. Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

12.

Laki

eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräistä yhteisomistussuhteista 25 päivänä huhtikuuta 1958 annetun lain (180/1958) 10 §:n 2 momentti sekä

lisätään 10 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

10 §

Tuomioistuin voi yhteisomistajan vaatimuksesta vahvistaa alimman hinnan, jolla esine saadaan myydä. Jos asia koskee kiinteistön myymistä ja joku yhteisomistajista on vajaavaltainen, tuomioistuimen tulee ilman vaatimustakin määrätä alin myyntihinta. Tällaiseen myymiseen ei tarvitse erikseen hank-

kia holhoustoimesta annetun lain (/) 34 §:ssä tarkoitettua lupaa.

Mitä 2 momentissa säädetään vajaavaltaisesta yhteisomistajasta, sovelletaan yhteisomistajaan myös, jos hänelle on määrätty edunvalvoja, jonka tehtävänä on määrätä kiinteistöä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

13.

Laki**kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kestävän metsätalouden rahoituksesta 12 päivänä joulukuuta 1996 annetun lain (1094/1996) 2 §:n 4 momentti seuraavasti:

2 § <i>Rahoituksen saajat</i>	ranomaisen lupaa päämiehensä puolesta ottaa tässä laissa tarkoitettua lainaa, josta päämiehen kiinteistö on panttina.
--------------------------------------	---

Holhustoimesta annetussa laissa (/) tarkoitettu edunvalvoja saa ilman holhousvi-	Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.
--	--

14.

Laki**peruskuivatustoiminnan tukemisesta annetun lain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan peruskuivatustoiminnan tukemisesta 24 päivänä lokakuuta 1997 annetun lain (947/1997) 22 § seuraavasti:

22 § <i>Toiminta päämiehen puolesta</i>	ranomaisen lupaa päämiehensä puolesta ottaa tässä laissa tarkoitettua lainaa, josta päämiehen kiinteistö on panttina.
--	---

Holhustoimesta annetussa laissa (/) tarkoitettu edunvalvoja saa ilman holhousvi-	Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.
--	--

15.

Laki**oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain 29 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa 10 päivänä elokuuta 1973 annetun lain (650/1973) 29 §:n 2 momentti seuraavasti:

29 §

mintakelpoisuutta on rajoitettu.

Asiantuntijajäsenen tulee olla vähintään 25 ja enintään 70 vuotta täyttänyt Suomen kansalainen. Asiantuntijajäsenenä ei voi olla henkilö, joka on konkurssissa tai jonka toi-

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

16.

Laki**työtuomioistuimesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työtuomioistuimesta 31 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (646/1974) 6 §, sellaisena kuin se on laissa 1007/1982, seuraavasti:

6 §

Työtuomioistuimen presidentiksi, työtuomioistuinneuvokseksi ja jäseneksi sekä varajäseneksi voidaan nimittää 20 vuotta täyttänyt Suomen kansalainen, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei

ole rajoitettu. Presidentti, työtuomioistuinneuvos ja jäsen sekä varajäsen on velvollinen eroamaan täyttäessään 67 vuotta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

17.

Laki**asianajajista annetun lain 3 ja 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan asianajajista 12 päivänä joulukuuta 1958 annetun lain (496/1958) 3 §:n 1 momentin 3 kohta ja 9 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 31/1993, seuraavasti:

3 §

Asianajajaksi voidaan hyväksyä 25 vuotta täyttänyt Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalainen, joka:

3) ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

9 §

Asianajaja, joka menettää 3 §:ssä tarkoitettua valtion kansalaisuuden, lakkaa olemasta asianajajayhdistyksen jäsen, ja hänet on poistettava asianajajaluettelosta. Sama koskee asianajajaa, joka on konkurssissa tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

18.

Laki**käräjäoikeuslain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 6 §:n 1 momentti seuraavasti:

6 §

Lautamiehen tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lauta-

miehenä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

19.

Laki**välimiesmenettelystä annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan välimiesmenettelystä 23 päivänä lokakuuta 1992 annetun lain (967/1992) 8 §:n
 1 momentti seuraavasti:

8 §

Jos asianosaiset eivät ole määränneet toisin, välimiehenä saa olla jokainen täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

20.

Laki**yrittäjän saneerauksesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993) 8 §:n 3 momentti seuraavasti:

8 §

Selvittäjä

Selvittäjän on oltava rehelliseksi tunnettu täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Hänellä tulee olla tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla ve-

lalliseen eikä keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkojiin nähden, ellei 83 §:n 4 momentista johdu muuta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

21.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 65 §:n 1 momentti seuraavasti:

65 §

Selvittäjän kelpoisuus

Selvittäjäksi on määrättävä täysi-ikäinen ja rehelliseksi tunnettu henkilö, joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja joka suostuu tehtävään. Selvittäjällä on oltava tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla velalli-

seen tai keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkojiin nähden.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

22.

Laki**perintökaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1965 annetun perintökaaren (40/1965) 18 luvun 3 §:n 2 momentti sekä 23 luvun 3 §:n 1 momentti ja 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 23 luvun 3 §:n 1 momentti ja 7 §:n 2 momentti laissa 1153/1995, seuraavasti:

18 luku

Kuolinpesän hallinnosta

3 §

 Jos perillinen tai testamentinsaaja on vajaavaltainen tai jos hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu, eikä hänellä ole edunvalvojaa, sen, jonka hallussa pesä on, tulee ilmoittaa siitä holhoustoimesta annetun lain (/) 46 tai 47 §:ssä tarkoitetulle holhousviranomaiselle.

23 luku

Perinnönjaosta

3 §

Osakkaat saavat toimittaa perinnönjaon sopimallaan tavalla. Jos osakas on vajaaval-

tainen tai jos edunvalvoja muutoin edustaa häntä perinnönjaossa, on kuitenkin noudatettava, mitä holhoustoimesta annetun lain 34 §:n 1 momentin 9 kohdassa säädetään.

7 §

 Jos edunvalvoja on tehnyt 1 momentissa mainitun sopimuksen osakkaan puolesta, jako voidaan toimittaa sopimuksen mukaisesti, jos pesänjakaja katsoo sen päämiehen edun mukaiseksi.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

Helsingissä 2 päivänä lokakuuta 1998

Tasavallan Presidentti**MARTTI AHTISAARI**Oikeusministeri *Jussi Järventaus*

3.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1—3 ja 5 § sekä 15 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 12 luvun 1—3 ja 5 § laissa 363/1983 ja 15 luvun 2 §:n 1 momentti laissa 5/1969, sekä

lisätään 12 lukuun uusi 1 a ja 4 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 luku

Asianosaisista*Asianosaisen puhevallan käyttäminen*

1 §

Vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää holhooja tai muu laillinen edustaja, kun vajaavaltainen on asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa. Alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää kuitenkin huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa, jos hänellä on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja kykenee *ilmeisesti* ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäinen käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt viisitoista vuotta.

1 §

Kun vajaavaltainen on asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa, *vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja*. Alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää kuitenkin huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa, jos hänellä on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt 18 vuotta ja kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäinen käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt 15 vuotta.

1 a §

Edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on

Voimassa oleva laki

Ehdotus

rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

2 §

Vajaavaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syyntakeinen. Alaikäisen vastaajan holhooja, huoltaja tai muu laillinen edustaja käyttää kuitenkin itsenäisesti alaikäisen ohella puhevaltaa. Jos vajaavaltainen, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, ei ole syyntakeinen, käyttää puhevaltaa holhooja tai muu laillinen edustaja.

3 §

Tuomioistuin voi kuulla vajaavaltaisen holhoojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa asiassa, jossa vajaavaltaisella on oikeus itse yksin käyttää puhevaltaansa, jos se vajaavaltaisen edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi.

5 §

Asianosainen ja tämän holhooja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on velvollinen esittämään selvityksen oikeudestaan käyttää puhevaltaa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

2 §

Vajaavaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syyntakeinen. Alaikäisen vastaajan edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja käyttää kuitenkin itsenäisesti alaikäisen ohella puhevaltaa. Jos vajaavaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, ei ole syyntakeinen, puhevaltaa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja.

3 §

Tuomioistuin voi kuulla vajaavaltaisen edunvalvojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa asiassa, jossa vajaavaltaisella on oikeus itse yksin käyttää puhevaltaansa, jos kuuleminen vajaavaltaisen edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi.

4 a §

Jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn johdosta on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä, tuomioistuin, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä hänelle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojaan sovelletaan holhoustoimesta annetun lain (/) säännöksiä.

Jollei tuomioistuin toisin päätä, edunvalvojan määräys on voimassa myös ylemmässä oikeusasteessa, jossa asia tulee vireille muutoksenhaun johdosta.

5 §

Asianosainen ja tämän edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on velvollinen esittämään selvityksen oikeudestaan käyttää puhevaltaa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

15 luku

Oikeudenkäyntiasiamiehestä

2 §

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia ainoastaan asianajaja tai muu rehellinen ja muutoin siihen toimeen sopiva sekä kykenevä henkilö, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan.

2 §

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia ainoastaan asianajaja tai muu rehellinen ja muutoin siihen toimeen sopiva sekä kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka *ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

4.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 1 luvun 3 §:n 2 momentti ja 4 §:n 1 momentti sekä 8 luvun 2 §:n 2 momentti sekä

lisätään lain 1 lukuun uusi 4 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Syyteoikeudesta

3 §

 Jos huoltaja, holhooja tai muu laillinen edustaja on tehnyt vajaanvaltaista vastaan 1 momentissa tarkoitettua rikoksen, syyttäjä saa nostaa syytteen, vaikka syyttämispyyntöä ei olisikaan esitetty.

 Jos huoltaja, *edunvalvoja* tai muu laillinen edustaja on tehnyt *1 momentissa tarkoitettua rikoksen alaikäistä tai muutoin edunvalvonassa olevaa vastaan*, syyttäjä saa nostaa syytteen, vaikka syyttämispyyntöä ei olisikaan esitetty.

4 §

 Jos vajaanvaltaista vastaan tehdään rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, oikeus pyynnön tekemiseen on vajaanvaltaisen holhoojalla tai muulla laillisella edustajalla. Alaikäisen henkilöön kohdistuneen rikoksen johdosta mainittu oikeus on kuitenkin vajaanvaltaisen huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla.

4 §

 Jos vajaanvaltaista vastaan tehdään rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, oikeus pyynnön tekemiseen on vajaanvaltaisen *edunvalvojalla* tai muulla laillisella edustajalla. Alaikäisen henkilöön kohdistuneen rikoksen johdosta mainittu oikeus on kuitenkin vajaanvaltaisen huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla.

4 a §

 Jos henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaanvaltaiseksi julistamalla ja rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, kohdistuu asiaan, josta *edunvalvoja määrää yksin, oikeus syyttämispynnön tekemiseen on yksin edunvalvojalla. Edunvalvojalla ja hänen päämiehellään on kuitenkin kummallakin oikeus syyttämispynnön tekemiseen, jos rikos kohdistuu asiaan, josta heidän tulee yhdessä määrätä.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

8 luku

Asianosaisista

2 §

Jos asianosaisella on useita edustajia, tuomioistuimella on valta määrätä, kenen tai keiden heistä on saavuttava henkilökohtaisesti. Tuomioistuin voi myös määrätä, että vajaavaltaisen, jolla ei ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa, on saavuttava henkilökohtaisesti asiassa kuultavaksi.

Jos asianosaisella on useita edustajia, tuomioistuimella on valta määrätä, kenen tai keiden heistä on saavuttava henkilökohtaisesti. Tuomioistuin voi myös määrätä, että vajaavaltaisen, jolla ei ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa *tai henkilön, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu niin, ettei hänellä ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa asiassa*, on saavuttava henkilökohtaisesti kuultavaksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

5.

Laki**hallintolainkäyttölain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä heinäkuuta 1996 annetun hallintolainkäyttölain (586/1996) 17 §, 18 §:n 2 momentti, 19 § ja 20 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 18 a ja 19 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

17 §

17 §

*Yleissäännös vajaanvaltaisen puhevallasta**Yleissäännös vajaanvaltaisen puhevallasta*

Vajaanvaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen holhoojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa, jollei jäljempänä tässä luvussa toisin säädetä.

Vajaanvaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen *edunvalvojansa*, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa, jollei jäljempänä tässä luvussa toisin säädetä.

18 §

18 §

*Vajaanvaltaisen oikeus käyttää puhevaltaa**Vajaanvaltaisen oikeus käyttää puhevaltaa*

Vajaanvaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee *ilmeisesti* ymmärtämään asian merkityksen.

Vajaanvaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee *ymmärtämään* asian merkityksen.

18 a §

Edunvalvojan oikeus käyttää puhevaltaa

Edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaanvaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

19 §

Vajaavaltaisen ja holhoojan tai huoltajan kuuleminen

Holhoojan, huoltajan tai muun laillisen edustajan käyttäessä puhevaltaa on kuultava vajaavaltaista ja vajaavaltaisen käyttäessä puhevaltaa holhoojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, jos kuuleminen on tarpeen vajaavaltaisen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi.

19 §

Päämiehen ja edunvalvojan tai huoltajan kuuleminen

Edunvalvojan, huoltajan tai muun laillisen edustajan käyttäessä puhevaltaa on kuultava päämiestä ja päämiehen käyttäessä puhevaltaa edunvalvojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, jos kuuleminen on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi.

19 a §

Edunvalvojan määrääminen oikeudenkäyntiä varten

Jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä, tuomioistuimissa, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä hänelle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojan sovelletaan holhoustoimesta annetun lain (/) säännöksiä.

Jollei tuomioistuimissa toisin päätä, edunvalvojan määräys on voimassa myös ylemmissä oikeusasteissa, jossa asia tulee vireille muutoksenhaun johdosta.

20 §

Asiamies ja avustaja

Asianosainen saa käyttää asiamiestä ja avustajaa. Asiamiehenä tai avustajana saa toimia asianajaja tai muu rehellinen ja muuten siihen toimeen sopiva ja kykenevä henkilö, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Asiamiehenä tai avustajana ei kuitenkaan saa toimia se, joka on osallistunut asian käsittelyyn viranomaisessa tai on ollut siinä vastapuolen asiamiehenä tai avustajana.

20 §

Asiamies ja avustaja

Asianosainen saa käyttää asiamiestä ja avustajaa. Asiamiehenä tai avustajana saa toimia asianajaja tai muu rehellinen ja muuten siihen toimeen sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Asiamiehenä tai avustajana ei kuitenkaan saa toimia se, joka on osallistunut asian käsittelyyn viranomaisessa tai on ollut siinä vastapuolen asiamiehenä tai avustajana.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

6.

Laki**hallintomenettelylain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 6 päivänä elokuuta 1982 annetun hallintomenettelylain (598/1982) 16 § sekä
lisätään lakiin uusi 16 a § ja 16 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 §

16 §

Vajaavaltaisen puhevalta

Vajaavaltaisen puhevalta

Vajaavaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen holhoojansa, ellei jäljempänä tässä pykälässä säädetä toisin. *Holhoojan käyttäessä puhevaltaa on kuultava vajaavaltaista ja vajaavaltaisen käyttäessä puhevaltaa holhoojaa, jos kuuleminen on tarpeen vajaavaltaisen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi.*

Vajaavaltaisella on oikeus käyttää yksinään puhevaltaa sellaista tuloa tai varallisuutta koskevassa asiassa, jota hänellä on oikeus vallita.

Vajaavaltaisella, joka on täyttänyt 15 vuotta, ja hänen holhoojallaan on kummallakin erikseen oikeus käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee vajaavaltaisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta. Täysi-ikäisellä vajaavaltaisella on kuitenkin henkilöään koskevassa asiassa oikeus käyttää yksinään puhevaltaa, jos vajaavaltaisuus ei johdu mielisairaudesta, heikontuneesta mielentilasta tai niihin verrattavasta syystä.

Vajaavaltaisen puolesta käyttää puhevaltaa hänen *edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustajansa*, jollei tässä pykälässä toisin säädetä.

Vajaavaltaisella on oikeus käyttää yksinään puhevaltaa sellaista tuloa tai varallisuutta koskevassa asiassa, jota hänellä on oikeus vallita.

Vajaavaltainen, joka on täyttänyt 18 vuotta, käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäisellä, joka on täyttänyt 15 vuotta, ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta.

16 a §

Edunvalvojan oikeus käyttää puhevaltaa

Edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja käyttää yksin pää-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

miehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

16 b §

Edunvalvojan ja päämiehen kuuleminen

Edunvalvojan käyttäessä puhevaltaa on kuultava hänen päämiestään ja päämiehen käyttäessä puhevaltaa on kuultava edunvalvojaa, jos kuuleminen on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

7.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/1929) 5 §, sellaisena kuin se on laissa 411/1987, sekä muutetaan 11 §:n 2 momentti ja 42 §, sellaisena kuin niistä on 11 §:n 2 momentti mainitussa laissa 411/1987, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

Holhottavaksi julistettu ei saa mennä avioliittoon ilman holhojansa suostumusta.

Tuomioistuin voi hakemuksesta antaa holhottavaksi julistetulle luvan mennä avioliittoon, jos holhoaja ei ole antanut suostumustaan ja harkitaan, ettei suostumuksen antamatta jättämiseen ole pätevää syytä.

(Kumotaan) 5 §

11 §

Jos avioliiton solmimiseen vaaditaan oikeusministeriön lupa, *holhoajan suostumus tai tuomioistuimen lupa*, on tämä samalla annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

Jos avioliiton solmimiseen vaaditaan oikeusministeriön lupa, *lupapäätös* on samalla annettava avioliiton esteiden tutkijalle.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

42 §

Avioehtosopimus on tehtävä kirjallisesti. Vajaavaltainen hankkikoon siihen myöskin holhoojansa kirjallisen suostumuksen.

42 §

Avioehtosopimus on tehtävä kirjallisesti. *Jos puoliso tai kihlakumppani vajaavaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään avioehtosopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyntä.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

8.

Laki**varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 22 ja 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun lain (228/1929) 22 ja 24 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

22 §

Jos valtuuttaja julistetaan holhottavaksi, älköön valtuutetun tekemällä oikeustoimella olko muuta vaikutusta, kuin sillä olisi ollut, jos valtuuttaja olisi itse sen tehnyt.

22 §

Jos valtuuttajan toimintakelpoisuutta rajoitetaan, valtuutetun tekemällä oikeustoimella ei ole muuta vaikutusta kuin sillä olisi ollut, jos valtuuttaja olisi tehnyt sen itse.

24 §

Jos valtuuttaja julistetaan holhottavaksi tai hänen omaisuutensa luovutetaan konkurssiin, olkoon valtuutettu, kunnes holhooja tai konkurssipesän hoitajat voivat ryhtyä tarpeellisiin toimiin, oikeutettu valtuutuksen perusteella tekemään sellaisia oikeustoimia, jotka ovat tarpeen holhotin tai konkurssipesän turvaamiseksi vahingolta.

24 §

Jos valtuuttajan toimintakelpoisuutta rajoitetaan tai jos hänen omaisuutensa luovutetaan konkurssiin, valtuutetulla on oikeus, ennen kuin edunvalvoja tai konkurssipesän hoitaja voi ryhtyä tarpeellisiin toimiin, valtuutuksensa perusteella tehdä sellaisia oikeustoimia, jotka ovat tarpeen valtuuttajan tai konkurssipesän turvaamiseksi vahingolta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

9.

Laki**lapsen elatuksesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun lain (704/1975) 7 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

Elatusapua koskevan sopimuksen allekirjoittavat se lapsen vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua sekä alaikäisen lapsen puolesta hänen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu edustajansa. Jos lapsi on täysivaltainen, on hänen allekirjoitettava sopimus. Kun se vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, on vajaavaltainen, on sopimus hänen holhoojansa hyväksyttävä ja allekirjoitettava.

Elatusapua koskevan sopimuksen allekirjoittavat se lapsen vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, sekä alaikäisen lapsen puolesta hänen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu edustajansa. Jos lapsi on täysivaltainen, on hänen allekirjoitettava sopimus. Kun se vanhemmista, joka sitoutuu suorittamaan elatusapua, on vajaavaltainen, on sopimus hänen *edunvalvojansa* hyväksyttävä ja allekirjoitettava. *Edunvalvojan hyväksyminen ja allekirjoitus on tarpeen myös silloin, kun elatusapua maksamaan sitoutuvan vanhemman toimintakelpoisuutta on rajoitettu siten, ettei hän voi yksin tehdä kyseistä elatussopimusta.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

10.

Laki**oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta 21 päivänä joulukuuta 1984 annetun lain (945/1984) 5 §:n 2 momentin 3 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

Harkinnanvarainen suljettu käsittely

 Tuomioistuin voi myös päättää, että suullinen käsittely toimitetaan tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta,

 3) kun siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, joka muulla kuin alaikäisyyden perusteella on vajaavaltainen.

 3) kun siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

11.

Laki**esitutkintalain 33 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 33 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

33 §

Jos kuulusteltava ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, hänen huoltajalleen, holhoojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltava on viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen, holhoojalle, huoltajalle tai muulle

33 §

Jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltava on 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen tai henkilö, jolle on määrätty edunvalvoja,

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella.

edunvalvojalle, huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1, 1 a tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa *päämiehensä* sijasta tai ohella.

Vajaavaltaisen 1 ja 2 momentissa tarkoitettulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos vajaavaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella. Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos kuulusteltavaa on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella. Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

12.

Laki

eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräistä yhteisomistussuhteista 25 päivänä huhtikuuta 1958 annetun lain (180/1958) 10 §:n 2 momentti sekä lisätään 10 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

10 §

Oikeus voi yhteisomistajan vaatimuksesta vahvistaa alimman hinnan, josta esine saadaan myydä. Jos asia koskee kiinteistön myymistä ja joku yhteisomistajista on vajaavaltainen, oikeuden tulee ilman vaatimustakin määrätä alin myyntihinta. Tällaiseen myymiseen ei tarvitse erikseen hankkia holhouslain 39 §:ssä säädettyä oikeuden lupaa.

Tuomioistuin voi yhteisomistajan vaatimuksesta vahvistaa alimman hinnan, jolla esine saadaan myydä. Jos asia koskee kiinteistön myymistä ja joku yhteisomistajista on vajaavaltainen, tuomioistuimen tulee ilman vaatimustakin määrätä alin myyntihinta. Tällaiseen myymiseen ei tarvitse erikseen hankkia holhousloimesta annetun lain (/) 34 §:ssä tarkoitettua lupaa.

Mitä 2 momentissa säädetään vajaavaltaisesta yhteisomistajasta, sovelletaan yhteisomistajaan myös, jos hänelle on määrätty edunvalvoja, jonka tehtävänä on määrätä kiinteistöstä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

13.

Laki**kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kestävän metsätalouden rahoituksesta 12 päivänä joulukuuta 1996 annetun lain (1094/1996) 2 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Rahoituksen saajat

 Holhooja saa ilman holhouslautakunnan ja oikeuden lupaa vajaan puolesta ottaa tässä laissa tarkoitettua lainaa, josta holhottavan kiinteistö on panttina.

Holhoustoimesta annetussa laissa (/) tarkoitettu edunvalvoja saa ilman holhousviranomaisen lupaa päämiehensä puolesta ottaa tässä laissa tarkoitettua lainaa, josta päämiehen kiinteistö on panttina.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

14.

Laki**peruskuivatustoiminnan tukemisesta annetun lain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan peruskuivatustoiminnan tukemisesta 24 päivänä lokakuuta 1997 annetun lain (947/1997) 22 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

22 §

22 §

Toiminta vajaan puolesta

Toiminta päämiehen puolesta

Holhooja saa ilman holhouslautakunnan ja oikeuden lupaa vajaan puolesta ottaa tässä laissa tarkoitettua lainaa, josta holhottavan kiinteistö on panttina.

Holhoustoimesta annetussa laissa (/) tarkoitettu edunvalvoja saa ilman holhousviranomaisen lupaa päämiehensä puolesta ottaa tässä laissa tarkoitettua lainaa, josta päämiehen kiinteistö on panttina.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

15.

Laki**oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain 29 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa 10 päivänä elokuuta 1973 annetun lain (650/1973) 29 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

29 §

Asiantuntijajäsenen tulee olla vähintään 25 ja enintään 70 vuotta täyttänyt Suomen kansalainen, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan.

Asiantuntijajäsenen tulee olla vähintään 25 ja enintään 70 vuotta täyttänyt Suomen kansalainen. *Asiantuntijajäsenenä ei voi olla henkilö, joka on konkurssissa tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

16.

Laki**työtuomioistuimesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työtuomioistuimesta 31 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (646/1974) 6 §, sellaisena kuin se on laissa 1007/1982, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Työtuomioistuimen presidentiksi, työtuomioistuinneuvokseksi ja jäseneksi sekä varajäseneksi voidaan nimittää kaksikymmentä vuotta täyttänyt Suomen kansalainen, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Presidentti, työtuomioistuinneuvos ja jäsen sekä varajäsen on velvollinen eroamaan täyttäessään kuusikymmentäseitsemän vuotta.

6 §

Työtuomioistuimen presidentiksi, työtuomioistuinneuvokseksi ja jäseneksi sekä varajäseneksi voidaan nimittää 20 vuotta täyttänyt Suomen kansalainen, *joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.* Presidentti, työtuomioistuinneuvos ja jäsen sekä varajäsen on velvollinen eroamaan täyttäessään 67 vuotta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

17.

Laki**asianajajista annetun lain 3 ja 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan asianajajista 12 päivänä joulukuuta 1958 annetun lain (496/1958) 3 §:n 1 momentin 3 kohta ja 9 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 31/1993, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Asianajajaksi voidaan hyväksyä 25 vuotta täyttänyt Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalainen, joka:

3) hallitsee itseään ja omaisuuttaan.

3) *ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.*

9 §

Asianajaja, joka menettää 3 §:ssä tarkoitetun valtion kansalaisuuden, lakkaa olemasta asianajajayhdistyksen jäsen ja hänet on poistettava asianajajaluettelosta. Sama koskee asianajajaa, joka ei enää hallitse itseään ja omaisuuttaan.

9 §

Asianajaja, joka menettää 3 §:ssä tarkoitettua valtion kansalaisuuden, lakkaa olemasta asianajajayhdistyksen jäsen, ja hänet on poistettava asianajajaluettelosta. Sama koskee asianajajaa, joka *on konkurssissa tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

18.

Laki

käräjäoikeuslain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 6 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 §
 Lautamiehen tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lautamiehenä.

Ehdotus

6 §
 Lautamiehen tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka *ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu* ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lautamiehenä.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

19.

Laki

välimiesmenettelystä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan välimiesmenettelystä 23 päivänä lokakuuta 1992 annetun lain (967/1992) 8 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

8 §
 Välimiehenä saa olla jokainen, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan, jolleivät asianosaiset ole toisin määränneet.

Ehdotus

8 §
 Jos asianosaiset eivät ole määränneet toisin, välimiehenä saa olla jokainen täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu,.

 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

20.

Laki**yrittäjän saneerauksesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993) 8 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

Selvittäjä

Selvittäjän on oltava täysivaltainen ja rehelliseksi tunnettu henkilö. Hänellä tulee olla tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla velalliseen eikä keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkojiin nähden, ellei 83 §:n 4 momentista johdu muuta.

Selvittäjän on oltava *rehelliseksi tunnettu täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu*. Hänellä tulee olla tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla velalliseen eikä keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkojiin nähden, ellei 83 §:n 4 momentista johdu muuta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

21.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 65 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

65 §

65 §

Selvittäjän kelpoisuus

Selvittäjän kelpoisuus

Selvittäjäksi on määrättävä henkilö, joka on täysivaltainen ja rehelliseksi tunnettu ja joka

Selvittäjäksi on määrättävä *täysi-ikäinen rehelliseksi tunnettu henkilö, joka ei ole ko*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

suostuu tehtävään. Selvittäjällä on oltava tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla velalliseen tai keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkojiin nähden.

kurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja joka suostuu tehtävään. Selvittäjällä on oltava tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla velalliseen tai keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkojiin nähden.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.

22.

Laki

perintökaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1965 annetun perintökaaren (40/1965) 18 luvun 3 §:n 2 momentti sekä 23 luvun 3 §:n 1 momentti ja 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 23 luvun 3 §:n 1 momentti ja 7 §:n 2 momentti laissa 1153/1995, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

18 luku

Kuolinpesän hallinnosta

3 §

Jos perillinen tai se, jonka hyväksi on tehty testamentti, on vajaavaltainen, eikä hänellä ole holhoojaa, tulee sen, jonka hallussa pesä on, ilmoittaa asiasta holhouslautakunnalle.

Jos perillinen tai testamentinsaaja on vajaavaltainen tai jos hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu, eikä hänellä ole edunvalvojaa, sen, jonka hallussa pesä on, tulee ilmoittaa siitä holhoustoimesta annetun lain (/) 46 tai 47 §:ssä tarkoitettulle holhousviranomaiselle.

23 luku

Perinnönjaosta

3 §

Osakkaat saavat toimittaa perinnönjaon sopimallaan tavalla. Jos osakas on vajaavaltainen tai jos uskottu mies edustaa häntä perinnönjaossa, on kuitenkin noudatettava,

3 §

Osakkaat saavat toimittaa perinnönjaon sopimallaan tavalla. Jos osakas on vajaavaltainen tai jos *edunvalvoja muutoin* edustaa häntä perinnönjaossa, on kuitenkin noudatet-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

mitä holhouslain 40 §:n 1 momentin 6 kohdassa säädetään.

tava, mitä *holhoustoimesta annetun lain* (/) 34 §:n 1 momentin 9 kohdassa säädetään.

7 §

Jos holhooja tai uskottu mies on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun sopimuksen osakkaan puolesta, jako voidaan toimittaa sopimuksen mukaisesti, jos pesänjakaja katsoo sen päämiehen edun mukaiseksi.

Jos edunvalvoja on tehnyt 1 momentissa *mainitun* sopimuksen osakkaan puolesta, jako voidaan toimittaa sopimuksen mukaisesti, jos pesänjakaja katsoo sen päämiehen edun mukaiseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999.